

Imperfect duplicate

C7

K132+

Gift

for Prof. Miller

Library
Institute of Medicine

MAY 12 1969

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِرَحْمَةِ اللَّهِ الْكَرِيمِ
 بِرَحْمَةِ اللَّهِ الْكَرِيمِ
 بِرَحْمَةِ اللَّهِ الْكَرِيمِ

روان الانهر في ما ملأ الله

مولفه علامه اکبر فہمائہ اشہر استاد سادہ زمان معدن عشق و مہمان و جہد صرفہ میدہر سیدی مولانا شاہ
 تنقی علی قلندر نورانیہ مرقدہ الاطهر مع تملکہ نفیسہ و تہنہ لطیفہ می بہ

حسب الکثر فی بحیر الانهر

مصنفہ عالم تحریر نائل کبیر عارف حقائق کاشف و قافی موی جہد الصنفہ مولانا حافظ شاہ علی انور علیہ السلام
 اطمینان تہ تہا بہ الاظم
 تبصیح صمیم و توضیح صریح و حواشی مفیدہ و اضافہ مفیدہ و موسوم بہ

القلندر بطال الانهر طالع
 ہواہب سیر لرب و الحول

از جامع علوم و فنون غارف اسرار کاتوم رئیس الاولیاء راس الاصفیاء مولانا شاہ حبیب جہد قلندر با برکت
 انوار غیوضہ بارقہ الی یوم المشرق

حاشیہ

مضامین صاحب دکل مید آباد

شایان ستایش محب لفظ

مکتوب طبعی و کتب
 طبعی و کتب

مکتوب طبعی و کتب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مضامین مقدمه کتاب تطایب سوره ابوهریب قلندرین بطالع الروض الازهر و الحوض الکواثر

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲	دیباچه مقدمه	۲	اسامی تلامذه حضرت ایشان قدس سره
۴	تمهید و بیان سبب تالیف مقدمه	۲۲	موهبت سوم در ذکر خاتم صحیفه شریف حضرت مولانا شاه علی انور قلندر قدس سره -
۸	موهبت اول در ذکر اساتذہ حضرت مقتدا	۲۵	ذکر مبادی حضرت ایشان قدس سره مع ذکر حلیه شریف
۹	جهان مولانا شاه تقی علی قلندر قدس سره -	۴۰	بیان ارشادات حضرت ایشان قدس سره
۹	ذکر حضرت مولانا شاه حایت علی قلندر قدس سره	۴۴	ذکر مرض وصال حضرت ایشان قدس سره
۱۰	ذکر حضرت مولانا محمد عظیم اصفهانی رحه	۵۱	بیان واقعه وفات حضرت ایشان قدس سره
۱۱	ذکر حضرت مولانا حاجی امین الدین محدث کاکوری	۵۴	موهبت چهارم در ذکر کیفیت تصحیح کتاب تطایب و تملکه کامله النصاب مع اسامی ماخذات
۱۱	موهبت دوم در ذکر حضرت مقتدا جهان قدس سره		

فهرست مضامین کتاب تطایب روض الازهر فی آثار قلندر و حوض الکواثر فی مکتبه روض الازهر

۱	خطبه در حمد و ثنات و القاب حضرتین شیخین	۹۲	فائده در بیان جواز تکسب بحديث ضعیف در فضائل اعمام
۲	جلیلیں قدس سره با مع قصیده مدحیه	۹۳	وصل و دو تمثیل بر فضل
۶	سبب تالیف کتاب		فصل اول در ذکر حالات حضرت امیر المومنین علی مرتضی و جنود الله عنه و فضائل آنجناب
۸	مقدمه منقسم بر ثلثه فصل	۱۰۲	فضائل حضرت سیده النصار رحمة الله عنها -
۵۷	در بیان فضیلت علم و علمای با الله و معانی لفظ عشق	۱۰۳	فضائل حضرت حسنین علیهما السلام
۶۲	در بیان تقسیم سالکان را وفق و اختلاف مراتب طبقات مردم	۱۰۵	فصل دوم در کیفیت کفالت ابوطالب مرتضی حضرت صلی الله علیه و آله و سلم با مع فضائل عامه جناب امیر علیه السلام
۷۹	لطیفه اول منقسم بر دو فصل اول منقسم بر فصل	۱۱۲	در محبت ایشان ابوطالب و دیگر اعمام حضرت صلی الله علیه و آله و سلم
۸۳	فصل اول در بیان حالات حضرت سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم	۱۱۵	لطیفه دوم منقسم بر دو فصل و فصل اول در ذکر معنی قلندر و قلندری و محله از تراجم اصحاب این ناسخه علیه رضوان الله علیهم اجمعین -
۸۷	فصل دوم در بیان کف لسانی حق ابوبن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم	۱۲۴	در بیان حالات حضرت شیخ عبدالعزیز بن علی بن ابی طالب علیه السلام و فضائل آنجناب و در بیان فضائل آنجناب

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
۱۳۴	فصل اول در حال علامہ ذہبی و کیفیت تشدد و تحقیق معانی حدیث اربعہ کتب لیلیٰ التکمیل الخ و عدم اطلاقش بر عوض حضرت علیہ السلام وغیرہ۔	۱۸۸	فصل اول فائدہ جلیلیہ در ذکر دو شعبہ سلسلہ قلندر یہ لطیفہ پنجم منقسم بر دو وصل	۱۸۸
۱۴۵	فصل دوم در ذکر علم جرج و تعدیل فصل سوم در بیان تعریف صحابی	۱۹۳	فصل اول در بیان نسب شریف فصل دوم در ذکر حضرت محمد بن الحنفیہ رضوان اللہ علیہ	۱۹۳
۱۵۸	فصل چہارم در بیان شناخت صحابی	۱۹۶	فصل اول در ذکر فضیلت اولاد حضرت علی براولاد شیخین	۱۹۶
۱۵۹	فصل پنجم در حصر عدد صحابہ	۲۰۰	فصل اول در بیان مراد از آل نبی علیہ علیہم السلام کدام حضرت اند	۲۰۰
۱۶۵	فصل ششم در بیان آخر سیدکذا صحابہ وفات یافت۔	۲۰۲	فصل اول لطیفہ سوم منقسم بر دو وصل	۲۰۲
۱۶۶	فصل اول در ذکر حضرت سید خضر رومی قلندر قدس سرہ	۲۰۳	فصل اول در شرح معنی خلوت و ارکان و شرائط آن	۲۰۳
۱۶۸	فصل دوم در ذکر حضرت سید نجم الدین قلندر غوث الدہر قدس سرہ	۲۰۶	فصل اول در بیان خلافت مشائخ و اقسام آن و قبول حضرت اشیانین	۲۰۶
۱۷۷	فصل سوم در ذکر حضرت شیخ قطب الدین بنیاد قلندر قدس سرہ	۲۱۱	فصل اول در بیان محل حضرت اشیان اخوند و شرائط شیخی و ادب و اخلاق و عطا کردہ	۲۱۱
۱۷۱	فصل چہارم در ذکر حضرت شیخ محمد قطب قدس سرہ	۲۱۵	فائدہ در بیان فرق میان لطافت و طهارت	۲۱۵
۱۷۲	فصل پنجم در ذکر حضرت شیخ عبد السلام قلندر قدس سرہ	۲۲۲	فصل اول در بیان سنوئیت بیعت و ثبوت آن از احادیث	۲۲۲
۱۷۳	فصل ششم در ذکر حضرت شیخ عبد القدوس قلندر قدس سرہ	۲۳۵	فصل اول در تحقیق بیعت و بیان بیعت زنان و نابالغان	۲۳۵
۱۷۴	فصل ہفتم در ذکر حضرت شیخ عبد القدوس قلندر قدس سرہ	۲۵۶	فصل اول در بیان اصلیت اعطای شجرہ مشائخ بمرید	۲۵۶
۱۷۵	فصل ہفتم در ذکر حضرت شاہ مجتبی اعوف شاہ مجاہد قلندر قدس سرہ	۲۶۰	فصل اول در بیان جواز وضع شجرہ در قبر	۲۶۰
۱۷۶	فصل ہفتم در ذکر حضرت شاہ فتح قلندر قدس سرہ	۲۶۳	فصل اول در بیان استحسان لباس خرقہ و سنوئیت خرقہ سفید	۲۶۳
۱۷۷	فصل ہفتم در ذکر حضرت شاہ احمد قلندر قدس سرہ	۲۹۳	فصل اول در بیان جواز نوشتن اسم شیخ عبد العزیز علی جگر بعد از اسم شیخ ابوالفضل عبد الوادع یعنی شجرہ قادریہ و قبول حضرت ایشان درین باب و بیان طرق سنون درین شریعہ علامہ	۲۹۳
۱۷۸	فصل ہفتم در ذکر حضرت شاہ باسط علی قلندر قدس سرہ	۲۹۷	لطیفہ ہفتم در بیان سلسلہ حضرت اشیان در اصول و غیرہ منقسم بر ہفت فصل	۲۹۷
۱۷۹	فصل اول در ذکر حضرت شاہ سعید علی قلندر قدس سرہ	۳۰۲	فصل اول در بیان معنی وحدت وجود و وحدت شہود و ثبوت و ذکر از آن و احادیث و قدر و جاز حال حضرت شیخ اکبر قدس سرہ و فائز آن و وقت وجود مع ذکر اقسام عقل و ذکر وحی و کشف	۳۰۲
۱۸۰	فصل دوم در ذکر حضرت شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ	۳۴۰	فصل اول در بیان جسد و مثال	۳۴۰
۱۸۱	فصل اول در ذکر خلفائے آنحضرت	۳۴۲	فصل اول در بیان سلسلہ تفضیل شیخین	۳۴۲
۱۸۲	فصل اول در ذکر خلفائے آنحضرت	۳۵۶	فصل اول در ذکر بعضی احادیث دالہ بر وجوب محبت و تعظیم علی بیت انبیا	۳۵۶

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۳۵۹	فصل ہفتم در ذکر بندہ سے از احادیث دالہ بر حرمت بعض اہل بیت اطہار عموماً و سبب حال باغضین اہل بیت	۴۷۰	آغاز حمد و ثناء حضرت سیدنا محمد
۳۶۱	فصل ہفتم در ذکر کلمات و معانی کلمات خلفائے راشدین و صحابہ دالہ و علیہما نقیضین با اہل بیت اطہار	۴۷۹	آغاز سبب تالیف تذکرہ و تمہید و توصیف کتاب مستطاب
۳۹۱	لطیفہ ہشتم در ذکر مسلک حضرت ایشان و عقیدہ التزم بآہل بیت و اہل عبادت قیام وغیرہ جامع ہشت مسائل شاہد مسلک حضرت ایشان	۴۸۴	لطیفہ دہم در بیان عشق و محبت
۳۹۵	مسئلہ اول در اثبات امتحان جملہ ذکر و اوضاع ذکر سبب حضرت صوفیہ	۵۳۸	وصل در بیان لزوم محبت برائے ایمان
۳۹۷	مسئلہ دوم در تحقیق عدم اشتراط ذکر جہر در سلسلہ نقشبندیہ	۵۵۷	وصل در بیان وجوب عشق برائے شاہک
۳۹۸	مسئلہ سوم در بیان عدم تخصیص وجود حدیث موضوع بزرگم آریاب طاہر و رتبہ حضرت مشائخ	۶۱۴	بیان اقوال چند در مسئلہ سوال حضرت موسیٰ علیہ السلام در بیان رویت باری تعالیٰ شانہ
۳۹۹	مسئلہ چہارم در بیان ذکر خدا	۶۲۳	وصل در بیان اقسام عشق
۴۰۲	مسئلہ پنجم در بحث سقوط تکلیف از سالکان و متعلقات آن	۶۴۶	تمہیدہ ایقاظ در بیان جواب سئلہ در بیان اہتمام مسلک عشق
۴۰۳	مسئلہ ششم در بیان طریق اہل مخصوص صدور بعضی افعال مخالف نظام شریعت از اکابر منع و تفصیل	۶۴۹	خاتمہ در بیان حال وفات حضرت شاہ تراب علی قلندر مدظلہ العالی
۴۰۶	فصل ہفتم در ذکر عالم مثال	۶۵۵	محل در بیان اثبات صلیت و شریعت کرامت کرامات حضرت شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ
۴۱۶	مسئلہ ہفتم در بیان اینکه مقصود از عبادات وصول حق است	۶۷۱	ذکر خلفائے آنحضرت
۴۱۹	مسئلہ ہشتم در بیان فرق میان بروز و تاساخ	۶۷۵	ذکر حضرت قطب الافراد حضرت شاہ حیدر علی قلندر قدس سرہ
۴۲۷	لطیفہ نهم در ذکر سماع غنا	۶۸۳	وصل در بیان ارشادات حضرت قطب الافراد قدس سرہ
۴۲۸	اقوال ائمہ اربعہ در سماع	۶۹۲	وصل در بیان واقعہ وفات حضرت قطب الافراد قدس سرہ
۴۲۹	اقوال صحابہ و تابعین و تبع تابعین علماء و محدثین سماع	۶۹۷	وصل در بیان بعضی از کشف کرامات حضرت قطب الافراد قدس سرہ
۴۳۱	قول حضرت شیخ اکبر در بیان سماع	۷۰۳	ذکر خلفائے حضرت قطب الافراد قدس سرہ
۴۳۲	اقوال بزرگان سلسلہ نقشبندیہ درین باب	۷۰۵	ذکر حضرت مقتداے جہان مولانا شاہ تقی علی قلندر قدس سرہ مصنف کتاب مستطاب
۴۳۶	بودن سماع در سلسلہ کبرویہ	۷۰۷	بیان کیفیت تحصیل علم ظاہری حضرت ایشان قدس سرہ
۴۳۸	حکایت سماع حضرت عمر رضی اللہ عنہ	۷۰۸	بیان حلیہ شریف حضرت ایشان قدس سرہ
۴۳۹	حکایت سماع حضرت غوث پاک رضی اللہ عنہ	۷۱۶	وصل در بیان ارشادات فیض آیات حضرت ایشان قدس سرہ
۴۵۰	حکایت سماع بزرگان سلسلہ چشتیہ	۷۵۶	وصل در بیان واقعہ وفات حضرت ایشان قدس سرہ
۴۵۲	بیان اشیاء ضروری برائے سماع	۷۶۵	وصل در بیان بعضی از کشف کرامات حضرت ایشان قدس سرہ
		۷۷۷	ذکر خلفاء حضرت ایشان قدس سرہ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل في هذا الكتاب من كنز من كنوز النعمان

التي لا تحصى ولا تعد ولا ينفد ولا ينضب

طالع روضه گلستان

مع تكملة جامع روضه گلستان ونبطه گلستان

التي لا تحصى ولا تعد ولا ينفد ولا ينضب

الكنز في روضه گلستان

بصريح صحيح وفتح صحيح

الكنز في روضه گلستان

بصريح صحيح وفتح صحيح

الكنز في روضه گلستان

بصريح صحيح وفتح صحيح

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي جعل ولياؤه كاشفين للكروب (رفعين الباس والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس) وخض من بينهم طائفة باعطاء
العلوم والمعارف والتكبر بالانفاس ونقش على فصوص حكمهم اعلاؤه المحب والقرب والايناس منبجهم من اوج في اجماعهم بطائفة
اشرفية وروح ارواحهم بتفحيات الهمية اعطى قلوبهم من عين العالم السرمدي لطائف الالهام واسرار الخاتمة وذلك نفوسهم من
العلائق والمعوذات وثبت لذواتهم تحفة البرية ازل عليهم انوار التنزيل وانطق لسانهم بحقائق التاويل شرف تاليف قدامهم كاستكمال
الملكوت وكثير من الفضائل زين نفوسهم بالتخلي من احسن الخصال والتخلي عن الرذائل رش عليهم بكموة رشحات القدس وشتم انفسهم بوحدة
نجات الاش فصول السعدية واظهر عليهم مقامات المظهرية فوض اليهم مفاتيح اصول المقصود لئلا يفوتهم شرح مقاصد كل نحو
احياهم لاجاء علوم الدين ورنهم قسط جزيل لا يشاء الطلبة والمريدون فصرحة الله بالافقة وآية الله الكاملة من اوقفي انالهم
فاز بالسعادات الابدائية والواجب للدين ومن اعزتهم فقد اتقى نفس في الصواعق المحرقة من البعد والجليل الظلمانية والصلوة
والسلام على من هوروجه المعلن مشلوة الانوار وقلوبهم المكي مصباح الهداية لاقتباس الانوار المنقذ من الضلال والمبني من النكال حامل
الفوحات المكية والمدنية قائل لمقالات الوضعية في النصيحة والوصية حافظة لثبات النبوة واعمال الخلق الى طريق الاحسان والمجبة مقدسة
الصالح مشيدا اركان الفلاح مقصدا الاقصى شرح اسماء الله الحسنى صاحب السبق المسلول قائد الناس الى نهج الاصول جامع التنازل
الوضعية مجمع الخصائل المرصية دارج ملاج النبوة عارج معارج الفتوة نزهة المفاريل لعارفين بجحة محافل المشافين كيمياء السعادة
الاذلية متفاح تعرف المعارف الالهية مرجح البحرين اللذين هما الوجوب والامكان يلتقيان بينهما برزخ لا يبغيان الخيال الجلي كوكب
اقلام منقولات كل مراد المرادين ومعمولات مناجي السالكين عطار معارفه زاد المتقين وخبايا خياره مناج العابد من شريعت
روضة الاجاب وطريقته فصال الخطيب عبد الرسول التقي لعل في ذوالفوايح والمعالم المتجلي نبينا العابد الحامد المحمود وشفيق النوا
المجاهد الموعود لشفاة استحق ليوم المشهور وميدنا ومولا نا محمد صاحب الحوض المورود وعلى السوا اصحاب الدين طعت عليهم
لوامع الاشراق وطاعت عليهم لوامع الاخلاق فخصوا مفتاح النجاة عن المحاكم الدنيوية والاخرية واستوعبوا اشقة البعات
من المشكوة النبوية خصوا بهم بتوصل المراد الى المراد وبذا لو اسعهم في جذب قلوب الى ديار المحبوب باحسن السداد اختارهم

سيرة خير العباد لتحصيل نداد الماد و فوائد الفوائد سمعوا اطيعوا لنتم بحسن العقيدة لانه الخفاء عن قلوب الغافلين وقد تعوا
بفنايحه الامجاد اواب مدينة العلم واليقين سعوا في غاية تهذيب الاخلاق والعبادات ومينوا في قوا جديلا باحسن صفات قوى الله
عندهم بجامع الاصول وصفي نخبة فكرهم ومراة جناهم بكمال لقبول فاض عليهم فيض الحق بفتح الباطل التكميل لايمان هو عندنا
الطالبا باذل فتح عليهم ففتح العزير في تميز منه المسلم نفسه بين حالتيه الوسيط والوجيز والهابط ليشيم الرضا من مباد الفياض
فاستشفي بهم كل عليل ورويض شفاء كما لا عن الامراض فكان كل منهم جامع فيو خطا لحرمين وبصفات قررة العيني رسول
القليل على ايامه امة الذين ترفعوا في مجمع بحارا لانوار اخذوا سلك السلوك فظفر واعلى جواهر السلوك بعناية ملك الملوك في مد
الى الصراط المستقيم وبناو اسفل السعادة من حضرة الكريم ونطقوا بقول الفصل لا رجاء عقول العلماء القشيرية من الفرع الى الاصل حصلوا
الذي اختاروا من العرفان والواقيت والجواهر من معادن الاحسان شرحوا اداب المريدن واسناد المشيخة بكمال لصفاء القرينة وقروا
اسم لهم من صفات الامامة وفازوا على مجمع السلوك بحسن الادارة شهودهم عيني ووجودهم يقيني خلقهم حفي وحلمهم حسبي لقاء وجوههم
سر الجوزون وضياء قلوبهم نور عيني الى سيرة النبي المامون علمهم مستظرف في كل فن مستظرف عقائد لهم بحجة الاسرار ومطالبهم
سبعة الاحرار كلما هم الموتلفة بحجامة نافعة لفتح المعيشين وفعلات احرارهم عاللة رائحة المسكين كليا فيهم بحجة ومثونياتهم غريبة
مكتوباتهم مفيدة واصل فوطا هم مفيدة تجمان معارفهم زبدة اسرار الواصلين وبيان حقائقهم للصاعدين مرقاة الى سيرا اولياء
التعارفين ارشادا لهم فوارج الرصوت للطالبيين وتواتركوا ما هم مسلم الثبوت للعالمين كل من محمدا هم جامع صغير لفقده الله
الاكبر واتباع معلوما هم نافعة كبير لدرجات مرقاة الصعود على المقامات الاشهر اللهم مطر شايب رحمتك الشامل الموصل
وارشاد قلوب صديقتهم الانتباه الكامل في جميع السالسل ووضح لنا امور السلوك في سبع سنابل لاسيما على شايخ السلسلة الذهبية المتفاداة
القلندرية الباسطية الكاظمية الذين شهدوا مناظر لخص الخواص وسمعوا نقات الاسرار فارفقوا الى مقامات الاختصاص وشارفوا
بشرفنا جلالة النظر منزلة الارواح سعوا في تهذيب الاسماء واللغات بغاية التوضيح والايضاح وجنبوا الناس فقنا واهم عن
ارتكاب المعاصي الكبار وحصل صلاح الامة باشاراتهم الكافية لرد الختا ونشر طيبهم فلا تظا رحتنا لهم نزل الا بارحوت
عالي لستهم نصوصا على الخصوص ومناقبه على فبين ليجعل من السهولة لتفعل انصوصا وتبنيه الغافلين ففتح لهم شياخ الامم ولعمري
سطعات الفهم كشتفت عليهم اصل متواريا ليطلع منه الكل سامعا وارياف اشارات قسم كشف الرمز والهجوبة وكينياتهم فتح الكون للكون
امرا وشهودهم فوارج الغيب كليات سر ائمتهم قدوسية بلا ريب زبدة عقائدهم وعبود انعامي والايقان وخلاصة معارفهم
بحر للعاني والعرفان شرائط وسائطهم مطالب رشيدية ونتائج مجاهداتهم وارباب محيدية فهم الراشدون الى طريق الله اكبر
الراشدون في موار الدنيوية كثيرة النشر والصادقون في مقاصد اهل الانظار والناظمون بقوانين الشرع الاظهر الماكرون لله تعا
بالقعود والقيام فطروا ولا نهر والشاربون كاسات الوصال من حوض الكثرة فاشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له للملك
ولي الحمد واشهد ان سيدنا ومولانا محمدا عبده ورسوله الله الشاء وله الحمد رضيت بالله ربا وبالا سلاة وينا وبمحمد صلى الله عليه وسلم
نبيا ورسولا وبشعرنا لعرفين مظهر اسم الرب شاه على انوار القلند رموبيا وعرشدا اما بعد ازبده اخترناك ثنين عبته قلندر
حبيب معلوم خواطر اربابا ولي الالباب والاصهار صحتهم والاعتبار باركة عودت من نعمت سرمدى ونخبة ترين و هبت ايزدي در حق اين زبده صبي

بر معاصی زبده و شور و نسک شدن است بزمره خدام بارگاه مرشد پایگاه حضرت آمدن فضل و کمال مجمع تجلیات جلال و جمال مجلی
علما و فضلا و اوی عرفا و فقرا و خیر اولیای نام آور و مرموز و مشهور و لفظ قلند را لایقی طاق علی الاقران بعلوم و الکشف و العرفان و ذوال حقا کامل
و نصیب و اعراف و اخلاص و ایمان و اایقان مولانا کاشغری استاد دلا که به شیعی و مرشدی شمس الدین حافظ شاه علی انور اعلوی نظامی
نسب و القادری القلندر مشرب باو مسلکی و ملحق من مباح و الکاوری مولانا و مدافعا الله و روح و روحه و افاض علیه فیوضه و فتوح اجعل
صوفیه الشریعت تریاقا مجربا المستفیضین و الم یبغی واده فیض روحه المشرکه منور علی قلوب الواصلین و العارفين و مریدین بران مشرف
گشتن فرجه ان جناب جانین باب دولت تحصیل علم و شرف بیت چنانچه قریباً کلاً اوقات شبانه روزی از روزی که متوجه شدم خود تا یوم وفات آن مصلح برکات فخر
حضور و وزیده هم و بدین مباحث می نازم که بسیاری از احوال و افعال آن عارف بکمال دیده ام و اکثری از احکام و ارشادات و امر آن صاحب الکرامات
بتعمیل رسانیده و برخی از اوقات بحکیمه مقالات غریب از زبان الهام ترجمانش را اوقات مختلف شنیده بعضی از آن حسب موقع و حال نیست روزی که آن
در کتب متوسل کاتب حروف که غالباً سه جری که هزار و سیصد و سیزده بود حضرت خداوند ملت و این روز قائل اند فیوضه فی الکونین و نور و کمال حق
و سعادت الایام که با فاضلین با اخلاص من سترشیدیم بمصدق و اختصا من رقی میمنه محمول داشتند ارشاد فرمودند که در شب زیارت جمال ملک مثال
حضرت فلک رفعت با آسمان معرفت صاحب السلاطین لاجل الجلیل الجامع لمدارج الجلیل الخلیل زبده العشق الله و فی العلم و الکوه فی کافای المولانا لایق
الی طریق الله الالک لایق مناقبه و وفور فضله و مکارمه لایق و اختصا حضرت مقتدا جهان شیخی و او ستادی مولانا شاه تقی علی قلندر فی الله مرقد
الاله شرف گشتم دیدم که حضرت ایشان بوجه واقعه وفات صاحبزاده بکمال تقبول و یز و معال حضرت مولانا صاحب علی علیه الرحمة الله اولی چنانچه من خود دیده
است و ذکر علم به بل فاضل پیش مدرک بل محقق و مسل عنوان محقق کرامت و یا چو کتاب زیارت مولانا صاحب قریباً فخرش علی اینده کمال است بدین مرجه شیخی است
دین خیرای کاشغری روز خفی و علی عارف معارف عقلی و نقلی سیدی مولانا علی العالی فیض علی مرقد جمال رحمة الله التوفی فی کل خدق و غشی خلعت اصغر حضرت کسب دین و
سنت نهاده ای جهان مولانا شاه علی قلندر اعلوی الکاملی و کرامت آن جناب تقریباً سه کیمز از دو صد و چهل و هشت جری واقع شد از بدو و متور و متبصغات حمده و خصال بیست و
چهار کت و ای که بگویند حضرت و الهام بدو و کلام را باندند و در وقت حافظ و حور و طبع و افهام و طالب ناممندان از سامعین خود که بهیقت بوده از بعضی گفته ایشان که لایق فیض
بیاناته سماع شده که درش درس و طریقه نام محال نفقت بر طبع علوم جهان بود که مثالش از دیگری نظر نیاید و زن و دوازده سالگی بهیقت بر دست حق پرست حضرت جد امجد
قدس قدس غوث ملت شاه تراب علی قلندر قدس سره و ظاهر و سلسله خلیفه قادریه رضویه کردند و بعد از این بقیه اوقات خود بخدمت مرشد عیش صوفی می نمودند و با این همه
اکثر توجه را می گفتند که خدمت حضرت پرور شد چنانکه بیدار من سر انجام نمی پذیرد من خدمت خالص بود که کیا حضرت غوث ملت از الله با جواد ایشان فرمودند که خدمت
پیشتر ما را نزد و شمار کرد من از وی بسیار خوششودم و خدا و را جزای خیر و هر که خدمت ما خوب میکند و نیست شریفه خیر و ترک و اشاره و سخاوت بسیار بود اکثر
مردمان لغات ناقلان که نزد ایشان پاینده سرای می ماند بیشتر مساکین و فقر امیداد و خود و بریای مسجد بکار میبرد و تقسیم شده میگفتند که ما سرای محمود دیگران را
منی شو و لهذا با دشمنان بدیدم شاید همین فعل قبول بارگاه الهی اقتدر بر بری و سخاوت و توانائی و راستازی و انظام تعمیرات و اصول حساب هم فانی بود غرض بانی و فعال
مستبرین شنیده شد که بخدمت شریف حضرت غوث ملت به گدائی ایشان تیار گشته و قتی که نوبت نعلب کلسنگی آمد معصه زیرینش بغایت وزنی بود و جمله مردوران زور آورده و
گشتند ایشان فرمودند که از این طاقت برداشت این سنگ بچم ناید و خود و تنها بهر دوست برداشته و لایق گنبد برده نهادند و رفون سپهری ماریت تمام میدادند
و بیشتر چنین مزان را می پسندیدند و اگر رو اشغال و او را دخالتی از خدمت بزرگان خویش اندک قدر زکوة اسما و سوره قرآنیه نیز داده بودند از معمولات خاص بود که به
مغرب بر سق مسجد شریفه بالشت روخت شریف حضرت جد امجد خویش تا نماز شام ارقب می ماند حضرت مرشدی و مولای حافظ شاه علی نور قلندر و در شریفه میفرمودند که
که من بخدمت سانی خیمه گستاخ بودم روزی در قرب دامن اوقات شان بارش بگرفت شده و آن وقت هم ترشح میشد بعد ادای فريضه مغرب ایشان بمسجل خود
بر سق مسجد شریفه بودند من هم رفتم دیدم که در مشغول مصروف اند و بهر حال هیچ اثر بارش و نمی و میفرمودند که بر جای که ملا گسترده بود اثری و نه بر جسم شریفه معلوم میشد
که آنجا بارش با حکیمه گشته شجب گشته از حضرت جد امجد مولانا شاه تقی علی قلندر عرض کردم فرمودند که خایه کنما مثالی بن امور خوب بیند و دروغ و تقوی و طهارت نیست
عصیان و فرقه و مشرق و نقلی است که بخانه از اقرای خاص برای خوانانیدن تربیه کلام معید روانه میگفتند لیکن گاهی از ایشان چیزی تخفیه هم میگرفتند حتی که یک بیره پان نسیس
در جامه و لباس وضع اندازد و بسیار بهر میگردید و بجایه نقیص میشد که بگوید ای پاشیده و میفرمودند که از این نوعی که شقی و دقت درین گناشته شوم هیچ ناله نیست
مورد و شفقت بجایت و الطاف بی نهایت حضرت علم اکرم و والد ماجد بود حضرت فالد امجد ایشان در اکثر امور میفرمودند که هر آنچه را می شناسد موقوف چنان فعلی که نظر
است که نه آن تعبیه میبرد و در خدمت غوث ملت روزی علی العالی بخدمت علم اکرم خود و حضرت مولانا شاه معید علی قلندر قدس سره و حاضر گردید و پیشتر زیارت حضرت
سید و کرامات علی علیه السلام بکلام شریف گشتم دیدم که آن حضرت بر کمال کمال در داوره حکیم بود و در وقت که پیش میبازند با سخاوت این شهر حضرت فالد امجد ایشان

که در آن قریب واقع عظیمه بجای نه کرده بودم و جنان خلیل کلمات تعزیت و تقنین بر عرض می نمایند ناگاه شخصی بعرض رسانید که اولایب مرحوم زنده گشتند
 با شمل چنین مژده جانفز اول فقیر حقیر خود را بر قبر مبارک رسانید و بعد را بچو آغوش تنگشاده یافت ساعتی متوقف شد و غمخوار کردم و جنبشی و جسم از بالای
 کفن می نمود شد عجالت اندرون گیر رفته مولانا را سعه کفن برون آورد و بحضور حضرت مقتدای جهان قدس سره بر دم آنحضرت بشما هدایان واقع غریبه از بس
 شادمان و فرحان گشته فقیر را به طاعت و بشارت خاص سر فرزند ممتاز نمودن چون بیدار گشتم اول وقت فرضه صبحی بود بر خاستم و بعد فرمودند عجیب که تعبیر
 این خواب چنین باشد که حضرت مقتدای جهان آجای طریقه مرضیه خود را در دست من منظور داشته باشد یا شامت کتاب خود که موسوس بر و رضی الارض
 فی آثار القلندر است بر لایحه من مقصود باشد و یا تعلیم تکمیل طفلی که از اولاد حضرت مولانا می مدوح باشد از دست فقیر کوز خاگرد داشته باشد که این
 هر سه امر سبقی فی غیج و ترویج روح پر فتوح حضرت ایشان بخیا می آیند الغرض می بر خیال سر آمد و چیزی از مصداق تعبیر این واقعه مفهوم نشد بعد
 حضرت خداوند نعمت قدس سره در ماه محرم الحرام سنه یک هزار و دوه صد و هفتاد و هجری روزی ارشاد فرمودند که دلشیب بحصول زیارت سراپا فرج و بشارت
 حضرت مقتدای جهان خط و افرا چنگ آب آوردم دیدم که در سخن کلمه شریفه موجودام و حضرت ایشان از جانب دروازه خانقاه شریف آورده کتابی
 بوسیله دگرم خورده را که بدست مبارک است از غایت شفقت و مکرمت بمن عنایت فرموده ارشاد کردند که این کتاب بشما میبهم دست کرده جز دهنی
 و جلد بندیش سازید که بغایت قابل قدر است و پیر از نوایند و عواید بسیار این فرمودند و غایب شدند از صدمه فوت حصول دولت دیدار فرحت آغا چنان
 حسرت و قلق بردلم طاری شد که فی الفور بیدار گشتم بطور تعبیر این همیشه چنان واقع شد که بعد مرورشور این صحیفه شریفه رضی الارض فی آثار القلندر
 که بجای بجای بود بدو ریه فاضل محی و عالم اوص صاحب تحقیقات و تدقیقات منبع خیرات و برکات جد محترم مولانا امجد علی علوی کاظمی مظهر العالی
 بحضرت خداوند نعمت قدس سره حاصل گردید بوقت حصول آنچین حالت انشراح و مسرت از بشرف شریف و روی لطیف هویدا گشت چه توان گشت محیف
 شریفه را بدست مبارک گرفته به احترام کتاب محود و داند فرمودند که این عطیه بی بهار از جهان خود ساز که باوقات فرصت معائنه کرده در پیش حتی ایشان
 خواهیم کرد و ورق گردانی جمله کتاب کرده متاسفانه فرمودند که افسوس تملک این کتاب که بجهت و شفقت بسیار تحریر کرده بودم همگی تلف شد و عرق زری
 و دستهای بشما نرزم بکار رفت خیر اگر مقدر است حیات باقی باز خواهیم نوشت این ارشاد فیض بنیاده انبیر عظمی گشت مگر از مشاغل رشتد
 ارشاد حضرت دست نهاد که توجه خاطر آن سونحن گشته تقدی فقیر حقیر بعضی تعلیمات ظهور علی الصباح معمولاً حاضر بود در آن زمانه که نه هجری یک هزار
 و دوه صد و بیست و دو بود وقت صحیح بخاری شریف میکرد بحقیق ارشاد فرمودند که اشب از زیارت بشارت جدی و استادی حضرت مقتدای جهان
 قدس سره مشورت شدم به نواز شهاب فراوان عزت و افتخار بخشیده فرمودند که سپهر شادین روز باد کسب مشغال و اذکار سلسله علیه قلندر می مشغول است

(تقریباً صد گشته) از برادر بزرگ خود عرض نمودند که رای من این است که روانه حرم نگاه بر همین مقام نصب کرده شود که بشرفه جوان صالح است بجا آنچه حسب نشانده از
 شریفه به شما انصاف کرده است انقض تا مدت یک سال کم بیش بدین تدبیر افاده طلبیه کوشیده در عین شباب عمری و چهار سالگی داعی اجل بالیک گفتند و از سبها علی
 گردیدند و آنوقت نیز عجلت شد که بعد از شرف سنه یک هزار و دوه صد و هشتاد و دوه هجری بلال را هم سهاس که از میان خاص بودند رفته بدین معنون نوشتند که الحمد لله از تقرب
 عرض شریف بخیر و خوبی فراغت گردید در انتظار شما ماندم بنام مدیه معلوم نیست که ملاقات ما و شما نیز آئیده واقع می شود یا نه فقط نوبت فرستادنش نیامده بود که بتاریخ بیست
 و چهارم ربیع الآخر قریب کرد لاجی شد و روز سومین که یوم نوبت بود نسبت سابق تپ سنت پذیرفت و غشی لاحق گردید علاج نموده شد لیکن بجز یادتی هیچ نشد سلمات نیز نشد
 مگر آنکه در شبانه پنجم و دهم جادی اولی روز پنجشنبه وقت صبح جان بجان آفرین سپردند و کوه غمدا نه بر سر اندگان انداختند بعد از ظهر پیش دروازه حرم روضه حضرت
 غوث ملت حساب ارشاد و ادرما جوده که بعد وقوع این واقعه دقیقه به دقیقه بنگ خوش گذارش فرموده بودند که قبر این مرحوم اگر برین مقام تجویز کرده شود بهتر است که پیش نظر
 خواهد ماند و خواهم دانست که بهر آنچه سیرای فضل علم بدقت و دشواری تا این مدت کسب نموده بودم همه را از زمین دفن کرده مدفون گردیدند نقطه تاریخ وفات از مولوی
 خرمین الدین کاگردی

چهارده از ماه پنجم پنجشنبه روز بود	مولوی حامد علی صاحب بخاک گذشت	سال تاریخ وفاتش با تعلق ایلح جدید	یک هزار و دوه صد و هشتاد و دوه هجری
------------------------------------	-------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------

ویرا تلقین ذکر مجرد و بنمایید که نفع بسیار خواهد کرد و این را حسب ارشاد واجب الانقامه ذکر مذکور به شما تلقین میکنم بگوش هوش بفرموده و بران عامل
 شوید و طریقه آن تعلیم نمودن این واقعه را مدتی قلیل گذشته بود که سلسله کسبندی و ناسازی مناجات حضرت همه رحمت آغاز گردید اولاً در مرض
 اشتداد واقع شد لیکن باز قدری سکون گردیده آثار صحت پدید گشتند اما باز گونی بخت و تهیستی قسمت را خاک بر سر افشانم که باز کس مرض
 واقع شد و قوت را ضعیف و ضعف را قوت پدید آمد در آن زمانه اندوه نشانه که اطمینان و سکون خاطر از هیچ سوره و نوحی نمود و در بطرفی از اطراف عالم
 بجز روز باز آمدن و انتشار چیزی بزرگی کار نبود جناب کرامت انتساب شمع افروز بر زمزم خوری صیدین معنی پروری محبت فقر ملاذ الفربان خاص
 پاکباز و در میدان ملاقات و خلوص یکبار صدقات آگین عم کرم خان بهادر منشی محمد تاج الدین صاحب امه بالکمرته و المواجهی بشهره دید خلاصه
 اینکه در پیش صحن آستانه عالی بجان غرب از درخت تمر نهدی از دحام خواص عوام است و حضرت نقضای جهان قدس سره میان آن مجمع جرسف
 بلند ایستاده و محافل و معارف آن میر میفرمایند و ایشان هم در آن مجمع حاضر اند بعد اختتام و عطا بایشان مخاطب گشته فرمودند که چنان
 کرد کسی نمی شنود با که گویم در جهان یک گوش نیست و از نظر غائب شدن ایشان مضطرب الحال و متشتت البال بچپ راست نگران شدند
 نشان نیافتند مجبوراً افتاد خیزان اندرون آستانه شریف آمده و سلامی گشته برگ حضرت عابنه با قدس سره رسید معلوم کردند که حضرت ایشان در
 حجره درگاه شریفه موسوم به جلوه خانه تشریف فرما هستند باز سر ساخته شرفیاب حضوری گشتند دیدند که پیش آن حضرت کتاب طویل و ضخیم نهاده است
 و فقیر کتاب حروف صغیر بر آن درس میدهند و معانی و مطالب را بطرز شانی ذهن نشین بسیار زنده فوراً حاضری روی جهان افروز بجان شبان گردانید
 نواز شهابی دل داشتند و بشارت لائقه و توجبات فالقه سرفراز فرمودند منشی صاحب در آن حال بیدار گشتند و از عنایت و نوازش مرشدانه بر خود
 بالیدند و این خوب همه صدق و صواب ابوقت حاضری بحضور حضرت خداوند نعمت الطیب الله تعالی گزاریش ساخته تعبیر خواستند ارشاد شد که خوب
 بغایت نیکوست و تعبیر واضح دارد و دلیل مقبولیت شما حضرت مرشد بر حق خود است که آثارش ظاهر اند و آینده نیز ظهور خواهند پیوست آما
 اینقدر جزو خواب که بسرا تعلیم میکنند و کتاب ضخیم بخوانانند مفهوم نه شد که مراد از آن چیست فی الحال ما خود موجود هستم و برای تعلیم و تربیتش
 کافی ضرورت بود که این راهم بزمیست عالمی نعمت خود فراموش نگردم که بوجه شفقت بغایت که بر صاحبزاده بالکمال خویش جناب مولانا حامد علی
 قدس سره الهی میداشتند و جناب موصوف جد مادی این پسر بود و خود بنفس نفیس متکفل این امر شده باشند بعد سکوت فرمودند بهیات که مطالب
 و مفهوم صلی این ارشاد آن وقت بفهم نه آمد که حیات حضرت ایشان یومی چند پیش نیست و عظمای این جهان بی ثبات را میگذرانند و این تعلق خاص
 و تربیت فقیر حقیر که مانع از ارتحال می توانست شد نیز پسندیده تمیدارند بعد از این ارشاد در کیفیت طالت اشتداد پدید گشت و در عرصه کم از یک ماه
 تقریباً رحلت سفر بآخرت جسته از سبحان ملا علی و واقفان مقام ^ع و انوار المذکرات گشتند پس ماندگان و وابستگان دامن دولت را در عالم دورد
 فراق دلی مبتلا گذارشتند افسوس که آن طفل عاطفت و جز رحمت خداوندی و مرشدی که انای سالیه رحمت ایزدی توان گفت از سر بار داشته شد
 و قرار گاهیم بحر خاک حسرت و ناکامی چیزی دیگر نماند همه آرزو و داعیه های دیرینه که از دیر باز در گنجینه دل دینه بودند خون گشتند و حسرت و اندم که وقتی
 پیرامون خاطره گشته بود ساحت قلب را محیط گردید افسوس صد افسوس در غم او در زبا بیگانه شده روزها با سوزها همراه شد به سزمن از ناله مرغان و مرغیت
 یک چشم و گوش را آن نوبت به تن ز جان جان زن مستور نیست لیک کس را بد جان مستور نیست به ناچار به تخریب مرآت فراق بیکسلی فرستاد
 برضاد الهی خود را در دام و آیه وانی بدایه قل لن نعیبنا الا ما کتب الله لنا هو مولانا و علم الله فلیتوکل المؤمنون را بهین دستاویز بر سر کف

سله ایشان در زمان تخریر مقدمه از اجازت بخت و سیم ماه رحیل مرگ روز چهارشنبه سنه کهنه از و سه سحر و دفن اعیان را بیک جابت گفتند قبر را کوی ۳۳ و ۳۴ و ۳۵
 بسوی پروردگار است بازگشت ۳۳ بگره ز سر به بالا آنچه نوشته است خدا بر ما اوست کارسانه بجز خدایک که توکل کنند سلطانان ۳۴

ختم ناگاه تا تو حق تعالی و شفیع زین گردید و با استقبال خدمت و تعجیب و تعجب کتب رحمت حضرت قاضی کثره الله فی کل بکرة و عشیه
 عملاً و حضرت خداوند نعمت قدس سره خصوصاً بکرامت نمود چنانچه اکثر سال از نظر قاضی گذشت بود که روزی خود بخود القای مجرایهای مذکوره بالا از
 حضرت خداوند نعمت قدس سره بفرست بجا فراتر افتاد بر تعبیر خواب دل خود کردیم بعینه و در دست یافتیم یعنی اگر احیای طریق مریض حضرت مقتدای جهان
 علیه الرحمة و الرضوان مراد گیرند هم میتوانیم هر آنچه اشاعت طریق علیه حضرت موصوف از حضرت خداوند نعمت قدس سره بظهور آید ضرورت بیان ندارد
 و نه بر باب دانش و پیش مخفی و اگر اشاعت کتاب مستطاب مراد گیرند هم میشاید که حضرت خاتم این صحیفه شریفه هم جبهه وافر در اشاعت وی بکار برد
 چونکه در آن زمانه اشاعت مقدیه بود و لذا در توفیق افتاد و موهبت کردیم حضرت و باطل را از آن سینه همچو تابوت سیکینه را از جمله غول نبضیه و
 در آور یعنی آن صحیفه شریفه بدست حضرت خداوند نعمت قدس سره باز آمد ذلک فضل الله یؤتی من یشاء و الله ذو الفضل العظیم و ضرورت تحریر تکلمه مخفی
 و محجب نیست که حضرت مقتدای جهان علیه الرحمة و الرضوان در سبب تالیف صحیفه شریفه و عده تحریر یک مقدمه و ده لطیفه و یک تلمذ فرموده بودند مگر نوشتن
 نیامده و لذا ضروری شد که تکمیلش وفق خواستش باشد حضرت مضمونه آید پس هر آنچه سعی که در تکمیل صحیفه از حضرت خداوند نعمت قدس سره بظهور آید ظاهر است
 و آنچه از فقیر حقیر بعد وفات ایشان ممکن شد آن هم ازین جهت و فیض و برکت جهان شمسوار ضمار ولایت و معرفت توانع النسب که العبد مافی ید
 صلاحت لمحه ۵۵ نیاردم از خانه چیزی نخواست و تو ادای همه چیز من چیز نیست و دیگر ترویج روح بر فوح حضرت مقتدای جهان قدس سره را
 و چه قوی این است که کتاب زبانیات صالحات شمرده میشود که در صحیح مسلم روایت حضرت ابو هریره رضی الله عنه مروی است که فرمود جناب رسول الله
 صلی الله علیه و سلم که هرگاه انسان میسر و عمل وی منقطع میگردد و دیگر چه چیز که توایش بعد موت هم منقطع نمی شود یکی خیرات و صدقه جاریه دوم علمیکه
 خلق از وی نفع گیرند سوم ولد صالح که برای وی دعا کند یعنی ثواب عمل یک بعد موت نمی ماند صرف تاحات می ماند که بعد وی به عمل است نه ثواب مگر این
 سه چیز که ثواب آنها بعد موت نیز موقوف نمی شود یکی صدقه جاریه که عبارت است از امر نیک که فائده اش به جوارح خلق رسد مثل تعمیر مسجد و چاه و مدرسه و
 رباط و ارض موقوفه یا خانه موقوفه یا کتب موقوفه که ازین فائده عامه جاریست دوم علمیکه خلق از وی نفع یابند مثلاً آموختن علم دین و تصنیف تالیفات
 در آن سوم ولد صالح که برای وی دعای خیر کند آتی و اگر تعلیم و تربیت طفلی مراد گرفته شود هم میتوان که فقیر حقیر نسبت و ندیت بحضرت مقتدای جهان
 بواسطه جناب مولانا حامد علی قدس سره میباید و کتاب جمله علوم فارسیه و عربیه صرف و نحو و فقه و اصول فقه و معانی و بیان و عقاید و منطق و مناظره
 و حکمت و کلام و تصوف و اخلاق و فرائض تفسیر و حدیث و غیره از حضرت خداوند نعمت قدس سره کرده و بطفیل آنحضرت سرایه روشناسی بر باب علم و فضل
 پیدا نموده و هر آنچه یافته بدولت آنجناب یافته آید ۵

قطره از بحر فیضان دایم	ذره از مهر تابان دایم	سوزن از سر سوزن شختی ست	جان مغسول از و صد شوقی ست
توبین ازین جنین غوغا و شور	میکنند او در دلم صد گونه زور	این زمین بی بل ز سودای و سیت	شور و غوغا نیم ز غوغای و سیت

علی هذا القیاس خواب دوم نیز مخبر به تندیب و ترتیب است و خواب سوم مشعر به تقصیبات شان فرزند پردی و صرف توجه خاص غرض که این امور
 معاون و معیون هم غم فقیر حقیر گردیدند و از زبان بیزبانی ظاهر کردند که بر تقدیر دست درین کار باید داد چنانچه در ماه ربیع سنه یک هزار و صد و سی هجری
 چهارم و پنجم مستطابان ده دریافتیم که قاضی کتابی عجیب و شریف است غریب صوفیان ابوالوقت اگرش دستور العمل خود را در ادو فقرای ابن الوقت
 حوزجان خودشان نگارند بجا مجموعه است به جمعیت خاطر بریشان و نسخه شفا نیست به صحت دل بخوران خزینه است پرا از نقد و حقائق و غنیه است
 ملول و جاهر مضامین دقائق خوانی است پرا از نجات عرفان و گلدسته است پرا از ریاضین ایقان عنوانش از مطلع خورشید صفاد و هر صفا ساده از هرق ماه

و بعضی صافی هر آنچه درین کتاب بطور است چو اعجاز بیت المعمور از نور مغرب است شناسا شناسد و لایا و اند که این همه از این است که از بسین نتیجه گردش خافض شاد
و بر عطار پایه است که بر تو بر درختان خیالش از جو ابر بار فقرات رنگین آگینه بگنج جوهر این الفاظ و معانی ننگسته و بهترین نقش کلک بوقلمون طراز مرقع
سازیت که جلوه طالعش از نیرنگ الفاظ مختلف الاوان هنگام تماشا دید و دل بهزد و مانی بسته نهی مجر کلام بلند مقام که سامع
معن سنجان میخافش دم شود و من بیانش مثل کلیم محو کلام گردیده نه مشکین طراز یک با صره ارباب بصیرت هنگام نظاره شود و خط خط خطا بر سبیلان
نخط چین و خط کشیده رشت کلک گهر با رشتن آبروی نیسان افزوده و صبر قلم عجز از قش صلاص قلم با دانی بر درگان مضامین صلاصه در آید
از سر نو زنده کرده بخت خود را نازم که مبط نزول عنایت و توجهات که بایه گشتم و اینچنین با از سر ختمم فرق را تا فرقان رسانید یعنی بر موز عبارات
و غیر مضمی اشارات کتاب استطاب پی بطلب خود بر دم و ذخیره قوائد و نهای بوقلمون اند و ختم بصورت حال معانی این بیت در ششم
هنوز آن ابر رحمت در شان است و می و نچانه با هر و نشان است چه گویم که آن عنایت که یانه و رافت و کرم مر میانه که در حقیقت پریش
پنهانی و نوازش عیانی بود با من حقیر چه اگر و چنان از خود بر که بحر مطالعه صحیفه شریفه شطرنجی پسند خاطر افتاد و نداد در اوقات بیشتر میجو استم
که خود را وقت مطالعه دارم و چیزی برای نفع خود بهتر از وی نه اگر هم میکنم تفرق بان نوشتت حال نه گذشت که جمله اوقات در آن صرف
کنم مجبوراً و قتی که فرصت میسر می آید بمطالعه صحیفه شریفه صرف میگردم و در تطابق عبارات از اخذات و تصحیح آنها سعی بالغ و جهد وافر بکار میبرم
و چون که عبارات عربیه در آن بیشتر بودند و نماند غرض و افتاد که ترجمه آنها نیز کرده شود آنهم آغاز کردم و نوبت ترجمه نصف عبارات کتاب هذا رسیده
بود که خود بخود بلا غرض و غیالی خواب چارمی بیامد آمد سیاحت ذهن قاصر مبدین مسامحت کرده که تعبیر کن همین خدمت و مشقت است که
الحال از دست تو بظهور آید و فرحت و سرور که ازین خیال سرت اشتهال نصیب خاطر فائز گردید چنان رقم سازم هر بن مورا صفت شکر گذاری
یا فتم چون که حقیر حقیر خود را تو ازین و کمرت بغایت بوده است لهذا اگر خود را قطع نظر از نسبت و لدیت به نسبت تلمذ بهم فخر و شرف دانید و بر
طبق آن بگذراش بندی از حالات قدسی سمات که بذر عیه معقول در ادیتی مقبول شنیده پر دازد و بر مروه مادحان و دواصفان شمار دجا دارد
اگر چه امری از خصال و شمائل و فضائل و کمالات علمیه و علمیه حضرت را حضرت خداوند تعالی قدس سره فرو گذشت نه نموده اند و چگونه فرو گذشت
شبه که خود ذات شریفه شان مرآت کمالات علمیه و علمیه و تملک صفات قولیه و فعلیه و تبصره جمال شریف و روحانیت لطیف حضرت مقتدا
جهان علیه الرحمه و الرضوان بود اما چون که تعطشان زلال حال خیر مال و تفحصان تذکار برکت اشتهال جو یاس بسط و وضاحت و تکرار آثار
جمیل و مناقب جلیلی مانند لهذا فرض و بخت آمد که حالات کرامت سمات که املا آنها شمر بر کات و نتج سعادت است
تواند بود هم نگار و ذخیره سعادت اخروی و ذریعه حصول صلاح دنیوی اند و در پس این جزو مختصر موسوم به **المواهب القلندر**
لمن يطالع المروءات لازم هر را بر چهار موهبت مرتب کردم موهبت اول در ذکر اسامی حضرت مقتدای جهان علیم الرحمه و الرضوان
موهبت دوم در ذکر حضرت مقتدای جهان مولانا شاه تقی علی قلندر قدس سره موهبت سوم در ذکر حضرت شمس الغافین مولانا خا و علی
شاه علی انور قلندر قدس سره موهبت چهارم در بیان کیفیت تصحیح کتاب استطاب مع تملک کامل انصاف و حل مشکلات و اشارات و کیفیت
استدراک بار اول طبعات و در ایات بی غایات آن حضرت فغانا اشع الکلام بالما مرصع صما لجبل الاعنایه الملك الصنیع العالم و سیده
الموفق و حسن الاختار فاند و اول الفضل و الانعام موهبت اول در ذکر اسامی حضرت مقتدای جهان پادشاهی است که استاد اولین
آن حضرت عم اکرم ایشان مولانا شاه حایت علی قلندر قدس سره بودند که بعض کتب ابتدای خدمت ایشان خواندند زان بعد رجوع بخیریت بر لبور

بزرگ خود حضرت قطب الافراد قدس سره نموده تا کتب متوسطات ختم کردند چون که حال حضرت قطب الافراد در محله شریفیه مرقوم شده لهذا بزرگواران
رحمة الله عليهم اختصار در زبیده شد ذکر آفتاب سمان ولایت مآب مشایخ دهرایت قدوة العلماء والادبیا ابدتة الفقهاء والعلماء و
تحقیق اسوه ارباب تدقیق فرد قدس سره و تدریس تم تفرید کاشف رمز خفی و جلی مبسط فیوض لم یزلی سیدی و سیدی حضرت باقی بالله مولانا
حاجت علی قلندر العلوی خلف اوسط حضرت قطب الافراد و الافراد و لقب الغیب بصاحب عارف بالله شاه محمد کاظم قلندر العلوی
الکاکوردی و ولادت بانفیض در است آن غالی منزلت در سنه یک هزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری واقع گردید از زمان صغر من مصدر کرامات
متصف بجا صفات جامع مکام اخلاق و حامی محاسن اشفاق بود و آنرا ولایت و علامات رشد و هدایت از ناصیه کمال و آشکارا و هویدا
کتب مسائل فقهیه و علوم ضروریه خانانی از خدمت حضرت والد ماجد خویش تحصیل کرده رجوع بعلم عربیه نمود مختصرات بخدمت برادر بزرگ خود
و مشرف شد نا حضرت شاه تراب علی قلندر قدس سره و حکیم محمد حیات ساکن بدیهه شریف کرده پس بدین رفت و از مولوی قاسم علی خلع ملا احمد الله
سند ملی و غیر مولانا عبدالواحد خیر آبادی مدرس مدرسه نهالجهت راست در کفوفته خواند قریب بفران رسید بود که بوجه عوائق و موانع چند
در چند از انجا ترک نموده بقبه دیوه رفته از حضرت مولانا و اولاد انصار علی که از علمای کاملان عرفا و اصل و صاحب نسبت و از خلفای حضرت محمد اکین
سید محمد عدل المعروف بشاه لعل بریلوی رحمه الله علیه بودند هدیه و کتب گیرانتهائی خواند و بخانواده ابواب درس و تدریس بر طالبان علوم
گشوده علم را از فیض تربیت و علیم خود مال مال ساخت و در آن زمان سرچشمه محتوی بر نکات دقیقه و لطائف نفیسه بر کتب انقبول اکبری
تحریر نموده بر کار الاصول فی شرح الفصول موسوم ساخت بعد کتاب مستطاب فتوح الغیب با صاحب ارشاد حضرت والد ماجد خویش ترجمه کرده نور
الاریب فی ترجمه فتوح الغیب نام نهاد و نیز در آن زمان بسادات معیت در سلسله عالییه قادر بر ضویره بردست حق پرست حضرت والد ماجد و فائز
گردیده منشور اجازت و خلافت در اخذ معیت داشت و در هدایت و امور فقر و سلاسل عالییه ثمانیه یعنی قلندریه و قادریه و چشتیه و سهروردیه
و فردوسی و طیفوری و مداریه و نقشبندیان از بهان جناب عرش قباب بکف آورد و علاوه ازین اجازت و خلافت سلسله نقشبندییه از حضرت
مولانا حاجی امین الدین محدث کاکوردی نیز حاصل کرد احوالی در زمان خویش سر علمای زمان و سر حلقه فضلائی دوران بود بیشتر حصه عمر شریفش
بدرین و تدریس علوم و کتاب و زکار و افکار و مراقبات گذشت بعد از وفات حضرت پدر بزرگوار و مرشد عالی مقدار یوم عربی حضرت ترک لباس
نمود و خود اگر چه مجاز و ماذون بود اما خرقه شریفیه از دست برادر بزرگ خود حضرت شاه تراب علی قلندر قدس سره الاطهر لویش از آن جناب هم اجازت
سلاسل سببه حاصل نمود و بزبان قلیله چنان قبولیت عانه در خواص عوام پیدا کرد که جم غفیر بجاه اعتدال مسلک تویم گراییده منسلک سلسله عالییه
قلندریه گشتند و با وجود اجرای سلسله ارشاد و هدایت طریقه معموله تدریس علوم را موقوف نفرمود و تا یوم وفات آنرا قائم داشت بالاخر چون که کسی
از جناب بادم اللذات گیره نیست پس بتاریخ بیست و پنج ماه و حبس مرخص گردید و در صد و بیست و شش بگزیدگی ماریه رخت سفر
بدار آخرت نیست مزار شریفش جانب مغرب مزار حضرت والد ماجد خود اندردن درگاه شریفه واقع گردید بقیه حالات تفصیلی ایشان از کتاب
اصول مایه و در یافتنی است و ذکر قدوة علمای ابرار عالم و حدیثا ل محمد مجتهد در اسم شریعت ماحی شرک و بدعت مود
فیوض لاری حضرت مولانا محمد مستعان کاکوردی از اولاد اجداد حضرت مخدوم شیخ قیام الدین کاکوردی برادر سومی حضرت مخدوم شیخ
سعدی ابن بندگی من الله صلیقی حجتی خلیفه حضرت مخدوم شیخ سعیدی خیر آبادی بود شریفش حضرت امیر المؤمنین سیدنا ابی بکر الصدیق
رضی الله عنه می پیوند زبده علمای ربانی و تقریباً برگاه یزدانی بود کتب درسیه بخدمت حضرت مولانا محمد علم سندی خواهر زاده و تلمیذ رشید حضرت

مولانا احمد الله سند پی تحصیل فرموده است و فطانت فطری میداشت در ایام طایفه علمی با هر که بحث میکرد غالب می آمد و به تقوی و ورع چنان
میداشت که بسبب غایت احتیاط گوشت بازاری نمی خورد بلکه یک کجی گوسفند خورده از گیاه خود می برد و چون قوی و قدر میگشت از دست خود
فرو نگذاشته اکثر حصه از آن خیرات کرده بقیه بصرف خود می آورد همیشه چنین می کرد در استقامت بر شریعت قدمی نداشت یکبار در ماه
ریضان المبارک بعارضه تب شدید علیل گشت حکیم حسن بخش صاحب که معالج بود تجویز با فطرار صوم کرد و مضرت صوم بحالت علالت بیان
نمود و جوابش گفت که سلسله شرعی و طبیبی هر دو میدانم اما عقیده من اینست که برکت صوم این مرض خود بخود رفع خواهد گردید و حسب یابی هم
مقتضی صیام است پس اگر در همین حالت بایستد چه خوش باشد که سواسته ازین نمی انکارم غرض که فطرار نمودن در حقیقتی در همین حال صحت
ارزانی فرموده در باره حضرت صوفی خیالی در شت در ایامی صاحب میداشت اکثر میفرمود که از صوفیان این زمانه کسی را صوفی نمیدانم الا حضرت
شاه محمد کاظم صاحب را که ذات شریفش با فکله مصداق قول مشهور الشیخ فی قومه کالتبی فی امته است و علم تاریخ و انساب هم ماهر بود و در
تقریر لایزال و باینکه وضع سپاسانه میداشت بلکه در ابتدای عمر زمره سواران ملازمت کرده بعد ترک نموده ابواب بر سر تدریس گشاده باز ماند فایده
متمنقول است که طالب علمیکه در حلقه درس حاضر میگشت اهل اولاد میگرفت که حتی آهقه و بر سر نامه نگار میزد و چون کسی را خانه و بیکری میخواست خود درین حال اگر
مانع شود مضائقه ندارد و در هر حال که باشد خود را برساند حضرت مقتدای جهان اکثر بسبیل تذکره از تلامذه خاص خویش بعد نقل قصه هذا
میفرمود که ما را گاهی اتفاق نشد که یوم عیدین یا جمعه و غیره بخدمت ایشان نرفته باشیم بلکه برابر حاضر شده درس می گرفتیم و بر حال فقیر
به نسبت تلامذه دیگر شفقت و مرحمت بسیار مبذول میکرد و از همین وجه را بسم تقیاد میکرد و لهذا بمقام دیگران خیلی گستاخ هم بودم اجازت
وردم که دلائل خیرات از خدمت حضرت شیخ محمد ولد عبداللہ ابی الحسن شفاف داشت و او شایسته پنج واسطه از حضرت مصنف کتاب جمعه است
علیه اجازت بریده حضرت مقتدای جهان قدس سره سند اجازت کتاب مذکور را زوی داشت و درین خاندان بیشتر همین طریق جاریست
فقیر کتاب الحروف نیز از حضور حضرت خاوند نعمت قدس سره العزیز این طریق مجاز و ماذون گشته سمعست که نواب معتمد الدوله آغا میر نیز
نسبت تلمذ از وی میداشت و بسیار از او احترام پیش می آمد یکبار نواب مذکور سلسله فقهی را از علمای دربار خود استفسار نمود هر یکی موافق علم خود
بجوابش پرداخت مگر تکلیفش رنگت بالاخر از ایشان متفسر شد ایشان جوابشانی و کافی دادند نواب گفت که اگر چه حکم شرعی درین مسئله چنین
است لیکن نزد ما مناسب بنی نماید بجز استماع این کلام بغیظ و غضب شدید فرمود که می خواهی که در مسئله شرعی راسه خود با حکم شارع علیه الصلوٰه و السلام
شریک سازی و از ما اعانت خواهی برو کار خویش گیر من امری خلاف کتاب و سنت رسول صلعم نخواهم گفت و نه ترا برین عرصه خواهم داد که
سرمو خالف آن کنی اینقدر فرموده از آنجا برخاست بجمعه هر آنچه شایان شان علما را باند و سخن فی العلم تواند بود همه در ذات بابر کائنات شکار
و هویدا بود و فالتش عتاب یکم ماه رجب الحجب سینه کنه را در دو صدوی و هفت هجری بوقوع پیوست قبر شریفش در باغ قدیم خودش بیرون محله
دولت نگر محلات قصبه کوری که الحال به بیرمانه مولوی مستعان شهرت دارد زیارتگاه است و ذکر سوادى اجناس علوم جامع انواع فنون و ذبده
العلماء المتکلمین قدوة الفضلاء الطبعیین معدن الخلق العظیم و هبیطه العجمی جمع فضائل انسانی آغا محمد عظیم اصفهانی صاحب از ملک
اصفهان و نشود نمانیز همانجا یافته از علمای کاملین و فضلاء متبحرین آند بار بود نسبت تلمذش بدیانت نرسید در علوم معارفه و عوام و اقوال
حکمیة مثل طبعی و ریاضی خصوصاً دستگاه کامل داشت بعد چندی از وطن مالوف مهاجرت و در زمره قصه نهندستان کرد و در اکثر مقامات
طرح اقامت نگذاشت چنانچه در قصه نهند ابروکان شیخ محمد حیات مغفور نیز بدتی میقم گشته در همان زمان حضرت مقتدای جهان قدس سره شرح هدایه الحکمة

شیخ صدرالدین شیرازی معروف بصدر الزمانی عرس گزیده هکذا سمعت عن جدنا المحترم مولانا محمد علی اعظمی مد ظله العالی و
هو عن اوستاد اکمل قدس سره گویند که وی در علم طب نیز مهارت کامل داشت و قانون شیخ الرئیس و دیگر کتب طبیه را بعنوان نفس درس
میداد و دیگر حالات بدریافت نرسیدند طب فقه و جعل جنت الفحوس مکنه و ما واه و ذکر عالم تحریر فاضل کبیر مخلق باخلاق حمیده
باوصاف پسندیده مستند فضیله زهدی معتمد علمای دوران بهمان الشریع المبین والوکن المکین لدین المتین سیدی مولانا الحاج
شاد امین الدین محدث کاکوردی ولادت باسعادت آنجانب بتاریخ بهمن ماه رجب سال آخر سنه کهنه در یکصد و شصت و چهار
هجری واقع شد از صغر سن مظهر حالات عجیب و مخزن اخلاق غریبه بود بیشتر اوقات بطاعت و عبادت و قیام مسجد سهری نمود و کتب
او اکل صرف و نحو سجدت حضرت والد ماجد خویش مخزن العلم والفضل والورع و انتقوی مولانا امید الدین کاکوردی گزرا نید و او انط
و او از خجده بیت برادر کلان خود قاضی القضاة مولوی نجم الدین علی خان بهادر و بحر العلوم مولوی عبدالحی علی محمد کفوی فرنگی علی و تلمیذ شایان
مولوی امام بخش و مولوی محمد علم سندی و مولوی حمید علی سندی تحصیل نمود و گاهی در سن صبا و شباب متوجه بلایهی و ملاعبه گردید
و معمول داشت که بعد مطالعه کتب درسیه و فراغت سبق سیر کتب سیر و حالات علما و بزرگان سلف میکرد و اکثری فرمود که افسوس برای عباد
مخلوق شدیم لیکن از مایه سرسویی شود کاش مخلوق نمی شدیم و اکثر بدین حالت تا دیر میگزشت چندی برین حال گذشت بعد چنان
جاذبه رحمانی رسید که بلا اندیشه زاد و راحله توکل بخدا را بهی حرمین شریفین شد و پیاده پا بعرضه دو ماه و پنج یوم در بندر سورت
رسیده بر مکان مولوی محمد ولی الله محدث رخت اقامت افکند در آن مقام در مسجدی حضرت شیخ وقت سید شاه ابوسعید بریلوی
خلیفه مسند الوقت شاه ولی الله محدث دهلوی را در یافته ملاقات کرد و چون که اکثر تاجران آن مقام صاحب فراغت و شیو بود و در آن
نوبت و بدلا تحریک سامان سفر حج کرده دادند چنانچه بهرامی حضرت شیخ وقت عازم سفر خیر البلاد حرمین شریفین گشته در مدت پنج ماه
و پنج یوم بسواری جهاز مع جمیع همراهیان وارد جده گشت بعد از آن بخت و نه روز همه حضرات در بندر خا که شهر است از بلادین رسیدند
از آنجا بقیام چند روز در آنرا راه رنج الاول سنه کهنه در یکصد و هشتاد و هفت هجری بکعبه معظمه فائز گردید و بر دست شریف حضرت
شیخ بطریق علیه نقشبندیه و عظیم زیر نیزاب رحمت بیعت نمود و اخذ اذکار و اشغال سلسله عالیه نقشبندیه که به تمام مذهب و از دیگر
مدینه منوره گشته ششماه اقامت نموده کتب حدیث از حضرت مستند الوقت شیخ ابوالحسن سندی ثم المدنی سند کرده اجازت گرفت
آن اجازه شریفه مفصله در خاندان فقیر حقیر موجود است که خود حضرت موصوف حضرت مقتدای جهان ماکه در علم حدیث از ارشد تلامذه
وی بود مع اجازت خطی خود عنایت ساخته الغرض بتاریخ بیست و سوم شوال سنه کهنه در یکصد و هشتاد و هفت روز جمعه از مدینه
طنبیه بکعبه معظمه واپس راه از دولت تادیه فریضه حج مشرف گردید و در همان زمان از حضرت شیخ محمد میر داود انصاری کتاب تخریری بهمان
حضرت شیخ وقت اخذ نموده بحکم حضرت شیخ وقت معاودت بطن کرد و فصل کیفیت این سفر مع حالات و واقعات که آنجا ظاهر شده در
رساله خاص تحریر فرموده باجمله بطن مالوف رسیده از زیارت والدین ماجدین مشرف گشت و بقیه عمر در ارشاد و هدایت و مجاهده و ریاضت
بسر نموده بتاریخ بیست و دوم ماه محرم الحرام سنه کهنه در دودصد و پنجاه و سه هجری گلچین روضه رضوان شد عمر شریف هشتاد و هشت سال
ماه و ده یوم شد مزار شریف در کاکوردی محله روبروی باره دری برابر مزار والد الله ماجده خود رحمة الله علیها زیارتگاه خلایق است
موت بهشت دوم در ذکر حالات کرامت آیات حضرت امام عظمی و امام الفقهار و حید زمان فرید دوران متکلم سر بر ایالت متوطن ارضی است

جالس سید الشیخ و تلمیذین جالس ملتزمین غوث شریف آب فردیت انشا بظلال ملکوت و المصروف فی الحیوان و انما سوت الی جان
 سید مولانا شافعی علی قاندر قدس سره الانور باید دانست که ذات عالی مجمع فناء و کالات انسانی و منبع اوصاف و اخلاق رحانی آیه
 من آیات الله و محجزة من معجزات رسول الله بود کالات علمیة آنجناب بغایت وافر بودند که اکابر علماء و افاضل عرفا اعتراف بآنها نموده
 سرخیل خود را می پنداشتند بزبان طالب علمی در جودت ذهن و قوت حافظه هیچکسی از خواجہ تا شان مساوات با حضرت نیکو دار حسن ادب
 و لطافت طبع و ذکاوت فهم قبولیتی تمام بخدمت او ستاد خود و عالم زمانه و فاضل یگانہ معدن علوم کاشفت اسرار مکتوم حضرت مولانا محمد مستعان
 فیض علیه ثابیل الرحمة و الرضوان میداشتند بعد فراغ از علوم بقوت مطالعه و مشغله درس و تدریس در اکنان عالم شهرت تمام یافته
 اکثر فضلاء آن زمان همچو مولانا مفتی عنایت احمد کاکوروی و مولانا حکیم لطف الله لکهنوی و مولانا ابوالبرکات رکن الدین ایشیر مولوی
 تراب علی لکهنوی می گفتند که اگر حضرت مولانا بگوشته خمول و انزوا منردی نبود و بقای مشهور بود و در علم و عمل از حضرت شاه عبدالغیر بزرگوار
 کم شهرت نیافت که در امری از امور علمیہ کمی درازند و دیگر علمای معاصرین نیز بواوید بحر علمی شان از غایت احترام و تعظیم پیش می آمدند حکایتی
 متعلق باین کیفیت خاص از ثقات معتبرین شنیده حواله قلمی سازم منقول است که مولوی ابوالحسن منطقی فاضل حیدر علی زبردست که
 در معقولات ید طولی داشتند و مقوله شان بود که علماء این جوار از دامن طفل مکتب اند و اکثر بدعوی می گفتند که مخاطب مباحث خود را فوراً
 بذریعہ اصول منطقی فرمایش رفتن مذموم و از معتبر ذرایع معلوم گشته که او شان را مهارت تمام در علوم معقولات بود و بر مطالب و مشکلات حواری
 میرزا بدر دیگر کتب منطقیہ عبوری داشتند و در زمانه مطالعه آنها میکردند و در سرکار قاضی حافظ علی خان صاحب که بزبان شاہی عمدہ قصای
 قصبہ نزد متعلق باو شان بود برای تعلیم قاضی صادق علی خان صاحب پسر شان ملازم شدند روزی بتقریب یکجہ بخانه غلام حیدر خان
 صاحب که از امرای ذی وجاہت این قصبہ بودند جمله اعزہ و احباب و برادران جوار و دیار از خواص و عوام بدعوت مجتمع شدند مولوی
 ابوالحسن منطقی ہم در آن دعوت موجود بودند حضرت قطب الافراش شیخ اکبر مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره برادر بزرگ حضرت
 مقتدای جهان نیز بوجه قرابت و یگانگی خاص رونق افزای مجلس شدند خانصاحب موصوف الصمد از حضرت قطب الافراش استفسار کرد
 جواز اقتدا بتوضی بہ امام تیمم کردند حضرت قطب الافراش فرمودند که جائز است خانصاحب همین مسئلہ را از مولوی صاحب ہم پرسیدند و ایشان
 گفتند که ناجائز است زیرا باین سخن بیان نیامد حضرت قطب الافراش بعد شرکت تقریب دعوت مراجعت باستانہ عالیہ فرموده تذکرہ این
 واقعه بحضرت مقتدای جهان کردند و بفرستادگان این واقعه حضرت ایشان بسرعت تمام از راه غیر معروف بجبلہ شرکت دعوت بریکان
 غلام حیدر خانصاحب تشریف بردند اولاً سخنان مختلف بیان آمد بعد خانصاحب باز همان مسئلہ را از حضرت مقتدای جهان حسب
 عادت خود استفسار نمودند حضرت ایشان نیز همان جواب دادند خانصاحب از مولوی صاحب مخاطب شده گفتند که حکم جواز اقتدا حضرت
 ایشان نیز میدهند مولوی صاحب کار نموده گفتند که اگر کسی جائز میگوید مقابلہ من کند از اجاسے خود برخاسته نزد حضرت مقتدای جهان
 آمده بآلواجمہ تقریر باینطور آغا فرمودند که در بارہ جواز اقتدا از جناب سند حسیت حضرت مقتدایہ جهان فرمودند که این مسئلہ در جمیع کتب فقیہ
 مصرح است ضرورت را بقیض آورد و در شرح وقایع موجود است و مقتدای المتوضی بالمتیسم لان الیہم طاعت مطلقہ عند عدم المساء

والتلفیة فی التراب عند تالمولی صاحب گفتند که اینجهمیر ما میدان منطوق این عبارت است یا مفهوم حضرت مقتدای جهان فرمودند که منطوق نیست

مسئلہ واقعا کند وضو کند و تیمم کند و اگر تیمم طاعت معتد است وقت تمام شود و اگر تیمم تمام نمی شود و اگر تیمم تمام نمی شود و اگر تیمم تمام نمی شود

بکه مفهوم است مولوی صاحب تعریف هر یک پرسیدند حضرت مقتدای جهان تفصیل و تشریح بیان کردند غرض از این مباحثه بطول انجامیده
رفته رفته باصول فقه بقیافا چونکه این علم را با علم منطق مشایجه و مانسته است مولوی صاحب در تقریر خود کوشان این امر هم بودند که بطوری
این بحث در علم منطق بناید تلم غلبه تمام یا هم حضرت مقتدای جهان تقریر جوابات همچنین احاطه میفرمودند که تقریر از علم اصول فقه
خارج نمیشد درین اثنا ساعتها گفتند تا بدین خیال که مولوی صاحب را حوصله بحث معقولات هم نماند حضرت مقتدای جهان بوقت اعتلا
منطقه هم استعمال فرمودند و سلسله بحث در علم منطق بقیافا در نور تقریر مولوی صاحب مقدر با گفتند که نه عدد حواشی میرزاد را نظر عالم
من گذشته حضرت مقتدای جهان فرمودند من یا زوده یا دوازده عدد حواشی این کتاب دیده ام چونکه در آن وقت بیشتر حاضرین جلسه صاحب تعالی
و ذی علم بودند همه در استماع این مباحثه فاضله چنان مشغوف شدند که از وقت صبح وقت اوسط ظهر بیامد کسی را خبر نشد همه سامان دعوت
یکسو ماند قاضی حافظ علی خان صاحب بغور استماع واقعه از دو تخته خود آمده بهر دو صاحبان باصره گفتند که وقت طعام میرود و طعام خود
سر و خراب میشود حاضرین جلسه تقریب را هم تکلیف لاحق اند از مباحثه را تا ختم دعوت موقوف دارند حضرت مقتدای جهان قسم شد فرمود
که این وقت بنام صورت پیش آمد که گویا دومرغ جنگجو از جنگ باز داشته شوند قاضی صاحب گفتند که خیر چونکه در عذر از جناب بزرگ هستم لهذا
بقتضای این غنیمت قبول نمایم بعد از فراغ طعام حضرت مقتدای جهان باز بولوی صاحب فرمودند که سخن ناتمام را تمام باید ساخت مگر مولوی صاحب
گفتند که آن گفتگو تمام شد آنرا ناتمام ندانند بعد مجلس برخاست شد حضرت مقتدای جهان و پس تشریف آوردند روز دیگر بولوی صاحب
بر تکیه شریفه حاضر شده اند نیاز مندی در دو پیله مذبح حضرت ایشان پیش کردند ایشان انکار فرمودند مگر مولوی صاحب صراحتاً بلیغ گذارش
ساختند که ملازمان سامی متوکل و با خدا هستند دلم میخواهد که این مذبح خرد بپزند انتهی و سمعت نظر و وقت حافظه و ادراک امور غامضه
چنان در نهاد شریف و ولایت بود که هر آنچه در ایام صبا ملاحظه فرمودند گاهی فراموش نه کردند مشغله کسرتب بچه رسیده بود که کمتر از کسی شنیده
شد واقعه متعلقه این امر از منشی عبدالرحمن صدیقی را پیوری شنیدم بیان می کردند که در احوال سنه یک هزار و هشت صد و پنجاه و هشت عیسوی
و قتی که در لکھنؤ از هیبت واقعه غار انتشار و اضطراب پیدا آمد و شهریان بیشتر رو بفرار نهادند جمله اہالی خاندان ناقصه کاوری را سہد آن
و عافیت تصور کرده در بنجا آمدند و چونکہ از بعضی اہالیان قصبہ علاوہ اخوت و دوستی سلسلہ قرابت هم بودند و حضرت قدوہ السالکین بدو صلین
غوث ملت شاه تراب علی قلندر قدس سرہ کہ در آن زمان مسند آرای ارشاد تلقین بودند سلسلہ بیعت و نسبت غلامی نیز معقد قیام دو ماه بقرابات
مختلفہ قاصد متقل درین قصبہ بزرگان شیخ بشارت علی صاحب واقع شد ہر گاہ کہ قدری مجموعی ظاہر گردید و تفکر و انتشار در بکمی نہاد
جناب منشی امیر احمد صاحب امیر مینالی چشتی التزام حاضری روزانہ تکیہ شریفہ و احتیاج صحبت فیض رحبت حضرت مقتدای جهان بر خود لازم
گردید و لطف صحبت و فیوض کثیرہ برمی داشتند من ہم اکثر ہمراہ شان حاضر میشدم تذکرہ مختلف از تصوف و نکات آن و قائل سلوک فرمود
می ماند روزی حضرت مقتدای جهان در اثنا تذکرہ منشی صاحب فرمودہ کہ عرضی و پنج سال گذشتہ کہ در علم من باعتبار مطالعہ کتب ترقی نشد
مفہوم این را شاید بخاطر نیاید کہ بود بعد چند روز منشی صاحب غرض کرد کہ تا بدو حالات قوم جنات کہ دہم ہی جزو است یتیم آمد و درین روز ہما ملائم یتیم بہین شرح
لحاظ نظر گذشتہ و منشی صاحب را خبر گذشت کہ حضرت ایشان از بچہ پنہان امور جزو اہد بود بلکہ چنین کتب بسبب غل خلع نظر عالی ہم نگذشتہ خواہند بود حضرت ایشان
مشرف بخطو گشتہ فرمودند کہ مقامی از ان کتاب بیان کنیہ تا بدانم کہ این کتاب بہمان کردہ ہمیکہ نوبت بیان چند کلمات آمدہ بود حضرت ایشان
آخ کلام نمود ہ خود بیان فرمودن آنرا کردند تا سہ چار روز مسلسل بیان نمودند منشی صاحب و زانہ آنرا از کتابت مطابقت میدادند و عینہ میافقتہ تا اینکه جملہ

مضامین و مقاصد ابواب آن کتاب بیان فرموده بر شاگردان که کتابی که در مطالع شهابت از کتبخانه حضرت شاه محمد شاه آبادی قدس سره است
 مبلغ کتبخانه شان در علم خود ادا نموده همه را معائنه کرده ام منشی صاحب بقاییت تعمیر گشته گفتن که چنین تبحر علمی خارج از فهم انسانی است مخصوص
 برای همچنین حضرت که علماء باشند در همین فی العلم است مختص بر حجت من یشاء و الله ذوالفضل العظیم و از همین قبیل حکایتی است
 که فقیر حقیر از زبان درویشان حضرت خداوند نعمت قدس سره شنیده که در زمانه عذر حافظ شوکت علی صاحب بیس سندیه آستانه عالیه کاظمیه
 را دارالاسن و العالیات شمرده جمله کتب خود را که در شمار دوسه هزار مجلد بودند سپردگی حضرت مقتدای جهان گذاشتند هرگاه گفته و فساد در رفع
 گردیده امن تسلط واقع شد حافظ صاحب بکاوری آمده عزم دلپس کتب بنده از حضرت مقتدای جهان ظاهراً بخواسته استفسار کردند که
 حضرت بهم کتاب ازین کتب ملاحظه فرمودند یا نه فرمودند که با چند بار هم را دیده ام و فان فلان نسخه در این کتب نادر و عده یافتم حافظ حسب
 اجتماع این کلام تحیر و تعجب شده بجای خود گفتند که ما چنین عالم حمید و متبحر را هر جمله عام و تاحال ندیدم و قوی هر آنچه جامعیت دین ذات
 مقدسه است بدگیری یافته نمی شود و جناب مفتی سعد الله صاحب مراد آبادی ثم المصطفی آبادی را با حضرت ایشان بسیار خلوص اتحاد و
 واسطه نیازمندی بود در کتاب خود بالقباب و آداب و تعظیم بزرگان و تحاطب سیر و دنیاچه در کتب و نوشته اند که حقائق آگاهان درین جزو
 زمان حال علم و علمایین مرتبه رسیده که کسی تحقیق یک صیغه پی نمی برد و با وجود بنیات واضح قدم بجای و مستقیم نمیکند و تا بدگر و قائق و
 غوامض علمی چه رسد حقا که دین زمان شان علم و علما را منحصر در ذات بابرکات آن ستوده صفات و مجمع حسنات میدانم و پس در کتب و
 دیگر می نویسند که دین آوان که فقیر برون سهام آلام جهانی و اسقام روحانی و مورد آفات و دعا بارت ازنی و آسمانی است بهر عنایت توجه
 ما از زمان و بخیر دعای صمیمی خادان چه تقویتهما که نیند و خسته و چه عقیده هما که از رگبزد و سنگیری در حالت از پا افتادگی و دواچه نگردیده شاکر این
 نوازشها که فرموده اند بکلام زبان و بیان اداسازم بجز اینکه نموده ندارم و این عذر را حواله بلفظ کنم باز می گانم که هر چند میدانم که توجه
 باطن و یادآوری بدعا با در حق فقیر از آن جناب پیش ازین است اما امید دارم که خاصه بدعا عی خیر حسن خاتمت یا و کرده باشند این موضوع
 آن برگزیده انقباس و مقتدرای زمانه را بر عنایات خوش داشته تا در سلامت دار و نقطه و مولانا حکیم لطف الله کهنوی مصنف تفسیر
 منظر العجائب و طعن السنان و قباق و غیره و مولانا جید علی مصنف نتهی الکلام و از الزامین و مولانا ابوالقاعید الحکیم لکهنوی فرنگی علی
 و مولانا محمد عین لکهنوی فرنگی علی و مولانا جمال الدین احمد لکهنوی فرنگی علی و مولانا سراج الدین لکهنوی و مولانا سعد الدین لکهنوی
 و مولانا افضل الدین نزیل لکهنو و مولانا حسین احمد محدث ملیح آبادی و مولوی بادی حسن لکهنوی و مولانا عبد القادر خالصی وری از یاران
 با اخلاص و مخلصان با اختصاص حضرت مقتدای جهان بودند بلکه صاحب تفسیر منظر العجائب و مخاطبات و مکاتبات مخاطب بلفظ استادای
 یا استاد نامی نمودند مثل حرمت استاد حرمت و عزت ایشان مرعی میداشتند و حضرات موصوفین اکثر براس ملازمت کثیر البرکت می نمودند
 و گاه گاه حضرت مقتدای جهان نیز تشریف می بردند و اوقع دیگر متعلقه حالت بسعت نظر و کمال علمی حضرت ایشان فقیر حقیر بار بار از
 مولانا فرید الدین خان صاحب کوروی شنیده میفرمایند که من اکثر بخدمت حضرت ایشان حاضر می شدم روزی بسبیل تذکره کتب نبی ارشاد شد
 که وقتیکه با منوی تشریف حضرت مولانا روی قدس سره را از حضرت والد ماجد خود درس می گرفتم بچاه شرح منوی تشریف در مطالع ام
 بودند همه را بنظر آورده بخدمت حضرت صاحب برای سبق می فرستم لیکن حضرت صاحب کتاب و رای بر طالب آن مفرودند آنهم
 را بجا فطره و مخزون میدادیم و بجای خود بر آنها غرور و غرض نموده لطف خاص می یافتیم کیفیت درس علوم بهم بدان وجه رسیده که نسبت سال

کاملی درین اوند و صد اطلبه علوم را بدرجه تکمیل رسانیدند حضرت جد شریف مولانا محمد امجد علی علوی کاظمی رطله العالی بسبیل تذکره چند بار ارشاد نمودند
که شایان خاص بوقت درس ذافام مطالعہ مضامین و ذات جمع الصفات ایشان دیدم که در هیچ یکی از علمای دیگر نیافتم از بسکه خود با دقت مختلفه
در مجالس آنها حاضر شده اند از ه این معنی کرده ام نظر شفقتی و مرحمتی که بر تلامذه مبذول میکردند هم به مثل و سبب نظیر بود و فقیه درین مسطرات
میگفتند از تنگی معاش بسته آمده بار آورده ملازمت به باند ایشانم و بدل ندیدیم که بخیرست مولوی سخاوت علی چون پوری و مولوی عبد العظیم
لکهنوی مدرسین مدرسه نواب خود الفقار المذلوله بهادر والی باند بضمن ملازمت تکمیل علوم هم نایم چنانچه بدینجا رسیده بعد ملاقات حکام اول
همین کار کردم که بخیرست مولوی صاحبان حاضر شده مدعای خود گفتیم و وعده درس گرفتیم مگر بعد چنان دلم سر شد که مطلقا دل بدان جانب
نگرانید و ملازمتی هم بدست نیامد و چنان وحشت لاحق شد که فی الفور واپس بوطن شدم هرگاه بجنوب حاضر شدم بهم گم کرده فرمودند که واپس آید
شما خوب شد دلم نمی خواست که در حیات من شما از دیگران درس گیرید بدعای خودتم که واپس میاید بتمعاین ارشاد بر قیمت خود نازیم و فقیه
که در جافسردگی دل همین بود پس تکمیل درسیات پرداخته در زمانه قلیله فریغ حاصل کردم فقط کیفیت کمالات عملیه نیز عجیب غریب بود علاوه
بر او را و اشغال معموله خاندانی و وصدر کعت نافله روزانه میخواندند که از زمان وفات گاهی ترک نشد منقول است که روزیکه صاحبزاده خود
حضرت ایشان عالم علوم نقلی ماهر رموز مخفی و جلی جناب مولانا حامد علی علیه رحمة الله الولی ازین خاکدان ظلمانی مراجعت بسوی عالم جاویدانی
نمودند از وقت صبح آثار احتضار بر او شان طاری شد تیمار داران و معززه را بمشاهده این حال سراسیمگی و ناامیدی سخت نظر ابرار آمد
حضرت ایشان در آن حال تکبیر تحریر رکعات نافله می بستند و بسبب وفور پریشانی و شدت غمی شکستند و بار بار از حضار مجلس میفرمودند
که بنفید که پاسل نفاس جاری است یا نه اگر انداخته باشد تدارکش کرده شود و حضار آمده عرض میکردند که رقائض موافق شغل مذکورده
هست آن وقت بازینت رکعات نافله می بستند و در چنین پریشانی غم فراق هم از ادای رکعات نوافل غفلت نمی ورزیدند بیشتر اوقات
قبله روی نشسته حضرت خداوند نعمت انار الله بر بانه اکثر این حکایت بسبیل تذکره میفرمودند که روزی بجنوب حضرت ایشان کتابی میخواند
در آن نوشته بود که هر که ده سال را بقبله بنشیند مقام وی در بهشت خواهد بود فرمودند که مصنف این کتاب چنین می نگارند حالانکه ما مدت
شصت سال گذشته که رو بقبله نشسته ایم تا همین امید که شاید الله تعالی بوسیله همین عمل بر عالم رحم فرماید و گناہان من بیا مرزد و در نماز نشستن
کمال خود امید می نیست ازینجا کیفیت انکساف نفس التزام عبودیت دریافتنی است گاهی چیزی را بخود منسوب نمیکردند بلکه عند الغیور است از
حضار اشاره کرده می فرمودند که می توانید که این چیز را گرفته بدید حاضرین مرضی مبارک یافته تعمیل می نمودند اکثر در موسم گرما اتفاق میشد
که پیر این شریف بر جای دیگر آویخته می شد و پوشیدنش منظوری بود از حضار می فرمودند که دست کسی از شما باین پارچه می رسد اگر
میرسد فردا آید او شان حاضر می نمودند اما گاهی میفرمودند که پیر این من فردا آید بجز لفظ این پارچه یا این پیر این و امر بالمعروف
و نهی عن المنکر گاهی بهیچ سمت خوش نمی کردند بلکه بچنان خوبی میفرمودند که امور برضاد و رغبت برگزاشتن آن فعل مستعد می شد و اقامه صلوات
بکمال قوت فراست و محافظه آنحضرت از حضرت مرشدی مولانی شنیده ام میفرمودند روزی شخصی موسوم بسافر شاه سکنه دلی دارد تکیه
شریفه شد حضرت ایشان آنوقت درس میدادند بعد فراغت از او شان متفسر حال گشته فرمودند که فقیر شما را گاهی دیده است گفتند که این
اینجا گاهی نیامده ام معلوم نیست که حضرت مرا کجا دیده اند فرمودند ممکن است که سهوشده باشد مگر تا این زمان فراست فقیر خطا نکرده یا وقتی
که شما در قریب شای دی مرزا سکنه بهشت که از خاندان شاهی لکهنو بودند صغیر پس بودید چند آنکه دایه شما را در کن گرفته بر جای ایستاده تماشای شادی

می نمود و ایشان بی اختیار قدم مبارک گرفته عرض کردند که واقعی از دایه خود شنیده و امجد والدین مادران نظریه برگزیده از دلی به بکنند و گفته بودند
 لایزال بحالت طفلی همراه بودم چنین یاد داشت فراخ حال بشر نیست درین مدت در حال صورتی تغییر با واقع شده این کار فرست نیست بلکه از امور
 کشف و عرفان میتوان شمرده بشمار میرزاده بودم بعیش و عشرت بسر می بردم بعد رجوع به حضرات مشایخ کرام و مدتی سر نیاز بر آستان کرامت
 نشان او نشان سووم تا به عطاس خرقه فقر می تازم کردند بعد آن مدتی میسر سیاحت نمودم تا قاعدتوفیق آب و دانه ام را با این قصبه آورد و از حضور ی
 معزز گردانید پس در سیکه این چنین تغییرات و انقلابات یافته باشند شناختش امر معمولی نیست حضرت مقتدای جهان فرمودند که این حسن
 ظن شماست که میگوید ما نزد فقیر این قدر فرست براب مومن ضروری است که از حدیث شریف ثابت است که اتقوا قرآن المستطوفین فان یظهر
 بنور الله غیر طبعی و حیاس جلی خیاں بود که بجز از ادیاس تقدیم یا سلف صاحبین شنیده نشد از حضرت خداوند نعمت و این حکایت منقول
 از حضرت مقتدای جهان شنیده ام میفرمودند و قتی که حضرت عم اکرم قدوة العلماء و الاولاد ذبده العرفاء و الاصفیاء مولانا شاه حمایت علی قلندر
 قدس سره الاطهر دفات نمودند عمر فقیر و دوازده یا سیزده ساله بود مجمع کثیر از خواص و عوام بود و همه با تحسیر و متالیم تا دوا کس از مریدان حضرت جلیجل
 قدس سره العزیز که زیر دخت تمر سندی واقع تکیه شریفه شسته بودند با یکدیگر گفتند که افسوس امر و ز علم از خاندان حضرت پیر و مرشد برفت ظاهراً
 است که جناب شاه صاحب یعنی حضرت شاه تراب علی قلندر را از مشاغل رشد و ارشاد فرصت کجا که مثل مولوی صاحب مغفور بدرس و تدبیر توجیه
 خواهند کرد این گفتگو را کمال غیرت و تنگی سر شد بخود گفتم کاش زمین بشکافت که خود را زنده دفن کرده بعد از آن زانوی تلمذ بخدمت حضرت
 اخوی صاحب قبله مولانا شاه جید علی قلندر قدس سره کرده و اهل کتب درسیه عربیه و غیره از او نشان خوانده و اسطوره و اثر بخدمت حضرت
 ایستاد و مولانا محمد ستان علیه الرحمة و الغفران گذرانیده تکمیل جمله کتب درسیه کردم مگر صدر را شرح هدایت الحکیمه از حضرت ملا محمد عظیم صفهانی
 خواندم و درس و اجازه حدیث از حضرت مولانا حاجی امین الدین محدث کاکوری رحمه الله علیه تلمذ خاص حضرت شیخ ابوالحسن سندی مدنی
 گرفته و تا وقتیکه از بهمان هر دو حضرات این امر شنیدم که خیال ما ناقص بود بیشکساحال از ذات ایشان ترقی علوم است قرار و آرام را بر خود
 راه ندادم و تهی و سوسید این معنی است آنچه حضرت غوث ملت و الدامجدا ایشان در کتاب ستطاب کشف المتواری مولفه خود بصفحه ۱۸۶ ارقام
 فرموده اند که هر دو فرزند آن فقیر یعنی الهی صاحب علم و صلاحیت اند شب روز تعلیم و تدبیر اوقات میگذرانند و از باعث ایشان در
 کاکوری تذکره علم عربی است که طالب علمان آمده سبق میگیرند از صبح تا شام هنگامه درس گرم می باشد الحمد لله علی ذلک حق تعالی روز بروز
 در علم نافع و عمل صالح ایشان ترقی دهد و تهی با جمله حضرت ایشان در جمیع علوم تجرید داشتند و همین را غشاوه حال خود ساخته خود را
 چنان و علم ظاهر و محسوس خند که بسیاری از مردمان معتقد بنجری علمی شان بودند و بجای خود میفهمیدند که حضرت ایشان محض عالم و فاضل
 ظاهری اند عارف و صاحب دل و خود بعض اوقات میفرمودند که من این طریق را بهیچکس اختیار کرده ام تا خلق بدانند که ملاک هست فقیر حقیر
 میگوید که وجه اختیار کردن این طریق مر حضرت ایشان را بیابندی روش حضرات صحابه و تابعین و ائمه دین مقیمین رضوان الله علیهم جمعین
 بود و نیز وفق ارشاد مسند الوقت حضرت شاه ولی الله محدث دہلوی که در کتاب قول مجمل بطور وصیت و فضل و اب عالم حقانی بی عبارات
 طویل فرموده اند بل لیکن عالم صوفی زاهدی فلا دنیا دایم التوجه الى الله منصوباً بالاحوال الغلیة راغباً فی السنة
 متبعاً للحدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم و انما الصحابة طایفة الشرح فی بیانها من کلام الفقهاء المحققین
 المالکین الحدیث عن النظر و اصحاب العقاید الماخوذة من السنة الثاظرین فلا دلیل العقلی تدعی و اصحاب

سکون الجامعین بین العلم والتصوف غیر المتشددین محمدی لنفسهم والمذققین ذیلة علی السوء ولا یصلحان من
 انفسهم بهذا الصفات یعنی باشند عالم صوفی ومارک دنیا متفوق در یاد خدا منصف بحالات بلند راغب در سنت مصطفوی صلی الله علیه و
 تحسین آن صاحب کرام غنی الشیخ غنم طالب شرح و بیان حدیث و آثار از کلام فقهای محققین مالکین بحریث از نظر کلام اصحاب عقاید و عقاید
 شان با فواید سنت باشند و ناظر و دلیل عقلی بطریق تبرع و عدم لزوم و نیز از کلام اصحاب سلوک که جامع علم و تصوف اند و عدم تشدد و کثرت
 بر نفس خود و نه دقت کنندگان زاهد بر سنت نبویه صلعم با وصف علم آن و باید که صحبت کسی را اختیار کنند مگر آنکه متصف بصفات مذکوره باشد
 و از نیابت که فقیه زاید خشاک از نور باطن و برکات قلبیه ناواقف میباشد و محشین ظاهری از فهم و قیق و مغر شریعت محروم و غالباً قبول
 اکثر عقاید اسلامیه متروک و یا منکر و از برکات ایمانیه و توجیه و دیت بیگانه نقطه حکایت مناسب تمام یاد آمدند نوشته میشود بزبانیکه حضرت مولانا
 احمد اعجاز غیب حضرت شاه عبدالعزیز محدث دہلوی و صاحب مدینه طیبہ علی صاحب الف الف صلوٰۃ و تحیہ رونق افروز دہلی بودند شخصی ظاہرین
 گفت کہ الحال دہلوی فقر درین خانان چنانکہ در زمانہ حضرت شاہ ولی الشیخ محدث دہلوی و صاحب زادگان عالی منزلت شان بود باقی نماند و
 حسرتا گفت کہ الی الی انرا کجا یابیم و بکہ ہر شاہ دنیا حضرت مولانا برخیا الشیخ مطلع شدہ فرمودند کہ چنین نیست ما نیز تعلیم اشغال و اذکار و ادراک
 سعادۃ فقر از بعد مادی خود شدہ است اما چونکہ ارشاد حضرت شاہ ولی الشیخ محدث دہلوی است کہ اگر فقیر را وضع اختیار کردن منظور باشد پس
 دیر از پناہ و لباس علما باید گرفت لہذا این وضع اختیار کردہ ام اندیشہ مکن کہ طلبت بیکارت و دن از تعلیم اذکار و اشغال قاصر چنین حضرت
 مقتدای جہان علیہ الرحمۃ و البغوان شغل درس و تدریس اختیار نمودہ مردم ظاہرین را موقع ادراک حالات عالیہ خویش ندانند الا ماشاء اللہ
 چنانکہ ارشاد متذکرہ بالا خبر است و نیز بخند تاجر حضرت مقتدای جہان اینکہ حضرت مولانا حسین احمد محدث بلخ آبادی تلمیذ رشید حضرت شاہ
 عبدالعزیز محدث دہلوی کہ از اساتذہ زمانہ خود بود و کتاب مستطاب عوارف المعارف مہندہ حضرت شیخ شہاب الدین
 سہروردی رحمۃ اللہ علیہ را کہ کتاب ست مستند در علم تصوف و حضرات مقتدایان دین مثل حضرت سلطان نظام الدین
 اولیا محبوب آلہ دہلوی و حضرت شیخ قطب الدین دشتی صاحب رسالہ گیمہ و حضرت مخدوم شاہینا گھنوی غیر ہم از اساتذہ خود شش
 خوانندہ و سند گرفتہ و مدار کاغذ و پابریں کتاب داشتہ از حضرت مقتدای جہان قرات کردہ اجازت رواہ شش
 اگر گفتند و چونکہ اجازت این کتاب مستطاب درین حنا ندان یوسا لک قلیل است چنین شدہ عالی
 از نواد یا کاشانہ شدہ استجازہ آن نیز از قبیل امتحان شمرد میشود آن سندین ست کہ حضرت مقتدای جہان را سماع و اجازت از حضور حضرت
 والد ماجد و مرشد ارشاد خویش شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ حاصل بود و آنحضرت را از پیرومرشد والد ماجد خویش حضرت عارف مالک
 شہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ آنحضرت پیغمند و کلید عرفان شاہ باسط علی قلندر قدس سرہ و آنحضرت را بطور اسی از حضرت شیخ کتاب حضرت
 شیخ اشون شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ اجازت بود و جنوری عالم ارجاع و بنا بہت بان عالم فیضیانی از ان بطور خاص خیر حضرت کلید عرفان رحمۃ اللہ علیہ احسان و بظہر
 خطوط معتبرہ اینخانہ ان عالی شان محقق نیست بہ زمانہ طالب علمی ہر آنچہ ریاضت و محنت شاقہ کہ نمودند چہ نواسیم بیشتر اوقات در روشنی
 ماہتاب مطالعہ کتاب کردہ از حضرت اوستاد عالی منزلت سبق گرفتن و بعد فراغ از تحصیل ہم مدتہ این سلسلہ قائم ماند منقول است کہ بسبب
 کثرت مطالعہ و تدریس طلبہ بعضی در بصارت ایشان راہ یافت اطباء قصبہ بجلاش پرواختن مگر فائدہ نہ شد صاحب تجویز بعضی اعزہ
 اجابت بیکیم مزار علی طبع شہابی گھنوی نمودند و طلب و شان رفتہ ارادہ بیان حال کردند مگر نوبت نیامد روز دوم رفتند از روز نیز بچہ

مرضا و نیز عدم تعارض اتفاق نشد و زیج دوم رفته نشد بود که مولانا جمال الدین میرک معروف بمولانا میرزا حسن علی محدث لکهنوی
 و او شدند حضرت ایشان را دیدیم که با هم در دهر رسیدند حضرت ایشان بیان نمودند هر صاحب حکیم صاحب خطابه در یافت حال
 حضرت ایشان نمودند در صاحب تصحیح کردند حکیم صاحب بجز اطلاع بعذرت پرداختند حضرت مقتدای جهان فرمودند که خیر گذشت
 آنچه گذشت اما معلوم شد که اتفاقات ملازمان سامی جانب امر او و سارا یا منجبت میگردد به نسبت غربا که فقیر از سلسله و از اینجا می آید
 و ما روزی بجانب خود متوجه نیافت امر و زغالبا بوجه مرزا صاحب بقدر تخطی واقع شد حال آنکه این امر منافی شأن طایب است
 و بر آن وجه کیسان بهر کس باید داشت که هر کس را ضرورت وی لاحق میشود اگر چنین حالت مانده پس بچا رگان را خدا مالک است از مطالع کتب
 طبعیه دریافته ام که از شرايط طیب خوش خلقی و شفقت عام نیز هست و فقیر هم حکمت این فن را دیده و طلبه ادرس داده است خرق میان
 ما و ملازمان سامی صرف بختیست جزو علمی و عملی است حکیم صاحب غرض او مستفسر حالات شدند حضرت ایشان حال بیان نموده فرمودند
 که این کیفیت غالباً بوجه کثرت مطالع کتب در روشنی مایهتاب رود داده علل ممکنه کرده شد مگر فایده نشد چونکه فقیر طالب علم و توکل است
 لهذا نسخه سهل الحصول کم قیمت و مجرب ملازمان بخواب حکیم صاحب بنفذه نسخه کم قیمت و مجرب خود نوشته دادند که بجا نیامد مفید شد و حضرت
 ایشان بابت حیات استعمال کردند و بصارت بر حال خود قایل ماندند در کتب هم بدین طوری داشتند چنانچه اکثر کتب در سیه مثل توضیح و تلویح
 و توفیق متن آنکاشیه نیز را در شرح مواضع و ترجمه هدایه و جلدین آخرین هدایه شرح و قایم و نفخه ایمن و مطول و شمس بازغه و غیره نوشته
 دست مبارک ایشان و نیز برادر بزرگ ایشان حضرت مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره موجود اند طرزه ترانیکه در کتب مذکوره از جای و ش
 تحریر مبدا نشسته که از ان میان خط هر دو حضرت تمیز کرده شود - اصابت را می فهم رساد امور دینی و چنان بود که دانایان و عقلای نخبه کار
 در همت امور حضرت ایشان رجوع میکردند و حسب رای عالی عمل می آوردند و بسبب همین کمال ظاهری و باطنی منظر نظر حضرت اوستاد
 عالی منزلت خود مانند اکثر بسبب دیگر میفرمودند که حضرت اوستاد ما را بسیار عزیز میداشتند و غنائی و توجیهی که بر حال من میداد و میکرد
 بر دیگری باز تلامذه نمی فرمودند من امریکه میخواستم می پرسیدم بخلاف تلامذه دیگر که او شانرا چند ان جرات و گستاخی حاصل نبود در
 تحریرات حضرت مولانا حضرت مقتدای جهان را بخطاب تقی الدین علی مخاطب میفرمودند چنانچه در اجازت نامه حزب مکرر دلائل
 الخیرات تحریر فرموده اند که اجزت بقاءة الحزب المکرر للشیخ الموفق تقی الدین علی بعد این عبارت حضرت مقتدای جهان
 خود تحریر کرده اند خدا ما حرمه اوستادی و مولای مولانا علی متکلم غرض که ذات عالی صفات موصوف باوصاف غریبه و سیر عجیبه بود
 که نظیر خود نداشت تمام ازل جن و جال صوری معنوی و فضل و کمال ظاهری و باطنی در حصه خاص حضرت غوث ملت و الداجه ایشان
 نهاده بود که نورش بدین طور گردید و نیز چونکه ارشاد فیض بنیاد حضرت کلید عرفان قبله عالم سیدی شاه باسط علی قلندر قدس سره از حضرت
 عارف بالله شاه محمد کاظم قلندر گشته بود که اولاد شما همچو اولاد امان خود را بدو دهند از ذات قدسی سمات این هر دو حضرت بهمان طور و همان
 اوصاف مصف گشتند از حضرت خداوند نعمت مرشدی و مولای انار الله بران متواتر شنیدیم که مولانا ابوالبرکت رکن الدین اب علی لکهنوی بگواه اینجا بقیه
 علی و درین میفرمودند که از هفت تا عرب سفر کردم امثال این همه در ایران یعنی حضرت مقتدای جهان و بزرگ ایشان حضرت شاه حیدر علی قلندر قدس سره را
 در اکثر مقام و برادران میمگر چنین اتفاق و مودت با همی و شرافت جسی نبوی کمالات علی علی ندیم و اگر علاوه اخوت اتفاق و مودت با همی نیز شد شد
 جسی و نبی معلوم نگردد اگر این هم نشد کمالات علی و علی نشد اگر کمالات علی و علی هم نشد و جبهه صورت و وسیع السیرت نشد اگر اینهم نظر آیدند

کلمات فقر و رانها معلوم نشدند انتهای باوصف چنین تخریب و کلمات عیان اخلاق و مخرن اتفاق بلکه همه تن و جسم و کرم بودند و در امر و غریب و مسکین و فقر و فقره نمی کردند کسان به اناج و خنک شان متوجه میشدند گاهی اراده اعلای شان طاقی از باب دنیا و تلاش معاش فقر و دزد و دزدی بنی یا در خان صاحب صدقه و کاه روزی می رسید حضرت غوث ملت نظر بجاالت فقر و توکل حضرت ایشان تجویز عده صدر الصدوقی کردند و گذارش هم ساختند حضرت ایشان انکار نموده فرمودند که من حالت موجوده را بر حالت آینده منجمد نام بردم و گار من کفیل از حق است بهر طور که مقدر کرده است خواهد رسانید تا حاصل برین خیال قائم هستم دعا کنند که خدا تعالی برین خیال استقامت بخشد و مصداق حدیث من کان لله

كان لله ان شاء الله که هر چه می باشد بقیه نفاس خود بهین طور بگذرانم و نوبت نزد زود امرای دنیا نیاید که نعم الامیر علی باب الفقیر بنی الفقیر علی باب الایم
آنکس انفس و کمال باطن بدان پایه بود که گاهی کسی را از حضار و خدام امر بخیریت گذاری فقر و دزد بلکه با عوام پرنگ عوام مانند خاصه حضرت ایشان بود بسا اوقات میفرمودند که من شنبی بلا تشنج را دوست میدارم و هر که در راه حق قدم زند و راهین اختیار باید کرد لعل است که یکبار هم عرض شریف حضرت جدی خویش قدس سره بخانه شریف می بردند در انشای راه کابل حرم مستعد آراشی دو کمانای خود بودند دیدند که زنی بهم بد رستی دوکان خود مشغول است حضرت ایشان از بهر این بیان استفسار نمودند که این زن چه حرف میکند و چه چیز میفروشد عرض کردند که این زن ننگ یک و دیگر شیشه نشینده میفروشد حضرت ایشان بغضب تمام فرمودند که فوراً این را بد کنی سبحان الله ازین موارد لوح طایفه حضرت صاحب الامر چاه فرحت و مسرت حاصل خواهد شد که مذکور از جبارت تمام فی الفور چه بجهت گفت که خیر اگر چنین اختیار دارد از بارگاه الهی هم بدرگناخته دهد یا ستم این کلام هیچ نفرمودند و بیکایه شریفه و اسل منده فرمودند که افسوس این وقت دریده چه ای شرح و قایه افاده بر آن زن شنیدم و نگین ساختم و تا بگویم که این زن از من میفرمودند که حصه طعام برای وی بهر وقت از اینجا بفرستد لایق هر خلق اگر چه کمترین خلایق باشد نسبتاً با خلق خود خشنی دارد که قابل قدر است حافظ شیرازی گفته در کوی نیکنامی مارا گذراندند چه گزینی پسندی تغییر کن قصداً به پیشه حصه عمر خود در درین درین و فاده طلاب ظاهری بس کرد صرف بعد وفات پس خود خویش حضرت مولانا حامد علی قدس سره جداوری فقیر حقیقه البته آن مشغله و کمی تنها با بوجهری و عالم شدید بجز حضرت عالم قدس سره کمتر دیگری را درس دادند و اکثر اوقات بحسرت و عزین میفرمودند که افسوس آنچه کسب عیبت عمر خود را شتم زیر زمین دفن کردم - شغل البی و تصنیف نیز نم اندر مدت حیات خویش در تصنیف فرمودند یکی این کتاب است طایفه مقصود اصلی از آن تخریر ملفوظ حضرت والد ماجد مرشد خویش است بعضی آن بسیاری از مباحث علی که از محیط قلب شریف بر زبان لطیف آمده بیان فرموده اند چنانچه از تلمذ شریفه واضح است و نیز از سلاله و دومان ایالت و نقاهه خاندان اهت و امارت جناب مولوی محمد صدر الدین غفر الله عنهما منظره خود فقیر حقیقه شنیده میفرمودند که هنگام تخریر این کتاب چندان مهلت مسائل بر ذهن فقیر هجوم میکنند که میسرسم که مبادا ذهن فقیر از هم نپاشد این حال ماثل حال حضرت مولانا جلال الدین رومی است که وقت نویسانیدن ثنوی شریف میفرمودند که در این وقت چندان مضامین حقایق بر قلب من در میوید که اگر ظاهر نمازم قلب از هم پاشد هرگاه قدری از ان مبنویسم سکونی و طمانینی میگرد و این کتاب هر آنچه عجب العجایب و لاجوایی دارد و اخبار کیفیت تحقیقات و تدقیقات علیه حضرت شیخ الکرمی الدین ابن عربی و حضرت امام محمد غزالی و حضرت امام فخر الدین رازی رحمه الله علیه میگرد بر ناظرین شایقین علم دین خفائی ندارد - دیگر از تصنیف حضرت ایشان رساله مختصره است در بیان خصال عشره فطرت که بر نامه درس نطیند یا تمیز صداقت آئین مولوی محمد امام الدین مرحوم که گوردی بر طبق فرمایش شان در چند ساعت نوشته بودند چنانچه مولوی صاحب در نسخه خود که منقول عنه از اصل بود اظهارش کرده اند خیلی مفید است - تلامذہ حضرت ایشان بسیار شده

و در فنون سپهری نیز دقت تمام و تخصص خاص و مقتضای علویت نسبت به تمام بایاتین روش خاص و حضرت امیر المؤمنین علیه السلام القادسی علی ابن
 ابی طالب کرم الله وجهه منظور خاطر اقدس بود و تهر و شجاعت نیز بنیاد در ذات عالی بود و عصاره و بروی خود بر مصلای نهادند و میفرمودند
 که ازین کی عصای موسوی است و دیگری عصای مضرغوی - اخفا و گمان چنان بود که گاهی چیزی از حالات خویش کسی نگفتند بلکه همواره امور
 متعلقه آنکس را نفس و حسرت و ندامت بر زبان رانشان ایرامی مانند صفت یوم وفات برادر بزرگ خود حضرت قطب الامر آدمولان شاه حیدر علی
 قلندر قدس سره وقت تجرید و تفصیل بحالت دقت شدید از خطبه صادق الاخلاص میان مجمع عام فرمودند که میان من و برادر صاحب فاساد
 چنین مشوره ماند که در اینجا حال ازین عالم فانی از اگر سبقت بایکدی اگر ملازمان عالی سبقت کنند چه حالت خواهد بود و اگر من بشقیدی کنم چه خواهد
 یا تا آخر همین طریقه شد که ملازمان عالی سبقت نمایند چنانچه همون امر و زنده و فقیر بی سلسله نایب در عمر خود از بارگاه آتی خواسته تا که ملازمان درت
 از چند امور واجبیه خود فراغت گیرند و آن یکی آنکه این فضل اشاره بسوی حضرت خداوند نعمت الی و مولای مدح الله و وجه فرمودند (اگر کتاب
 در سیه فراغ حاصل کند فقط باقی اظهار حالات عالی و لایت و کرامت آنحضرت کایسه بزرگ و احسان سترگ است فقیر حقیر ازین طریقه زاید و نه منفعه افز
 بران جبارت نماید البته اینقدر ضرورتی نداشت که حضرت ایشان بر تریه غوثیت فایز بودند چنانکه حضرت خداوند نعمت مرشدی
 و مولای روح الله و وجه در مکه شریفه یعنی بیان وفات حضرت ایشان تحریر فرموده اند که جابج پنجم ماه جادی الاولی سنه یک هزار و هشتصد
 و نود و هجری یوم فاتحه حضرت غوث ملت قدس سره میان مجمع بخلصین و معتقدین حاضر فرمودند که امسال در عرس شریف مردان کثیر در سلسله طریقه
 قلندریه بر دست من معیت کردند معلوم نیست که مقام حضرت سید نجم الدین غوث الله به قلندر قدس سره رسید ام یا چه بجهت سخنان دیگر و آنقدر
 بنموده آنرا چنان از قلوب مجنونان که باز از حاضرین کسی نپایانده آمد که تصریح کنایند و علاوه ازین دلیل دیگر غوثیت حضرت ایشان
 را انست که حضرت مرشدی و مولای انار الله بر آن بارها تذکره فرمودند که من در قرب زمانه وفات حضرت ایشان خجسته خواب دیدم که
 از مکان جزائستانه عالی حاضر شدم دیدم که در مکه شریفه حضرت ایشان حسب معمول جالس مصلای ارشاد و هدایت اند و در و دیوار حضرت
 ایشان سبب مملو از شیرینی لطف و نهد و بران روئے سرخ گلدار افتاده و بزرگ دیگر کانیاز در صورت و سیرت و لباس نازند و در
 بجزایب مصلای شریف نشسته اند بعد غور و فکر میان هر دو بزرگ همین قدر یافتیم که لباس آن بزرگ مصلی نشین بسیار سفید و صاف است
 و لباس بزرگ دیگر کم از آن سفیدتر شدم که چرمی بنیم بود و حوله این خطه بزرگ مودب من فرمودند که این بزرگ حضرت غوث الاعظم مشیخ
 محی الدین عبد القادر جیلانی رضی الله عنه هستند قد مبوس شویید حسب ارشاد قد مبوس شدم حضرت غوث دست مبارک بر پشت من
 نهاده و از اشک فرمودند و دلدادگان سید بر آورده بمن عنایت نمودند و جمله سید را محله و مال بحضرت مقدسای جهان عنایت کردند و عرض
 کردم که حضرت همه شیرینی را بحضرت ایشان مرحمت فرمودند و مرا از ان حدیث اندازند فرمودند که ما آنهمه را نیز برای شما با ایشان داده ام این
 ارشاد حضرت غوثیت آید چنان مسرور گشتم که از فرط مسرت گریه طاری شد و بهمان حال چشمم را گریه و وقت صبح بود بر خاستم بعد از آن
 نماز و غیره وقت معمول خود برای سلام حاضر شدم حضرت ایشان تبسم شده به نواب نصیر خان صاحب مخایب گشته ارشاد نمودند که
 اگر کسی را بصورت حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه ببیند جای تعجب نیست که من از اولاد ایشانم و نیز از غلامان گذشته سلسله ایشان
 خود هم سمیت دارم و از دیگران نیز سمیت می گیرم و مثل آنرا با عساری در عایت مریدان دست و سلطان خود فرو میباشند انتی پس از آنجا
 علوم تربت و سمومیه قلبیت حضرت ایشان توان دریافت و غالباً استغفار حضرت ایشان کیفیت و مال حضرت

غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقت عود می رفت از حضرت صاحبزاده مولانا امیر شاد شاه علی اکبر قدس سره چنانکه در تذکره شریفه در وصل
 انظار و مدد مال و مال و مال حضرت خداوندگار مرقوم است از همین سبب بوده باشد چرا که حضرت اولیاد را بقدر فائزین مقام بقایابی
 مایه قلن مقام و کمال خویش خودیست و از همین سبب موت شان اضطراری نمیداشت بلکه اختیاری میباشد و از گذشتن ناسوت بر
 پارس راه می یابد که نفس صریح بدان ملحق است بلکه وقت اكمال تبعیت سنت سیند حضرت خیر الانام بجز رفاقت اعلیٰ چیزی را نمی پسندد
 حای المصدق آیه وانی هدایه ان المتقین فی جنات و غفر فی عقیق صدق عند عیلت مقتبدا میگردد و حضرت ایشان نیز در همین وقت و
 توفیق رفیق اعلیٰ تبارخ هفتم ماه و حبیب الحریب روز چارشنبه وقت یک و نیم نواخت سنه کهنه ۱۰۰۰ و دو صد و نود و هجری از مرتبه تشبیهات
 عبدیت عروج بر مرتبه رحمانیت فرمودند و از زبان الهام تر جان ارشاد نمودند که سه صورت از بی هویتی آید برین بابا و شکانا الیه ارجون
 تشبیه این واقعه هوش ربلا و سامیه روح فرسا در تذکره شریفه باید دید موهمیت سوم و ذکر بندگی از حال برکت اشغال حضرت
 حضرت خداوند نعمت مرشدی و مولای قدس سره اعزیز باید دانست که غروب بدر کمال چنانکه باز مقتضی طلوع است بصورت هلال و هلال
 را بدر کمال شدن خروسی که نظام عالم قوام بنی آدم بدان منوط و مربوط است و بشیر از زبان ثعلت شنیده و هم در تذکره شریفه مبین
 کرده ام که قاضی احمد علی نصاحب در زمانه قرب فات حضرت مقتدای جهان بخواب دیده بودند که بدر کمال غروب میشود و هلال بجایش
 نمودار است و تفسیرش حضرت مقتدای جهان علیه الرحمة والرضوان نوشته بودند که ماه وجود فقیر است غالباً از زمان معین قریب رسید
 و مراد از هلال وجود و نورم حافظ علی الور است پس فرزند وقت آنکه قدری از حال مکرمت تا آن محبوب ذو الجلال نیز بجز تحریک
 تا مشام جان مجنبن مشاقص را بشنایم انقاس متبرکه طراوت وافی و نصارت کافی دست دهد و بدو بستگان دامن دولت را همین ستاوی
 خیزد مینات گویش بدانکه آن مجمع حالات مصطفوی پنج کمالات متضوی غوث جهان نیست زمان بحر یاق علوم و معارف هنر فایق
 نوم و مخاشف راحة القلوب دافع الکروب تریاق الحسین لیسال العارفین حمده الله علی العالمین سیه نجات المریدین و امیر شادین
 نیر العاشقین مونس الذاکرین منظر حسن لایزانی مرآت جمال و الجلالی بارغ و بهار گلستان ربوبیت عندلیب بوستان صمدیت ناصیه
 سفینه معرفت در تیمم بحر حقیقت شهباز فضای قربت شمسوار عرصه ولایت معبر انوار رحمت مخزن اشفاق و مرمت مصلحت
 فضل و کمال ناطق تجلیات جلال جمال فایده مقام محبوبیت منظر لسم ربوبیت مخصوص بشیر لطف حالات مخصوص فضائل و کرامات
 عفتای قاف قرآن نشان عین اعیان مغز الاقران بحسب الاحسن ثمرة نواد الاصفیاء فلة الابداد الایا یوسفی الجال عیسوی الجال
 و بر همین الخلال محمدی انحصال آنکه بجایش نظر کرد خود را از خود بخیر کرد و آنکه خود را بوی سپردگوی و دولت از میان برد و رخ دادانی
 و خدا بینی جوهر نایاب و رفیع سرانی و افاض مراتب عرفانی چون آفتاب محمد و عصا ابل مصداق خیر الصبیح الشیخ فی قومه کالنبی فی

امت الیاقوتة الحمراء والدة البیضاء نور علی نور یهدی الله لوده من یشاء طلع شمسه العرفان من ضیاء جبینة بجلاله و بلع انوار
 الایقان من جماله بکماله الذی روی بکمال وصاله طماء الوالحین و انکشف بغنایه لطائف خفایا بطون الذاکرین و فی علی الاقران
 بالعلم و الکمال و اعترف اقرانه علی شرفه و کرامته بلسان الحال ذی الحمد و المکارم قدوة اولیاء الاعاظم و بنعم ما انشأنا شعر
 الماهر العرفی فی مدح بلسان الجمعی

دوشستانه جوزی باده مردستان رفتم	زتم از خویش و ندانم بچه عنوان رستم
سکه برینه بر هر کاران و بوستانها و چشما باشند در عین و تی باشند نزدیک باه شاه نوا	

چون مر از عقل بیک چرخه بستم
طایر رنگ شدم از رخ خود ^{آساید} بزم دوم
باده آسایدی ناراج خرد گام زدم
ننگ گل گشتم و در چشم فسون ساز شدم
بر دل سپیدمان بوی که گرا نی نه کنم
جلوه در قید بختی نه پسندم ز نه سار
نی چو شیرین بی خسرو سوی ایران راندم
نی چو سوسن بی تلبیس بر خمی زدم
نی چو رامین نیم و لبس گریزان گشتم
نرسید بکلی و کله ^{بهم} بهمان پیو دم
نی به تفتیش موا لید بگشتم در دشت
نی چو سنجر سوی سنجار کشیدم بشکر
نی در صومعه چون زاهد فروت زدم
نی فقیهانه بگرد سر نمبر گشتم
خرقه و سیبه و سجاده کجا من ز کجا
آتش رشک بر ضوان زدم بود هوس
دولت دین بهم انداخته اهل ورع
زخم دل داغ طبر بود سرا پای تمنم
زخت هستی همه آلالش جان می افزود
اشک خون بودم و در دیده من جایم بود
بر لبم بود حدیث سیرگیسوی کس
در نظر داشتم از این نیک دوست
تاب گریه دیدم و در سینه عشاق شدم
جستوی بدو بگردن ز خودم راه نبود
آنگاه دانوان شد بسرا پرده حسن
حسن در کار شد و روی خود آرا نمود
خواب نوشین بر خیم دیده آغوش کشود

چون دل از دست بیک پیش پنهان رفتم
موش خود گشتم و از خویش پرافشان رفتم
غازه آساید رخ آرای خوبیان رفتم
بوی گل گشتم و در محفل حبانا رفتم
در خرابات چو بخت به گلستان رفتم
مردمم بر در و زویده بگامان رفتم
نی چو خسرو بی شکر به صفایان رفتم
نی چو رستم بی خون ریزی اکوان رفتم
نی چو مجنون بی لیلی به بیابان رفتم
نرپی دژ و گیسو در تیره عمان رفتم
نی بی هندسه و فلسفه یونان رفتم
نی چو سلوک به تغیر سجتان رفتم
نی سوی مدرسه چون طفل دبستان رفتم
نی گدایانه بر قصه و خاقان رفتم
من دایره که ره بی سر و پایان رفتم
خاک ره گشتم و در کوچه حبانان رفتم
مژده بادم که بزمی ریحان رفتم
شمع و گل گشتم و بر خاک شهیدان رفتم
سوخته رخت و چو خور باتن عریان رفتم
قطره آساید بر اندر و طوفان رفتم
پای کوبان بر سبیل سچیان رفتم
روی سازان بدر و صندر ضوان رفتم
خواب گردیدم و در چشم حینان رفتم
چون شیم سحر از خویش گریزان رفتم
صد ره از خویش نهان گشتم و پنهان رفتم
جلوه رخ چو بلا شد به شبستان رفتم
نظر گشتم دور دیده خرامان رفتم

ضیاء سوره مشرقه علی نفوس المطالبین و السالکین بتاریخ یازدهم ماه ربیع الآخر سنه یک هزار و دصده و شصت و نه هجری بجا آمد هر
روز افزوده عالمی نور علی نور فرمودند و ابواب فرج و مسرت بطلب عالمی کشف کردند از زبان ثقات معتبرین انصوح پیوسته گم شده شد تا
حضرت غوث ملت شاه تراب علی قلندر قدس سره وقت ولادت شریفه بچوب مبارکباد حضور از فرحت بسیار شادی نمودند که الحمد لله در خایه من آفتاب
خورشید سفتی از ولادت موافق سنت سینه موسوم باسم شریف علی نور کردند باز در سن پنج سالگی تسمیه الی بنفس نفس فرمودند و در شش سالگی بعد از صحبت
در سلسله الیقادریه رفوویه و عطاء کلاه شریفه طبریه که کیفیت تفصیلی آن در آخر تذکره شریفه رقم است تعلیم سلواه التبیح و بعضی ادا کرده حفظ کلام
مجدید نگار گنایند و در عرس شریف هجده سال حضرت غوث ملت در مجلس شریفه وقت قل حضرت عارف بالله رضی الله تعالی عنه دارضا حضرت
ایشان را بکنار گرفته امر بخواندن سوره اخلاص فرمودند و بعد از آن از شهر سرفرازی بخشیدند حضرت ایشان اکثر بسبیل تذکوه میفرمودند که بعد
عرس شریف هجده سال پنج ماه چادی لاوی سنه یک هزار و دصده و هفتاد و پنج هجری حضرت غوث ملت بکثرت باغ رضوان فرامیدند در مجلس سید اقدس
حضرت جد اجداد مولانا شاه ثقی علی قلندر قدس سره و عزیز امر بقرأت سوره لم یکن الذین هم از با حفظ میکردم تا مقدار حفظ فرمودند و بجهت اهل
شریفه مثل مولوی شاه حسین احمد محدث ملیح آبادی و مولوی عبدالغفار خا صوری و غیرهم اهلار فرمودند که بجز کلامی مبارک جناب حضرت صاحب قبل
برای حفظ قرآن ایشان بودند بهتر معلوم شد که آنرا تحت قل بقرات ایشان کرده شود تا علاوه ترویج روح رفیع حضرت صاحب به پیش کش کلام مجید
ایشانرا حفظ گردد صاحبان موصوف کلمات تحسین و آفرین بر زبان آوردند انسی بعد از آن که چنانچه اتمام کلام مجید ماند لیکن ضمناً کتب صغیرا فارسیه بکثرت
مولوی شرف الدین صاحب خاندان از آن بعد کتب صرف و نحو تا مصحح بخدمت والد اجداد حضرت مولانا شاه علی اکبر قلندر قدس سره
الاله گزیند و در سن چارده سالگی اتمام حفظ کلام مجید بخدمت اوستاد الحافظ حافظ محمد علی نابینا ساکن بکاگنون نزل کاکوری کرده قرأت
کلام مجید در ترویج تمام کمال فرمودند حفاظ متعددی مثل مولوی حافظ عطاء علی و مولوی حافظ ذاکر علی و مولوی حافظ عزیز حسن و مولوی حافظ مقبول حسن
و غیرهم که شریک ترویج بودند بجزوی حفظ و حسن صوت و عمدگی لجه و تالیف حروف کلمات تحسین گفتند بعد از تعلیم بجهت صوری درس حضرت مقتدا
جهان مولانا شاه ثقی علی قلندر نور الله صریح الهام فایز شده جمله علم یعنی فقه و حدیث و اصول فقه و اصول حدیث و تفسیر منطلق و معانی و بیان و
فرائض و تصوف و غیره را آنحضرت گذاریدند و بوجهی ادب توجه تمام حواسی استمداد خویش چنان بخدمت اقدس آنحضرت رسوخ و قبولیت تمام حاصل فرمودند که
تفصیلش درین جزو مختصر دست ندارد بنوعی از آن خود در خانه بکمال شریفه نگاشته اند چند اوقات که شنیده ام می نگارم حاجی حافظ قاسم علیه صاحب مقهور
که از ولادت دختری حضرت علامت با صد شاه محمد کاظم قلندر قدس سره بودند بقرابت جد بزرگوار حضرت ایشان میشدند نسبت حضرت ایشان خیال
نیک نمیداشتند در اکثر مجالس سخنهای الایمنی گفتند و زبانه بچوب دیدند که حضرت مقتدا ای جهان شریف میدارند و حضرت ایشان هم
حاضرند حضرت مقتدا ای جهان بکامی صاحب فرموده که اگر شمار فضیلت و کمال ایشان شک میدارید پنبید و بسیار خورده کشته فندقی حضرت ایشان
داخل شد و در دیوان آوردند که آیا هنوز هم شمارا اعتقاد با ایشان نشد حاجی صاحب زهبت بیدار گشته و از خیالات باطله سابقه توبه
کردند و مطابق همین جواب شیخ الطواف حسین مخفوری که خود بفقیر حقیر بیان کردند حکیم سید شرف حسین خیر آبادی که از مریدین صابوقی الاخلاص و عشاق
با اختصاص حضرت مقتدا ای جهان بودند روزی حاضر شدند و نوشته از اقامت و بجزایر بکاغذ پیش کردند فقیر حقیر حاضر بود حضرت ایشان آن
نوشته را بنشی نگارام صاحب یشوی معایت فرموده و ابراهام نمودند که این همه حسن فن حکیم صاحب است و درین آنم که میدارم و این شعر که اکثر اوقات
بر زبان شریف میگذاشت بجا نماند و ده تنگ خلق بدون که یکسری هم میری خاک اسکو بنا که کیون مری می خراب کی حکیم صد کجواب این شعر فرمودند

فرمودند باطل این خبر چیست در دالم بسیار تحصیل عالم گردید و رقت فاری گشت چنانکه معلوم شد هم نور هم و در تب شدید و در سربلای شدم
 مبهوت دار در صحن کلن نشسته بودم که خواب غمخوار ز سرشام غمخوار می آمد خواب فتم غالباً نصف شب گذشته بود خوابی دیدم که شخصی میگوید که خازنه حضرت
 زکریا را رسول الله صلی الله علیه و آله است هر که شوق زیارت باشد زیارت کند و آن جنازه بر چوبه طرف دیگر است یعنی جانب آن کمره
 که آن حضرت خال گرم میانند جلالت شایسته که خطره آمد که باطلونیت هم وضو کرده روم و پس آمد و تهنیه و کرم باز خطره آمد که مبادا بوجه تاخیر زیارت انداخت
 رد و فوراً شافتم و آنجا رسیده دیدم که یک کجی آن حضرت صلی الله علیه و آله استراحت می نمایند و روی مبارک ز گلیم سیاه پوشیده من سازی انگریزی
 را که در آنجا بناده بود در داشته نوختن آغاز کردم بجز نواختن از هر سهای بسیار گوشه رسید و آن کمره بنور دوزخی گشت و آوزی شد پیش آن و از گشتن
 توپک مدوزین یک گوشه اش بگفت و از آن بزرگی آمده بود بخواب مؤدب نشسته درین اثنا آن حضرت صلی الله علیه و آله سلم نیز از کجی فرود آمدند من از بهیست
 یا رسول الله گویان بر قدمای عرش پیاپی افتادم و گریتم آن حضرت صلی الله علیه و آله سلم دست مبارک بر پشت من نهاده فرمودند کای پسر تو مرده شدی
 تا آنجا رسیده بودم که شخصی مرا بیدار کرد و خواستم و بستر را از شکم تر یا فتم و بر بام یا رسول الله جاری بود حیوان شدم که اینجا دیدم و چرا بیدار گشتم و در
 خواب از آن انگریزی چرا نواختم و این هنگامه چه بود و زمین چرخش گردید این آواز توپ زکریا آمد و آن بزرگ کلام بود و اندام حضرت خواب را فراموش
 گزیده بودم تا عرصه شاه درین خواب غور کردم و قاف و قاف بعضی بعضی مورخیم آمدند بعد اراده معصم شد که حال تعلیم انگریزی ترک کنم چنانچه ترک کرده بودم
 آمد و بر آستانه عالی حاضر شای شرف کردم چون که بارها از زبان فیض ترجمان حضرت پیر و مرشد بر حق اوصاف و صفات حضرت حافظ صاحب فنیته بودم لهذا
 برین خیال ادب احترام ایشان میکردم حضرت ایشان در معرفت دوسه سال از من بزرگ بودند موافق همان خیال بخدمت ایشان حاضر شدم و طلب حق
 می نمودم حضرت ایشان تا عرصه راز چیزی مرا تلقین کردند از بوجه نهایت رنجیده خاطر می اندم و بیجاالت خود بسیار حیرت میکردم روزی حسب معمول طلب
 حاضر بودم حسب دستور قدیمی این آستانه ای که از صبح تا دوپدرس علوم فنیله و فقه و حدیث و غیره و بعد نماز ظهر مخصوص درس علم تعویف میشود حضرت حافظ صاحب
 ادرس عارف امداد حضرت والد ماجد خود مولانا شاه علی اکبر قلندر قدس سره میخواندند تا گاه بر آسمان برودی معلوم شد که پیدایش خود بخود خواب مذکور بالا
 در هر وی دیده بودم یا دم مگر چه آن زردی چنان روشن نبود و مناسب بسیار شست پس گفتا جزو آن خواب که بزرگی از من برآورده بود شست
 که فراموش کرد، بودم نیز یاد آمد و بعضی کمال شد که مراد از آن بزرگ مؤدب همین حافظ صاحب اند که در وقت عوارف میخواند از آن وقت عزم باخرم
 کردم که صحبت ایشان را بگذارم و ازین باب مراد بیت این مراست که هر آنچه مرا حاصل خواهد شد از وسیله ایشان خواهد شد بعد چند روز در واقعه
 دیدم که حضرت پیر مرشد بر حق و ستم گرفته بدست برادر بزرگ خود حضرت قطب الافراد شاه حمید علی قلندر قدس سره دادند و حضرت قطب الافراد و ستم
 بدست حضرت حافظ صاحب دادند و ایشان مرا فیضیاب ساختند انتهای نمودی شاه عظیم الدین کاکاوی که از بنای حضرت مولانا حاجی باین الدین
 محدث کاکاوی و خلفای حضرت جادید مرشد مولانا شاه علی اکبر قلندر قدس سره الا طهر اند بفقیر حقیر بیان کردند که در ابتدای عمر خویش مرید کسی نبودم
 عبد الله شاه کمل پوش که از ابدال وقت بودند و اکثر درین قصبه می آمدند و در وقت حاضری که همراه والد ماجد خدمت بودم و در آنوقت نشاندند و تو هم دادند که
 از آن کیفیت برین طاری گوید چون مکان و پس شام در آشنای راه با والد ماجد عرض کردم که اگر اجازت دهند مرا ایشان شوم که سلسله حضرت حاجی
 هم نقشبندیه است و سلسله ایشان نیز والد ماجد فرمودند که حالیا هیچ کس که خاندها و عجم از اراکند و مریدان حضرت نکیر لایه کاملیه است و این
 امر مورد طلب همان شب زیارت حضرت مقدس ای جهان شرف شد که دیدند که آن حضرت شادمان کرده میفرمایند که این پسر خود را بمن دهید چون
 والد ماجد میارشدند از اربابان نموده گفتند که اکنون صحبت از حضرت گنیم مناسب معلوم میشود بعد چندی خواب دیدم که بخانه جدی خود قاضی گریه میجویم

حضرت مقتدای جهان تشریف آورده دست من گرفتند چنانکه دست میگیرند چون بیدار گشتم از آنوقت قلب من بجانب حضرت ماطه صاحب
 گرایید و بی اختیار خواش معیت از ایشان پیداشد چنانکه از حضرت مقتدای جهان بسیار تعریف حضرت ماطه صاحب شنیده بودم لهذا بر دست
 مبارک ایشان سجده کردم از صغیر سبیل تعارف بمصالح حمیده و شمایل پسندیده معقولیت خاص و حضور حضرت پیر و مرشد بروج و جبرین محمد بن
 اشتیاق و اوقات میفرمودند که شغفت و کرم مرشدی بر من بشانیش بود هرگاه بحضور حاضر می گشتم هفت سلام از من می گنایند و چنان
 هر سلام بهای مخصوص یاد میفرمودند و قیقه شرف معیت حاصل نموده بعد از اجازت و خلافت سلسله کلاه شریفه بلبلو سعد و آنخار فرزانان
 بخشیدند و جرات و دلیری بحضور خود چنان دادند که یکبار تو اسامه در مجلس عرس شریف این شعر غزل آنحضرت می سرلیدید: خوبان کشته پیروزان و تی
 سبسی و معشوق پیر بر چو فدا و تو طایفه من کنایه آنحضرت نشسته بودم از من فرمودند که اینچو میگوید عرض کردم که راست و دوست میگویند فرمودند که
 غر فکر کردم که چنانکه من فدای حضور ام و حضور معشوق پیر من اند با ستم این معروضه بسیار مرگشته بکنار خودم تنگ کشیده فرمودند که شما باش مرید را
 با پیر چنین باید بود و نیز بخانه عیالات حضرت مرشدین بیان میفرمودند که یکبار بعد وفات حضرت پیر و مرشد بروج در زمانه طالب علمی بعد نماز مغرب
 که وقت مطالعه کتب رسیده بودم از روی زیارت پیداشد و چندان ترقی و شغف در آن شد که از مطالعه سبق باز ماندم مجبوراً خاموش نشستم که شاید
 این خیال فتنه شود مگر بجای آن خیال مجوری ذائق جلال آنحضرت هم افزون گشت یکایک فخره آمد که بر مزار فاعین الانوار حاضر باید شد شاید آنجا
 تسلی شود چنانچه حاضر شدم چون دروازه روضه نشسته گشادم دیدم که آنحضرت با این مزار خود میبری تکیه و نشسته چپت بخوابیده بود که در آن زمان
 کتب معقولات میخواندم خیال مکه و بم است باز خود کردم دیدم که حضرت ایشان جنبش کنان سوره واقعه میخواند تا اینکه رکوع اول سوره شریفه
 شنیدم آنوقت با خود گفتم که همه نیست بکاشیده است پس بتیابانه برای قدیموس شاتم قریب رسیده به دستور مزار شریف را اندرون مسکن
 یا فتم فاتحه خوانده بر روی بخت و کرم مرشدی نازان ایستادم و دریا فتم که این همه بقیاری برای حصول شرف زیارت بود سه
 تا که نشاند و طلب طلب و کسی نشد به این همه جستجوی من هست از جستجوی او و باز بشی بخوابیدم که بر درگاه فلک شنباه حضرت عارف
 یا شد شاه که کمال قلندر قدس سره برای فاتحه خوانی حاضر شده ام چنان ادا ده فاتحه خوانی کردم و سنی از مزار شریف حضرت عارف با شد بر آمد ساقی پاک
 مستکم گرفت هر چند را بنیدم مگر با نشد یکایک بیدار گشتم دین خواب بحضور حضرت مقتدای جهان قدس سره عرض کردم فرمودند که الحمد لله که جبار
 حضرت صاحب بجانب شما متوجه است گاهگاه حاضر مزار شریف بوده باشند که شمبر یکمیره است شلیل رشاد اکثر حاضر میشدم و قیصهای آنحضرت
 بعد از آن یکبار خواب دیدم که در باغ واقع پشت خالفاه عالی که کافیه بسیار رشاد و پر بهار است موجود ام و حضرت پیر و مرشد بروج بر چارپای
 خود و تشریف فرما اند و حضرت مقتدای جهان نیز خود نفس نفس بر آبپاشی باغ مصروف حضرت صاحب بن فرمودند که بپایند در خان سرود
 این باغ برابر قرنها گشتنایه حسب رشاد دیدم بر اینرنگ گوش خود یا فتم عرض کردم که چهار انگشت کم اند بعد حضرت صاحب بسمت جنوب باغ
 اشاره کرده من فرمودند که این طرف بروید حضرت شده ولی الله حدیث دهلوی تشریف می آرند استقبال کرده بیارید قیدی چند رفته بودم که دیدم
 بزرگی تشریف می آرند بزرگ صورت میانه قد اسم اللون قوی البینه عصابه است و کتابی در غل سلالم کردم خواش اده همراه من تشریف آورده نزد حضرت
 صاحب بر چارپای نشسته و سخنان میفرمودند و کتاب بقیع عیانت ^{گنیم} کو ندیدم که کتاب فیض الحزمین حضرت موصوف است که در آن مشاهدات
 و اوقات خود که در حرمین شریفین را دیده اند تشریفاً و تعظیماً معاویه تحریر نموده اند بیدار گشته این خواب بحضور حضرت مقتدای جهان گذار
 کردم ارشاد شد که این کتاب اکثر و مطالعه باریکه خیلی مفید است و تعلیم و ذکر و شفا و افکار و مراقبات خانمانی در بهار زمانه تحصیل علم از خدمت

همه رحمت جلاله خویش حضرت قطب الاول مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره یافتند و بادای نیکو اسرار و انجمنی بر حسب معمول خانه آنی مامورین
 اکثر نیکو میفرمودند که هرگاه زکوة اتم بایزدیم حضرت مقدس بجهان قدس میفرستد و صوم وصال فرمودند چنانچه تا بسبب دیگر در خلوت ماندیم
 روز اول اشتهای طعام بسیار پیشه و روز دوم کیفیت جنگی و اعتنا شکنی را بدین معلوم شد و خواست طعام کم بگردید و روز و شش خاطر عدم اطمینان
 از بس لاج مانده و چونکه صوم بلا انفصال نه خوردن آب طعام و غیره تا یازده روز خواست و یک روز خواه چهل روز خواست و هشتاد روز از شر آب چای شربت
 میشود بدینو چنان رغبت قلش و صراط نصیب می بود لیکن در روز سومی کیفیت سکون آرام نصیب گردید و چنان سکی در جسم پیدا کرد که بیشتر برین
 و طیران معلوم میشد و با موی کسین اسکی شریفه که در این مجرده می باشد اکثر اوقات مکالمات میماند و فرحت و سرور بسیار درک شد و بغایت لطیف و
 ذوق و فرحت و شوق آن چله با انجام رسیدند - اتفاقات خاطر عالی جانب درس تدریس طلبه چنان بود که ازین هفته یا هجده سالگی بر زمین است
 و الانست گرفتند و تا یوم عرض مرض بوصول سلسله اش قایم داشتند در ابتدا نوبت بدرس پناه و شصت سبق می آمد مگر بعد چون تعالی طلبه
 کم گشت اسباق هم صرف هشت یا نه ماندند اکثر طلبه اطراف و جوار علاوه باشند گنگن قصه که کوری نیز از کاسه لیسان خوان بر نفس و نوازش بودند
 اکثر از آنها موجود اند و بجلای علم فضل آراسته و چونکه بمجموعه عابهای حضرت همتا و عالی مرتبت یکی حضرت ایشان اینهم بوده که شاگردان غمناکی بهر سخن
 مانند اند از آن ارشاد فیض بنیاد ظاهر آمد و در اوقات مطالب سبق طرز خاص بود تا وقتیکه مطالب موجوده ذهن و قافه خویش بخوبی ذهن تشریف طلبه
 تیسر و چهارم و ششم نمیشدند و میفرمودند که چنانکه تا وقتیکه نمودن ذهنی و از زبان طالب علم شنویم لم قرار بگیرد و هرگاه که اترقم مطالب از لبش ظاهر میگردد تحقیق
 و تحقیق آن سرگشته تحسینش میکرد و میفرمودند که این شخص فی استعداد و فهم است و آنچه طریقه اکثر درین است که قبل تدریس کتاب خود بهم مطالع میکنند
 حضرت ایشان از نمودن و یا وصف ایستاد تصنیف و تالیف نیز جاری بود بسیار اوقات چنان میشد که هنگام درس منسوب از کتابی بجا میماند گشت
 همونوقت آنرا ملاحظه نموده اگر کسی نقل کنایه و شال تصنیف می نمودند و خود بدستور متوجه تدریس میماندند و امکان نبود که از تلامذه در خواندن عبارت
 غلطی شود و آنرا متنبه نداشتند اکثر اوقات اینهم میشد که از درس طلبه فارغ شده متوجه تصنیف و تالیف شدند و در آن حال کسی اخذ نداشت یا اعتراض
 متعلق سبق خود ظاهر شد و عرض نمود فوراً جوابی میدادند و از چنین اخت مزاج نمیشدند در تناری و انشاء عبارت مقتضای مسجع یا طولی داشتند
 و آنرا از خدمت ناظر با کمال نشی تکیه و خصال جناب نشی احمد حسین صاحب ساکن بویه نریل کا کوری حاصل کرده بودند اکثر مکاتیب و رساله که در آن
 فی تفسیر القلندر و کلامه اند و تفسیر سوره يوسف که نامهم ماند بران شاهد عادل در این تناری محدود و بغاری نبود بلکه آورد و هم بسیار صاف و عمدتوس
 تحریر میفرمودند و رساله ایست موسوم به کلمه ستریز وین معروف با رمغان شکر شریای آرد و فارسی نوشته تلامذه حضرت ایشان و اصلاح داده
 خود اصل قصه یک است مگر عبارات مختلف تحقیق و تدقی علمی بسیار پسند میکردند و از طلبه میفرمودند که بعضی اوقات در بیان مطالب و از ما بلند میکردند
 از آن خیال ناگوازی مانیاید کرد که این عادت من عجلت حضرت اوست و الا بتفاوت است ممکن است که اگر از یکبار افهام مطلب پس نشین نکرد پس مگر که
 از من تحقیق نمایند و مرا عاجز ندانید تصانیف زمان ابتدای بغاری اند و باقی بار و مکاتیب زنانند اکثر حضرت موجود اند عبارت نگین و
 تفسیر در اند و محتوی بر دقایق و غرائب هنگام تقریر معلوم میشد که گویا بحسب موج از مضامین سطح نوع نوع از آن سر میزنند و از چنان ضبط و اتقان و
 و احاطه لطراف و جوانب میبود که مخاطب بجز سکوت و صمت و قبول تسلیم چاره نمیدید و آدم که یکبار وقت درس که از صبح تا دوپیر معمول بود و طالب
 اکثر نیز میخوان که میدان طبعش بجا نباشد و در هر بیت بود حاضر خدمت فیض جت گشت و بلا انتظار ختم سبق گفتا که فضول آغاز کرد و بجز حضرت ایشان
 گفت که از روی قاعده عقلی و اصول فلسفه مدعا ظاهر گشت که خدا چیزی نیست و نمود با شکال بود و ما ضرور محسوس شبیه حضرت ایشان

و غیر هم بشیر و الباء و اسم اخلاص و اتحاد بود که کتب ازین حضرت است و ملاقات یک کوری می آیند و گاهی خود حضرت ایشان نیز گفته تشریف می بردند
و به بعضی حضرت مرام غایت بود و در مجلس می نشستند و می گفتند که این کور می تواند بود که در این کور می نشستند و می گفتند که این کور می تواند بود که در این کور می نشستند
چون در مولوی عبدالحق و مولوی صاحب تفسیر حقانی که این حضرت را وقت ملاقات می بردی که رسید که در محرابه با سلسل سبیل مسموم خود بطور بدیه خط و افر
و بهجت و کاتر علی بن محمد و قاضی اتحاد و در ابطار و قاضی پیدا کردند و در تخریرات و مکاتبات با حفاظ نقیعی یاد می کردند و در عرض جلالت فضل و کرامت و علامات
علوم مرتب و مومنزله حضرت علیار ربانی و عرفای مرقبین بازگاه یزدانی که بهر مع رسیدند یاد کتب محفوظات و سیر از نظر گفته شده در ذات لکلی
مغایب بود و جمیع جمع بود و عالم خالص با عمل صالح و ورع و تقوی رعایت اینها در عالم اول طریق اولی و تجلیات شبهات و افتاب حق و تظلم کیم کیم بود
ترجمه و تفسیر و در محفل حبای اخوان و موساسه با او شان و زهد در امور دنیا و غربت بسوی موی و تفقه در احوال سکیانی و ولایت طرمان بر امور و نظرات خاصه
فیوض بظالمین و حل مشکلات فقهی و اصولی و کمال حال خود از همه وسعت اخلاق و بذل شفاق و اختیار طریق طاعت و استحکام امور و طریقت با شریعت
بر تقوی لغایت و کسوف و باز آشتی آن از امور غیر مشروع و علوم هست و صفای نیت و رعایت اخلاص بوجه خاص از اوصاف عالمیه بود و در رعایت
تکلیف مسموع است که مولوی بدین سخن می آید که عالم و صوفی و از هر یک از حضرت مولوی شاه علی اوی که می نوی فرنگی علی بوده اند اکثر باره حضرت ایشان با مصلحت
یا اخلاص از ایشان می گفتند که عقل ایشان شایسته عقل و تامل و در مال کمال است هر که خدمت ایشان کردند باید که بهر وجه کمال دل را از سبیل عالم
و آرام و اسائش ابر خود راه نبرد و هر چه در محبت خواهد داشت کامیاب خواهد شد و آهین که پیارس آشناسد به فی الحال بصورت طلا شده و نیز بوجه
فحایت احترام و تظلم خود را از سر شریف و مستفیضین می پنداشتند - از زمان شب یک شب بابت نوا گفت فاضله معارف حقه و افاده حقایق
نفس و هایت سبکین بر روش حضرت عرفای کمالین که کتایش عقده داشت مضمین عن الدین و منو جهین الی الله با ماطا بهت شریعت همین ال
خواص ذات قدسی صفات بود و چنانچه متعلق جلالت شان بکرامت فیضان و نور ب مقام قطب الاقوالی حضرت ایشان مختلف و احوال اند
یکی اینکه منشی محمد عالم علی صاحب شوخی سندی که از مریدین حضرت قطب الاقوال شاه حیدر علی قلندر قدس سر و دستر شریفین خاص حضرت
ایشان هستند بیان می کند که در زمان ملازمت در حیدر آباد که از حضرت شاه قدمت اقدس صوفی جنتی طلق شد و چون که او شان بر عالم نواز شهاب
بسیار میفرمودند و این بخدمت او شان خلوص می آید و پدید آید اکثر نزد شان میفرم و نادیده حاضری مادم روزی به وقت صبح چون حاضر شدم به بختان
چند گفتند که من مرشد زاده شاه حافظ شاه علی نور صاحب اگر چه بظاهر نریده ام مگر چنانکه خواب دیده ام بیان میکنم بعد از حدیث مبارک بیان کرده بودند
که چنین است یا فرقی دارد گفتیم که سرور حق نیست و تجرد پرسان اقدس شدیم گفتند که شب با عالم و یاران زیارت حضرت خواجه سید محمد محمود را زنده و زود
رحمة الله علیه شرف گشتم دیدم که میدانست فراخ و وسیع بود و خیمه سیاه نصب در آن بهر ریا عظمت و توقیر حضرت خواجه صاحب تشریف می داد
و این به خطای بسیار ناگفته نریض رسانید که صاحب سجاده خاتمه کا کوری می آیند حضرت خواجه صاحب نور آرای استقبال بهر خاسته نادیده
تشریف آوردند و من هم جلو به حضرت خواجه بودم دیدم که بزرگی بلر سپ سوار آمدند و از اسب خود آمده با حضرت خواجه مصافحه نمودند حضرت
خواجه فرمودند که قدمت الله شاه شما ایشان را نماند اینها ایشان صاحب سجاده بزرگان کا کوری اند و بر تبه قطب لاقطابی قایم و حال جل
نمات آبا و اجداد و مرشدان علی منزلت خویش و علاوه بزرگان خود از بزرگان دیگر نیز نعمات و فیوض یافته تفسیر شان درین زمانه کیا است
صاحب حالات و مقامات عالیه ندای ایشان مصافحه کنید حب و رشاد حضرت خواجه معافه کردم بعد از او شان هر که حضرت خواجه را جگر بر همان
تحت برار حضرت خواجه صاحب نشستند چون میداد گشتم لذت و فرحت بسیار نصیب حال خود یافتیم و اتمی مرشد زاده شاخ و جگر صاحب

فجارت بزرگ عالی مرتبه هستند اقدس تعالی چنین بزرگ محکم المرتبت را تادیر ملامت با کرامت دارد و آنچه دیگر نیست که حضرت شلکلی اسم صاحب المصالح باشد
عجیب نور قلندر خیر آبادی قدس سر که سرگروه و فدا از ادویه فحیله حضرت مقتدای جهان قدس سر بود و نهج وصال حضرت مقتدای جهان کیمیا کار
آستانه عالی کانی شد حضرت ایقان در از زمان نوجوان بودند و بیشتر وقت خود بدین تدریس طلبه صرف می نمودند جناب شاه صاحب از راه خفقت
و محبت که حضرت ایشان میداشتند بخوبی گشت که شاید ایشان را بجانب امور فخر میلانی نیست که وقت ایشان بیشتر بدین تدریس میگذرد و وقتی
خاص بر او اشغال معلوم میشود بدین خیال یک شب روز بستر شد و دیگر وقت صبح هرگاه که حضرت ایشان در آورده و بتدریس طلبه
مصرف گشتند شاه صاحب به بدوازه که ایستاده تیرانه گفتند که الله اکبر حال و غفلت بوده این فتن را نشا ختم الحی که این ذات تعین حضرت
شاه عبد العزیز کی قلندر و حضرت سید خضر و سید نجم الدین غوث الدین قلندر قدس سر است و جلای اسمی بزرگان سلسله قلندریه
که حضرت مقتدای جهان قدس سر بر زبان آورده گفتند که همه تعینات حضرت قلندریه درین یک ذات موجود و شاهد می بینیم و بر او شان حالت خوش
و خوش روی ظری شد بچانت ذوق و شوق بسیار بار بار میگفتند که این یک ذات جلای جمیع تعینات است من غافل بودم نمیدانستم حضرت ایشان بیانی
حالت مذکور به حق موقوف نموده ارشاد کردند که جناب چه میفرمایند من در خود هیچ نیابت نمی یابم بجز اینکه معلم طفلان شدم و بیشتر وقت خود در آن صرف میکنم
بلوکه من نمیکند تا از چنین امورهای یابیم که شاه صاحب بوجه خود ذوق و شوق سخن دیگر بر زبان نیاروند و بعد فرو شدن آن حال ارشاد کردند که اگر بگویند
شمار از خیال خود صد چند یافتیم و جلوه نباشد که حال نعمت آبی مانی مقدار خود همسیدان می دانند و بعد از آنکه شمر بقوت تصرف و توجه و خبر گیری متبیل نیست
که من نمی نشی حاجی نام حسین صاحب کاکوروی مریمخلص حضرت قطب از ایشا حید علی قلندر قدس سر العزیز بیان میکنند که بزبانیکه در ریاست حیدر آباد کن
مانیم بعد صلح گلگیر شریف مستقر من قرار یافت دوازده وقت شام قریب عصر بر اسب سوار بجلای میرفتم و در آن راه بیرون آبادی از اسب فاده
بیرونش گفتم قریب شایع عام در خان بودند متصل آن قبر بود سائیس مراد داشته بر جوبه قبر غلط این اولین اثنا بود که ارم الله تعالی صاحب المصالح
به دراب یا جنگ نهاد و مرا همراهیان برگردانک پی سواران راه گشتند و مرا درین حال دیده بیوش یافتند متوقف شده بر سواری خود همراه گرفتند
ایستادار یاد دارم که آنوقت همراه جناب موصوف نمسویان جستم که توانی نیز بودند بعد آن باز بیوش گشتم غرض از اینجا در قیام گاهم که متصل کجبری بود
آورده اند و بخانه رسانیدند و دو اکثر که یکا از آنها فوجی بود و دیگر شهری طلبه داشته معاینه کنانیدند و او شان بعد معاینه جو اصناف دادند که این وقت ملا
مکن نیست تا صبح اگر ایشان ندیده اند البته تدبیر کرده خواهند شد و دوست و پاس من به یچار پای بسته و پس رفتند و وقت یازده نواخت شب بیوش
آدم دوازده الهیه خود بر سیم کدیچه حالم و چو ملا بستند و بیان کرد که شما از اسب افتاده بیوش گشته بودید و اکثر صاحبان آمده معاینه کرده باین
ترکیب بندش کردند تیم کرده نماز قائمه بهیچ حالت با شامت ادا کردم و بر حالت خود نظر کرده میابوس شدم چند آنکه رقت طاری گشت و در آن حال
رخ بجانب تکیه شریف کرده ملا در آن محفلت مرثیه فاتحه خوانده متوجه شدم که شسته بود که بخواب فتم و حضرت پیروم شد خود و نیز حضرت
مولانا شاه قلی علی قلندر قدس سر با را بر بالین خود نشسته یافتند و ملا بحضرت پیروم شد بر حق آداب نیاز مندی بجا آورد
آن حضرت از جانب من اعراض نموده جواب ندادند بعد بحضرت مولانا صاحب متوجه گشته آداب
نیاز مندی عرض کردم آن حضرت نیز اعراض نموده جواب ندادند زاندا میوس گشته زانرا اگر نسیم چند بگویم بیاگر شتم باز از نسیم
تیم کرده بجانب حضرت حافظ صاحب متوجه شدم عرصه نگذشته بود که باز پیروم دیدم شما میباید ماشی بر پاست و چهار جانب
فتات نداده حافظ صاحب گوشه فتات میداده از نصف حجم در آمده بسوای من دیدند من نیز نظر خود مقابل کردم اما بر قلب خود

ائمه یافتند و آواز شنیدیم که کسی بگوید که اینجای گیسو درازی محبت است زور فقیه کار میکند بجز این آواز میدار گشته اولاً متحرک شدیم بعد معلوم کردیم که غالباً
 از حضرت پیرو شد بر حق اشاره این امر است که در عمل از این بزرگ که هستی در طرف شان متوجه شوید با توجیه کرده بطرف حضرت بنده نواز قدس سره
 متوجه شدیم و جواب یازم که از شریف آنحضرت گشاده گشت و از آن اولاً جلوس شاهانه سوار و پیاده و نقیث غیره برآمده بجایای خود صاف زده
 قایم شدند پس از آن جماعتی معتقدین برآمد باز حجتی بر دوش کماران برآوردند تحت را دیدم مگر صاحب تخت معلوم نشدند حال آنکه بحین مقامی ایستاده
 بودم که از آنها نظرات جمله سامان جلوس گزیده بود و وقتیکه جماعت معتقدین قریب رسیدند آن میان شخصی از من پرسید که حضرت بنده نواز را چه تکلیف
 داده اید بجز این شعر خواندم سه دور کن در دو توب از زخمها ای وجودت باعث صدر جها + در جواب شنیدیم که کسی بگوید که پس فردا تندرست
 خواهید شد بعد آن سوار می از نظم غائب شد معایب را شدیم و کمال ندامت بر خود یافتیم که آنسوس چه چیز طلب کردم کاش حق خالت طلبیده با توجیه کرده
 متوجه شدیم مگر هیچ معلوم نشد چون در خود نظر کردم بچس در دنیا فتنه گویا با کل تندرست شدم با الهیه و گفتیم که اگر بکشاید وی ای کار کرد آخر من خود بنده با بسبب
 و کل با توجیه خواب با نام که وقت چارواخت شب بود خود تحریر کرده از جلالی ضروری فراغت کرده تا زبیرم خواندم در زخمها کیفیت اذیت ضرور بود و در
 نبود تا پنج من شب برینگ نشسته ماندم که مولوی عبدالکریم فنجوری که از اجابا خاص من بودند از بخور و تنفیض دکتر صاحبان بخوبی واقف بسیار متوحشانه
 آواز دادند بجز این فتنه که الحمد لله تندرست ام المینان بودند و خود در فتنه دروازه مکان کشادم و دست گرفته بجان آوردم و شان حال جواب دادن دکتر صاحبان
 بیان کرده گفتند که من سخت متوحش گشته خود را بر زودی رسانیده ام چونکه مولوی صاحب علم مستفی و محض من بودند و خواب بیان نموده تفسیر خواستم
 گفتند که غالباً در حضرات بوجاد دست اندازی مناسب ندیدند و حضرت حافظ صاحب بسبب شباب سن و نیز شباب لایت زور مودند چنانکه
 از شکافتن قنات و دور آمدن در همین معلوم میشود و از آغاز همین امر اشاره بود که بجانب حضرت خواجه بنده نواز گیسو دراز بجمع بایکدی که صاحب لایت
 این پارچه چنانچه رجوع کرده کامیاب گشتید بعد ساعتی نواب یار جنگ مرحوم تشریف آوردند حسب معمول استقبال کرده اندرون مکان بیاردم چون که
 مولوی صاحب منگ کرده بودند که کسی اظهار این واقعه نماید که بگوید که بجهت اعتقاد و ویزان رسیده بحال مختصر هیچ گفتند درین اثنا دکتر صاحبان هم آمدند
 و مرادیده متحرک گفتند که فی الحال از معلوم نمیشود مگر در پیرنه سالی ضرور معلوم خواهد شد بعد نسخه نوشتند مولوی صاحب گفتند که نسخه بگیرد باز اختیار است
 چنانچه نسخه بگیرم و موافق معاینه خواب بر وزیوبین همه جراحتها مندرگشتند همان روز بر از حضرت خواجه بنده نواز حاضر گشته فاتحه خواندم و شکر و رحمت بفرمود
 ادا ساختم و واقعه دیگر مولوی اکبر علی عباسی کا کوری ناقل اندک و شان بزمانه طالع علی خود در دوازده بلای تحصیل علم حضور حضرت ایشان حاضر میشدند و روزی
 بخاطر پادشاه بزرگ شان مولوی فدا علی صاحب مغفرت گزشت که ایشان را مرید باید کنانید مگر متفکر بودند که مرید که ای بزرگ باید کنانید چه که بر آستانه تشریف
 علاوه حضرت حافظ صاحب گیرندگان هم موجود اند با وجود غرر اسے قرار نیافت آخر روز سه دیوان حضرت لسان العیب خواجه حافظ
 شیرازی چون برای تقاضا و استودان این شعر منظر آمد سه ظهور نور تجلی است روی او شاه و چو قرب و طلبی در صفای نیت کوش + مولوی صاحب
 این از شاه صبح و قال میچ چنگ رادت پادشاه و ملت حضرت ایشان زدند و بشرف بیعت در سلسله عالیقه قادر مشرف گشتند در آفاض فیوض
 ظاهری و باطنی و تعارف و توجیه و حانی همت عالی میداشتند نقل است که بزبان تسویه نگاشته شد و روزی بعد فراغت از تدریس محال عتیقه تحریر
 میفرمودند که در وقتیکه از کیفیت عتیقه پیدا گشت بعضی را گریه و رقت در گرفت و بعضی را خنده و تفرقه و بعضی اسکوت و چنان همگامه شد که همه را
 بطول از سر برقت هر یک مثل ماهی بی آب می طپید و نعره میزدند چون بمقامی از حد گذشت بهر از حضرت غوث ملت شاه تراب علی فخر قدس سره
 فرستاده شدند آنجا قدری سکون و اطمینان یافتند مگر نمیشد محمد صالح الدین رحمتا الله علیه از بیان میفرمودند که از ابتدا تا آخر روزانه از حضرت ایشان

طلب حق میکردم و آنچه بدل میگذاشت عرض می نمودم و در حضرت ایشان بجانب من متوجه شده بودند که چه میخواهید عرض کردم که آنچه عرض کرده ام همان خواهی نمودند که الله اسم بذات است و با هر جا حاضر و ناظر اند از آنوقت حاتم این شد که چیزی را غیر حق ننیدیدم و در هر مقام و هر صورت و هر حالت بجز حق چیزی را نگذاشته بودم و باز دوباره حال خود عرض کردم از آنوقت در احوال عتدل بودید و دلالت و سرور بسیار حاصل شد پس آنچه یافتیم بدلت آنحضرت یافتیم انتی با اینهمه علو حال و فراغ بال طریق اخلاص و کتمان بسیار پسند خاطر ما بود گاهی کسی چنین اشتباه نموده اند که از آن چیزی متعلق کمال نفوذ و روشنی ظاهر شد غرض از اهل دنیا بجز امور دنیا امر دیگری نمی فرمودند و منظور حدیث صحیح کلوا الناس علی قدر عقولهم جل سید شتند که اکثر مردمان طبقات مختلف بر سائل شتی بارها نسبت تحریر و تقریر کرده در هر دو یکسان کمال داشتند و بجهان طریقه واضح جواب میدادند که غایب را بجز سکوت و خاموشی چاره نظری نداشت در اشاعت طریقه حق سبی بسیار نموده اند اکثر مساجد و دین از توجه ایشان آباد گشته و بسیار کتب نفیسی و هوا و هوس از مکاید نفسانی و شیطانی خلاصی یافته بر شاخه فضائل کمالات انسانی قدم زدند اکثر اهل قریات و دیهات که از بهیم و صلوة و دیگر فرائض ایمانی ملال و تنف محض بودند و بجز امور شرعی هیچ نمیدانستند بدلت حضرت ایشان از طلبت جمالت رهایی یافته مینمودند و با سلام گردیدند و علاوه بر این اکثر اهل این دین از سر شدن خدمت همه فیض و محبت گردید و از خیالات و رسوم شرک و کفر گشته به ربه موقنین و موحیدین فائز گشته و احباب الهی و جودت طبع جهان بود که در امور دنیوی هر چه میفرمودند همان میشد و معاملات از صاحب معامله اکثر سخن متعریف کنایه را شاد میکردند و میفرمودند که حتی المقدور خود را از جبر و قیدی بران دریدیم کمال است که درین امر ازین ثانی باشما امر تنگ نشده باشد که فرمود نیست که اگر وی شتابمیدی پیش ایشان هم بدان طبع و کمال است که نیندین چنین امر از انسانیت بیگانه است بدی را بدی سهل باشد جزا به اگر مردی احسن الی من اس با طائفه خواص برگزیده من و با عوام در جنگ عوام می مانند در امری از امور فو قیت خود نمی بستند و نه برای تعظیم و تکریم خود از کسی متعنی میشدند اگر آنکه ای خلاف طبیعت و مزاج صادر میشد و محاف میفرمودند بلکه ارشاد میکردند که دل از این امور منزه بماند و استعدا دش کرده سکوت می در زم و نفس خود میگویم که از جسد خود تجاوز نکن و سعی کن که بقام مردان رسی و ادای حقوق العباد و عموماً و صلواتهم با اهل قرابت خصوصاً شغف خاص بود اگر چه اکثر انبیا ی زمانه انیر اعمال ایشان مارت و دنیا داری میکردند و در جمیع خود با طوارنا شایسته نقل میکردند و بعضی این اخبار بسج مبارک هم میسر آیند که در بوجده حکم جمعی علوه و حمت و حسن نظری خیال میفرمودند و میگفتند که ما از این امور سر و کاریست هر چه بخواهد گوید ما از این امور باز نخواهیم اندر چه که میدانم که مر خیر به حال خیر است و حسن سلوک به حال نیکو دین شری خوانند و دل بدست آور که حج اکبر است از هر اران کعبه بکمال بهتر است و در ولایت بله بود خیر و اجتناب از دواعی و خواهشات نفسانی اهتمام خاص بود و بطوری انظار آن منظور نمیداشتند و میفرمودند که تاواند ظاهر کنند که دران آمیزش شود با نفسانی میگردد و خلوص نمی ماند و انسان واقع نظر کردن از هیچ خود و ضرورت و منظر حق بودن دلیل بعد از اخلاص است و این برای همه کسان مضروب است مشایخ با خصوص ضرور ملاقات مشایخ حضرت ایشان از اروش خاص بود یعنی وقت ملاقات خود را چنان شخص معمولی نموده که با ایشان از طرف فقر و ورشی حضرت ایشان خیال نمی رفت یا در امر که روزی بزرگ عالم و صوفی برای ملاقات حضرت ایشان حاضر شدند و در ملاقات اکثر سخنان صوفیانه بیان کرده مختلف اشعار ثنوی شریف و دیوان حافظ و غیره خواندند و نمنا پند و نصیحت نیز کردند حضرت ایشان همه را شنیدند و استماع استقامت نمودند و بعد از روز دوم مووی صاحب کیفیت اسفار متعنه خود و فوائد جاضری بر شاپر شریف حضرت او یار اکرام و استفاده از آنها بیان نمودند باز سخنان شان شنیده ساکت ماند پس اندان در ملاقات سویم باز تذکره همین قسم شروع کردند چو نگار آنوقت درس تدبیر حضرت ایشان بود هر قدر وقت که برای سبق با معین بود و همدر ساعت آن نصیحت صرف گردد و بعد با ایشان ارشاد کردند که از ملاقات و

فراغت کوه جب معمول از ترکیه بفرمانه تشریف آوردند و در کوه بیرون باران استراحت نشسته بودند که بهادر طایفه کشمیر بفرمانه رسید و گفت
 کلین را موی حافظ علی بنیاده صاحب ستاده اند و عرض کرده که من این نامهای خود را از ترکیب خاص یا تمام و انتظام بسیار بجای
 کرده ام اگر قدری از اینها تامل فرمایند بسیار باعث ذره نوازی و عنایت بیغایت باشد حضرت ایشان از نیت عنایت و کرم قدس خود نوش
 خرم و قدس قدس بفرموده دیگر حاضرین عنایت کرده بفرموده از شاه حیدر علی قلندر قدس سواخریز صادق آمد که شریف مود
 میباشد که بظاهر علی الخراس میباشند و از شاه فیض نیا حضرت جدی قطب الافراد مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سواخریز صادق آمد که شریف مود
 کمال در سلوک راه حق اگر قبول محققین حضرات صوفیه مانع سخت و چیز اندیش شیطان باز در فقیر سوائی آن چیز سوهمین طبیعت نیز هست که
 بسبب خلجان بسیار پیش می آید لیکن هر کسی را بفهمی آید خلاصه آنکه نفس را امر و از صبح خواش خود بریان شد و لا دفع کردم چنانچه بطور بهانه جوئی
 یک فلوس هم از محمد علی طلبیدم مگر نیافتم آنوقت با نفس گفتم که الحال فلوسه بدست نمی آید مجبور است بعه آن زن دیهاتی آمد و دو عدد فلوس آورد
 آنوقت نفس بجهنمید و گفت که الحال خدای تعالی از عیب برائے ما فرستاده است ازین خود خریدار شونده گفتم که نخواهم خرید معلوم نیست که این زن است
 و چه حال دارد و این فلوس با جازت شوهر خود آورده است و بر ما حلال است یا نه گفت که بهتر است که باشد حلال است که نزد بطور هدیه آمد و خوشتر
 است که حلال است و نه هدیه حدیث بریده معتقد حضرت عائشه زکات نیست گفتم که خیر استناد با حدیث در جواز استعمال ممکن است لیکن خلاف احتیاط و
 تقوی است و علاوه بر این هر دو فلوس از آن حضرت قبله گاهیت و او شان تشریف نپذیرند پس من این هر دو فلوس هم دایم را بلا اجازت
 مالک حق تصرف نمی باشد و باز گفت که آنحضرت هیچ نمیدانند گفت چه کاره و لا این مقدار رفتن کثیر نیست ثانیاً با فضل اگر اعتبار هم دارد پس دی
 حلال است و ممکن است اگر کسی گرفته داده خواهد شد یا صرف کیفیت عرض کرده خواهد شد و امید همین است که آنحضرت هیچ نخواهند فرمود باز گفتم که
 خیر هر چه باشد فرض ما نیست داشتن است نه تصرف در آن بعه نه گریان بنظر آمد و بر اهر دو فلوس بدادم باز نفس گفت که این تصرف ناچار از چراغ
 داشتید گفتم که بیخاک صبح گفتم لیکن میان هر دو صورت فرق است که آن باشد بود و این نفس آنرا نه پسندیدم و اگر ناچار هم تسلیم کنم پس قبول تو که
 ادائی من پس حاصل است از کسی گرفته داده خواهد شد با بطل او بر این مصلحت مباحه کرد و گمرا ل ویرا تسلیم نکردم و هر دلیل را حتی الامکان رد کردم که
 از آن درویشکارس و اضطراب پیدا می آید بعد ساعتی خود بریان میوه آغشته آمدند آنوقت نفس با وجود دشواری و پیچیدگی هیچ نگفت لیکن طبیعت بسیار
 مجبور کرده گفت که الحال این طیف حلال مال حق خوردن است و هدیه فرستاده آن نیز از نسا و صالحه زاده است امیر افر فرباید خورد گفتم که این سزاوار
 تو نیست بلکه برای لایکیده آمده است درین اثنا آدم مسئله نشستی تلو را حمد صاحب مد و او شان از فرستاده دادم آنوقت عجیب حالت و کیفیت رود
 که چیزی نفهمی آمد بار باری اندیشیدم کلین چیست و چرا است و سبب عرض این کیفیت که علم هست که درین حال سائل آمد و در سوال مبالغه
 کرد از من چون نذر کردم طایفه فلوس آورد و در آنوقت بجای آنکسار و اضطراب غیظ و غضب پیدا کرد که این با وجود وجودی آنوقت چرا اند
 ثانیاً با قصد چنان کرد و بر این طهر دفع کردم که خبر این امر چندان قابل لحاظ نیست ویرا یافته آمد و بهتر شد که طایفه صرف بشدند و نفس بعد از آن وقت
 تناول طعام پاره نان خود نیافتم آنوقت هم خواهم شربت بخورم و گفتم که آنوقت هم خودم عرض که هرگاه بفرمای و اضطراب و غم و غصه با کلبه خود ندیدم
 این نامکا حال قدس زان خورده ام نصیب گشت چه کرد درین وقت بوجه سیری از آن است که بود و نفس جبر نذاخردم و الحمد لله که مغلوب یک
 ازین هرگز نگفتم کاتب حرف گوید که درین وقت علاوه بر آنکه با نفس طبیعت طایفه قلب مع الله هم ظاهر میشود که اصل عقاید قلندر است
 و با اینهمه این امور را همه اعتبار منداشته و نه بر این اعتقاد میکردند و میفرمودند که این چنین امور از مقتضیات انسانی هستند قلندر می

مقام بگایست - و علاوه بر این گرد افتاد بنیاز اندکتر دیده ام که هر چیز در غایت میگردانند و تا وقتیکه از آن غایت طبعی دفع نمیشد نیز در این مقام
 کیفیت جمال باطنی بود که تشریف کنونی قدری حال حال حلیقه هری هم بایشید پس طایفه شریفه اینست که بود حضرت خداوند نعمت متوسط القامت
 قوی الجمله طبع اللون فراخ پیشانی کشاده دست نرگس چشم بلند بینی بهمان مبارک لطیف و کم گوشت که از آنها بیشتر بجز سخنان حقانیت و معانی
 چیزست سر نیز دو آواز پاکیزه و بلند که با معین احتوا و سرور می بخشید کف دست پر گوشت و نرم انگشتان بهمان در است گوشها متوسطه طویل که
 دلالت بر غنی و غلبه غنیمت کند و نه قصیر که دلالت بر کمی عقل و علم نمایند طایفه شریفه متوسطه موافق شریعت غیر زنده و گنجان فی الدماغ ذکی الطبع
 نفیس المزاج هر دو پای مبارک متوسطه و سرخ السیر غرض که جلوه سراپای آن محبوب و الجلال در رعایت اعتدال بود هر آنچه خوبی و عذیب که از علم قیام
 میتوانند شد همه صفات قدسی سمات جمع بود وقت تقریر مضامین طایفه معلوم میشد که دریای مضامین جوش میزد و وقت قلب گدازگی طبع چنان بود
 که اکثر وقت مواظب از گریه آواز گلو گریه شد و آنکه جوش زد و در حلقه رافت و شفقت و مکرمت بحسب بود که تا حال از خواطر از اموش نکشت
 معانیه تمثال شریف و مشا به جمال لطیف دار شکوه دل درو مندان و مرهم خسته دلان بود بار دیده شد که مردمان بجالت پریشانی سخت
 حاضر خدمت فیصد رجت گشتند و از زیارت جمال شریف هم پریشانی فرا موش کرده طماننت و طبعه قلب مفت بدست آورد و در خوش گفت
 آنکه گفت سه تریو یکرون بین فکریه که کیا چاره بد خیال روی انور پس جواب با صواب و سکام اکثر مردم ظاهر بنیان و پداندیشان بجا
 خود ها گمان میداشتند که نزد حضرت ایشان عمل تسخیر نهایت مجرب است که از چنین مرجعیت عوام و خواص است حالا که این خیال باطل بود بلکه
 مقام قطب لار شادی بود که جوق جوق مردمان اطراف جوار دیار حاضر می گشتند و مقاصد خود کایاب می شدند و گر چه توان گفت مع فکر که
 بقدر همت اوست به حفظ اوقات و غایب و او را معموله خاندانی چنان بود که گاهی ترک نشد اکثر وظایف حفظ بودند بیشتر کتب غایب
 وقت قرات بدست نمی گرفتند و این امر نیز ظهور از گمان بود که کسی بر مقدار وظیفه هم مطلع نگردد یا در اسم که حضرت ایشان وقت تلفیق مراقبه
 اسم ذات من فرموده بودند که علاوه بر این در اسم ذات هم هر قدر که توانی بکن عرض کردم که بجهت مقدار فرمودند که معمول روزانه من دوازده هزار
 مرتب است یکبار شصت خود کند تا نامور در و تدریس غیر حرج نشود از وقتیکه خدمت سیادگی خانقاه شریفه کلمه حضرت ایشان
 متعلق شد سلسله ارشاد و هدایت بدرجه اتم ترقی پذیرفت اشخاص مجتربین و مخلصین مادیین شاهدان که هر آنچه ترقیات ظاهری و باطنی از
 ذمت مبارک ایشان بنمور رسید در هیچ عهد و عصر ظاهر نشد اشاعت شریعت متین ایضای طرق حضرت کالین حل مشکلات سالکین و تعلیم طایفه
 ارباب زانما تاز و بر دگر کار آمد افاضه علوم و معارف و افاده قوم و اسرار و حقایق بدرجه اعلی رسید و الله تعالی جنان قبولیت عظیم در قلوب خلایق
 نهاد که طوالت نام از اطراف دیار و اصبار حاضر شده شاد کام و فایز المرام می گشتند و کلمات جمیع الحقائق منبع فیوض برکات صوری و معنوی
 و حاوی اجناس فضل و کمال مرشدی آبی بود در بخاندان عظمت و جلالت نشان احدی مثل ایشان بر نخاسته یا دارم که بعد سجاده نشینی حضرت
 ایشان در اول عرس شریف تبارج بست و دوم ماه ربیع الآخر سه کمره و پانزده وقت صبح مجلس سماع گرم بود بسیار کاندیدین مخلصین
 اطراف و جوار و نیز قلوب نه اموجود بودند حکیم سید شرف حسین خیر آبادی نیز شریک محفل فیض منزل بودند بعضی حاضرین را وقت خوش بود
 حکیم صاحب راغمال و قنایر خاسته از قول غزلش غزل حضرت خواجه حسن دهلوی کردند که مطلع باش نیست به تازیه نشانی راقیلم دل رای
 باین خوبی و زیبائی باین شوخی و عنائی + همین که شروع کردند نشی محمد تاج الدین صاحب حالتی پیدا شد که او شان این شعر قنوی شریفه
 این نفس جان دهم برافته است به بوی سیران یوسف یافته است گوینان برخاستند و بحالت وجد و شوق تکرار این شعر میکردند

تا اینکه به اهل محفل راجع آن کیفیت دست داد که بخود گشتند کم و بیش قریب یک ساعت این حالت ماند و بعد محفل ختم شد و حکیم صاحب زبیر از آن
 طریقت و دیگر حضار مشاهده خود بیان کردند که من بحالت سماع حضرت پیر مشرب برق مقتدره ای جهان قدس سرور ایچیم ظاهر کردم که کتشف آن فرمودند
 بمن فرمودند که چون که این عرس بعد سجاده نشینی میان آنور عرس و این است چنانکه از قول غزل مذکور بالا سرود کنایه شده شود چنانچه بمعنی این ارشاد
 آنحضرت پرداختم و الحمد لله که آن شمس بگذشت از جهان این شمس آید ناگهان بد آن عین این عین آن بد آن جنون العاشقین و انتی اکثر
 نفرات صاحب خدمت نیز از حضرت ایشان فیضاً اندوخته چنانچه یکبار حضرت ایشان به لکهنو تشریف بردند و در آن روز بزم از حضرت
 مخدوم شاه مینا قدس سره بزرگ فائز خوانی رفته مراجعت می نمودند و هم کرم نشی محمد باج الدین صاحب نیز هم کاب بودند و ساری غصه چند رفته
 بود که شخصی سفید پوش نیز ترمالغ آمده و بعد سلام عرض کرد که من از مدت احتیاق ملاقات میداشتم الحمد لله که یکسره چند اموری قابل استفسار از آنوقت
 آمده است بهرست گفتگو کرده رفعت حاضرین گردید و نیز نشی صاحب ازین واقعه حیرت بود که این که بود و چرا آمد و چه سخنها پرسید چنانچه نشی صاحب من سرود
 حضرت ایشان جواب دادند و روانه شدند در آن شب راه دیگر سخنان فرمودند که در باره آن واقعه هیچ نفرمودند و در مکان رسیده باز نشی صاحب پرسید
 حضرت پیشین قسم نموده فرمودند که شما را تفحص چرا است آن شخص صاحب خدمت این شهر است و برادر سلوک شهبات چند عارض بودند که از آن
 بمقتضای طلب خود بسیار پریشان بود هر آنچه میداشتم تعلیمش کردم الحمد لله که بهما تشکر گشتند و هم هر ای کرده بود دیگر غرضی دانسته
 رخصت کردم یکبار فقیر حقیر علی الصباح برای درس خود در بالا خانه حاضر شد و یکبار حضرت ایشان کتایب ملا حظی نمایند سلام عرض کرده
 بنشستم بعد فراغ از ملا حظ فرمودند که دی شب بضرورت استیجاب وقت سهواخت بیدار شدم دیدم که شخصی زیر بام میخراهد غور کردم معلوم شد که این
 همان صاحب خدمت است که در دیهات قریب نهر بر راه موافق متعین است چون نظرش از من دوچار شد بعد سلام استفسار حالش کردم در
 جوابش بغایت ذوق این شعر خواند: نازنین از عشق تو بافتد بد عالمی تو که دمانه هنوز، و از من نیز حال پرسید گفتم منمستم از بافته
 شبانه هنوز، و ساقی مانده رفت خانه هنوز، گفتم بجان آمد تیر شام از من علی است و بعد ساعتی رفعت عرض کردم که قبل ازین نیز گاهی این
 شخص حاضر خدمت فیض رجت شده است فرمودند که متعدد بار آمده هم کرم نشی محمد باج الدین صاحب که از معتقدین خاص و مستر شین بافت
 و اخلاص بودند چندان بیان کردند که من و من بعضی حضرت ایشان عرض کردم که در اکثر کتب تصوف حالات فقرای ابدال و به ام و از
 زبان مبارک هم شنیده ام مگر گاهی زیارت نکردم ارشاد شد که چه ضرورت آنچیز من میگویم همون او شان نیز خواهند گفت عرض کردم که ارشاد
 و الا حق و درست است مگر بعضی برای طمانیت قلبی میخواهم که ارشاد عالی را از زبان دیگر شنوم فرمودند که خیر دیده خواهی شد در آن زمانه صبح
 همدوی بودم و وقت قصد کجری میداشتم که ملائکه آمده گفت که یک شاه صاحب ده اند ملاقات میخواهند گفتیم که بیایند بعد لحظه دیدم که شخصی
 در از قدلان آمد که بکمر من بحالت مسافران و وضع بناییده آمده قریب تر بنشستم پرسیدم که این کار کجای میاید چنانچه آمده آید گفتند که جلسه ما همین
 نیست هر جا حکم میشود میروم نزد شما فرستاده مرشدان شما آمده ام بعد سخنان دیگر کردند وقت رخصت دو روپیه نذر کردم آنکارا فرمودند که فرمودند که
 باین حاجت ندارم لباسی از قسم کوث بهر هید یک موجود بود پیش کردم گفتند این خواهم گرفت بلکه آنچه در وقت شماست آنرا قابل خود میدارم
 گفته که نزد من همین است دیگر ندارم گفتند هست و میدارم هر چند یار کردم گریه نمودم که بیایند گفتند که بیایند گفتند که بیایند گفتند که بیایند
 دریافت کنید اگر شود بهر هید لازم خود را طلبیده پرسیدم آن هم لا طلی خود بیان ساخت او شان تو ملازم گفتند که بر تو تلاش کرده بسیار و خود
 عرض که ملازم برای تلاش رفت و بعد قدری توقف یک کوث شالی که در صندوق زیور جا پاره پاره شده بود و بیاد و شاه صاحب گفتند که همین است

و برای همین بار بار میگفتم آنرا نزد مردم بسیار میفرستاد و غایتش در گفتن که الحال میوم و باز هرگاه تبدیلی شایه بگویند خواهند آید و اینها را هم مدتی الحال
 مرا کارهای بسیار در پیش اند و دو سه ماه کم و بیش حکم تبدیلی من از فعلی هر روزی به بگویند آمد بعد رسیدن بگویند و گذشتن هفتیه عشره شاه صاحب بگویند
 آمده چند اشارات متعلقه بخلایف غایبی داد و در غایت هر جای فرستاد تا جای آمدند تا اینکه تبدیلی من به بگویند بود که کسی شد آنجا نیز بیاید و دیگر کسی
 در از وجه دیری پرسیدم گفتند که فی الحال کارهای بسیارین سپرد شده اند و مملکت نمیشود وقت رخصت گفتن که الحال که نوبت ملاقات خواهد بود
 گفتند که باید دید که چه واقع شود و درین سال از من شکی نخواهد آمد و خدایا این سخن بگویم آمد بعد دو سه روز تعطیل بولن آمد و حضور حضرت
 ایشان بیلان کردم و قسم نمودم فرمودند که او شان خوانند و اندک مدت عمر ختم گشته بود چون سال حضرت ایشان نیز رفتن افزای علی برین گشتند
 و باز با ایشان هم ملاقات گشتند اگر چه از دیگران فرستاد و ملاقات کردید و انتهای طرفه جمال حال آن سال کمال این بود که انهر بزرگ خاندانی نعمتی جبه
 یافتند و آنچه تعریف خلافت الکی که محققین حضرت موفیق در کتب خود تحریر نموده اند همه را مصداق صریح ذات و الا صفات حضرت ایشان آمد
 اولاً اجازت و خلافت مستلج کرامت از حضرت پیغمبر شد بر حق غوث ملت شاهزاد علی قلندر قدس سره الاظهر یافتند و ثانیاً از حضرت
 جد امجد و الانشاد قطب الامر مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره و ثالثاً از حضرت استاد زمان جد امجد مقتدای جهان مولانا شاه قلی علی
 قلندر قدس سره و رابعاً از حضرت والد امجد اکرم عرفای زمان مولانا شاه علی اکبر قلندر قدس سره خامساً از حضرت سمو المیزان و المنقبت شاه
 علی اکبر قلندر با سلی الا آبادی قدس سره علاوه اجازت و خلافت و عطای نعمت هر آنچه یافت و مرحمت و عطا و کرامت و شفقت و عطا
 و تعلیم هر موهبه و ولایت بلکه بر ذرات خود و ذرات حضرت ایشان از حضرت مقتدای جهان نظمو ربوبیت حجاج بیان نیست بلکه از غایت ظهور
 حاجت اظهار انداز و پیش ازین رفت و مرحمت چه خواهد بود که برای نگارش نگار شریفه و تکمیل صحیفه لطیفه حضرت ایشان را منتخب فرمودند که می
 منشی محمد عالم علی سند علی متخلص شوشی ناقل اند که روزی من همراه حال منظم خود مولوی خاص حسین صاحب مغفور بجزو تجلیات ظهور حضرت
 مقتدای جهان قدس سره حاضر بودم و این صحیفه شریفه در فضل الانهر فی آثار القلندر زیر تالیف بود و حال موصوف نسبت کتاب استطاب برین
 که تا کجا رسیده و کس ختم خواهد شد فرمودند که همه مضامین تحریر گشته صرف بیان عشق و ماست آن تا حال بجزو تحریر نیامده چنان معلوم میشود که وقت
 معین من قریب رسیده حال موصوف مغمومانه عرض کرد که حضرت بهر طور که شود تحریر فرمایند ارشاد شد که ازین عشق چه توان شد و چه توان کرد
 الحال کمالین کار بسیار دگر فوج آن میسر هم و اشاره بسوس حضرت ایشان نموده فرمودند ایشان را باید که بر مزار من آمده بنویسند چنانچه عمری
 منشی حسن قضا صاحب بیان میکنند که بعد وصال حضرت مقتدای جهان حضرت ایشان مدو زمانه وقت صبح جزو کاغذ و قلم و اوات گرفته بر سر
 قالیض الاوانه حاضر می شدند و کتایب همزه نمی بردند تقریباً یک ساعت اندرون مزار شریفه مانده و پس می آمدند و هنگام واپسی آن جزو تمامتر
 نوشته می آوردند و الا کتاب نیز در آن جا بجا میبود بدینطور این نگار تحریر شد چنانچه خود حضرت ایشان نیز در دیباچه تکرار شده لفظاً و این
 معنی بدین عبارت فرمودند که سترگ بخشایش بگذشت علی اثره فقیر حقیر میگویم که این اقامه مثل حال قدوه قلندر آن عظام حضرت شاه
 فتح قلندر چنانچه نسبت که در کتاب استطاب اصول المقصود چنین مگو راست که حضرت قلندر صاحب موصوف را حضرت قطب العالم شاه علی قلندر
 قلندر چنانچه نسبت که در کتاب استطاب اصول المقصود چنین مگو راست که حضرت قلندر صاحب موصوف را حضرت قطب العالم شاه علی قلندر
 کرام شخص تربیت و تعلیم خواهد کرد و فرمودند که بعد وفات من در فلان مکان نزد شما آمده تربیت خواهم نمود و ظاهر جمع دارید چنانچه بعد از وفات
 روح آن حضرت بجم شمس و کاسه محمودی آمد و تربیت میکرد و اینحال تا چهل روز مانده من بعد فرمودند که اکنون برد و نعمت خاندان خود

از شاه جهان پوری بگیرد حضرت قلندر صاحب حسب هدایت حضرت قلیب العالم خیر مت حضرت شاه مجا قلندر قدس سرورفته از
همو آکنید و موز غلبه تربیت پذیرفته با جاز است و خلافت سلسل سیمه سر از گشتند انتی و بجز این واقعت بسیار اند
بهفت دریاگر شود کلی ندید به نیست مر یا ان شدن را هیچ امید به بارغ و بیشه گرد و یکسر قلم درین سخن هرگز نگردد هیچ کم به آن هم
حیر و قلم فانی شود به دین حدیث بی عددیاتی بود + الحال مناسب معلوم میشود که چیزی از کلمات طبعیات و معاللات فیض یات که
مقبور تحریر یا تقریر به افاده طالبین افاضه مسترشدین از زبان مبارک یا خاتمه بیرون تراوید و بدین فقیر حقیر چه گفته نیست
نگارش یا بند تابری ستیفین و منتسبین به رگاه عابجه تحفه زیبا و تبک بی بهار گردد میفرمودند که بزرگ زادگان را تقوی بخود در حال
الانزم باید داشت و از ورژن شغال او کار خاندانی غافل بناید ماند و در امور شرعی چنان شغف باید که آنها بمنزله طبیعت و عادت گردند و از دنیا
آنها رنجی و کلفتی نشود و هم برین اختیار فریفته و مغرور نگشتند که این همه از اوزم مقام عبودیت است که بر آن مخلوق شده ایم امید است
که حال شان بصلاح و فلاح انجامد میفرمودند و انداد از حق باشد با اهل حق آن عین توکل و توحید است و اگر از غیر حق باشد و غیرت
نس هم در نظر باشد آن منافی توکل و توحید است بلکه همین را دنیا و غفلت و جهالت باید فهمید این مقام منتهیان است که در آن تیر
و انداد مطلقا خلافت توحید و توکل است بلکه خود خیال توحید و توکل حجاب است ارشاد حضرت ابراهیم علیه السلام از همین مقام است ان و حجت
و حقی لندی قطر السموات و الارض الخ و علاوه برین این امر هم فهمیدی است و یادداشتی که انسان هر چه که شروع میکند تا وقتیکه همین
عین می بیند و او هم و خیالات و خاص می باشند و قلب را زیاد و پریشان میکنند و بوجه معمولی بودن آنها اهمیت شان را عقل تسلیم
نمیکند و همین فریب غفلان و بیچاره میماند در بعضی اوقات می نمایند که این خیالات مفیده اند حال آنکه چون در واقع هیچ فایده پس میفرمودند خواهند بود
عده درین کار است که خیال توحید و هر چه به تلاش بخاطر گذر دهد انی سازد و آنرا چنین فهمد که بزرگوار می باشند و اشیاء و کائنات
می افتند و درین همه را می گیرند و مردم را بعد از استعداد و ضروریات فواید میرساند اما بذا نه هم پاک است و در نظر همه خاک میفرمودند
طالب را باید که وسوسه و فحش را حتی الوسع از خود دور کرده ماند و بداند که این همه برای دفع کردن می آیند و اگر در فتنه نهاد دشواری افتد از این
یکسوی گیرد و بفهمد که اینها از اصل بیرون نیند که بهما نظیر که ناخن بول و بزرگ جسم می باشند این چیزها بر لبه دل شکی نیند و نه خیال نفع
و ضرر اینها کند بلکه بگذرد و بطوریکه با دایه هر سمت می و زند و جسم با احساس آنها میگردد مگر معلوم نمیشود که چرا مس شده میفرمودند و طالب را
صبر و تحمل باید نه پریشانی و انتشار طبع که این کارش نیست کارش نیاز و عبودیت است و کار مطلوب ناز که مقتضای سلو بیت است
عهد ناز با نیاز است و محدودی نیازی و باین خیال جمله وسوسه و فحش را دور سازد و بداند که این همه نیز نیکبها از معشوق ظاهر گشته عاشق
ازین چه واسطه معشوق داند و افعال و کلام خود فاعل است هر چه میخواهد میکند فرض منصبی باید و تصرف و زاریست میفرمودند و اصل کار
درین راه عبودیت است و قالیبا و قول و فعل تابع و مطیع حق شود و از درستی و نادرستی چیزی سر کار ندارد و اخلاق مذمومه مثل عیظ و غصب
و حقد و حسد و غیره را بر خود راه نهد و در دفع آن سعی طبع کند و از خدا تعالی هم دعا خواهد آن دفع آن ماند که دایه حقیقی اوست و کار خود کار
و در قاعده کلیه است که شیطان نزد همان کسی آید که جان و قوی الباه میباشد و کسیکه چنین نمی باشد نزد وی نیز و پس اگر در بیخالت نسبت
توحید می داند درست خواهد بود و مصل زنده خواهد شد و اگر خامی است و مصل بدیر خواهد شد چرا که مقرر است که رسوم علم تقیین بعد تربیت
علم باطن الله تعالی مر تفع میسازد که السعی منی و الا تمام من الله میفرمودند و طالب را باید که خود را تابع توحید کند که توحید را تابع خود نکند

بر قلب حق می زلیده و بجز حق بر طاعت دیگره دهر و درین خیال مستغرق پیدا کند اشعار ذوقیه اگر یاد آید بخواند که این هم سبب پیدا گشتن
سوز و گداز در دل می نیاز است چندانکه نیاز به تیر عنایت حق بیشتر می شود و طالب را باید که در کار خود مانند اید بسوس ذوق شوق
نگرید اگر بپاید قیام و اگر نپاید ضابطه نداند که این خیال هم باری عظیم است کاهلی را تاواند زخمت کند که در این غل غلبت جستی و چالاکانی البتة خوب است
و ضروری و ذوق و شوق را کی و بیش ازنی است حسب استعداد و قوت و محروم طالب را ضرورت است که تاواند کار خود را تا غل غلبه و درین کشاکش غفلت
نداند که غفلان اوراق شد و غفلان نشد چه که هر چه هست یا خوا به بود آنهمه فی الحقیقت موجود است نه چیز بی پایه میزد و نه از جای می آید این علم خودی است
که در آن گرفتاری میسر آید سع بر نفس خود دست فتنه نشاندن و غلبه خود میکند خرام و خود را از دست میزد و حضرت مشد شیخ و شایه شدی
مولانا شایه تراب علی قلند قدس سره میفرماید که تراب سلطه غفلت بین به عالم مرتضی جنتی که بطبع به جیس حکم کی تشری و در جانی بین
تجارب یاد داشت که در امر و قیوت در کار خویش ضرورت است که از این آن و اگر گاهی غلبه غلبه از اشل خود با پند است که درین صورت البتة
نجات از این ممکن است و در هر سر مقصد در مقصد است بعد انصرام امر متعلقه ضروریه بقیه وقت در یاد حق بکشد که این البتة البتة و نه هر چه هست
بر سر خود اید و درین شعر مندی بعد همچنین ارشاد است اکثری خواندند که تلمسی من کی چوئی که کسبون نه لیتی چنین به آیه بکر بکنند که
لین تدرین یعنی خوا هشتاد طبیعت چنان اند که از آنها کلمه سکون نمیشود و بجز حصول پریشانی قلبی و درو شب هیچ فائده حاصل نمیشود
همیشه در طلب ابتدا اگر خوشی است خوش پریشان نظری که تدریر پریشان میکنند پیش چنین میشود که آنچه نبات و پریشانی که بر عالم نازل
میشود و الکاس آن بر صلی او و یا همی افتد ازین و به و شاد از درجالات خود و تدریر در یک بگرد و بر سر خود است که خیال توحید مشرق
کرده پند نشد که وحدت حقیقی بکار خود است هر چه خوا به کند بار آورده محبت و فنا حاصل باید کرد نه خیال خود را در آن کردن چرا که خود به جبرم
و خود را شتم چه اصل نیست که خود میکند خرام و خود را از دست میزد چندانکه این مشغولی و وسعت خواهد یافت امور یکدیگر را محال بود فهم می آیند
مفهم و معلوم خوا بهند گردید سعی البتة باید که رع اندرین راه کار دارد کار خود و به مانند تدریر پریشانی هم دفع خوا به گردید و به طریقه و طالب را
باید که در امور گذشته و آئینده خیال خود متوجه نکند بلکه موجود را داند و فهمد که گذشته خواب آئینده خیال است به همین راه نیست و آنکه
حال است و اگر در ذوق و شوق کی درک شود بداند که این تدریر و تبدل از اوامر نشاء انسانی است احذر از آن گویا خود را در خیال
فصل عبث انداختن است در انسان خاصیت نماده اند که در هر طرف که متوجه میشود رنگین میگردد ازین گفته اند که عاقل نیست که انکار
لا یعنی را بخود راه نهد همیشه فکرها و الملی باشد و نه در هر مرتبه که خوا به افتد بداند آن خوا به گردید در عالم زنده همانست که طالب گیر گیر نباشد و نه
بسیوی کار و بار عالم نظر کند بلکه همیشه در خود متفکرا باشد و نظر بصیرت بر قلب خود دارد نه بر اهل عالم که این نظریاتی بکار نخوا به تدریر و به طریقه و طالب را
عالم بین حرکت و سکون قلب است بگره که قلب متحرک میگردد و عالم پیدا میشود و هرگاه ساکن میگردد ناپدید میشود و چنانکه هرگاه چشم کشاده گردد عالم بقا
این بطول و عرض دیده میشود هرگاه چشم بپند که شود اینهمه غالب میگردد و طرفه انیک در هر چیز صور متعدده نظری آید و چون حجاب خود میشود
قطعا ذات را به نظری آنکه در آن عالم و این صور ناقص اند چنانکه تسبیح که انسان از آن می بیند و رسته که در آنها با چشم اندازی بیند این
طرفه عقلی نسبت خدا حق تعالی را در همه چیز می بیند و طالب را باید که هر چه از امر خود بشنود حتی الامکان بران عامل اند و در تلمیش تکامل با تباران
نکند و درین خیال فتنه که استعداد ناقص است را هیچ حاصل نخوا به شد که ازین خیال نفس و شیطان را با وی انس بگیرد و در سجده می کشند
بکشد اند که نقصان استعداد است و نقصان را هیچ دخل در داده قابلیت حق است بلکه شیطانیست هم و ادنی است و تاواند دل ازین خیالات

مقبول خالی داشته از خود که در هر دو تغییر و تبدل در حالات واقع میشوند و انسان بر یک حال میماند اگر چنین بودی پس میان انسان
 و فرشته فرقی نماند این همچو بادهاست مختلف اند و اینها سر کار داشتن چه ضرورتی میسر شود و غفلت تو حیر را نیز همین تو خد خیال باید کرد
 که ازین باز غفلت نمی باید اصل نیست که دوست چنانکه عزیز میباشد غم و نیز عزیزی باشد که هر چه آید در دم غیر تو نیست یا توئی یا خواهی تو
 یا بوی تو نیست تو خد خیال تو حیر را چنان در دل سخام ده که خیال تو حیر هم در تو حیدم گردد که تو حیدم کرد که تو حید را بل وصت در اصل همین است
 که در دم شو که تو حید این بود تو هم شدن گم کن که تو حید این بود هم از آن گم کنشی اینجا استفاده از علم یقین گم شدن خود است معافا علم
 بعد آن باز آن علم را عین معلوم کردن یعنی این دومی خیالی مرتفع شود پس این امر وقت اگر بطور حفظ براتر است بسیار عجز و اگر چنین نیست بلکه
 در مراتب خلط است پس هیچ نیست و از پس جز کشاکش و پریشانی تھیب نه مثلش اینکه خداوند عالم در انسان نظری نهاده است که با وصف و خوبی
 یا همه در همان یک گوشه خاص است پس اگر انسان با وجود باطنی به همه باشد بسیار اعلی است و چنین میشود و نه این مثال در انسان چراغی است
 که کیفیت از فضل و کرم خداوندی همین توقع باید داشت که آنجا در این نیست و نه امید در این اگر رسوم علم یقین مرتفع شوند سبحان الله که عارفی عالم
 حضرت مولانا بر دخی همین طرف اشاره کرده اند که سه مرگ بندی که در نوک شوی با مرگ که در نوک شوی با مرگ که در نوک شوی با مرگ که در نوک شوی با مرگ
 در ویشی چیزهای ترزدن از از کتاب حرام نیست و این فعل بسیار ویش با مخصوص بمنزله مرض جذام است باید که ازین خیال ترسد که
 از موت خودی ترسد و ترسد طالب را باید که همیشه خیال خود موافق این شمرد و در مقصود و نیکو و بخت تو باشی با مقصود و توئی که بخت تو باشی
 بخت که در عالم میشود مقصود از و انتباه غافلین است پس هر که متنبه شد سبحان الله و هر که نشد گمراشت باقی نشد کسی سوره است که از حرکات و سکنات
 و کسی نداند که وی هست گشته میفرمود که عشق چیره لطیف و دایره شریف است و تفقنا نیکو در حالت تو حید معلوم میشوند همه بدو عشق
 دفع میگردد و خوش گفته است نظیری است چند از مودن بشنوم تو حید تر که میزد و عشق تا کی سوند شرع خلاف انگیز را بخت طالب هم خوب گفته
 سه در دست کش دو انوارا کچین آچھا ہوا ہوا ہوا و عشق امر و جدائی است که در بیان نمی آید و در تعریفش ہم بسیار مشکل که عشق
 سیر لطیف شیراز اجزای او اس با پس هر گاه که جو اس بجا نماند تعریفش که بیان نماید میفرمود و در کج پریشانی و انتظار برے طالب نیست
 که نتیجه یقینی نیست که حصول مقصودی باشد یا یکدگرمانی را بخود راه نذر اگر چه در شریعت مواخذہ بر خطره بدنی باشد تا وقتیکه واقع نشود و اگر
 فی الخاب مرتب گردد و اگر ازین بدگمانی انس نیست که گمان نیک دارد و تا تواند عوارض جسمانی را که عبارت از تعلقات و مقتضیات جسمانی اند باطل
 روحانی خلط کند و بکار خود مشغول ماند این ذوق ذوق و بقی بن دینوی را هیچ نیندیشد و سعی کند موافق این مصرع حال خود دارد و ع
 او سبت سے لوری دم آخر تلک لگی میفرمود طالب را باید که دل بیار و دست بکار دارد و معانی این مقوله چنین فکد که گرفتاری انسان
 در تعلقات بمقتضیات نفس و لیت یعنی آنرا سبب وقت و نمود خود میداند پس هر چنین میداند و در عقبات و بعضی خود را مجبور میداند
 و میگوند که مرا آلودگی باینها لایبی است چکنیم مخدوم این کس مغرور است و بخت خیال میکند که طعم و درایم هر قدر که در روز خیم کرد و وقت
 شام مزدش خواهم یافت و بعد خوردنوش خواهم اخفت و آسائش خواهم یافت این کس خودی پرور است مگر نفید و کسی خیال میکند که
 این تعلقات بر جا باید داشت گردان آنهاک بناید و زید آنهاک بها بجا بهتر است که در آن هست و موافق آن لعل نیز گردان مرد فهم و عمر
 هست معارف آنست که بداند که این تعلقات شور و شعل حسی ازنی اند و با ایشان همو نقد تعلق زیباست که چندانکه عاشق را با ناز و کرشمه
 معشوق خودی باشد که از انانادوی مخفی ضرور میباشد و لطف می یابد که با این همه عاشق چیزیکه میباشد طالبش بماند این تعلقات و حرکات

حرکات معشوق میدانند خود معشوق که وی موجود فناء اینهاست و خود ذات شریف دیگرست علی تحقیق این فهم باید داشت و حاصل نم
این است و خیالات و خطرات دیگر همه تحت نیست آنها را تا این فهم رسایی نیست و اگر باشد این فهم با ایشان آینه
اصل میگردد یعنی خیالات و خطرات هم باطل است آینه شریک فهم میگردد و اینها همان فرق است که در خیالات دلی و قوی باشد میفرمودند
طالب باید که در التزام مصلوۃ مستدامه کوفت قلب از دشت کند و زور خود را متوجه بوجه ساخته ادا کند اگر فتوی واقع شود و قطعش کرده
طبیعت را بان خور سازد و کاملی است که کند و اگر کاملی آید پس همین قدر که بپردازش بدل نیارد و در کائنات بخوبی لا اسئله بعلاده آن دیگر امور دینی
هم تند می کند که این منافی توحید نیست و اشیا مذکور و مقتضیات تعین اند و اوقات خود خواهند بود خلقت انسانی بیکار نیافریده شدست
میفرمودند خود را بمن عبارتست از نیک ظاهر خود را در امور دنیا مصروف دارد و باطن اقلیت از آنجا که آن باز دارد و تا تواند در کیفیت جی خود
ترقی جوید که همین حال کار است میفرمودند طالب را چند آنکه دلای خالص با مرشد خود خواهد بود و با فقر زد و فقرانش ظاهر خواهند شد که
این نسبت باخاصه سریع تاثیر است میفرمودند طالب باید که اکثر این خطره می آید که من تا کاره مخم و از من هیچ نخواهد شد معلوم نیست
که انجام من چه خواهد بود و این خیال چند آن محتمل میشود که گفته اند و مطالب طلب هم عاجز میشود بلکه اکثر ترک میکنند پس باید که در این طریق
کند که من بهر طور که بودم بایتم به از حق مستدام و در دخل فایده نیست که هر که خراب حال میباشد همان قابل تربیت و تعلیم میشود و تا
تربیت یافته و عمل میسر و در حاجت تعلیم تربیت یافته باشد اگر چه خراب بنشینم یا خود را بدامن مقبله بسته ایم که کارش نیست که هرگز قبول میکند
در وی بهر طور که میخواهد تصرف میکند و مریدی بملکات از همین است که خود را بدست مرشد سپارد و ظاهر او باطن او ادب مانده هر چه در فرایند تحصیل
بشود و به تمیل احکام متوجه ماند و پس مرشد فرموده شود که شود و در هر چه متعلق خود باشد رای دهد که چنین بچنان باید کرد و اگر چنین کرد دلیل
بندار هستی و استعانت کاین دلیل هستی وستی خطا است یا بهر روز اگر رفت گوید ما باک نیست با تو مان تا آنکه چون تو پاک نیست با
کار با سه متعلقه ظاهری هم کند و در الباطن قلبی نگاه دارد که بجز بحق جانب گیری از خطرات فاسده اگر آیند آنها را باین خیال دفع سازد
که این همه فارق از مقصود اند و حاصل بوسیله چند آنکه این علم خواهد ماند با فقر و خطرات مرتفع خواهند شد تا آنکه خیال آید که بهر چه
اینها کنند هم وارد که بسیار مانع است میفرمودند طالب را از طلبگاه سکون اختیار نباید کرد و هر وقت متجسس و ملاحظاتی باید ماند اگر چه
تا وقتی معینه هیچ یافت نشد مگر در مطلوب جاری داشتن چه کم که در همین ذکر و تدبیر توحید عشقی و حالت شایسته حاصل خواهد شد و بخیال
اگر خیال کم استعدادی آید در چنین دفع کند که این نقص استعداد بلا توجه مرشد دفع شدنی نیست بر عنائش موقوف است هر چه بخواهد انما سه
مصلحت خواهد بود و نخواهد نمود غرض که درین لطمه طبعی خود را داخل نهد بلکه فهم که من خود را بدست ک داده ام دی هر چه خواهد کند عییر بهر چه
کنند عین عنایت باشد با او و افسوس بر خود کردن نیز لازم عبودیت و ذل افتقار بشریت است منافی طلب نیست باطل معتد
بر عنایت که کم خداوندی مانده و در دنیا ز سرگرم ماند که میرزا ز کفر دایان عراقی و که هم کفر و هم ایمانش تو باشی یا میفرمودند
طالب اگر عزم با جویسته عین آید از پرتوه خواهش مطلوب داد و دوی را از زبان بردارد که سگ و گوسفند بپوشد و گوسفند بر صورت
مجنون برآید و اگر در ذوق و شوق تقصید خیال کند از کار خود کار دارد و بداند که این عشوه نایه معشوق آنکه گاهی چنین و گاهی چنان میباشد
میفرمودند طالب را اگر محالست سلوک بکلمات و تفهیم و اوقه شوند خیال کند که طبیعت از آنها دارد و بداند که این همه مفقعات غیریت
اند و تعینات و حالاتش اگر بغیر دیده شود پس حالت طالب صادق همین می باشد دفع شدنش چندان دشوار نیست بشرطیکه در هر

افزون نباشد اگر طالب بر مشیت است و در همان بهتر است بماند که سبب کوبین را چه خطیبان و غیره و دیگران نباشد
رند بر مهند پائیم در طریقت هر چه پیش آمد گذشتن از شیم و کعبه دیدیم نقش بسطید و ان نامیدش میفرمودند طالب اگر وقتی صورتی
بد نظر آیند لاجول چند بار خوانده بزم خمر شد قائم کند که بکشتن همه دفع خواهند گردید معانده صبر تمام بد پریشان با شفته خاطر نشود بلکه خیال کند
که سه بهر و نیکو خواهی جامی پوش با من اندازد دست می شناسم نظر بقدر قامت معشوق توان داشت نه بر کاش اگر چه آنهم در نظر
میشود و طالب را باید که گاهی اندک غافل نماند اصل لاصول همین است اگر در آن خطرات آیند از آنها نیز سر گذارند و در و نوبه بخواب
دیدیم که بعضی حضرت خداوند نعمت مرشدی و مولای شیخ اکبر و لانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره حاضر ام عرض کردم که از خطرات و خطرات
بسیار آید میفری و پریشانی میشود و آنحضرت متبسم شده فرمودند که دل خانه خداست نه خانه شما در آن نیک بدیده می آیند بیایند شمارا با و شان
چه که بخواه نیست که در از خور خاشاک پاک از بد چنانکه حکم است باز اگر بیایند در آن شمارا چه اختیار باید که شما جارب ذکر بدست گرفته
دفع کرده باشید پس وق این ارشاد بی اختیار را از خواب بیدار کرد و تا چند روز ذوق آن قائم ماند میفرمودند طالب باید که هر پنج روز مرشد
تجدد شود و بر آن کار بندد و طالب متوجه آن ماند که نتیجه دهنده حق است نه آن عمل دوران عمل مصروفیت هم کند که این سبب است منجمله اسباب
در عالم اسباب بر سه فعل خواه آن فعل قلیل باشد سبب بودن ضرورت که آفرینش سبب بکار نشد بر همین طور یاد را هم سبب یاد معشوق
مرعاشی را دادند حضرت مرشد مرشد شاه محمد کاظم قلندر قدس سره میفرمایند که که دیا و او نه بولا کاظم با جان که هوت انانی بود
هم گمن سده سیر کینه چینی سده کینه پیاپی بود یعنی این خیال کن که ناخبر فونی گیریم یا تریادی کنیم بلکه اولاً ما تریا دگر داریم
زان بعد تر توفیق یا کردن حاصل شد که قول حق تعالی است فاذا ذکر الله ذکر الله و این فراموشی یاد اگر بغیر دیده شود یاد گماننده است
چرا که ازین هرگاه پریشان خاطر میشود نگاه شکوه و شکایت از ما میکنی پس بنده گویا بنوعی یاد دهنده تست نه که فراموش کننده یاد و این معنی
و جدانی است که باندک تامل مدک میگرد و میفرمودند طالب را باید که در هر حال بحیر از حق از چیزی خوف و خطر نیارد و ناخدا در شستی
ما گریه باشد و میباش با ناخدا در یکم با ناخدا در کار نیست و او هر کار که دلچسپی شود و کار و تدبیر اجبی نه ضروری یاد کرد که فرض منصفی خود همین
قدر است بیاتی فاعل حقیقی حق تعالی است هر چه خواهد کرد همان خواهد شد میفرمودند طالب را طلب شرط است چنانکه در طلب صدق خواهد
بود همانقدر اثرش زود ظاهر خواهد شد باید که تکرار کرده باشد جمله عنایات الهی و مرشدی بروقت خود ظهور خواهند کرد که الله تعالی محنت کسی ضایع نمیکند
ان الله لا یضیع اجرا لمتحین در کارخانه الهی بماند طلب کنی است که رحمت حق بهانه میفرمودند طالب اگر بحالت سلوک بدینگی
طبیع و از حالت اولی تنزل مشوم شود آنرا سبب عیقات خارجی دانند از وجه دیگر و در خیال هم از یاد غفلت نکنند از نیک بد و شر کارزار
که کار طالب خود را در یاد مطلوب توجه دشمن است و او کار یافت و رضا جوی و از اینجا گفته اند که السعی منی فالاشقام من الله کار عیودیت
سوالی است و شکر که دهنده کهیم و رحیم است حضرت قطب الارشاد عارف بالله شاه محمد کاظم قلندر قدس سره فرمایند در سن کا موهنه
که ان جو مانگون با و می چنین او همین همه نیار به با هی عرض رکعت کاظم با پیری رهن دیو اپنی دوار سے زمین افتادگی چیر نیست
که روزی از دروازه تا اندر و سخا خواهد رسانید در این گناه و گستاخ نیست بلکه اینها زور و محبت است عقل را در و دخل نیست
بروای عقل ناچرم که مشب با خیال و با چنان خوش خلوت دارم که من هم نیم محرم میفرمودند و در خیالات و لو هات فاسده اکثر البصیف
قلب می آیند برای دفع آن باس نفاس مفید است مگر التزام شرط است که هرگاه عمل بالترام میشود نتیجه آنهم توقع میگردد و اگر با اینها

نتیجه بلا عمل و هدایت بی سبب محض است کما سبب نمی پذیری چنانکه انسان هست بهما بطور ابتلا در نتائج هم بل بریت میفرمودند
 دفع خطرات فاسده این خیال بسیار خوب است بمنیدیشد که اینها فانی اند چنانکه باد مخالف هرگاه که می وزد از وسع کیفیت ذری بوقت مسدود
 میشود و باز جو میگردد بهطور همین باد با قلب مس میشود و بعد از خود بخود دفع میکند و همه خطرات دفع خواهند کرد و ان شاء الله تعالی اما عمل شرط
 است نه اینکه یکبار خیال کرده بگذارد و میفرمودند و تقید بصلوة پنجگانه که بعضی مسلم فرض است نیز برای حفاظت از خطرات بد اثری تمام دارد
 میفرمودند طالب را باید که اشتغال به پاس نفاس بر خود لازم دارد و نماز هم بیامیزی اداناید که حکمت و فوائد بسیار در آن مضمر است
 میفرمودند که تعلقات دنیوی از جوششهای ظهورانی اند که همچو اجباب صفات را با نطف و آن نطف میگردانند اگر بر خیال صبر و شکر
 کرده شود بهتر است که دوست دارم گری را که بکارم زده اند و کمین نهانست که پیوسته در پی تو بود میفرمودند هر چیز
 تا وقتی که کمال نمیرسد سبب آن تشنگی و لذت میماند و چون تباهی میرسد تشنگی هم دفع میگردد و همین حال جای از وسوسه است و در همین نادانی انسان
 گرفتار است همین اخلاص دنیا داری و غمخواری و وفا شعار میماند حال آنکه این پنج نیست در این همه معنی بودن تمام کائنات انسانی نمیشد
 شده است این هم سرسراغی است و این کار و اینها با لکلیه یکبار و همین ام است که درین مصرع مداد گرفته شد بهست رع من بدم من
 اسیرم و اس من بخدا محفوظ دارد میفرمودند توجه بعبادت از آمدن جوش و خیالست بدل که خود بخود آید و بیش معلوم نمیشود و آن بمنزله
 مفهوم است که تمام تر مؤثر میماند و هرگز بغیر می آید که بصیت دل را صرف از وسع تعلقی میباشند آنجا تعقل چه شود رسائی عقل جز وی همین قدرت
 که دفعش سرگردان و حیران ماند و لذت یابد مگر حقیقت لذت نفهمد چه که فهم در امور محدوده کار میکند و اینجا به حدست نه غایت که فهمد که کند
 او گوید و اگر با نفس گوید پس چه گوید و تا کجا گوید این مسئله صرف وجدانی است و عرفانی از اینجا گفته اند من عاقل الله کل لسانه جوش قلیل خیال
 دارد اگر تمام باشد پس اختیار از کجا آرد میفرمودند کمالی بد چیز است تا تواند ویران بخود راه نهد بلکه همیشه خود را یکایک شغول دارد و در آن فایده است
 سیکه اینکه تمام جوارح و قلب در همان کار مصروف بمانند و خطره بد و نیک نمی آید و بعد فراغت به کار انضمال میشود از آن فایده اینست که هرگاه
 کار درستی جوارح و مصالح ذاتی خود کرده آسانش یافت در انحال کسب از نفس شیطان کارش میماند زیاده خطرات در تنهایی و بیکاری پیدا میشوند
 میفرمودند که راضی رضامان خوب است و همین خیال رضاست و رضایش جمله امور را کافیت اصل نیست که دریا با وجود خوشی به دست
 خوش نبرد که این کشاکش با دوست یا میفرمودند که یکبار در خواب شخصی از من این سوالات کرد اول اینکه با بصیت دوم عافیت بصیت
 سوم عارف که میگویند چهارم اخلاص بصیت گفتم که بلا در اصل غفلت است از حرف ثبالی و عافیت عبارت است از سکون دل با حق و عارف
 کسی است که دل و پیرایه تیره نسازد و هر چیز از دست روشن گردد و اخلاص عبارتست از نیکو کاری را کرده خود نه بیند و نفهمد باز بوسه گفتم که
 بنزدیک خوب گفته که پدر طبع شک کردن است در امر مفرد و در مردمان بر قسم اندیکه امر دوم علما سوم فقر هرگاه که امر تباها میشوند معاش و عبادت
 رعایا تباها میگردد و هرگاه علما تباها میشوند طاعت و روش شریعت تباها میگردد و هرگاه که فقر تباها میشوند عادات خلایق خراب میگردد و تباهای امر
 از ظلم میشود و تباهای علما از طمع و تباهای فقر از ریاضت میفرمودند آزادی آنست که مقید علی نگردد که انقباض انبساط هر دو حالت فانی و
 آبی میشوند تقیید به ایشان چه ضرر میفرمودند که میان کثرت و وحدت همان نسبت است که در وقوع چند امور در خوش و در یک با میشود که
 امور متعدده می باشند گوشت یک می شود پس وحدت بر حال خود است و کثرت بر حال خود از کثرت وحدت باین طور شد و از وحدت کثرت
 باین طور پس آن مسرت و حید است که از هر دو بیرونست و وحدت را وحدت و کثرت را کثرت دانستن تفرقه مراتب است پس معلوم شد که

اندره و هم و خیال خویش صحیح و تاقیام تعیین ناسوتی همین رقم که وحدت و کثرت و کثرت و وحدت و نسبت و تفرقه مراتب نگاه داشتن ضرورت است
 و همین وجه سلوک سلسله است و در نه راه سخت که بجانب الحاد و زندقه میکشد جای میفرماید هر چه تبه انبوهی که دهم و پنج گرفتاری مراتب یکی از این
 میفرمود و تباطل با یک محاسب نفس خود باشد در هر چیز دیدنی باشد یا نوشیدنی یا خوردنی یا پوشیدنی اگر قدری تعلل بیان باشد فی الفور
 بگریزی بعد از خود را از میدان با ذوق بسیار بر کران دارد که شامشک عن الملق فهو صمدک میفرمودند که قنای که باعث آن قناعت و
 تقوی باشد از قنای و قنای برای خیرسان حاصل است ممتاز است اول صدق الفقیر فخری است دوم فساد کاد الفقران یکون گفته
 حضرت مولانا رومی میفرماید سه قنای کان از قناعت و زلفا است با آن فقر و علت دهان جداست میفرمودند که موت کامل
 و عمل مگر صوری و جسمی نیست بلکه مرگ باطنی است که نفس از راه و از تیغ مجاهده کشته شهید مجتهدان جهاد کشته مجتهدان نفس است پس آنکه از شهید
 انبی کشته شد قبول دارد از آنده است او را شهید کبریا خواند گفت که مرگ جسم در کان غیر مرگ نفس و جان است میفرمودند که فقره نیز بیان است
 آنکه آنکه که جاسه پیر و آن عبارت از عرفان و وصول راه حق است که جبره در این جهان لذت تر از معرفت نیست پیر در هندی چوب را گویند
 که از آن انبی فشانند مراد از این جسم است که اگر این جسم را بقوت ریاضت و مجاهده فنا کرد انداز صورت برستی خلاص نیاید و نه به تمام معرفت
 رسد حضرت مولانا رومی میفرماید سه صورت سرکش گدازان کن برنج و تاپی بر آن وحدت چون گنج و گز صورت بگذرانی و گداز
 جنت است و گدازان و گدازان با صورت خود را شکستی سوختی با صورت کن را شکست آموختی با بعد از آن هر صورتی را شکستی با
 هم چو حیدر باب خیر بر کنی میفرمودند که طالب را در افزونی طلب و ادات بسیار باید کوشید و حتی المقدور در قیقه از دقایق مشرعیّت فرد گذشت
 بناید ساخت و در معنی آیه که میگویند اقب الیه من جلا لودید میفرمودند که من قریب تر ام بسوی انسان که همان هویت من بعد اعتبار
 تعیین است از برگ کردن که مایه امتزاج تعیین با آن هویت حقه گردانیده شده است زیرا که این برگ تعیین آخر تعیین کننده آن هویت نیست
 پس این برگ باید تر و سبوق تر بر آن هویت آمده و این ظاهر تر است و پاک از گرد و زانکار فیه میفرمودند که در معاملات خلایف عجلت نباشد
 بلکه هرگز مجاز کردن نظار باشد و در اکتب تصوف اولاً سبقاً سبقاً تعلیم باید کرد و ملحقین از کار و اشغال سلسله نیز باید نمود و بعد هر چه خواهد
 چرا که این امور چند آنکه تعلیم خلایف درست و استوار میشوند آنچنان بودی نمیشود بلکه بعد عطاء خلایف بوجہ رشد و ارشاد لازم منصب
 عدم الغرضی نباشد و شخص مجاز مجبور و معذور میباشد چه اگر وقتی از مشاغل خانی نمی یا میفرمودند که تا تو اندر معاملات خود را صادق و اوف
 خواه با حق باشی با خلق که این را در سلوک دخل تمام است چرا که از اختلاف معاملات بدل خطیان و وسواس بسیار پیدا میشود میفرمودند
 صفای ظاهر چنانکه تواند کرد که این شرف عطاء باطنی است حضرت مرشد ناشاد باسط علی قلندر قدس سره بحضرت جدید ناشاد که کافم قلندر
 قدس سره وقت لطیف اجازت و خلایف فرموده بودند که در صفای ظاهری نیز باید کوشید که این دلیل صفای باطنی میباشد فقیر حقیر میگاید که
 خود حضرت ایشان در این امر اهتمام تمام میفرمودند و حتی المقدور چنانچه حرکت او دو گنده را بجای دیدن پسندیدند بلکه اکثر اوقات برین زجر و
 تو بهنج می نمود میفرمودند از خواص نفس است که انسان را در یک خیال و خیال میگرداند بلکه از خیال بخیال میکشد و دو مقام که در آن
 البته قائم میشود یک در نظاره صاحب جمال خواه زن باشد یا مرد دیگر جایگاه طهرانی میباشند آنوقت نفس ازین هر دو بین غیر و پس
 ساکن است باید که بجزایم نفس را بخیل و دیگر راه نهد و چندان کند که بین لکنه نفس گردد تا انانیت و لواگی بدرآمده به مطمئنی در آید میفرمودند

که سی باید کرد تا حق از حقوق العباد فوت نشود و تا تواند مراد اکوانی است عملت کند و انتظار فرج نکند که وقت سیف قاطع بآیات ذات متعین
مستحق از تعریف و توصیف بود شرح اوصاف و کمالاتش امری دشوار و غیر ممکن است و تا در کار است هر آنچه نوشته شد بمقدار رسائی فهم و ادراک
خود است نه موافق مدایح و مراتب آن کثیر المناقب هر که دیده است خوب میداند آن مختصر چنانکه مورد آن ذات جامع الکملات است این بصورت احوال
گفته اند موافق آن که در واقع شدند کیفیت و در بول و اواسط با اندازه علم و دید خود نوشته چون زمان و در اخیر رسید اکثر اوقات این شعر بر زبان
بعضی زبانه میگذشت سه تکبیر صرف رضا جوئی و دعا با ششم و هفتم یاد کردی پس پنج دریا ششم و هفتم نمودند که احوال بود چه بچشم آیند در دنیا
عملت بر خوار بودن بهم نمی یابم معلوم نیست که مرده ان مرا چه می نمود و چه از دمای آینه و بعضی اوقات از حاضرین با اختصاص بمجموع خوش طبعی لطافت
میزبان میفرمودند که نگاهی جانی به جسکو لینا بولید بعد میفرمودند لاجل الاوقات لا بائد که گفتن بخوانم و چه گفتیم شما ازین قول مراد دیگر نفهمید
من موجه و مودعاهم مانند با این همه سرج و کسل طبیعت اکثر اوقات لاجل میماند و آنرا بر حرج اوقات و غیر انحراف معمول کرده میفرمودند که این بیانی
اجازات حق آنکه سبیل مستعد و میرسد و چون که ندان ما اکثر افتاده اند بنیوج و در غذا مضغ کم میشود و از صفت مضغ کامل نمیکرد و در این چنین حالت
کسل و غیره اکثر بوجه قوت و معده پیدا میشود اگر کسی درباره علاج میگفت بخواب میفرمودند که این امور بسبب انحراف چندان عیالات پذیرفتند
اینما شدنی اند ضرورت نیست که باین قدر کسل طبیعت علاج هم کرده شود در ماه رمضان ابدارک سه تکبیر هر سه صلا و است و سه سجده و سه تکبیر و در روز
ماه و وقت شب دفعه در دو پنج نماز گردید و نهایت اشتداد پذیرفت حکیم علیه الغیظ صاحب کا کوری مدتی نمودند که تدریس پیش رفت با تمام
قریب صبح در کیفیت شدت گونه خفت پیدا آمد چنانکه جواب رفت بعد بیاری اگر چه بعضی بسیار معلوم میشد تسکین کیفیت در بسیار که گردید و آهسته
آهسته نوع گردید تسکین اکثر وقت مزاج پس میفرمودند که حال طبیعت خوب چاق نیست و طعام نیز بخوبی مضغ نمیکرد و بعضی همین معلوم میشود و کلمات
تسکین اند طعام چنانکه باید مضغ نمیشد باید حکیم صاحب تسکین جوارش تجویز کرد که از تمام نفق و متعده و صاحب تسکین تا آنکه از است و مضغ ماه شوال اکثر
سفر مذکور سلسله عیالات مستقل گردید و اولاد تکمیل از آمد و بدین مزی ذالقه و عدم رغبت طعام و غیره هم لاجل شد سه چهار روز استعمال ده شش
شد مگر نفق نادر مجبوراً حکیم صاحب مسلمات تجویز کرد که از ان خرج مواد صرفه ای شد و تب هم مفارقت کرد و خیالی که در حال صحت و است
و بجهت ضعف امری دیگر باقی نگذاشت گونی بخت شومی قسمت راجع علان که بعد یک هفته از مسلمات باز تب شد و آمد و چنان کرب شد که
گویا مصداق النکاح شد من الموضع صادق شد این بار صرف تب بود و علان سه چهار روز کرده شد مگر بسبب هم بطور نفق رجوع
حکیم عبدالباقی خان صاحب الصبوری تلمیذ حضرت ایشان که پیشتر یکبار معالجات هم مانده بودند نموده شد ایشان نیز بعد انقضای سه چهار
روز و عدم حصول نفق تجویز کرد که از ان خرج مواد مسلمات سابق بخوبی نگردیده ازین وجه تب مفارقت نمیکند درین اثنا ماه و دیگر آغاز
گردید و حکیم عبدالحکیم خان صاحب که از مریدین راغبین خادین خلع لبتی خیر علالت شنیده حاضر گشتند و بعد معالجات
بعضی فقره در ده و شان نیز در اکثر امور از آن حکیم صاحب مسبق الذکر اتفاق نموده تجویز کردند که مسلمات شربت در داده شوند حضرت
ایشان فرمودند که خیر هر چه مناسب شود بکنید اختیار است لیکن تا عملی اگر نفق نماند بهتر باشد که درین دست نفق نماند هم بخوبی خواهد
گردید و از عین هم فرغت خواهد شد یوم عید اضحی و اقعه عجیب پیش آمد که وقت صبح معمول و نوزاد حکیم صاحبان برای معالجه بعضی حاضر
شدند حضرت ایشان چارپای شریف قرا بودند و از حقایق و معارف چیز میفرمودند و حال حکیم صاحب خواستند که بعضی معالجه کنند
حضرت ایشان اولاً دست است دادند بعد دست چپ و شان بر معالجه بعضی دست چپ میخورد و دم بخورد گشتند بعد اندک توقف

حضرت ایشان بسم غده فرمود که فی الواقع ما زبانی نیستیم که بخواهیم ضعیف است بدینچه اکثر اوقات حرکتش در کف دست و کف پا
عرض کرد که من اینوقت سخت پریشان گشتم که اینچه حالت و چرا حرکت نبض محسوس میشود باز او بفرمود من بدیندو حرکت یافتند که مطمئن شده
متوجهانه گفتند که من تا حال نبض کسی را چنین اختیاری نیافتم اینرا که امارات ولایت و کرامت آنحضرت چه انکارم روز دومی مسهل
شد و در آن اخراج ماده صفراوی گردید و طبیعت هم قدرت یافت گردید چنانکه خود فرمودند که ضعف اگر چه به نسبت روزها سه گذشته زاید گشته
بر طبیعت چنانست ببارج نیز دهم باز مسهل شد آنروز هم طبیعت شکفته ماند و قفسه اخلاص شد و بعد اجابت دفع گردید حکیم صاحب گفته که این
کیفیت بوجه بیان ماده صفراوی محسوس شد و مسهل آئینده تا در کف نیز گزیده خواهد شد مگر سبب یادی ضعف در مسهل و قفسه یکروز داده شد
تا بارج شانزدهم مسهل سوئی شد آنروز هم مزاج پشاش ماند مگر بوجه زیادتی اجابت ضعف زایل گردید حکیم صاحب گفته که بودید حال ضرورت
مسهل چارم نیز معلوم میشود لیکن بضعف تامل است انسب نیست که یک مسهل دیگر نیز گرفته شود و تبسم شده فرمودند که خیر چه ناله عجز و کجایی
بعد هم مسهل چارمی داده شد آنروز با وجودیکه اجابت کم شد مگر شکایت ضعف زیاده فرمودند و دیگران را نیز از نشست و برخاستن ضعیف
زاید محسوس میکردید درین اثنا وقت نماز ظهر آمد بحقیق فرمودند که بیدار و از نماز فراغت کنید بعد اای نماز پس آمده دیدم که حضرت ایشان
برای قضای حاجت رفته اند برگشته مکان دیگر آمده بتدریس پرداختم هنوز زوایت ختم یک سبقت نیامده بود که دین محمد قادم حاصل آمده گفت
که حضرت ایشان شما را یاد میفرمایند پرسیدم که خیر است گفت که کیفیت مزاج بدستور است اما بعد و ایسی از بیت الخلا گریه بسیار لاحق
شده و ضعف نیز زایل گردیده چنانکه تا چارایی بمشکل رسیدند با سماع ایصال مضطرب شده بتیابانه حاضر گشته مزاج پرسی فرمودم گریه ضبط کرده
فرمودند که الحمد لله خیریت است شما را باین جهت طلبیدم که هر چه گویم از این بنویس اول آنکه او میگوید بملازمة التقوی فی السراء و الخوی و دوم آنکه
آنچه را از اجازت و خلافت سلاسل عالیله قادرید و قلندید و چشمه و سهروردید و فردوس و طیفوریه در آریه و نقش بندید با نوا و اعماء و انما بجمعه
و کار و اشغال و از حضرت مرشدین رحم الله تعالی رسیده اجازت و خلافت آنهمه بشما میدهم و پنج نعمت که از این بسیار محنت و مشقت حاصل
گشته بشما مکتب میدهم و ملین و الباس خرقه و معیت گرفتن در هر یک از این سلاسل مذکوره نیز اجازت میدهم نسبت قلندریه راحتی الامکان
مخفی باید داشت و سرپرست هر دو برادران خود که هنوز صغیر السن باید ماند و تعلیم علوم شریعت و طریقت معاد کار و اشغال او را و معموله
تا ندانی باهوشان بخوبی نموده و عقد کرده خرقه خلافت نیز باید پوشانید و آن هر دو را نیز اجازت و خلافت میدهم و باهم شفقت و محبت
و اتفاق بنسباید که دو سوم آنیکه چنانکه بخت جنس در فوایح شریفه مقرر کرده ام همان باید داشت و در هر درسی و زیاتی دقتا خواهند شد و
علاوه ازین در امور دیگر نیز از اینچه طریقها نهاده ام بهمانطور باید داشت و فاتحه شریفه حضرت جد امجد قطب الافراد شیخ اکبر مولانا شاه حیدر
قلندر قدس سره که قتل ازین بسیار مخفی و غیر مشهور بود از ذات خود شهرت و ترقی داده ام و در این موافق من باید کرد بلکه چندان که در
افزونی و شهرت وی جدد خواهد کرد باعث مسرت و خوشنودی من خواهد گردید و اگر فاتحه دیگر علاوه این فوایح موجوده واقع شود در بار
وی اختیار است اگر نیکویم بهتر و نیکویم بهتر من بهر صورت از شاووش هستم و خواهم ماند طبع فاتحه از خلق ندایم نیاز و عشق من در پس من فاست
خبر یا قیست و فقط با سماع چنین کلمات کیفیکه بدلم طاری شد چه نولیم که عالم در نظریه و تار و اشکال بیخبری از هر طرف بدیدار نظری آید
بسیافته که خدایا اینچه میثونم و ایشان چه میفرمایند و چه شدنی است و بخت ناسازگار چه چاره چنان ناسازگاری مگر به حکیم صاحبان

نیز حاضر بودند بعل این ارشادات الفاظی و طریقت عرض کرده بتناول آنها انار که اکثر براس تفریح قلب میلند اناس نمودند
 ارشاد شد که هر چه بشود و در هر چه گفتنی بود بگفتم و چند انهای انار تناول فرمودند از آن قدس سکون و تفریح شد گرد و ضعف کی نگردد و طره
 اینکه روز سوئی از سهیل بخارین باز تب شدید آمد و تا یک روز و نصف شب سخت بجهت و گریه چنانکه حاضری تمام درین را از معالجه آن
 وحشت و اضطراب سخت گردید باساع طول علالت و ضعف طبیعت معتدین با اخلاص و مستر شین با اختصاص مثل منشی محمد و هاج الدین صاحب
 و منشی تاج الدین صاحب از سلطان پور و کلیم پور و شیخ سید الدین صاحب از شاه آباد و دیگر حضرات برای عیادت حاضر شدند باین حضرات
 نیز بعد بیان حال مزاج فرمودند که چونکه وضعیت امر مشروعت و هم معمول خاص حضرت مرشد مرشد شاه محمد کالم قلندر قدس سره العزیز که هرگز
 اجازت و خلافت طریقه خود عطا میفرمودند صرف بر اجازت زبانی الکفای نمودند و اجازت نامرعی مثل ان نشسته اند بلکه در مجالس مقدمه
 انمار میکردند که نمانان اجازت و خلافت طریقه خود داده ام و این معمول حضرت را مرشدی حضرت شاه و تراب علی قلندر قدس سره در کتاب
 اسناد الشیخ نیز نوشته اند من نیز بمال مردم بنابرین با هم از معتبرین و مخصوصین خود که برای عیادت می آیند انمار این امر بسیار کم
 پس کمال خود را اجازت و خلافت داده مجاز و ماذون به ارشاد و هدایت و تربیت طالبان حوج ساخته ام و بر ایام که بطوریکه از تعلیم و تربیت یافت
 بهمان طور و برادران خود و خود را نیز تعلیم تربیت علوم ظاهری و باطنی نماید که آن بهر روز مجاز و ماذون می باشد باقی موفی حقیقی حق است عزیزی
 چند آنکه تسک بطریقه خاندانی خواهند داشت خوش کامیاب خواهند ماند و امید است که چنانکه حق تعالی را بجز خود محتاج دیگری نگرداند انمار را
 نیز محتاج کسی نخواهد کرد منشی صاحبان برین ارشادات انکه بیزان شدند و عرض کردند که ما حاضر را همه را تنها خواهند گذاشت فرمودند که بیزان
 نه شوید محبت خواهم یافت لیکن چونکه این امور بعد از موجودی شما گفته بودم انما مناسب انتم که با او این بر شما هم کرده و هم بعد هر که کار
 معتدین و سرمدین تعبیه می آید از ایشان هم میفرمودند درین اثنا ثواب صاحب شاه آباد و مرشد حکیم محمد علی صاحب شاه آبادی و منشی
 شکو راجه صاحب معمولوی حکیم محمد علی صاحب ندوی که در سرکار ثواب فیاض سلطان ریس با سوسل بنده شمر لازم بود و در برای عیادت
 حاضر آمدند و در یک بیمار داری علاج گردیدند و از گونی تقدیر و کم نصیبی حاجت آن کردند که با وجود تقدیر و تبدل تنوعات بیچگونگی در مرض نشد
 بلکه هر روز بکیسه نو افزون میگشت روز سه وقت صبح ارباب حاضر خدمت بودند بعد معالجه بعضی بکیم محمد علی صاحب استقرار حالات خونی نسب
 و تقصیل علم شان نمودند حکیم صاحب عرض کردند که کاسا لا اولاد حضرت مفتی اکبر بخش صاحب خانم فتوی شریف است از دست استماع کمال
 علی و علی حضرت تناس حاضری خاطر داشتیم بگویند بیا در حال کوری منشی شکو راجه صاحب حضور بهم گشته مرا تا این دربار دربار رسیده
 حضرت ایشان سرگرد گشته برخواستند و او را فرمودند که این عنایت مبیات جن من سانی است که چنین میفرمایند و نه من خود هر چه قسم توب
 میدانم ما را نیز خصوصیت از خاندان جناب حاصل است باین طور که در زمانیکه اختتام مشغول شریف به پیشرو میمانا دیدم از حضرت مفتی صاحب
 نیز مستفیض گشتم و نسبت اولی با و شان دارم و بعد از این است نیز اگر چه انما چنین امور شایان حال من نبود لیکن چونکه جناب حضرت از عنایت
 و محبت خود آمدند لذا با تقصیل خصوصیت خاصه مرا عرض کردم امید که برای دعا می گیرند درین اثنا تاوه که بجهت من گشته ماه محرم الحرام این
 گردید که در علالت بجز یزادی که در دوا و تباخج دهم و ده که در یوم عاشورا شکایت جدید و حرقه البول پیدا شد و از سه چنان تکلیف شد بر شد
 که معاذ الله هر یک برای دفعه کرده می شد باعث تکلیف و عذاب میشد آخر بعد از پریشانی سکون شد عرض که هر روز کیفیت جدید و تکلیف
 نوی افزود و در تعطیل محرم جناب منشی و هاج الدین صاحب باز برای عیادت حاضر آمدند و بعد از معالجه بوجه شدت ضعف اکثر سکوت طاری

میانه و بجز عن الاستفسار از خود نمیفرمودند و وقت رخصت نشی صاحب فرمایند ترزد و انتشار عرض کردند که حضور این چه حال است تمام
سخت مضطرب پریشان هستیم الحال حضور صحت اختیار فرمایند طاقت معاینه این تکالیف شاد بخند نمی یابیم فی الفور چشم حق بین شاه ارشاد
کردند که متفکر شوید زود تر صحت می یابیم درین روز با عنایت و کم حضرت جد ایچ قطب الافراد شیخ اکبر مولانا شاه حیدر علی قلندر قدس سره
بر من پیش از عیش است و از آن در جمعی شهودی چنان مستغرقم که از خود خبر ندارم نشی صاحب با سماع این ارشاد چشم پر آب شده رخصت گردیدند
و درین روز با هر آنچه تکالیف شاد گردید ضعف که واقع شد ندیده نوشته شود و هر تکلیف جا نکل در روح فرسای او گویا مصداق این مرقعات
آید و اگر در آن مرضهای فرود بی روغن یادام خشکی می نمود و با بد رجه مجبوری عزم تبدیل علاج کرده شد و رای اکثر اصحاب نجیب
علیه حکیم عبدالعزیز که صوبی منعطف گردید و الا حضرت ایشان اجازت تبدیل علاج ندادند و بکریه بسیار و اضطراب و انتشار حضور ارشاد
نمودند که خیر اگر مرضی همه در نیست چه مضایقه چنانچه از شانزدهم ماه مذکور علاج حکیم صاحب مدوح آغاز گردید تا دو روز از استعمال نسخه مجوز شاد
قدس سکون گردید و حکیم صاحب نیز توجه خاص مبذول نمود و نگریختی و حرمان نصیبی راجع علاج که نتیجه جمله تدبیر یکس میشد بنابر کج بستم
ماه مذکور در جمیع نظام من تغییر شد برادر عزیز مولوی تقی حیدر سلا قدر تعالی آنوقت حاضر خدمت بودند و دیگر خدام هم موجود بودند و از
او شان دریافت فرمودند که امروز کدام تاریخ است او شان عرض کردند که بستم دیگری گفت نه امروز نوزدهم است برادر عزیز گفت که نوزدهم
دیروز بود امروز بستم است از چنین استفسار انتشار و اضطراب انداخته بودند که هر استفسار رایج نمودند در همین خیال غلطان و بیچان بودم
که در وقت شیخ الطاف حسین صاحب مدد و در وقت پرسی نمودند ساعتی نگذشت بود که جناب جد محترم مولوی ایچ علیه صاحب قبله تشریف آوردند
و فرمایند پرسی نموده فرمودند که من این وقت برای عیادت حسب حکم حضرت استاد و الامت ملت مقتدای جهان مولانا شاه تقی علی قلندر
قدس سره العزیز ایدم یعنی بعد از صبح بود و خاص مشغول بودم که قدری غفلتم بیا دیدم که حضرت استاد و الامت ملت نزد من تشریف
آورده ارشاد کردند که امروز روز جمعه است رفتم عیادت میان انور (یا حافظ علی انور) بکنید اگر چه بعد از وقت خود او امید خدمت حضرت
ایشان با سماع این ارشاد چشم پر آب شده فرمودند که بنده نوازی و نوازش آنجناب تا کجا شکر سازم هر چه هست توجیه و کرم آنحضرت
است حال من هر چه هست ظالم است الحال را تعلق از جانب و لا خود بسیار است که نوع و نا حیرت کار انداز اذیت و تکلیف ایشان چنانکه
متاثر میشوم از اذیت خودی شوم زیاده بگویم و اله بخدا میکنم بچه سخنان دیگر ازین قبیل فرمودند و گرا نه با وجه خشکی زبان کمتر نفهم آمد مولوی صاحب
موصوف زان بعد تشریف بردند درین اثنا مولوی محمد هاشم صاحب تلمیذ خاص حاضر شده مزاج پرسی نمودند و دیگر کسان نیز بگریه و یک
سخن هیچ نفرمودند و چون که با نوز حکیم عبدالعزیز صاحب و عده حاضر می کرده بودند و یکبار ارشاد فرمودند که کسی برای طلب حکیم صاحب
فرستاده شد یا نه حکیم عبدالرحیم خان صاحب عرض کردند که قاضی انتظام علیا نصاحب علی الصباح رفته اند غالباً بعد از جمعه حکیم صاحب
بیایند وقت یکنو اخت ضرورت است بخاشد و ان قدری بول غلیظ دفع شد و در کیفیت ضعف زیادتی گردید آنوقت چند بار فرمودند
که از من از همه فراغت باید کرد و تمییز ارشاد کردم بعد از آن از فقیر حقیر فرمودند که این وقت در قلب فادگی بسیار معلوم میشود اگر قدس سره از
خوردن شود شاید سکون شود که امروز غذا هم بوجه عدم رغبت نخورده ام از حکیم عبدالرحیم خان نصاحب پرسیده بیارند اگر موجود شود و در نزد
طیله کنایند چنانچه حسب توجیه حکیم صاحب بخوبی چو زه مرغ آینه پیش کرده شد و یک جرعه نوش کرده اسرار من نمودند و فرمودند که غدا هم
خورد و فوراً کیفیت نفس پیدا گردید درین اثنا حکیم عبدالعزیز صاحب را لکنوا آمده من ملاحظه کردند و گریه افتاد با آخر تا مفصل دست دیده گند

در آن حالت کرب و تکلیف چاکلیت مزاج از نوم سینه تا آنوقت خود حضرت ایشان بکرم صاحب بیان فرمودند حکیم صاحب خیره فرمودید و چون
 بید ساده و زعفران تجویز نمودند در این اثنا وقت عصر بیاید برای نماز لمسی رفتم بعد از آن دیدم که یک بابا بکلیه موقوف است و در حق حرکت
 اعضا نیز غایت کمی لاجرم بمجاوزه این حال فقیر حقیر را در آن گونی بخت و حرمان نفسی خود دل بدرد آمد چنانکه بکلیه مبنایافته و این شده بود
 چند دقیقه بود که درین محضر خاص گفت که بیایند حضرت یادی کنند حاضر شده دیدم که آن شاهباز از اوچه لامکانی ششوار عرصه خداوانی اکتفا
 و المومنین افضل المحققین و اکمالین شمس المعارفین و الامام علی الاعظم اعلم الشریعت و الطائفت و الحقیقت و الباقین خلیفه الله علی العالمین
 بقیصای مجدی المشهدی رفاقت رفیق اعلی بر پسندید و خطایر قدس را بر بجا پس انس برگزید پس روح مبارک از تعین عاشقی به تعین معشوق
 در آمده از جنب جود فارغ گردید و خود را بمقام حله المتقین فی مقام امین فی جنات و عیون یلمون عن سندن استبقت متفایلین رسانید الله
 و ان الله و اجعون ه افوس صد هرا فوس که قل افت و رحمت خداوندی و چتر فضل و موهبت مرشدی که فی الحقیقت نمون رحمت
 ایزدی بگویند سرعت از فرق ما برخاست و مرا بجا ک حسرت و حرمان و تنهایی و هیجان بنشاندا که بزرگسوز فراق بریان اصاغر بر کم نفسی
 خود مالان بیکر عالم تیره و تاریک میان سینه نگار که در خود مانده دیگر که مانده بخیر از خود گذشته رع دایه بر او بکلیه نفسی ماسه

مرتب و غوث ابناء السبیل	آه اے پشت و پناه هر بنیسی
ای چو رزق عالم احسان و برت	اے عنم از راق ما بر خاطر ت
در حشر ارج و خرج و در ایفای دین	اے فقیران راعش پیر و والدین
داده تحفه سوسه دوران مطر	اے چو بگر از بهر نزد یگان گهر
رونق هر قصر و گنج هر حشر اب	پشت ما گرم از تو بود اے آفتاب
اے چو میکائیل زاد و رزق ده	اے در ابرویت ندیده کس گره
اے بقاف مکرمت عنقای غیب	اے دل پیوسته بادریای غیب
سقف قصر بهمت هر گز نه کیفیت	یاد نا دردی که از عالم چهر رفت
مرا ترا چون نسل تو گشته عیال	اے من و صد همچون در ماه و سال
نام ما و غنمه ما و بخت ما	نفس ما و جنس ما و رخت ما
در میان ما و حق تو را بطر	این همه از حق بد تو و اسطر
عیش ما و رزق مستوفی بمر	تو نه مردی ناز و بخت ما بمر
اے فلک سجده گنان کوسه ترا	و ارثی بنا بوده یک خوسه ترا
چون کلیم اشد شبان مهربان	خلق مرا از گرگ غم لطف شبان

با کمال ازین اقدایاغت خیر و ساحت حضرت انگیز هر یک بناله و بیون رده داشت و رفوت چنین نعمت عظمی و دولت کبری بجز آه و بکا
 چاره نمی انکاشت الحق که چنین ذات عالی موصوف بصفات منعالی از نظر انکشته فلک و فار اگر صد و در کند چنین ذات عالی بوجود داشت

معاف کرده بود و حضرات روان شدند و غیر کردم هر دو حضرت نسبت دالان تکریم شریفه آن دیدم جان بهت شستم قدمی چند قدم بودم دیدم که
 صاحب عظیم الشان در آن مکانیت مثل ابلان تکریم شریفه جان در آن سرزایه ایست که از آن حضرت ایشان بصورت نوجوان حسین بن
 ریش و برت لباس نفیس بزرگ گلانی که از غایت تابش نور نظر بر آن قائم نمیشد برآمدند و بسته نهایت تیز گام روان شدند من هم از فرط
 شوق عقب آنحضرت شستم و دست مبارک بانب من کرده نهایت محبت فرمودند که بروید و دیدن جات زودید مطلبین ارشاد نفیسم با آنکه
 فرمودند که باز نفیسم لیکن فی الفور بر قلب برج و الم فراق طاری گشت چون بیدار گشتم بخاطر آمد که حضرت این جهان فانی را گذاشته
 به عالم باقی رحلت نمودند بدل بریان و چشم گریبان سلطانیو آیدم بر فردگاه رسیده دو تاریخ و واقعه وصال از وطن یا نفتم حسرت داند و همگی
 نصیب قلب ندو گمین شد چاکم اگر چه واقعه ازین قبیل قبل ازین نیز دیده بودم عین افسوس صد افسوس که خود آنحضرت بمصدق مع
 خود یار و دادر جابست به بنید چنان مجاب ندانند که را آگاهی ندادند و آن نیکه من زبان علالت چند روز قبل از وصال بر عیون
 از سالما پور روانه شدم و گفتم بر مکان نشی شکو احمد صاحب رسیده سواری تابش کردم که تا وقت گشته بود و دستیاب نشد مجبور اقام کردم
 بحالت بیداری از زیارت آنحضرت مشرف گشتم دیدم که حضرت ایشان رد لبویم کرد و لفظ خود فرمود و غائب گشتند آنوقت نفیسم که چه بود بعد
 وصال بخاطر آمد که این فعل مشعر بر قرب زمان وفات بود محلی گرمی نشی شکو احمد صاحب که در میدان با شرف و افتخار و شیدایان خام آنحضرت
 اندامیان میکنند که من بزمانه علالت آنحضرت در ریاست پها سوسطع بلند شمر که از دل و لب فیاض غلبه آنصاحب منبر ریاست بود و در
 تحریرات و من حالات علالت معلوم میکردم و در آن تحریر مشراشته احوالات رسید بر سیمیه شده و حضرت گرفته و حکیم محمد مجیب صاحب عیب ریاست
 را همراه گرفته حاضر آستانه شدم از معاینه کیفیت مزاج و دریافت علالت از حکیم صاحب غیبه بسیار پریشان گشتم خیال فراق بر دلم طاری شد
 مضطرب بجنور عالی شسته بودم و حضرت با حاضرین دیگر مشغول مکالمات و احوالات و تفریح و تملیص مبارک تار گرفته مانده و گداز شد و خبر رفتن جاستم و
 کردم که با یکدیگر گشته ام نسبت بر آنکه آنحضرت میدادند و او را وسیله حیات میدادند و من باقی نیست آنوقت و قلب فراق وصال
 مانده خوف فراق بدل نفتم که این هم نهایت مرشدی است و هر چه کند من غنایت باشد بهم بخال نور و حاضرانیم بعد از فوت
 شده مع حکیم صاحب پها سوس و پس شدم بعد سه چهار روز شب بعد معلوم قصد استراحت کرده و وقت معلوم شد که شکم نفخ کرده نفس صعود و چنان
 اشتد شد که مجید مضطرب گشتم بهین حال علم آمد که حضرت میفرمایند که من ازین ارفاقی انتقال میکنم به کیفیت تنفس و نفخ شکم دفع گردد صبح آن
 تا برقی معطوبی حکیم عبدالرحیم خان صاحب خبری اقبال با سوس و مل شد با ستل این خبر آمده و خبر و الم لاحق و گریه ام طلدی گشت لیکن غنیمت
 از حالت سابقه حی خیال بود و از آن حال قوی بلاکت خود داشتم و خیال نیست احباب نیز همین بود تا بر خود را ظهور احمد سلمه احتیاط از گفتن
 به پها سوس و دان کردن لیکن عجیب اتفاق که قبل رسیدنش از پها سوس بنفرض تفریت رد سوس آستانه شریفه کرده بودم و تا پیشین کا کوری تنها با سخاات
 رسیدم انوی حاصل اینوا قهر خود نداشتم و تنگیه قابل سفیض و لبس بد کالج سوا کا کوری رسیدم از گریه بیاب بفرار گشتم به آنحال حاضر آستانه
 شدم آندم اضطرار بیکه بدل داشتم حکیم معلوم میشد که از غایت صدمه دل شوق خواهد گردید و دیگر صفا تخم خوانی برده از فاضل ملا و اسکونه چنان یا نفتم
 که تا حال زندم و لیکن از غنایت و محبت مرشدی تر زبان نطق علاوه ازین حالات بسیار اندک با نگارم دفتر با یاد و چونکه کلمات و نظایر آن
 و انفاست در طینت عالی میرتب آنم بود پس تا او را وینش بعد وصال چنین شد که روز هفتم از رحلت مرید با مرام و شخص روح الا حق و محب الفق
 مقبول قلوب و لیا امیر با احوال توکل فقیر بال سوده میر فواب محمد علیبه کریم خان بهادر تعلقات با سطر مگر طرح و وقعه شریفه و حرم انداخته و خیه

الحمد لله الذي من على فاضل واهل حق جود که سعادت نصیح و تدبیب و تزیین کتاب مستطاب به این بنده اعتراف ازاد
بشر و دوزی نمود و چنین کار بزرگ امر بزرگ از دستش یانام زسانید اگر چه پیغمبری و ناکارگی وی از سر به علم و فضل جبارت این نام نگیرد که
جز وی نویسد خود را بر مره علم او فضل شمار کند بگرمی مقصود آیه وانی بدایه لکن شکوته که از دیدن نظم مناسب بینماید که هر آنچه عنایت
بیغایت و تو جوار و به طبع حضرتین مرشدین جلین یعنی حضرت مؤلف کتاب و الامارت و حضرت صاحب کمال عالم زلت بر زبان مطالعین
حال فقیر حقیرانه و محنت و جانفشانی ظهور یوست درین مقام بکار دما علاوه ذیخو اندوزی سعادت دارین سبب تر از این بساط و
انشراح دانیان کار و واقفان با خبرند و انصاری نیز گرد و وقتیه حیرت را وسیله جلایه حصول فخر و مباحث باشد باید دانست که این کتاب مستطاب
در یک مجلس خاص مستویان و در ماه رجب الاول سنه یک هزار و سه صد و سی جری رونق پذیر شد و بطالع فقیر در آمد بر زبان طالع چند امور ضروری
در محوس کرد اول آنکه حضرت مصنف و الامارت را بوجه قرب زبان وصال نوبت به ترتیب بواب لطایف و فصول نیامده دوم آنکه
اتفاق تحریر بر عبارات عربیه هم نشد سوم آنکه یکجا به مختلف بوجه اختلاف کتابت است اغلاط سیئه راه یافته و تطبیق آنها از اصل
ماخذ ضروری معلوم شده تا به آنچه محو و اثبات از سه قلم ناخین واقع شده دغ گردد و مطلب عبارت واضح شود چنانچه اینک در بعضی عبارت
تشریح اکثر الفاظ لایمیل نیامده و نظیر حالات زمانه موجود ضروری است پیچیم در اکثر مقام معطلیات فن حدیث آمده اند بوجه عدم موجودی
تقریفات تشریح آنها ضروری است پس اول کتاب را خوشخط صاف کنانیده مقابل عبارات از اخذات خودم محبت و مشتت امکانی
عبارت را با مقایسه کرده و ترجمه عبارات عربیه بفارسی نوشته داخل کتاب ختم و بر مقامیکه معطلیات فن حدیث آمده بودند آنرا
از مقدمه مشکوٰه شریف معینه حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی و مجاز یافته مصنف حضرت شاه جلاله عزیز محدث دہلوی بر آورده بطور غایب
به قوس طالی در جدول دوم و ترتیب الحاق و فصل نیز که اتفاق نگشته بود و ساختن در اینجا نیز احتیاط اسامی جمله اخذات کتاب مستطاب که
بدون تصحیح پیش نظر نباشد و مندرج میسازم تا ناظرین با یکدیگر اشتکال بیند و ندیدم اگر چه همین اسم را در خط مقدمه هذا المجلد بمنعت براعت الاستیصال
درج کرده ایم - اسماک جمله ماخذات -

عالم تفسیر تفسیر بیادوی شریف از قاضی تامل الدین بیادوی - تفسیر معالم التنزیل از امام علی السبزو محمد حسین پیر از البغوی - تفسیر
فتح الحرم از شاه عبدالعزیز محدث دہلوی - تفسیر حسینی قلمی از طاحسین واعظ کاشفی -
علم حدیث و اصول شرح صحیح مسلم از امام نووی - جامع مغیر السیوطی - فتح المغیث شرح الفیہ الحدیث للشمس الدین محمد بن نووی

[illegible]

جامع الاصول شرح نسخة الفقه للشيخ شهاب الدين احمد بن محمد بن علي عسقلاني شرح الحيدري في الزكوة في موهبي عبدالحی فرغی علی - مقدمه
ابن الصلاح قلمي - مجمع البحار للشيخ محمد طاهر فتنی - خبر جاری شرح مصحح بخاری شریف قلمي از کتبه موهبی فرید الدین خان صاحب
کاوردی مصنف ملا یعقوب بنیانی - آئینه اللغات شرح مشکوة شریف جلال دولی و دارم از شیخ عبدالحی محمد دهلوی - بحال از فقه در اصول
حدیث از شاه عبدالعزیز محدث دهلوی قلمی شرح مشکوة شریف - عینی شرح بخاری شریف از شیخ بدالدین محمود عینی - درجاة مرقاة
معوضه خاں ابوداود شریف به شال دزدی شریف از شیخ ابوسید زیدی شرح شمائل از ملا علی قاری مرقاة شرح مشکوة شریف ایضاً من
مختصر الطبیبی الیه سید شریف خیرجانی -

علم فقه و اصول در آئینه از علامه عطار الدین جمکنی - رد المحتار شرح در المختار از علامه ابن مابین شامی فواید الرخوف شرح
مسلم الشیوخ از مولانا عبدالحی محمد بحر العلوم لکنوی - فتاوی عزیز دین از شاه عبدالعزیز محدث - شرح فقه اکبر از ملا علی قاری -

علم سیر و اسما الرجال و غیره مرآت المستقیم شرح سفر السعادة از شیخ عبدالحی محمد بن موهبی سدا بح البیوة الشیخ عبدالحی محدث دهلوی
نسیم الریاض شرح شفا رفاقی عیاض از شیخ شهاب الدین خفای - موهب لدینه قلمی از علامه قسطلانی - موهب الامور من حضرت شاه
ولی محدث دهلوی - از آئینه الخفا عن خلافة الخلفای ایضاً من فرة العین فی تفصیل الشیخین ایضاً من عقیده الطیب النعم فی شرح
سید العرب البیوم ایضاً من روضة الاجاب ز میر جمال الدین محدث - بحجة الحافل از شیخ شرف الدین یحیی بن ابی کریم یحیی عامری مبنی
اصابة فی فیز العصابة از علامه ابن حجر - موهب الحق فخر ابن حجر - مفتاح النها قلمی از کتبه موهبی ناصر حسن لکنوی - شمائل از علامه لکھنوی
فی انساب الابی طالب مؤلف سید جمال الدین احمد بن علی داود حسینی - خزائن البیوة - تنزیل لاسماء و اللغات از امام علی الدین فی
زاد المعاد فی سیرة خیر العباد از علامه ابن قیم حلی فصل الخطای اصل الاجاب ز محمد بن محمود حافظی بخاری -

علم تصوف و اخلاق و غیره احیاء العلوم جلال المغزالی یقصد تصنیف شرح اسماء الله الحسنی للمغزالی - المنتقد من الضلال
للمغزالی - مشکک العابدین للمغزالی - مشکاة الانوار للمغزالی - کیمیاء السادات للمغزالی - الیواقیت و الجواهر لایام شعرائی - ارشاد
الطلبة و المریدین للمغزالی شرح عین العلم ملا علی قاری - شرح آداب الدینین ملا علی قاری شرح امیر الخلفاء از شیخ عبد الکریم حلی
عوارف للشیخ غنای الدین مراد دوی ذوالشخص فی شرح فخر الحسن - رساله قشیر از ابوالقاسم قشیری فتوحات کیهانیه از حضرت
شیخ محی الدین ابن عربی حجة الله انبائه از شاه ولی الله محدث دهلوی اتبائه فی سلاسل و لیل الله ایضاً من قول البیاض ایضاً من تفهیم
الایضایضاً من و حجت نامه ایضاً من فیوض اخرین ایضاً من جملة ایضاً من حسن العقیده ایضاً من ترجیح البیاض از حضرت شیخ عبداللہ
محدث دهلوی زاد المتقین ایضاً من سادات آداب لباس ایضاً من تحصیل الایمان ایضاً من تکمیل الايمان ایضاً من قرع
الاسماع ایضاً من طلائع الالهام مخفیه البره از شیخ محمد الدین فیروز آبادی مستشرق المتعالی فی تصور اولی السیوطی القول الفصل
بأرجاع الفروع الی الاصل للشیخ شرف الدین دهلوی مصلح الهدایت از علامه قاشانی - شرح رابعیات از ملا جلال الدین
دوانی و تلخیص الباطن من قب فیض الحق از مولانا رفیع الدین دهلوی رساله سبب از مولانا رفیع الدین دهلوی فواید قلمی شرح مقدمه
دیوان حضرت امیر کرم الله وجهه معصفه حسین بن معین الدین میندی جواسر السلوک ز سید شاه عبداللطیف عرف شیخ محی الدین دهلوی
فخرت خواجہ احرار کلمات مولف شاه خوب الله از آبادی لواحج جامی عقدا نامه جامی شرح کلمت بر قلمی از شیخ محمد یحیی لاهیجی در شمس

منابع السالکین از شیخ محمد اکرم حشتی شرح رباعیات جای سیع شابل از میر عبد الواحد ملکی می خواند الفوائد از شیخ
حسن علامه سبزی سیر الاولیا از سید مبارک علوی کرمانی سیف المسلمون از حضرت قاضی ثنائی پانی پتی
رساله سماع و وحدت و بودا اینها مندرسه سماع از عیسی بن عبد الرحیم قیسری شرح قصید مناجات از شیخ ذوالقصری
مکتوبات حضرت شاه کلیم الله جهان آبادی - مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی سرهندی - مکتوبات حضرت شیخ
عبد القدوس گنگوہی شرح مقاصد الماسد الدین تغارانی - شرح عقاید عضدی از ملا جلال الدین دوانی
لوامع الاشراق مشهور باخلاق جلالی از ملا جلال الدین دوانی - نخب السوکل از محمد بن شیخ سعد خیر آبادی -
ملفوظات قنوج و غیره - مرآة الجنان امام یافعی - اخبار الاخبار شیخ عبدالحق محدث - جذبات القلوب لی دیار المحبوب
ایضاً مندرجہ الاسرار منتخب بهجة الاسرار ایضاً مندرجہات از ملا حسین واعظ - نوارات الالسن از مولانا جامی -
آفتاب العارفین از شاه ولی الله محدث دہلوی معانی مظهری از شاه غلام علی دہلوی - معکولات مظهری از مولوی
نعیم الله بھارکچی اقتباسات از شیخ محمد اکرم حشتی لطایف اشرفی از شیخ نظام حاجی غریب مینی مراد میرین
از شاه مراد علی جوہوری فصول مسعودیہ از حضرت شاه مسعود علی نقدر راہ آبادی اصول المقصود از حضرت غوث ملت
کشف المتوارکات از حضرت غوث ملت

دیوان تشویات - تنویر شریف حضرت مولانا روی سبوت الاحرار مولانا جامی سلسلہ الذهب ایضاً مندرجہ
دیوان جامی دیوان ابن فارض دیوان مولانا مغربی دیوان خواجہ حافظ شیرازی دیوان فارسی حضرت غوث
ملت قدس سرہ -

در زمان تطابق عبارات کتب عنایت خاص در حق فقیر حقیر مہذول گردید اگر چه در تحسین تفصیل عبارات اکثر تاخیر نماید
میگشت و دو دو سه روز و گاهی چهار پنج روز میگذشتند کہ عبارت مطلوبہ میر نمی آمد لیکن بطور سہو و عجز یا کسل
یا ہرب پیرامون خاطر فقیر حقیر نمی گردید بلکہ ہر قدر توقف کرد دستیا بی میشد ہا نقدر ثبات و قوت عزیمت زاید از سابق
رہ میداد و بہانہ حالت درق گردانی عبارت مطلوبہ بری آمد و اکثر چنین نیز شد کہ نسبت عبارتہا بجای خود گذشت کہ در
فلان کتب خواہد بود چون کتاب را کشادم عبارت مطلوبہ پیش نظر یافتہ یکبار در تفصیل عبارتہا بودم یک شبانہ روز صرف
شد مگر نشانی معلوم نگردید روز دیگر بعد فراغ از درس باز تہدیش مصروف گشتم قدری طبیعت مکرر بود معانی خیال گذشت
کہ از افہام معانی و مطالب کتاب بزرگ کہ در بشرہ مرقومہ بالا احوال خامہ کردہ ام مراد ہمین است و انحال لایق مسرت
و اہتمام است نہ شایان تکرار ازین المام فرح انجام بغایت سرور و فرحت شد باز بتلاش عبارت مشغول شدم فوراً
دستیاب گردید با تجمیع ازین تحریر اظہار فضل و کمال خود ملحوظ نیست بلکہ بیان کیفیت توجہ خاص حضرات اولیاء کاملین
و عرفای مقربین کہ متصرف فی الوجود اند و ناقص کامل کامل را ناقص و عالم را جاہل و جاہل را عالم ساختن ادنی تصرف
از تصرفات شان بودہ است چرا کہ ہمچنین تسبیح و مقابلہ عبارات کتاب مطالب را عالمی و وسیع النظر قوی الحافظ
جیہ الفکر شایان بود نہ ہمو منی قلیل العلم و مشوش الحال کہ از علمی بجز علی تشنیدہ الحق سعادتیکی از خدمت این

این کتاب مستطاب باین منبده ناکام بر وزی که گردید تصدیق توجیه روح پر فتوح حضرت مقتدا ای جهان است بعد از فراغ
از جمله امور متعلقه کتاب که در ماه ذی القعدة سنه یک هزار و هجده صد و سی و یک هجری حاصل گشت فرض وقت افتاد که بمطالع
تکمله شریفه و بتقریر لطیفه نیز سعادت داد این اندوخته شود که آتش و زیبا بش رویش از هر بغیر چو منور صورت
نه بند در الوقت یاد آید که حضرت خداوند نعمت قدس سره بر وقت حصول کتاب مستطاب متحرران فرموده
بودند که افسوس تکلمه که نه بسیار محنت و مشقت تحریر نموده شامل کتاب مستطاب کرده بودم با کلیه تلف کرده شد و در قی
حجز سطور چند که بر صفحه اخیر کتاب مستطاب نوشته بودم باقی نه گذاشته شد الحال بچندان فرجه و نه همت که
که باز نگارم خیر همین را نگاه دارید اگر حیات مستعار یا قیست خواهم نوشت فقیر حقیر نقلی از کتاب مستطاب و تکلمه
شریفه که در مسودات مصنفات حضرت ایشان بود بملاحظه میسر کرد و بعد از آنکه مشاهده نمودم که این نسخه نقل است
و چون که کاتب بی نقطه نوشته است باین سبب خواندنش خالی از وقت نیست بهر کیف نگاه دارید ازین نسخه نیز در گرفته
خواهد شد باز نویسی ملاحظه نماید و آن گنجینه نفوذ معانی همچنان ملفوف بمرودان ماند غرض که آن سرور و بزرگوار مطالعه خود
در آوردم در آن علاقه غلطی املاد و خط عبارات اینهم وقت خاص یافتیم که جمله بی نقطه نوشته بود با کلیه مثل مشهوره
نقل را چه عقل ثابت و امیج عبارات عربی خواه فارسی نظم یا نثر درست نبود و خیر حتی الامکان روزانه مطالعه میکردم
و حسب استعداد و فهم خود و هم از مانده ات تصحیح عبارات می نمودم مگر اکثر اوقات با قنای کیفیت و سه وقت فرصت
خود همت بابت بیگشت روزی بحسب معمول ممانینه میکردم و یک دو صفحه را درست کرده بودم که بضرورت خاص چند
اوراق منتشره که در یک وقتی نناده بودند دیدن آغاز کردم اتفاقاً یک کتب حضرت خداوند نعمت قدس سره العزیز
موسوم به باسم سامی عالم نامی فاضل گرامی جناب مولوی محمد حبیب علییه صاحب قبله بنظر آمد در آن تذکره فراغت از
تحریر تکلمه شریفه و تهیه طبع و باز به تعویق نوشته تحریر نموده بودند ناچار رضینا بقضای الله بیدیم که آینده چه بر می آید غرض سر دست
توقف افتاد فقط این فقره لطیفه چنان بدل فقیر حقیر مژگشت که بپست عتی رخ گردیده همتی تازه بخشید باز از شما دست
دیگر که روزی بزمان حیات بقتیر مخاطب کرده فرموده بودند که اگر غرض شما وقت بکسوت کنا چندان تصنیف از مصنفات
گردید ویرا بغیر مقابل از مآخذات براس طبع نباید داد که احتیاط در همین است و اکثر رسائل چنین موجود اند که بعد تبیض نویسنه
نظر ثانی شان نیامده است نقطه بیاد آورده نایم به ذوق خدمت تصحیح تکلمه شریفه دویا لا اگر خیال پییرزی و پست و صلی
خود بر طرف کردم و نه کلمه کمر همت بسته فاقه بر روح پر فتوح خوانده سه

خواستم از روح پاک او مدد	خود و ناس و عده ندان هم معتقد
و عده اهل کرم گنجی بود	و عده تا اهل چون رسنجه بود
<p>تاگاه توجیه مخصوص روح پر فتوح آن شریار مملکت تقریر باین طرز ظهور کرد که در روز سه در دوران مطالعه کتاب بجناب شفقت و کرمست بنسب عم محترم و طالع مخفی جناب مولوی محمد شمس صاحب تلمیذ رشید حضرت مرشد علی و مولای لازمست</p>	
<p>سنه تاریخ دهان ایشان بمبت و چهارم ماه ذی القعدة روز شنبه سنه یک هزار و هجده صد و سی و یک هجری و تقریر مقام اماده بلغ بادشاه علی ۱۲</p>	

است و او چونکه جناب موصوف بزبان تصنیف این عجاایه تفسیر روزانه برای در پس گزین علوم عربیه بجناب حضرت
ایشان حاضر میشدند تذکره مطالعه این تکرار لطیف و مشکاتی که در معانی و دی پیش آمدند کردم جناب موصوف فرمودند
که یک مسوده قلمی تکرار شریفه نزد ما نیز موجود است حضرت خداوند نعمت قدس سره اکثر مسودات تصانیف خود را بر او
صاحب قبله مولوی محمد قاسم صاحب مخور صاف می کنایند و بعد بمبینه شدن مسوده را از غایت عظمت و کرم
یادشان محبت میفرمودند چنانچه اکثر مسودات نزد من موجود اند انشاء الله تعالی که در حاضری هم کردنی چای متفرق در آن
البتة بسیار اند و نشانت بعضی از آن نیز مندرس گشته می تواند که بعد غرض در انهار لیل عبارات و موزونیت مفهوم گردد
فقیر حقیر باستماع این خبر فرحت اثر سرمایه محبت و مسرت و افزاینده داشت که توجه و تصرف خاص حضرت ایشان بآن
پیرایه خاص منعطف گشت و باینطور اضطراب انتشار دفع کرده بحیثیت خاص محبت نموده شد المنحصر روز دیگر آن مسوده
موعوده جناب عم موصوف تلاش نموده فرستادند آن دولت دلخواه را که هم دلخواه آمد و هم نگاه یا فته بر خود با لیدم
در اوقات فرصت مطالعه می نمودم پرچاپ مختلف و کثیر بود و نشانت بعضی از آن مندرس گشته و بعضی مضامین مبحث
عشق نیز نسبت نسخا موجوده کتبخانه کم بود و آن مسوده دوم البتة مطالعه نموده پنج امور ضروری الوجود در آن فیمیم اول
مقابله عبارات هر دو نسخه دوم مقایله عبارات از اخذات سوم ترجمه عبارات عربیه چهارم اندراج اصطلاحات حضرت
صوفیه سابقه در جهم الله تعالی که کثرت در این صحیفه شریفه وارد گشته پنجم حل لغات عبارات کتاب مذکور که بیشتر عبارات و استر
دقیق است و خود از حضرت مصنف قدس سره چند بار در تذکره امور مختلفه شنیده بودم که میفرمودند که در زمان تالیف
کتاب این مشق شریفه لایم لغایت تازه بود و در تحریر نیز بوجه مهارت دقت نمیشد بی محکف می نگاشتم پس اولاً مقابله عبارات
هر دو نسخه کردم و مضامین پرچاپ متفرق را نیز حسب فهم ناقص خود بر مقامات مناسب ثبت کردم ثانیاً مقابله عبارت
از اصل اخذات ساختم اساسی کتب اخذات درج ذیل اند -

تفسیر و حدیث و سیر و غیره - تفسیر فتح العزیز از شاه عبدالعزیز محدث دهلوی اشعة اللمعات شرح مشکوٰۃ از
شیخ عبدالحق محدث دهلوی - مرآة شرح مشکوٰۃ شریف از ملا علی قاری - مدارج النبوة از شیخ عبدالحق محدث دهلوی
تصوف و اخلاق و عقاید - رساله قشیری از حضرت ابوالقاسم قشیری - معدن المعانی مصنف شیخ زین بدر عربی
بحر المعانی از سید محمد ابن جعفر کی - لمعات شیخ فرید الدین عراقی - زیة الحقایق قلمی از خواجہ عبداللہ انصاری جلال
لرد شبهات این چهار منظر اخلاص خواص از حضرت شیخ محب الله آبادی - فوارح از شیخ حسین بن معین الدین بیله
جو آهر السلوک توابع جای عارف از شیخ شهاب الدین قصور الحکام از شیخ محی الدین ابن عربی قصور الخصوص ترجمه
قصور لغات الرازی - زیة الارواح از شیخ محمود حبیبی - جمعات شاه ولی الله محدث قیوم الحرمین ایضاً منبه
قول الجلیل ایضاً منبه جمیع السلوک از محمود شیخ سعد خیر آبادی اخلاق جلالی از جلال الدین دوانی - کلمات مولف از شاه
خوب الله که آبادی - مناهج السالکین از شیخ محاکرم حشتی - سیح سنابل از میر عبد الواحد بلگرامی - کشف المحجوب
از شیخ علی جویری شرح مقاصد از ملا سعد الدین قفاتی شرح فتوح الغیب از شیخ عبدالحق محدث - تنبیه الغافلین

ترغیة ابو الیث سمرقندی - شرایط السیاط از حضرت غوث ملت - مطالب رشیدی از حضرت غوث ملت -
ملفوظات - اخبار الاخیار از شیخ عبدالحق محدث دہلوی - لقیات الانس از مولانا عبدالحق جانی - رشتات از ملا
حسین واعظ کاشفی مناقب اعارفین از مولانا شمس الدین اظہاری - مقامات منہری از شاہ غلام علی دہلوی کشف
المقننات از حضرت غوث ملت رحم
مثنویات و دیوان - یوسف زلیخا جانی - سلسلہ الذهب لیقا منہ شہزی حضرت شیخ فرید الدین عطار را کہ شہود
الیقین منہ دیوان خواجہ حافظ شیرازی کلیات حضرت شمس تبریزی - دیوان عراقی - ثنات الاسرار از حضرت عارف
بالہند بربان بہا گما دیوان حضرت غوث ملت فارسی و اردو -

تا ثنات ترجمہ عبارات عربیہ نوشتہ درج نمودم اگرچہ بہ نسبت صحیفہ شریفہ و فضل لادہر عبارات عربیہ درین ذخیرہ عجیبہ بودند
را آجہا در اندراج اصطلاحات صوفیہ بسیار صعوبات سد راہ شدند و تکرار و ترددات نیز کہ سبحانی فرصت التفات
نمیدادند گر بہر طور کہ میسر آمد آنہا نیز از کتب معتبرہ برگزیدہ درج کردم و در اکثر مقامات معانی لغوی نیز با معانی اصطلاحی
مضاف کردم و در بعضی مواقع مفہوم اصطلاحی محض از فہم و استعداد خود نوشتہ ام تا کہ ناظرین را مشکلی پیش نیاید و نہ ضرورت
جوع بکتاب ازین لغت افتد - خامساً حلال الثبات و مطالب عبارات نیز بمقامیکہ مناسب معلوم شد نوشتہ شد الحاصل
ما بین دو سال در خدمت تصحیح و صفائی اجزاء و ادراک صرف شدند و آنچه عواین و موانع کہ پیش آمدند چہ نویسم اکنون
ز ناظرین بالانصاف و دراز اعتداف التماس میکنم وقت مطالعہ این کتاب مستطاب رعایت چند امور بنحویہ ضروری بنظر
اول اینکہ در اصل کتاب تعاب یعنی دواضل الانہر جا یک لفظ حضرت ایشان صاحب الکلمات و المقامات الجہانگیر یا حضرت
حضرت ایشان باشد مراد از ان حضرت مولانا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ هستند کہ مقتود اصلی از تدوین این کتاب
بیان حالات قبر کہ حضرت شان بودہ است و جا یک لفظ حضرت شیخ بزرگ آید مراد از ان حضرت عارف با شہر
شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ بودہ اند و در تکیہ شریف از حضرت غوث ملت یا حضرت پیر و مرشد برجی یا حضرت شیخ
و مقتدا علی ولی نعمت حضرت مولانا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ مراد اند و از لفظ حضرت قطب الارشاد
مراد حضرت مولانا شاہ حیدر علی قلندر قدس سرہ اند و از لفظ حضرت خداوندگار مراد حضرت مصنف
عالی منزلت مولانا شاہ تقی علی قلندر قدس سرہ اند و دوم اینکہ در تصحیح این صحیفہ عالیہ حتی الوسع جہد بالغ و
سعی وافر بکار برده ام یعنی کاپی و پروت را از اشخاص ذی استعداد و لا صبیح کنایندہ زان بعد خود دیدہ
صحیح المقدور غلطی نگذاشتہ ام اما باین ہمہ اگر غلط نظر آیند بذیل عفو و کرم بپوشند سووم اینکہ از گذارش
جسد حالات اظہار علم و فضل لموظف فقیر حقیر نمودہ است بکہہ نگارش حال و احوالی بگرایان ہمہ معترف
قلت بضاعث خود ام چہت ارم اینکہ حالات مرقومہ این جزو و مختصر ہا نند کہ از حضرت جد محترم مولانا
محمد امجد علی علوی کائناتی تلمیذ رشید حضرت مصنف شنیدم یا از عالم اصل فاضل بی مثل اوستادی مولانا

ایشان بعد از تحریر مقدمہ و تالیف ہتم ہار جہ الاخر روز یکشنبہ نہ یکم از دوسہ صد و بیست و پنج ہجری رگہای عالم جلوس شد و قبرہ بکوری

محمد زید الدین خان صاحب بحث کاکوروی یا قدوة دودمان اہلبیت و ایالت عمرہ خاندان ثروت و امارت جناب
مولوی محمد صدیق الدین خان صاحب کاکوروی کہ این ہر دو حضرات علاوہ نسبت کم از حضار خاص و شرف اندوزان
فضل فیت منزل بودہ و بحفظ خصایل و شمائل عالیہ میان ہمسران خویش فوقیت تمام میداشتند بکہ جناب مولیٰ صاحب
مؤخر الذکر متعدد بار خود از فقیر حقیر حالات بابرکت بیان نمودہ کہ اکثر از ان در تکملہ شریفہ مرقوم اند و دو یک درین جزو
مختصر فقیر حقیر مندرج ساختہ و در اثنا مکالمت باز اظهار نمودہ کہ این صحیفہ شریفہ روض الازہر را مدتی در محالہ
نمودہ استہ ام چنانچہ عبارت اکثر مقامات عموماً و از اید عبارت متعلقہ بحث وحدت الوجود وحدت الشہود را از او نشان
کر دشنیدہ ام از نیوجہ بعد تصحیح و ترتیب صحیفہ شریفہ را بخدمت او شان پیش کردہ متمسک شدم کہ این را بار دیگر نیز ملاحظہ
نمائند تا ہر انچہ سقم یا نقص کہ باشد رفع گردد چنانچہ ملاحظہ نمودہ بر آن تقریظی نفیس ہم نوشتہ دادند بعدہ کاپی و پروت
او اہل کتاب ہم ملاحظہ کردہ بغایت پسند نمودند و تنہا اینکہ ترجمہ آیات و احادیث کمرہ غیر ضروری دانستہ حذف نمود
ششم اینکہ در ترجمہ عبارات عربیہ بیشتر لحاظ بخاورہ بودن ترجمہ داشتہ ام اگرچہ رعایت شش فرو گذشت شدہ باشد
معاف نمودہ زبان را از لہن بجا باز دارند متفقہم اینکہ حل بعضی اقوال حضرات بزرگان دین کہ بر حاشیہ غیر نوشتہ یا بنہا
تقیبہ فکر یا قصہ اند کہ باقتضای مقام مناسب ہین معلوم شد ہشتم اینکہ در مبالغہ این کتاب برکت انتساب فرج
و مسرتہ اند و ہر گاہ دست دعا براس حضرتین مولفین جلیلین قدس سرہا بردارند این فقیر حقیر انبیا فراموش نسازد کہ در
غالبہ اثر تمام دارد چنانکہ در فضل اول کتابا لرحمات مشکوٰۃ المصابیح بردایت حضرت ابی الدرداء مرقوم است کہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ

عليه وسلم دعوة المؤمن المسلم لأخيه بظهر الغيب مستجابة عند رأسه ملك موكل كلما دعا لأخيه بخير قال الملك الموكل به آمين ولك بمثل رواه مسلم ثم إنك دعائية صحيحة لها تجنب از انصاف وخلق بالصفات شعار خود سازند و بچشم قبول نگردد و در باب علمات فخر از نزد
استغفر الله مستعيناً به من حسد يد بابا لانصاف و دعوى جميله لا اوصاف اللهم انفق على كل امرئ ما ينفعه و زدنى علماً و اهدنى الى سبيل الحق و العافى
والغنى جلاله بن محنت شبانه روزى و شقت و عقر قري بکجنور حضرت مرشدى و مولاي شرف قبوليت يابدين و فقير حقير
ذريعه خلاصى از خودى و خودپرستى و خوددارى و خودبى شده و سيله فوز بر امتبائى حق پستى محض گوئى در احوال بکجنور و بنى نا

<p>اسے تن تو پاک تراز جان پاک تا تو بخاک اندر دل جان پاک منج ترا فقر تو ویرانه بس عقد کشا ینده ہر مشک پایہ طالب گزار از تو یافت</p>	<p>روح تو پروردہ روحی خداک شمرط بوگونج سپردن سخاک شمع تراطل تو پر وانه بس قیلہ نماینده ہر مقبلہ دست تو ان قوت کار از تو یافت</p>
---	--

[illegible]

بلکه توئی کارگر راستین
 نیست درین کار که گیر و داز
 رفته ارادت تو آریم و بس
 خیز و شب بخت آن روز کن
 خلوت پرده اسرار شو
 کار نفس به وفای به بخش
 تازه تری صبح نجاتی مرا
 خدمت آخر بوفای کشد
 کار خلائق سگیت می زخم
 چون فتم از پاس مرادستگیر

دست همه دست ترا آستین
 جز تو کسی کاید و میچ کار
 چشم عنایت ز تو داریم و بس
 خانه ما را طرب افروز کن
 ماهمه خفیم تو بیدار شو
 ملک فریدون بگدائے به بخش
 خاک تو ام کاب حیاتی مرا
 همسری این رشته بچاک کشد
 دبدبه بند گیت می زخم
 انت نصیری والیک المصیر

ولقد استراح القلم من تسويد هذه المقدمة الشريفة والتبصرة اللطيفة بمائة وسبعة
 عشر من شهر رجب المرجب يوم السبت سنة الف وثلث مائة وثلث وثلثين من هجرة
 النبي الامين صلى الله عليه وسلم ما دامت السموات والارضين في كل ان وحين
 امين امين امين

الحمد لله الذي جعل ضياءه لا يصفى من عبادة معاذن العرفان ومخازن الاسرار وسائرهم
مواطن الاحسان ومجالى الانوار واعطاهم ما لا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على
قلب احد سوى هؤلاء الاحرار فهم اجسام روحانيون وفي الارض سماويون ومع المخلوق
ربانيون يسكنون نظائر غيب حضار ملوك تحت الاطوار ونشهد ان لا اله في الشهود والوجود
الا الله الواحد الصمد القهار ونشهد ان محمداً المصطفى واحمدن المحتجب عبده ورسوله
وجيبه المختار صلى الله عليه وعلى آله الاتقياء الاطهار وصحابة الابرار الاخيار وعلى سائر
ورثته الذين فازوا بالقدح الاوفى والسهم الاسنى من العلوم والمعارف والمولجيد والافاض
بالتبليغ التام في جميع الاطوار والتجلي بالمنجات والتخلي عن الموبقات في هذه الدار
والتأهب لدار القرار بادامة الاذكار والاكفار وبعد فهذه لطائف اذكار وصور اذكار
اخبار من مآثر انقطب الجميل والعارف الجليل لسان المحقق العجوبة - انخلايق حامل
اسرار الشريعة والطريقة موضع دقات السر والتحقيقه مجمع العلوم عقلاً ونقلًا وكشفًا اوحد
عصره علماً وعملاً وذوقاً قدوة الانام عمدة الاعلام عين اعيان الشهود اعيان الوجوه
شمس العارفين نور السالحين صفة اصحاب الصبح والتمكين المحقق العلامة والمدقق الفهمية
ذوالاخلاق السنية والاوصاف الرضوية والفضائل المرضية علم الهدى دافع الردى بحر الحقائق
مبدع الدقائق مهبط الاسرار مطلع الانوار منظر الكرامات المحسنة والمعنوية والمشتهرة
بالقطبية والغوثية حامى السنة البيضاء وماحى البدعة الظلماء شفيح الاسلام والمسلمين

مرشد الطلبة والسالكين وردت عليه الاحوال وحصلت له المراتب على الكمال فباق
الاقران بجلوسه و اعترف به اكابر اهل زمانه صنف النصابيف المفيدة البديعة في الشريعة
والطريقة والحقيقة الصادرة من القريحة الباهرة الزكية ودون الله واوين اللطيفة المشتملة
على اللطائف والعلوم الحقيقية والكلمات في السلوك والمحبة والمعارف والوصل والمشوق وغير
ذلك من اصطلاحات اهل الوجد والذوق شيخه ومرشده سيدي وسندي وذخيرة
يومي وفدي ومن عليه بعد الله ورسوله معتمد الشريفة الحبيب النسيب صاحب الفقه
السني والعطاء الوفي والمشرع البهي والكشف الجلي مولانا وقلبتنا **شاه تراب علي** بن الشيخ المولى الاكبر
والقطب الاعظم الاخر مظهر الصفات العلمية وعجلى الكلمات العينية والحكمة لسان الحقيقة واستاذ
الطريقة المتبوع التابع للشرعية محي الدين قدامة الاولياء المقربين لفضل الكامل المكمل المجل ذي القلب الانوار
والسر الاحمر المحارث الباهرة والحقائق الزاهرة والطلائع الشريفة والهمم المنيقة مرجع الكابر في عصر زمانه ومجسط
رجال الامثال في دهره وآوانه منبع فيض الولاية والاسرار ومطلع شمس الهداية والانوار
خرق الله على يده العوائد وقلب له الاعيان واطهر التجائب وانطقه بفنون الحكم كشف
له الاسرار والغرائب ورزق له القبول التام وانتشر ذكره في بلاد الاسلام وانقذ اجماع اهل
الحق على فضله وسبقه مورد العنايةات الالهية والبنشارات النبوية بالغ الامد الاقصى في
ارشاد الطالبين وله اليد الطولى في تربية المريدين قبلة العلماء الراغبين وكعبة افاض
الواصلين امام الموحدين وقرعة عيون المحققين وارث الانبياء والمرسلين مجمع الغرائب
من العلوم مظهر سر الله المكتوم حجة من حجج الله في البلاد وآية من آيات الله في العباد
قطب الارشاد غوث الاوتاد الملقب من الغيب بصاحب السر **شاه محمد كاظم**
العلوي نسباً القلندر القادري الطريقة الشريفة الكاوري الكهنوي محتد امد قاضي
عنهما وارضاهما وجعل جنة الفردوس مثواهما ومقعد الصدق ما واهما وحظيرة القدس
سكناهما وافاض على الطالبين فيوضهما ونقحها -

ایک نبوی ہم نباشد این طلم خاکدان خاکبازین پناہ گرین پیغول غولان ممکن دست رازد من این پنج فسونگر کش ہم نغم مانی بعسم مانی چودک نشاط دیدہ کردیدین اندیشہ ہمیش بہ بین	جاسے ہوئے مزار نبوی و مجر صواب جان تو نے در زیر زمین داری پیالہ بر جان پاسے از بندگران چار زندان وار جان شاو مان باشی اگر باشی ز اندہ شاو مان دل کہ از دانش رہ پرہیز و ہمیش نش بدن
--	--

الح گوشہ کہ بہ صحر باشد ۱۲۰۰ھ یعنی حرم ۱۲۰۰ھ - ۱۲۰۰ھ چار زندان یعنی خواہر ۱۲۰۰ھ

نام او چون گیرم و شرع هم نگر د مهر لب
زهر آتش بان بغضش راست دریا مهر لب
گرد راه تو سناش غان رخسار موی
نامے اردو نے سراید نغمہ توحید او
مرحبا شاه فلک ظل بو الحسن دل حق شریعت
در غم آن کشتگان زنم بودم سینه ریش
همچو زانکرم چون پدر بگزاشت در کسار غم
لیک داشتیم چون پور نریمان لقیین
خواب بختم زنم دار شب معینم خوش نکرده
انچه از من گم شد است از نال زگر گم شد
ای دریا آفتاب دین رود زیر زمین
انچه بر من رفت رفت آخر چه رفت استی تو
تا که آتش باز کونه آن دو جام سیم و زر
خاکساری چون زمین تیره تن گوی از که برو
این تراب است آنکه در عرض شد آمد بعد
این تراب است آنکه هموان جبین بایش بے
حالیا خورشید نام آن نقش سیامت چشد
ای سیه باد ارخت زمین سز گونیا چه سو
جدا شاهی که روز عقیقت فقر او بد هر
عشر بارادشمار هفت مردان می نهند
مژده ایدل فرختی فال سال او نگه
مثل ختم نهیج هستی تو ختم او لب
آرزو دارم که طرح روضه والا نسیم
هم برود و داد و دین باشی چه هم شغل نبی

۱۲

۱۲

۱۲

۱۲

۱۲

نقاشی گویم راست ہی قول علی اللہ بیان
کشتگان تیغ عشقش راست بزخ کلستان
نقش پایے رہ نشینانش دل لاهوتیان
نے شود دار یکہ سرتاپا د مینصوا زن
از خط کل تا شیط کل خود یک اسپه ملک آن
رحلت این زن کشته زن بر بود جان
کو د کے بودم نہ عقلم سپردنے بخت جوان
پرورد غرقای قاف قدس مارا بیکمان
حیف کان عفتا بمنی کرد طح آشیان
گر یہ کردندے بڑاں زمرہ تورانیان
من چه گویم خود بگو از خوشی تن بے آسمان
روے خورشید که قیرن گشت اندر قیران
تا که خاموش شد آن تیغ شمع بود دغا
سفر از می چون تو خوار آمد کلام اندر جهان
نقشهای پاش دادت روشنی دهر روشن
بد فروغ جبهات از سخن آن آستان
وانمہ انجم نقب نقش پیش را کونشان
گردے داری تو خود را هم بر دمن نشان
خود آب سال ز اعداد انمہ شد عیان
پنجتن یک یک دہند آحاد سال ایشان
کز شمار خیل خاصان خدا شد پریان
من چو حسان آدمم بر در گہ تو مدح خوان
کعبہ زار ایم از من روضہ ماند در جان
اصید گلدام کو گرد و صد گروہ رستگان

۱۲

برزبان ہمزبان شافع محشر رود
تو ہم از من بودہ عرشی تہودا دم جنان

کشتگان زندہ مصنف از واقعہ شہادت بدو برادر خود مراد گرفته کہ کشتگان زندہ شہدا را گویند ۱۲ سالہ زندہ ولی فانی را گویند ۱۲ سالہ ہمزبان
زال خور و سال بود پدرش بیرون آبادی بکشتار آنکہ بکشد خداے قدیر سیرغ آزار پدرش کرد ۱۲

معلوم خواطر باب الالباب البصار و مسطور صحائف اولی انجمنه والا اعتبار است که موثرترین حالات بکمال
عبادات مصاحبت اهل کمال و مجالست مقربان درگاه ذوالجلال است چه بمشابهت استقامت احوال ایشان
ساکل رانته و دیگر که محل انجمن عبادت و مشاق ریاضت که لازم سلوک این طریق است آسان شود بلکه بمنه
جمال ایشان نور در دل آفت که ظلمت ریب و ارباب که علت بعد و حجاب است زائل گردد و اگر فرض این
شخص نه استعداد استفاده این کار و قابلیت استفاده انوار داشته باشد تا تاثیر صحبت بوجود آید و فائده حجاب
رو نماید لیکن بقیاس و استدلال بر وجود لذت و کمال که مخصوص ارباب حال باشد از ایشان این طریق که

قسمت از ولایت است محروم مانند ظلم		ایک ایشکاش قال مقال	نیت حالت ارباب کمال
نشینده ز کمان جز خیر	قابل کار نه معذوری	یا خود از کوشش آن بدوری	
هر کس قابل کار بود گریست	لیکن اندر پس انگار مرد	از جهان منکر اینکار مرد	
کوشش و سوزش عشق ایشان را	که درین ره چه طلبها دارند	و طلبها چه بقیمها دارند	
این همه هر چه بشتافتند	و طلب این همه جانبار جمیت	مال و سبب ساز جمیت	
عقل کو در کجاست تو کجاست	بارے از نیت ترا وجدانی	معتقد باش و بیار ایمانی	

و بعد از حرمان دولت صحبت کمالان و مشاهد جمال عارفان استماع اخبار و تتبع آثار ایشان در بهمت فرامی
و ظلمت زدائی همان تاثیر دارد که صحبت یا مجالست راست بلکه این نیز نوعی از صحبت است که جمال وقت درو
از اخبار که درت بشری و حجاب صورت عنصری مصفاست و صفای حسن عقیده از مشاهد عادیات و اطلاعی
برزلات منزله و معراود که در قرن بعد قرن جمیع اخلاف خطا اخبار و آثار اسلاف نموده در محافل و مجالس بیان
سے فرمودند و در وفات و صحائف جمع آورده زیورے دیگر بر جمال آن افزوده و درای تسلی و تنبیه و اتعاظ و اعتقاد
آزاد فواید و منافع بسیار است اول آنکه وجود اولیا ائمه رحمتی است شامل و نفعی بهم که حاصل پس محبوب
و اما بنبیة سر تک فحادث ذکر مناقب و فضائل ایشان که در معنی شکر این نعمت عظمی و عطیة کبری است
و اما بنبیة پروردگار بخشنید پس خبر ده ۱۲
لازم باشد و اعتقاد و محبت این صفا کیشان واجب و مستتم

هر کس که کمال اولیا را شناخت	و این نعمت خاص بے بهار شناخت
پس بشکر گفت و حب ایشان نگزید	میدان یقین که او خدا را شناخت

و دیگر اینکه ذکر این محبوبان آنکه و محبان درگاه باعث نزول رحمت است و سبب وصول قربت - زیرا که
هر محبوب را ذکر محب خود خوش آید و محب را وصف محبوب مرغوب و محبوب نماید و دیگر اینکه این عبادت و
که بهر حال در جمیع محال بے کلفت و بے محنت از دست هر کس حاصل است و با وجود آن نخبین جزای
جزیل که قرب رب جلیل است بر آن واصل و دیگر اینکه چون نقل اخبار و حکایات ماضی و مستقبل و توضع احوال
در ذکر احوال او اهل و او اخر بالوف عادت و مانوس طبیعت گشته است پس اشتغال بذکر احوال اهل
الفت کرده شده ۱۳

که مثر سعادت مبداء و آل است همه حال بهتر باشد تا اتصال خلقت و عادت متضمن طاعت و عبادت باشد
و دیگر اینکه لابد میان ذکر و ذکر علاقه مناسبه و محبت باشد که باعث بر ذکر گردد و پس حکایات صالحین بخت آنکه
بیشی از مناسبت باطنی است ذکر را در ظاهر نیز از ایشان نماید و بشری صلاح و حلیه فلاح بیاراید و دیگر اینکه هر کس
که فضائل و مناقب استماع نماید بصورت در یابد که بعد از منتهی قرون واد و از و تهادی و دهور و عصا و منتهی
و کف ضائل و مشنیان بی گویند بسبب آن جز حسن عمل و کردار نیک نیست پس دانند که حیات ابدی و سعادت ازلی
درین عمل است و شاید که تصور نمیشود باعث کسب خیرات و مبرات گردد و دیگر اینکه تواند که ذکر خیر این طایفه
علیه سبب ترویج ارواح مقدسه ایشان گردد و همچنین آنکه دے ایشان را در جهان بخیر ذکر کند ایشان نیز بحکم تخلیق باطنی
آهی و ارادان عالم بینیکی یاد نمایند و دیگر اینکه چون دے نشر مناقب و ذکر حائذ کدشت گمان مے کند بحکم کسانند
تدان امیدوار باید بود که بعد از دے باوے نیز همین معامله کنند

رب هب لی چکاو الحقنی با بصالحین پروردگار عل کن مرا حکمت و احق کن مرا به صالحین	واجعل لی لسان صدق فی الاخرین و پدید آ برسان من ذکر نیک در پسینان ۱۲
چون بخیر کنم یاد رفتگان دارم چو شاد مے کنم ارواح دیگران شاید	امید آنکه مرا هم بخیر یاد کنند سحان رسند و مرا نیز روح شاد کنند

خلاصه سخن نیست که بر اهل بصیرت مخفی نیست که بحکم حکایات المشایخ چند من جنود الله اقوال احوال
مشایخ صوفیه که حادی کر است و استقامت اند و جامع علوم ظاهری و باطنی مبتدیان را تشویق و ترغیب مید
و منتیان را دستور و میزان باشد و تخصیص اولاد و اجناد و مریدان و مسترشدان را در استماع آثار آبا و اجداد و پیران
و مرشدان فائده هر چه تمامتر مترب است زیرا که بسا است که مستعد راعی غیرت بجنابند و این غیرت
او را بجائے برسانند یا منصفی را بر تصورش متنبه سازد و این دید تصور در توبه و انابت بخشاید آمدن از حقیر حقیر برآید
عجز و تقصیر فواید و حالات حضرت ایشان صاحب الکرامات الجریله ذال المقامات الجلیله انار الله برمانه و رفیع
کتابت آورد - باشد که اهل زمان عموماً و منتبان این خاندان خصوصاً بآن منتفع شوند و کاتب را بدو اوصاف یا نایب
هیات من از کجا این کار کجا در خورد من ضعیف این با کجا اوصاف بزرگان شالانوت و طاقت تقریر من زار کجا
التماس از ار باب انصاف دور از اعتیاف آنکه بعد از تقدیم مراسم تدقیق چون نظر بر مواضع زلل و مواقع
خلل افتد آنرا رفرزده خامه اصلاح سازند چه فقیر که در بضاعت علوم مایه اندک دارد و خاصه تصوف که در وجود حیرت
نمایافت در دست نیست مباحثات آن میکند که خود را خاک راه همه مے شمارد

من خود چه کنم که در شمار مے باشم مقصود همین است که در شان کرام	یا در صف اهل دل سوار مے باشم گویم سخن چند و بکار مے باشم
---	---

و این مجموعه مرتب است بمقدمه و ده لطفه و خاتمه و به لطائف الاذکار فی مناقب عمده الیه

نام گردانید و اگر الر وض الا زهر فی ما اثر القلندر گویم هم شاید و شمس العرفان لاهل الایقان نیز
مناسب است و القول الوصی فی محاسن الولی مناسب و لایق میناید و سالت الله ان ینفع به
عباده الصالحین انه قریب مجیب حسبی الله و نعم الوکیل و لا حول و لا قوۃ الا بالله العلی العظیم

مقدمه منقسم بر فصل

فصل اول بیان فضیلت علم و علمای ربند دل بآیات کلام الله و احادیث رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و منافع آن و معانی لفظ اعتقاد

فَدَجَاءَهُ كَهْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكَ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلْيَنْفَسِ
وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِخَفِيضٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ
قَاتِمًا بِالْقِسطِ فَانْظُرْ كَيْفَ بَدَأَ سَبْعَمَانَهُ وَتَعَالَى نَفْسَهُ
وَتَنَّى بِالْمَلَائِكَةِ وَتَلَّتْ بِأَهْلِ الْعِلْمِ وَنَاهَبَتْ جَهَنَّمَ
شَرَفًا وَفَضْلًا وَجَلَّ لَا دُوبِلَا وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى
يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
دَرَجَاتٍ قَالِ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِلْعُلَمَاءِ
دَرَجَاتُ فُرُقِ الْمُؤْمِنِينَ بِسَبْعِمِائَةِ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ
الدَّرَجَتَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ وَقَالَ تَمَّ قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
وَقَالَ إِنَّمَا يُجِزِي اللَّهُ مِنَ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ وَقَالَ
قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ
عِلْمُ الْكِتَابِ وَقَالَ تَمَّ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ
مِنَ الْكِتَابِ أَكَا تِلْكَ بِهِ تَنْبِيهَا عَلَى أَنَّهُ اقْتَدَى
عَلَيْهِ بِقُوَّةِ الْعِلْمِ وَقَالَ تَمَّ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَبَلَّغَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَجَلَّ
صَالِحًا بَيْنَ أَنْ عَظُمَ قَدْرُ الْآخِرَةِ يَعْلَمُ بِالْعِلْمِ

هر آینه آمدند بشما و لیلها از جانب پروردگار شما پس هر کس را
پس نفع او راست هر که نابینا باشد پس زیان برویست و ما یم
بر شما نگهبان فرمود حق تم گوای داد خدا یعنی آشکار ساخت بیک
هیچ معبود مگر او و گوای دادند فرشتگان و خداوندان دانش را
که خدا تدبیر کننده عالم است بعدل پس به بین که چگونه ابتدا کرد حق
سجانه تم اولاً بنفس خود و ثانیاً بملائیکه خود و ثالثاً بآهل علم و کفایت
از این شرف و فضل و بزرگی ابتدا و فرمود حق تم که بلند کند خدا
مرتبه ما برآی آنکه ایمان آورده اند از شما و برآی آنکه عطا
کرده شده است ایشان را علم حضرت عباس فرمود که برآی علم و احادیث
بلند از مؤمنین به هفتصد درجه تا بین هر درجه فاصله پنجاه ساله است
و فرمود حق تم بگو آیا برابر میشوند آنکه مودانند و آنکه مودانند و فرمود
حق تم خبر اینست که مودانند از خدا عالمان از بندگان او و فرمود حق تم بگو
بس است خدا گواه میان من و شما نیست کس که نزدیک است علم کتاب
و فرمود حق تم گفت شخصیکه نزدیک او علم بود از کتاب آتی من بیا برش
نزدیک تو بتبیه است بر اینکه غلبه یافت بروی بقوه علم و فرمود حق تم
و گفتند آنکه داده شد ایشان را علم و اس بر شافواب خدا بهتر نیست
مرا آنکه ایمان آورده و کارشایسته کرد و میان فرمود اینک بزرگی قدر آخرت
بعلم میشود و فرمود حق تم و این دستا نه بیان میکنم آنرا برای مردمان

سوال میکنم از خدا که نفع و پاداش این کتاب بندگان نیکوکاران خود را تحقیق و سه قریب است قبول کننده کافی است
مرا خداوند بیک و شست طاقت و قوت مگر با خداست بزرگ ۱۲

وقال الله تعالى ذَلِكِ الْأَمْتَالُ نَصْرُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ وقال نعم ولكم دية إلى الرسول
 قَالِي أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلَّ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَ مِنْهُمْ
 به حكمه في الواقع إلى استنباطهم والحق مرتبتهم
 برتبة الانبياء في كشف حكم الله تعالى وقال نعم ولقد
 جَعَلْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَلَّنَا عَلَى عِلْمِهِ وقال نعم فَلَنَقْصُرَ
 عَلَيْهِمْ بَعْلِهِ وقال نعم بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وقال نعم خَلَقَ الْإِنْسَانَ عِلْمَهُ
 الْبَيِّنَاتِ وَإِنَّمَا ذَكَرْكَ ذَلِكَ فِي مَعْرِضِ الْأَمْتَانِ قَالَ
 رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من يرد الله
 به خيرا يفقهه في الدين متفق عليه وزاد الطبراني
 ويلامة رشيده وَالْعُلَمَاءُ وَرَتَّةُ الْأَنْبِيَاءِ رواه
 ابوداؤد والترمذي وابن ماجه وابن حبان
 في صحيحه من حديث أبي الدرداء ان الحكمة
 نزيل الشرف شرفا وترفع المملوك حتى يجلس
 مجلس المملوك رواه ابو نعيم في المحلية عن
 انس وقد ينه به بهذا على ثمرته في الدنيا ومعلوم
 ان الآخرة خير وانقى وخصلتان لا يجتمعان
 في المنافق حسن سمعت وفقه في الدين رواه
 الترمذي عن أبي هريرة والایمان عريان ولباسه
 التقوى وزينه الحياء وثمرته العلم والعمل رواه
 ابناك في تاريخ نيشابور عن أبي الدرداء واقرب
 الناس من درجة النبوة اهل العلم والجهاد
 اما اهل العلم فذلوا الناس على ملجأت به
 الرسل واما اهل الجهاد فجاهدوا باسيا ففهم على
 ملجأت رواه ابو نعيم عن ابن عباس وشيخ
 يوم القيامة ثلاثة الانبياء ثم العلماء ثم

وغيرهم ثم انما كرهنا بيان وفروم حق نعم اگر راجع میگرددند
 آنرا بسوی پیغامبر و بسوی فرمانروایان از اهل اسلام هر آینه
 دریافتند مصلحت آن خبر را آنکه از ایشان میتواند برآید
 مصلحت آن رو کرد حکم خود را در دفع جانج استنباط کردنشان
 و بحق ساخت رتبه آنها را بر تبه انبیاء و در کسودن حکم حق تعالی
 وفروم حق نعم هر آینه آوردیم براس ایشان کنایه مفصل کردیم
 آنرا به دانش وفروم حق نعم پس البته بیان خواهیم کرد بختور
 ایشان بدانش وفروم حق نعم بلکه قرآن آیات روشن است مضمون
 در سینه هاست آنکه داده شد ایشانرا علم وفروم حق تعالی که پدید
 آدمی را در آموختن سخن گفتن و این را ذکر کرد بطور نسبت نهادن
 وفروم رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم که پدیدار دایه خدا
 نیکوئی را دشمنند گرداند و برادرین و امین حدیث متفق علیه
 بخاری و مسلم است و طبرانی درین حدیث لفظ ویلما رسیده
 زیاده کرد یعنی الهام میکند و برار شد وی و علما و ائمه انبیاء هستند
 روایت کرد این ابوداؤد و ترمذی و ابن ماجه و ابن حبان در صحیح خود
 از حدیث ابوالدرداء در تحقیق حکمت را ند میگردانند شرف شرافت و بزرگی
 میکند ملوک را بشانه که می نشاند و برادرش شاه با دستان و است
 این را ابو نعیم در حلیه از انس و تحقیق خبر دارد که بر خواند دنیاوی و
 معلوم است اینکه آخره بهتر است باقی ترو و خصلت مخرج شوند
 در منافق حسن طریقه وفقه در دین روایت کرد این را ترمذی از
 ابویهریره و ایمان عریان است و لباس و تقوی و زینت و حیاء و
 و علم و عمل روایت کرد این را حاکم در تاریخ نیشابور از ابی الدرداء
 و قریب ترین مردمان از درجه نبوت اهل علم و جهاد اند اما اهل علم
 پس ولایت کردند و ایشان مردمان را بر آنچه که آوردند ویرا
 رسولان و اهل جهاد پس جهاد کردند و ایشان بشهر باغ خود بخند
 که آمد روایت کرد این را ابو نعیم از ابن عباس و سه کان
 روز قیامت شفاعت خواهند کرد و انبیاء و علماء و شهداء

الشهداء رواه ابن ماجة وعن عثمان قيل يا رسول الله
اي الاعمال افضل قال العلم بالله عز وجل فقيل
عن العمل وتجب عن العلم فقال ان قليل العمل
ينفع مع العلم بالله وان كثير من العمل لا ينفع
مع الجهل بالله رواه ابن عبد البر عن انس قال
علي ياكميل العلم خير من المال العلم يحرسك
وانت تحرس المال والعلم حاكم والمال محكوم عليه
والمال ينقص بالنفقة والعلم ينكح على الاتفاق
وقال ايضا العالم افضل من الصائم القائم المجاهد
واذا مات العالم ثلثه في الاسلام ثلثة لا يشك
الاخلف منه وقال ايضا نظا لا بنه الحسين
رضي الله تعالى عنه -

ما الفخر الا اهل العلم هم
ووزن كل امرء ما كان يحسنه
فخر اهل العلم ولا تجمل به احدا
على الهدى لمن استهداه
والجاهلون اهل العلم
فالناس تنسبوا اهل العلم

روایت کرد این را ابن ماجه و عثمان گفته شد یا رسول الله
که کدام اعمال افضل اند فرمود علم باشد باز گفته شد سوال
میکنم از عمل و جواب میفرماید از علم پس فرمود که عمل قلیل نفع
میدهد به با علم باشد تحقیق عمل کثیر نفع نمیدهد به با جهل باشد -
روایت کرد این را ابن عبد البر از انس و فرمود علی مرتضی
رضی الله عنه که ای کمیل علم بهتر است از مال علم حفاظت تو
میکند و تو حفاظت مال میکنی و علم حاکم است و مال محکوم علیه
و مال از خرج کردن کم میشود و علم از خرج کردن زیاد میشود -
و هم فرمود و عالم افضل است از روزه و ای که شب بیدار
و عباد باشد و وقتیکه میمیرد عالم چنان رخنه می شود در اسلام
که بند نمیگذرد اگر کسیکه عوض و می باشد و هم فرمود و نظم
برای پیرو حسین رضی الله عنه

نیست فخر برای اهل علم مگر اینکه ایشان بر هدایت اند و کسیکه پیوسته
و وزن هر کس آنست که نیکو نماید و برادر جاهلین برای اهل علم اند
پس فخر شو بر علم و نه جاهل و در بر و کسی را بر مردمان گمان
و اهل علم زنده -

نظم

از باب علوم دین که درویشانند	یارب چه رسیع قدر و عالی شانند
پیوسته بحق دلیل دلریشانند	مقصود رستی جهان ایشانند
و آنکه همیشه علم و حکمت دارد	در چشم کسان با نچه در زوارزد
نادان که حد از دل او سر برزد	پیوسته بکین اهل دانش لرزد
هستند جماعتی حبانان زنن	وز دیدن آن قوم شود جان زنن
چون آب حیات در ازل نوشیدند	مردم همه مرده اند و ایشان زنن

بر مسافران مراحل طریقت و مجاوران منازل حقیقت مخفی نیست که علم روشن ترستان است که در آسمان
ماهیت انسان تا بد و نازک ترغیب است که در چمن حقیقت او سست شکفتن یا بد هر نفس ناطقه که بخوبی علم و حکمت
آراسته گردد در سلک فرشته است و ارقام سعادت ابدی حجب بین استعداد او نوشته عملی که بحکیم
حالی نشد چون بدنی باشد که او را جان نیست و دیکه بسکه دانش نرسیده از غایت قلبی و ان نیست در اوقات

الناس محبة واهل العلم والناس ارض اهل العلم وزمة العلم رأس الخلق كلهم	وهداهم سواء فهم اطباء سواء نور وما في النور ظلمة وسائر الناس في التمثيل	مرومان مرومانند واهل علم زنده و مردمان بيارانند و ایشان (یعنی اهل علم را در ایشان بمنزله طبیبان - و مردمان بمنزله زمین اند و اهل علم بالا و ایشان بمنزله آسمان و از آنکه در نور علمت نور باشد و گروه اهل علم سر جمیع خلق است همه کسان در مثال مثل اعضا بدن)
علم مفتاح کنوز حقائق و مصالح رموز و فایق و نظام سلسله وجود و قوام مرتب شهود است		
علمت بکمال معرفت راه و علمت کمال جان گاه و ده اگر جا طلب کنی ترا جاده دهد و حق طلبی بقای بماند و بد		
بدانکه مراد از علم اینجا علم دین است که تعلق بتجارب و سنت دارد و آن دو قسم است مبادی و مقاصد مبادی علومیکه موقوف است معرفت کتاب و سنت بر آن مثل لغت و نحو و صرف و جز آن از علوم عربیت و مقاصد آنچه متعلق است باعمال و اخلاق و عقائد اینها همه علم معاملات است و علم مکاشفه نوریت که بعد از سلوک طریق حق و صدق معاملات در دل افتد که بدان معرفت حقائق اشیا و چنانکه است منکشف گردد و معرفت		
ذوات و صفات و افعال حق سبحانه تعالی رو نماید و این را علم حقیقت و علم وراثت خوانند بحکم حدیث صبیح علی		
بما علم و در آنکه الله علم عالم لبعلم هر که عمل کند با آنچه دانسته و خوانده است از علم ظاهری روزی گرداند		
و بخشد او را خدا تعالی آنچه ندانسته و خوانده و آتیه گریه و التقل الله یعلمکم الله نیز اشارت باین معنی است		
و علم ظاهرو باطن که گویند این معنی دارد و نسبت هر دو یکدیگر نسبت تن و جان و مغز و پوست است و احادیث و		
آیات که در شان علم و فضیلت آن دارد شده است شامل این همه اقسام است بر تفاوت مراتب و درجات		
آن کذافی اشعه اللغات و نیز در شرح حدیث جبریل علیه السلام از همین کتاب مرقوم است که بنابر دین		
کمال آن بر فقه و کلام و تصوف است و این حدیث شریف بیان این هر سه مقام کرده اسلام ایشان بفقہ است		
که تضمن بیان اعمال و احکام شرعیه فرعیه است و ایمان اشاره با اعتقاد است که مسائل اصول کلام اند و احسان		
اشاره باصل تصوف که عبارت از صدق توجه الی الله است و جمیع معانی تصوف که مشایخ طریقه بآن اشاره		
کرده اند راجع بهمین معنی است و فقه و کلام و تصوف لازم یکدیگر اند که هیچ یک بے دیگری تمامی پذیرد و صورت		
نه بند و زیر که احکام الهی بے فقه شناخته نشود و فقه بے تصوف تمام نشود زیرا که عمل بے صدق توجه تمامی پذیرد		
و هر دو بے ایمان صحیح نگردد و بر مثال روح و جسد که هیچ کدام بے دیگری وجود دیگر و کمال پذیرد و اینجاست مود		
امام مالک رضی الله عنه من تصوف ولم يتفقه فقد تزندق ومن تفقه ولم يتصوف فقد تقستق		
ومن جمع بينهما فقد تحقق کمال جامعیت نیست و باقی همه زین و ضلال و التوفیق من الله الکثیر		
المتعال اتی من الخصال الشیخ الحدیث الدهلوی عن قواعد الطریقه فی الجمع بین الشریعه و الحقیقه للشیخ العارض الحدادی		
النشاذلی و مؤلفان محمود قاشانی در مصباح الهدایت گویند که مراد از علم نور است مقتبس از مشکوٰۃ بنو ذری		
مومن که بدان راه یا بدینجا یا بحکم خدا و این علم وصف خاص انسان است و ادراکات عقلی و حسی از ان خارج و فرق		
این هر که صوفی گشت و علم دین نیاموخت پس زندیق شد و هر که علم دین آموخت و صوفی نگشت فاسق شد و هر که جمع کرد هر دو را پس محقق نمود		

میان عقل و این علم آنست که عقل نورسیت فطری که بدان صلاح و فساد و خیر و شر متمیز گردد و این مشترک است
 میان مومن و کافر و علم خاص است مومن را و عقلی که مشترک است میان مومن و کافر عقلی است که متمیز است
 در صلاح و فساد امور دنیوی اما عقلی که متمیز کند میان صلاح و فساد امور اخروی خاصه مومن است و میان علم و
 عقل تلازم واقع و دین این عقل بنور هدایت روشن است و کمال شریعت کمال عقل در ذات خود یک چیز است
 لیکن دو وجه دارد یکی در خالق و عبارت از عقل هدایت است که خاصه مومن است و یکی در خلق و آن
 عقل مشترک است که از عقل معاش خوانند و اهل ایمان و طالبان حق و آخرت را عقل معاش تابع عقل هدایت
 است هر صورتی که عقل معاش را با عقل هدایت موافقت و مطابقت بود آنرا معتبر دانند و بر مقتضای آن
 عمل کنند و هر جا که مخالفت افتد آنرا از درجه اعتبار ساقط کنند و بدان مبالغات نه نمایند از نسبت که اهل دنیا
 ایشانرا بضعف عقل نسبت کنند و ندانند که ایشان را و این عقل عقلی دیگر است و علم سه نوع است یکی علم جمیع
 چنانکه فرموده الله لا اله الا الله دوم علم معرفت کار خدا و عزوجل از اعدام و ایجاد و تقرب الی عباد
 و امانت و احیاء و حشر و نشر و ثواب و عقاب و غیر آن سیوم علم احکام شریعتی از اوامر و نواهی و هر یک از آن مسائل
 سالک است جدا گانه سالک سالک اول را عالم ربانی خوانند و در علم او این دو علم دیگر داخل است من غیر عکس
 و سالک سالک دوم را عالم اخروی گویند و در علم وی علم شریعتی بمقدار فریضه داخل است من غیر عکس و سالک
 سالک سوم را عالم دنیوی خوانند و او را از علم خبر نه یعامنون ظاهر من الحیوة الدنیا و هم عن الآخرة
 هم غافلون چه اگر خبر داشته بعل آوردی از هر آنکه فتور در اعمال نتیجه قصور ایمان است اگر دل بجزا و کار آخرت بیا
 داشته از اعمال هیچ فرو نگذاشته و علماء ربانی با وجود ایقان بوحدانیت حق سبحانه تعالی ایمان دارند باخرة
 و کار خدا بنقاد و مستسلم اند مرا حکام اسلام را ایشان اند سابقان و اهل تصوف و علماء اخروی با وجود ایمان
 باحوالی آخرت از علوم اسلامی آنچه محتاج الیه است بهره دارند و آنرا در عمل می آرند ایشان اند ابرار و صالحان
 و علماء دنیوی جز ظاهر علوم اسلام که آنرا بواسطه تعلم تلقی کرده اند هیچ نصیب ندارند و آنچه دانسته اند
 بعمل نه آرند بسبب ضعف ایمان و از دخول در مداخل محرمه و مکروهه محترز نباشند و شر ایشان بدیگران متعدی
 بود ایشان اند اصحاب اشمال و اشرار الناس و علماء السوء که در حق ایشان وعید و تحذیر وارد شده است
 در حدیث معراج آمدن از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم که فرمود آن شب بر جماعتی که شتم که بهائے
 ایشان بمقراض تشین می بریدند پرسیدم که شما چه قومید گفتند ما آن گروهیم که بیکی بفرمودیم خود بجا
 نمی آوریم و از بدی نمی میکردیم و بر آن اقدام می نمودیم و همچنین در حدیث آمدن است که اشبد البناس
 عدل با عالم لم ینفعه علمه و همچنانکه هیچکس بهتر از علماء ربانی و اخروی نیست هیچکس بدتر از علمائے
 دنیوی نیست چنانکه در حدیث آمده آن خیر الخیر و خیار العلماء و ان شر الشریر و العلماء و سبب آنست
 بدانکه نیست معبودی دیگر سوا الله تعالی ۱۲ و بدانند ظاهر حیات دنیا را و ایشان از آخرت خیر هستند ۱۳
 و این علماء عالمی است که علم او خود او را نفع نداند ۱۲ و بهترین علماء خیر و بدترین علماء شر هستند ۱۳

که هیچ چیز از علم سودمند تر نیست و تکیه از بهر خدا طلبند و هیچ چیز از دوزیان کار تر نیست و تکیه از برای دنیا
 جویند زیرا که هر چه نفع او پیش مضرت او پیش و علم مانند غذا است که در نفس خود صلاحیت پرورش دارد لیکن نسبت
 با صحیحان که مزاج ایشان مستقیم بود و معده و قشر تن شان از اخلاط فاسده پاک و آسانست با بیمارانی که
 مزاج ایشان منحرف بود و تن از اخلاط روده میسلی شود علت سبب یادی مرض و موجب هلاک باشد همچنین علم در
 نفس خود غذا را نافع است که سبب تربیت و تمییز اخلاق نفس و احوال قلوب باشد لیکن بشرط آنکه معذی که
 مستعمل است معلول هوا و طبیعت و محبت دنیا نبود و مزاج دل او از استقامت توجه بحضرت الهی منحرف نه و هرگاه
 که مزاج دل بحسب میل بدنیا منحرف گردد و اجزای وجودیه از اخلاط روده میسلی شود علم سبب زیانی مرض و هلاک
 و اخلاط و اخلاق روده از کبر و عجب و حقد و حسد و غیر آن قوت گیرد و نودوی شود و هلاک این غبن عظیم مگر که علیک دلیل
 نجات است سبب هلاک شود و عالمیکه بدو گرفتار آن باد و هوا از سجن طبیعت خلاص یابند پاسبان بند و اتم
 گردد و علم نافع را علامت است که نفس تقوی و تواضع و بیستی زیادت کند و بایسته شوق و طلب اشتغال
 گرداند و علامت علم ضایع آنکه نفس کبر و تفاخر و غرور و طلب دنیا زیادت گرداند و توفیق این سخن فتوی
 و نص حدیث نبوی است آنجا که فرمود علیه السلام -

من طلب العلم لله لم یصب منه باطلا	هر که طلب علم کرد برای خدا نرسید بر دره از علم
ازدادته فی نفسه ذلا فی الناس تواضعا	مگر زیاده شد از علم در نفس او ذلت و در مردمان تواضع
ولله خرفا فی الدین اجتهادا فذلک الذی	و برای خدا خوف و در دین جتهدا پس این شخصی است
یستفیع بالعلم فلیتعلمه و من طلب العلم	که نفع میگیرد از علم پس لازم است که این علم را بیاموزد
للدنیا و المنزلة عند الناس و الخطوة عند	و هر که طلب علم کرد برای دنیا و قدر نزد مردمان و بهر و اندکی
السلطان لم یصب منه باطلا از داد به	نزد سلطان نرسید بر دره از علم مگر زیاده کرده شد از علم
فی نفسه عظمة و علی الناس استطالة و بالله	در نفس او فخرو بر مردمان تکبر و از الله غفلت و زور دنیا
اغترار و فی الدنیا جفاء فذلک الذی لا ینتفع	جفا پس این شخصی است که از علم انتفاع خاص نکرد
بالعلم فلیکف و لیسک عن الحجة علی	پس باید که باز نماند و چنگ زند از حجت بر نفس خود
نفسه و الندامة و الخزی یوم القیامة	و ندامت و غم بروز قیامت -

و انتفاع و تمتع از علم که راست و بدر که ملازمت عزیم نماید نه متابعه رخص چنانکه ابو نرید بسطامی قدس سره گفته است	
ان الله اختار من الخلق قلوبا شرحها بنور هدی	تحتیق خدا تعالی پسند نمود از مخلوق دلی را که شفت او کرد از
واشرق فیها شعاع معرفته و نصب فیها سریر	نور هدایت خود تا بان کرد در و شعاع معرفت خویش قائم کرد
محبتة ثم اسکنها و اداع علمه و حکمته فن	در و تحت محبت خود پس جای داد در و آمانتک علم
عمل بعزائم و اعلم فقد حفظ الودیعة و من یتبع	و حکمت خود را پس هر که عمل کرد بر عسر ایم علم نگاه داشت آمانت

<p>وہر کہ خستہ تاملش کردہر آئینہ چنانکہ گرفتار کردی و حفظ او تاوانی</p>	<p>الخص فقد ضيعها وفرح في حفظها وزمته ضاها</p>
<p>و علم نافع مدحیات دل است و نقطہ اش از دل سبب مامت</p>	<p>و علم نافع مدحیات دل است و نقطہ اش از دل سبب مامت</p>
<p>آیا نیست انسان کہ از دے غور و نوش باز داشته شود پس میرد گفتند بے فرمود و همچنین دل است کہ ہر گاہ از دے علم و حکمت منع داشته شود بے شہ بانہ روز مرده شود۔</p>	<p>ليس الرجل اذا منع عنه الطعام والشراب يموت قالوا بلى قال كذلك القلوب اذا منع عنه الحكمة والعلم ثلثة ايام تموت وامير المؤمنين علي رضي الله عنه فرموده است۔</p>
<p>علماء چراغ از منہ اند ہر عالم چراغ زمانہ خود است کہ اہل عصر از طلب نور مے کنند۔</p>	<p>العلماء سراج الازمنة فكل عالم مصباح زمانه يستضي به اهل عصره</p>
<p>و اینچہ معلوم شود کہ وجود علماء ربانی در میان مردم بہترین نعمتے است از نعمتہاے آسمی و غیبت شان علالت نقبت حق و سبب ظلمت کفر و ضلالت و منع علم دل است و بطور آن بجا فطرت آوای حضرت عزت متعلق چنانکہ در بعضے کتب منزلہ حق سبحانہ تعالیٰ وحی کرد کہ۔</p>	<p>و اینچہ معلوم شود کہ وجود علماء ربانی در میان مردم بہترین نعمتے است از نعمتہاے آسمی و غیبت شان علالت نقبت حق و سبب ظلمت کفر و ضلالت و منع علم دل است و بطور آن بجا فطرت آوای حضرت عزت متعلق چنانکہ در بعضے کتب منزلہ حق سبحانہ تعالیٰ وحی کرد کہ۔</p>
<p>ای بنی اسرائیل گوئید کہ علم در آسمانست کیست کہ نازل شود باوے و نہ در نشانہاے زمین کیست کہ بالا بر آید باوے و نہ از پشت دریا یا کیست کہ عبور کند و بیاید باو بلکہ علم گردانیدہ شدہ است در قلوب شما ادب آموزید و کہ من بہ آداب روحانیین و عادت گیرید عبادت صدیقین کردہ خواہد شد علم از قلوب شما تا آنکہ بخود خواہد گرفت آن علم شاد و بالا بر آید از شما۔</p>	<p>يا بني اسرائيل لا تقولوا العلم في السماء من ينزل به ولا في نجوم الارض من يصعد به ولا من وراء البحار من يعبر ويأتي به العلم مجعوا في قلوبكم تادبوا بين يدي باداب الروحانيين وتخلقوا باخلاق الصديقين اظهر العلم من قلوبكم حتى يعطيكم ويغفر لكم انتمى وعلى قلوبى درمقااة المفاتيح شرح مشكوة المصليان گويد۔</p>
<p>علم نوریت در قلب مومن کہ اخذ کردہ شدہ است از چراغ بتو از اقوال محمدیہ و افعال احمدیہ و احوال محمودیہ کہ ہدایت یافتہ باو جانب خداے تعالیٰ و افعال او و صفات او و احکام او پس اگر علم حاصل شود بواسطہ بشر کیبے باشد و نہ علم لدنی کہ منقسم مے شود جانب وحی و اسام و فرست است پس وحی در لغت اشارہ باشد بہ رب و در شرع کلام آسمی است کہ فائز مے شود جانب قلب بنی پس تفکیک منزل شد بہ صورت و معنی و نباشد مگر بواسطہ جبرئیل</p>	<p>العلم نور في قلب المؤمن مقتبس من مصابيح مشكوة النبوة من الاقوال الحمادية والافعال الاحمدية والاحوال المحمودية هيئدي به الى الله تعالى وصفاته وافعاله واحكامه فان حصل بواسطه البشر فهو كسبي والا فهو لعلم اللاه في المنقسم الى الوحى والا للهام والقرينة فالوحى لغة اشارة بسرعة واصطلاحا كلام الله يصل الى القلب النبوى فما انزل صوته ومعناه ولا يكون الا بواسطه جبرئيل</p>

فہو الکلام الالہی وما نزل بمعناہ علی الشارع فعبیر
 عنہ بکلامہ فہو الحدیث النبوی و هذا قد یكون
 بغير واسطۃ فی محل الشہود کما قال اللہ تعالیٰ
 فاوحی الی عبدہ ما اوحی وقد یكون بواسطۃ
 نزول الملک الی منزولہ من الصورۃ المملکیۃ الی
 الہیۃ البشریۃ وتحقیقہ ان المتکلم الحقیقۃ ہو
 فکلمہ اولہ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بواسطۃ
 جبرئیل وثانیاً اصحابہ بواسطۃ محمد صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم وثالثاً التابعین بواسطۃ
 الصحابۃ وھلما جرا وغل یكون بنفثہ فی قلبہ
 بان یلقی معنایہ من غیر ان یتمثیل بصورۃ ان روح القدس
 نقشہ فی روحی والاھام لغۃ الابلاغ وھو علم
 حق یقدفہ اللہ تعالیٰ من الغیب فی قلوب عبداً
 قال ان ربی یقذف بالحق والفراسۃ علم یتکشف
 من الغیب بسبب تفرس آثار الصور انفتوا
 فراسۃ المؤمن فاند ینظر بنور اللہ فالفرق
 بین الاھام والفراسۃ انھا کشف الامور
 الغیبیۃ بواسطۃ تفرس آثار الصور والاھام
 کشفہا بلا واسطۃ والفرق بین الاھام والوحی
 انه تابع للوحی من غیر عکس ثم علم الیقین کا
 من طریق النظر والاستدلال وعین الیقین
 ماکان بطریق الکشف والنوال وحق الیقین
 ماکان یتحقق الا انفصال عن لوث الصلصال
 لود ودر اعد الوصال واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

پس او کلام الہی ہست و آنچه کہ معنی او نازل شد بر شارع
 و تبیین کردہ از او از کلام خویش او حدیث نبوی صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم و این حدیث کا ہے باشد کہ بغیر واسطہ و محل شہود
 واقع شود چنانکہ فرمود خدا تعالیٰ پس وحی کرد جانب بندہ خود
 ہر چہ وحی کرد و گا ہے باشد کہ بواسطہ نزول فرشتہ یعنی
 نازل میکند اور از صورت مملکی جانب صورت بشری تحقیق
 این امر نیست کہ مستکمل حقیقی خدا تعالیٰ است کہ کلام کرد اولاً محمد
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بواسطہ جبرئیل و ثانیاً باصحاب رسول خدا
 بواسطہ جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و ثالثاً با تابعین
 بواسطہ اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و با نیطورتا این
 زمان و گا ہ در قلب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و در بطوریکہ
 معنی او حاصل میشود بدون تمثیل بصورت چنانکہ خود فرمود کہ
 روح القدس و مید در قلب من و اھام در لغت ابلاغ
 باشد و او علم حق است کہ از غیب در قلوب منین می اندازد
 و فرمود کہ در دل من اندازد حق را و فرست علمیت کہ انکشاف
 از غیب میشود بسبب تفرس آثار صورت و خدا کہ سید از فرست
 سومن کہ وے می بند بنور خدا پس فرق در میان فرست و الھام
 نیست کہ در فرست کشف امور غیبیہ باشد بواسطہ او کل آثار
 صورۃ و در الھام کشف صورۃ است بدون واسطہ و فرق
 در الھام و وحی نیست کہ الھام تابع وحی است و وحی تابع الھام
 نیست بعد ازین علم الیقین خیریت کہ بطریق نظر و استدلال
 حاصل باشد و عین الیقین خیریت کہ صورت او را کہ او کشف
 و عنایات ایزدی و حق الیقین است کہ بے شائبہ لوث اقیان
 تام دارد و بہ پای آمدن غایت وصال و اللہ اعلم انتہی -

و امام حجت الاسلام زین الدین ابو حامد محمد الطوسی الغزالی و مقصد اقصی شرح اسماء اللہ الحسنى فرمودہ
 شرف بندہ بسبب علم است بختیکہ علم از صفات باری تعالی
 است ولیکن علم اشرف علمیت کہ معلوم او اشرف باشد

و امام حجت الاسلام زین الدین ابو حامد محمد الطوسی الغزالی و مقصد اقصی شرح اسماء اللہ الحسنى فرمودہ
 شرف العبد بسبب العلم من حیث انه من صفات اللہ
 تعالیٰ و لکن العلم الاشراف ما معلومہ اشرف

واشرف المعلومات هو الله تعالى فلذلك كانت
 معرفة الله تعالى افضل المعارف بل معرفة
 سائر الاشياء ايضا انما تشرف لانها معرفة لا فعلا
 الله تعالى او معرفة للطريق الذي يقرب العبد
 من الله تعالى والامر الذي يسهل به الوصول الى
 معرفة الله تعالى والقرب منه وكل معرفة خارجة
 عن ذلك فليس فيها اكثر شرف انتهى وقال في النهاية
 يا طالب الاخلاص والعبادة عليك وفقك الله
 بالعلم فانه القطب وعليه المدار والعلم ان
 العلم والعبادة جوهران لاجلهمسا كان كل ما اثر
 وتسمع من تصنيف المصنفين وتعليم المعلمين
 ووعظ الواعظين ونظر الناظرين بل لاجلهمسا
 انزلت الكتب وارسلت الرسل بل لاجلهمسا
 خلقت السموات والارض وما بينهما من المخلوق
 قائل اثنين في كتاب الله احدهما قوله عز وجل
 الله الذي خلق سبع سموات ومن الارض
 مثلهن يتنزل الامرينهن لتعلموا ان الله
 على كل شئ قدير وان الله قد احاط بكل شئ
 علما وكفى بهذه الآية دليلا على شرف العلم
 لا سيما علم التوحيد والآية الثانية قوله تعالى
 وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون
 وكفى بهذه الآية دليلا على شرف العبادة
 ولزوم الاقبال عليها فاعظم بامر الله المقصود
 من خلق الدارين فحق للعبد ان لا يشتغل
 الا بهما ولا يتعب الا لهما فاعلم ان ما سواها
 من الامور باطل لا خير فيه ولغوا حاصله
 قال ابو يزيد البسطامي عملت في المجاهدة

واشرف معلومات ما يتعالى است پس معرفت خدايتعالی
 افضل معارف خواهد بود بلکه شرافت داشتن سائر اشیا
 بوجه اینست که از آنها معرفت افعال الهی است یا معرفت
 راهیست که قریب کند عباد را از باری تعالی یا معرفت
 امریست که باو آسان می شود وصول جانب معرفت
 خدا و قرب از او هر معرفتی که خارج از این است پس در
 شرف کثرت نیست انتهای و در منهاج گفتند
 جوینده اخلاص و عبادت شما لازم است اول الامر و علم
 که او قطب مراجع اشیا واقع است و بدانکه تحقیق علم
 و عبادت و وجود هر اندک سبب ایشان هست هر آنچه که
 دین میشود و شنیده میشود از تصنیف مصنفین و تعلیم
 و وعظ و عظیم و نظر ناظرین بلکه برآیند آنها کتابها نازل و میرود
 مبعوث شدند بلکه برآیند این هر دو آسمان و زمین و
 هر چه درین هر دو است از مخلوق بطور آبدن پس
 نیکو بنگارین هر دو آیت را که در سوره آن پاک هستند
 آیت اولی قول جناب باری عز اسمه است که خداست که پیدا
 کرد هفت طبقات آسمان و مانند او زمین فروم آورد امریکه
 مابین آنها است تا بدانید که خدایتعالی بر جمیع اشیا
 قادر است و تحقیق خدایتعالی احاطه کرده است جمیع اشیا
 از علم پس این دلیل کافیت بر شرافت علم خصوصاً علم حقیقی
 و آیت ثانی قول خداست جل شانده که من جن انسان را
 نه پیدا کردم مگر برای اینکه عبادت کنند و این آیت کافیت
 برآیند دلیل بر شرافت عبادت متوجه شدن بر او پس عظم
 بدان این هر دو را که مقصود از خلق خدا هست در هر دو جهان
 پس حق است برآیند که اشتغال نکند مگر این هر دو
 و بخی نکند مگر برآیند این هر دو و بدانکه جز این هر دو از امور باطله
 است که در دین و غیر دین و لغو است که او را حاصل نیت فرموده بود بر این

ثلاثين سنة فما وجدته شيئاً انشد على من العلم
 وخطره واياك ان يزين لك الشيطان فيقول
 لك اذا كان قد ورد هذا الخطر العظيم في العلم فتركه
 اولي فلقد روى عن رسول الله صلى الله عليه وآله
 وسلم انه قال طلعت ليلة المعراج على اهل النار
 فرأيت اكثر اهلها الفقراء قالوا يا رسول الله لعل
 قال لا بل من العلم فمن لم يتعلم العلم لا يتأتى له
 احكام العباداة والقيام بحقوقها ولو ان رجلاً
 عبد الله سبحانه ونعائى عبادة ملائكة السماء
 بغير علم كان من الخاسرين فشم في طلب العلم
 بالبحث والتلقين والتدريس واجتناب الكسل
 والملاذل والآفات في خطر الضلالة والعبادة
 انتهى وقال الشيخ الفرح المحقق محي الملة والدين
 ابو عبد الله محمد بن علي ابن محمد العربي الطائي رحمه
 الاندلسي رضي الله عنه في اسرار الخلوة والشم
 العارف ذ والمعارف قطب الزمان الشيخ عبد
 الجليل اليميني رضي الله عنه في شرحها اول محراب
 عليك ايها السالك طلب العلم الذي هو رتبة
 على كل مسلم وهو العلم الذي يقيم به طهارتك لظاهرك
 والباطنة وصاوتك الجسمية والروحية
 وصيامك الحسي والمعنوي وتقربك عن
 كل ما لا ينبغي لك وطلب كل ما يفرض عليك
 طلبه خاصة لا تزيد على ذلك اصله فان العزم
 قصير وصرف الوقت الى الوقت ادنى وتحصيل
 ما يجب عليك تحصيله هو اول باب السلوك
 ثم العمل به فان العلم بلا عمل لا ينتج له الا
 الخسران فقد ورد ان العالم الذي لا يعمل بعلمه

که مجاهده کردم شش سال پس نيا فتم حيزه را دشوارتر از علم
 وخطر او و پر حذر باش از نيکه بر تو شيطان زينت کند و گويد
 که هرگاه در علم چنين هرج عظيم پيش رو آيد پس ترک کردن
 اولي باشد پس تحقيق روايت کرده شده است از رسول الله
 صلى الله عليه وآله وسلم که تحقيق فرمود مطلع شدم در شب معراج
 بر اهل جهنم پس يدم اکثر اهل جهنم فقره هستند پرسيد يا رسول الله
 از مال فرمود نه بلکه از علم پس شخصيکه علم نيا موخت او را حاصل
 نشود و احكام عبادت و قيام چنانکه حق است و اگر شخص پستتر
 نمود خداي بزرگ را مثل پرستش فرشتگان آسمان بغير علم
 پس او نزد خدا از نقصان بر ندهد کاست پس آماده باش در
 طلب علم به بحث و تلقين و تدريس و پر حذر باش از شئ
 اعمال و رننه تو در خطر ضلالت باشي پناه بخدا المتق -
 و فرمود شيخ محقق محي الدين محمد بن علي بن محمد العربي رضي الله
 در اسرار خلوت و شيخ عبد الكريم جيلي يميني رضي الله عنه
 در شرح آن اے سالك اول چيزيکه بر تو واجب است
 و طلب علمت و رض باشد بر مسلم و علميت که از و راست نماز و قيام
 طهارت ظاهره و باطنه تو و نماز تو که جسميه باشد
 و روحيه و روزه تو که ظاهري باطني است و تقوا تو
 از هر چيزيکه سزاوارت نيست و جستجو تو بهر چيزيکه
 بر تو نهي شده است طلب او بالتفصيل يا و
 ممکن بر اين امر چه عمر اندک است و صرف وقت حجاب
 وقت او لے و تحصيل چيزيکه تحصيل او بر تو واجب شد
 اين علم اول باب سلوک است بعد از اين عمل بعلم است
 چه علم بے عمل نتيجه ندارد مگر بے مانگي پس تحقيق
 دارد شده است که عالميکه عمل ندارد
 بسم خود

يعذب مثل عابد الوثن انتهى وفي مجمع البحار للشيخ
محمد طاهر الفتني قال شيخنا قطب الزمان الشيخ
علي المرتضى افاض الله فيض تفواة على المسترشدين
في رسالته غاية الكمال ما ملخصه وفق المحققون
على ان افضل الاعمال ما ينفع بعد موتك كالقيام
الصالحات الواردة في الكتاب العزيز والسيرة
الواردة في الحديث من تعليم واجراء غيره
بيروغرس نخل وبناء مسجد وترك مصحف
او ولد وقال نشر العلم افضلها فانه يبقى او مثل النخل
والبيروغري بعد مدة والعلم يبقى اثره الى يوم الدين
قال وله اسباب كتدریس ووقف كتاب
واعارته واعطاء كاغذ او مداد او قلم والعدة
فيه تعليم عامي او صبي الهجاء حتى يتفرغ علم
جدة فهو كغرس شجرة يتفرغ عليه اغصان واثما
ولا عانة بالكاغذ كهيئة الارض والمداد كالبن
والقلم كالآلة الحرب قال وما يدل على فضل التعلم
والتعليم حديث وفضل عالم يصلي المكتوبة
ثم يجلس فيعلم الناس الخیر علی العابد الذي
يصوم النهار ويقوم الليل كفضل علي اذا كان
وحديث لا ن تغدوا فتعلم آية من كتاب الله
خير لك من ان تصلي مائة ركعة قال ثم اني
رائت كثيرا من الجاهلاء المتصوفة يدعون
سلوك الطريق الى الله وهم ليسوا عليها ويتكبرون
التعلم والتعليم ويمنعون اصحابهم عنهما
كانهم اعداء العلم والعلماء ولا يعلمون
انه يضربا يمانهم ويحققون بكون النبي صلى
عليه وآله وسلم اميا ولا يعرفون انه صاحب حق

مذنب خواهد شد مثل بت پرست انتهى ودر مجمع البحار
الشيخ محمد طاهر فتني واقع است که فرمود شيخ علي در رساله
خود غايسته اکمال که تلخيص او اينست متفق شند
مفقون برين امر که افضل اعمال آنست که نافع باشد
بعد موت مثل باقيات صالحات که دارند
در کتاب مجيد و هفت ديگر که دارند شند در
حديث از تسليم علم و جاري کردن خسر و تيان و
چاه و نشاندن درخت و بنا کردن مسجد و باقيات
قرآن مجيد و اولاد صالح و فرمود که نشر علم افضل آنهاست
چه علم بقاسه کلی دارد از نيکه درخت و چاه محو می شوند بعد
مدتی و علم باقی می ماند اثر او تا قيامت و فرمود که بزرگ
علم اسباب کثيره اند مثل درس دادن و وقف کردن
کتاب و عاریت دادن او و دادن کاغذ و سیاهی
و قلم و عده و رباب علم تعليم عامي و طفل نو آموز باشد تا بحدی که علم
متفرغ میشود پس او مثل نشاندن نهالست که بروی شاخها برگ
و ثمرات پدید می آید و مدد نمودن بکاغذ بصورت ارض است
و سیاهی مثل تخم است و قلم آله زراعت و فرمود چنانکه دولت
میکنند بر فضیلت تعلم تعليم حديث است و بزرگی عالم که نماز
فرض میگذارد و نشسته تعليم می دهد خير را بر عابدی که بر فرهاز
میدارد و شبها بیدار می باشد مثل فضیلت نیت بر کثرت نماز و هفت
ديگر که هر آنه جمیع کنی و تعليم نمائی آیت از قرآن پاک بهتر است
برای تو از نيکه کعبه نمازگداری بعد از اين و دیدم که اکثر جهلاء صوفیه
که بتکلف صوفی می نمایند و دعوی سلوک جانب خدا میدارند
در حالیکه نمیتند بر سلوک و انکار می کنند تعليم و تعلم را و باز میگویند
اصحاب خود را از اين هر دو گوئی که ایشان دشمن علم و علما هستند و نمیدانند
که اين انکار مضرر انان ایشان است و حجت بر آنند بر بودن جناب
رسالت آتای صلی الله علیه و آله و سلم می دانند که در حدیث صحیح

و معدن علم و ربما یحصل للجاهل بشغل ذکر و اسم
بعض صفاء فیغتر ولا یدری ان له آفات بغیر
علم کالحول و الاحتاد و ربما یختر بعض جهال تقو
الشیخ العلم حجاب الله الاکبر ولا یدری انه
حجة علیه فان مثله فی ترک العلم بهذا کمثل من
عشق شخصاً فاخبر بانہ و راع جدار فبقول الجدار
حجاب فیترکه فانظر هل احد احق منه و کان محب
علیه ان یقطع الجدار و یصل الی المحبوب لان یجمع
و یتزک و انما وصفوا المحجاب بالاکبر لانه یحتاج
فی قطعه الی مشقة شدیدة کما قال ابو یزید
البسطامی عملت فی المجاهدة ثلاثین سنة فما
وجدت اشد من العلم و متابعتہ و کولاً لاختلاف
العلماء لتعیت و ایضاً انما یکون حجاباً لمن
طلبه للتفاخر و حطام الدنیا و ایضاً مثل من ترک
العلم بمسائل الدین لشخص مدعی محبتہ
شخص غائب عنه لا یدری طریق و صوله فارسل
المحبوب الیه کتاباً یتضمن طریق و صوله الیه
و هو یطرح الکتاب ولا ینظر الیه و یظن انه حجاب
فی الوصول الیه فلا شک انه ینسب الی الحق
او الکذب عند کل عاقل فالقرآن و الاحادیث
و علوم الدین تعرف طریق الوصول الی الله تعالی
ثم اعلم ان العلم ظاهر و باطن و للظاهر مقدمات
کالفنون العربیة و مقاصد کالتفسیر و الفقه
و المحدث و الباطن علم الاخلاق کالاخلاص
و التوکل و التواضع و التفویض و قصر الامل و التمسک
فی الدنیا و النصیحة و القناعة و الرضا
و الصبر و بالله التوفیق الله تعالی

و معدن علم بود و بسا اوقات براسه جابل و صهل میشو بسبب
شغل ذکر یا اسم بعض صفایس فریب میخورد و نیداند که براسه او
آفات است بے علم چنانکه حلول و اتحاد و بسا حجت می آرند
بعضه جمال از قول مشایخ که علم حجاب عظیم است و نمی پندارند
که این دلیل بر وسه قائم است از انکه مثل او ترک علم باین وجه
چون مثل شخصی است که عشق دارد از شخصی بعد از این خبر داده
که معشوق او را دوست پس گوید که دیوار حجاب است پس
ترک کند او را پس پس بین که کدام شخص از دحق خواهد بود و برود
و احبب بود که قطع دیوار کرده داخل جانب محبوب بود نه اینکه
باز گردد و ترک کند او را و حجاب را اگر گفتند و بهیکه دشکستن او
حاجت مشقت شدیدیه می باشد چنانکه فرمود بایزید بسطامی
عمل نمودم در مجاهده سی سال و نیافتم شدید تر از علم و متابعت
اگر نبود اختلاف علم هر آنکه رنجید و بدیم حجاب است بر او
طلب کند و براسه فخر نمودن و طمع دنیا و نیز مثل شخصی که ترک
علم مسائل دینی میکند مثل شخصیت که دعوی محبت شخصیکند
که او غایب است و راه وصول بوی نمیداند پس فرستد محبوب
او را خطی که شخصیت است بر طریق وصول او به جانب او و حال
اینست که عاشق خط را می اندازد و نمی بیند بسوسه و گویان میکند
اینکه او حجاب است در وصول و بسوسه و پس شک
نیست که این منسوب کرده خواهد شد بسوسه حق یا کذب
نزد هر عاقل پس از قرآن و احادیث و علوم دین شناخته میشود
طریق وصول الی الله باز بداند که علم بر دو قسم است ظاهر و باطن
و براسه علم ظاهر مقدمات اند مثل فنون عربیه و مقاصد مثل تفسیر
و فقه و حدیث و علم باطن علم اخلاق است مثل اخلاص
و توکل و تواضع و تفویض و قصر ال و زهد و رزق و نصیحت
و قناعت و رضا و صبر و توسل و تسبیح از حسن

و امام حجة الاسلام عليه الرحمة در کیمیا نے سعادت فرموده که شنیده باشی از صوفیان که گویند علم حجاب است
 ازین راه و انکار کرده باشی این سخن را انکار کن که این حق است چه محسوسات و هر علم که از راه محسوسات حاصل
 شود چون بآن مشغول باشی ازین حال حجاب بود و مثل دل چون حوض است و مثل حواس چون پنج حوض
 که آب از آن بچرخش آید از بیرون اگر خواهی که آب صافی از قعر حوض برآید تدبیرش آن بود که این آب را
 جمله از آن بیرون کنی و گل سیاه که از اثر آن بود جمله بیرون کنی و راه همه جوهر را بر بندی تا آب در آن نیاید
 و قعر حوض میخنی تا آب پاک صافی از اندرون حوض پدید آید تا حوض بآن آب که از بیرون در آمدن مشغول باشد
 ممکن نبود که آب از درون آن برآید همچنین این علم که از درون دل بیرون آید حاصل نیاید تا دل از هر چه از بیرون
 در آمدن خالی نشود اما عالم اگر خود را خالی کند از علم آموخته و دل بدان مشغول نماند و آن علم گذشته حجاب او نباشد
 و ممکن بود که این فتح او را برآید همچنانکه چون دل از خیالات و محسوسات خالی کند خیالات گذشته او را حجاب
 و سبب حجاب آنست که چون کسی اعتقاد اهل سنت آموخت و دلائل آن چنانکه در جدول و مناظره گویند
 آموخت و همگی خود را بآن داد و اعتقاد کرد که در این علم خود هیچ علم نیست و اگر چیزی دیگر در دل او آید که دید این
 خلاف آنست که من شنیده ام و هر چه خلاف آنست باطل باشد ممکن نشود که هرگز این کس را حقیقت کار با معلوم
 شود چه آن اعتقاد که عوام خلق را بیا موزند قالب حقیقت است نه عین حقیقت و معرفت تمام آن بود که آن تحقیق
 از آن قالب میکشوف شود چنانکه مغز از پوست و بدانکه کسیکه طریق جدل در نصرت آن اعتقاد بیا موزد او را حقیقت
 میکشوف نشود چون پندارد که همه آنست که او دارد آن پندار حجاب او گردد و حکم آنکه این پندار غالب شود بر
 چیزی آموخته باشد غالب آن بود که این قوم محبوب باشند ازین درجه پس اگر کسی ازین پندار بیرون آید علم حجاب
 نبود چون این فتح برآید او را درجه بکمال رسد و راه او این ترویج است تر بود اگر کسی که قدم او در علم را نرسد
 باشد از پیش و باشد که مدتی دراز در بند خیالی باطل بماند و اندک مایه شبهه او را حجاب کند و عالم از چنین خطر این
 باشد پس معنی اینکه علم حجاب است باید که بدانی و انکار کنی چون از کسی شنوی که او بدرجه مکاشفه رسیده باشد
 اما این مساجیان و مطوقان بجا صلی که درین روزگار پیدا شده اند هرگز ایشان را خود این حال نبوده و لیکن عبارت
 چند مزین از طایف صوفیان گرفته اند و مشغول ایشان آن باشد که همه روز خود را می شنوید و بغوطه و سجاده مرقع می زنید
 و انگاه علم و علم را ندست می کنند ایشان شتبی اند که شیطا طین خلق اند و دشمن خدا و رسول اند چه خدا و رسول علم و
 مدح گفته اند و همه عالم را بعلم دعوت کرده اند این مدبر مطوق چون صاحب حال نباشد و علم نیز حاصل نکرده باشد
 او را این سخن گفتن که روا باشد مثل او چون کسی باشد که شنیده باشد کیمیا از زر بهتر بود که از آن زر بے نهایت
 آید چون گنجائے زیر پیش او نهند دست بآن نبرد و گوید ز بر چه کار آید آرزو چه قدر باشد کیمیا باید که مثل آنست
 ز رانست مانند کیمیا را خود هرگز ندین باشد و ندانسته بود مدبر بفلس و ذکر سینه بماند و از شادی این سخن که مرغ
 گفتیم که کیمیا از زر بهتر است می کند و لاف میزند پس مثال کشف انبیا و اولیا چون کیمیا است و مثل علم علما چون در

الایمن چون این طائفه بعضی موهبت ربانی بدرجه کمال فائز شده اند و از کتب خانه و علمناهی من لدنا علما
سبح گرفته و در آن طریق اشواک شکوک و غوائل او بام کمتر است اشرف و اعلا باشند و بوارثت انبیا که صفوة طایفه

این طائفه نیستند و هستند	این طائفه اند و اهل توحید	باقی همه خویشان برپند	ولیکن درین طریقه خطیبا
از عمارت باز بستند	از جوس حدود باز بستند	در منزل در دست بستند	فانی ز خود و بدو دست باقی

بسیار است و ممالک بستماریه خطرات و سواوس و ورطات موجس و تسویات باطله و تخمیلات فاسده
ساک را در بیابان طلب حیران و سرگردان دارد و او فاسد آنکه باندگ نمائش کسراست بقیقه نجسیه
انظمان ماء از راه رفته و است از طلب بدار و حتی اذ اجاءه کم مجده شیدا و بعد از اطلاع بر حلیه حال صلاشر

غیر از حسرت و وبال نباشد نعوذ بالله من ذلک و دور است سر آب درین بادیه هشتاد و نه تاغول
بیابان نفیذ بسر است - و ایضا است و این طریقه که عبارت از مرشد کامل است نادر بود و بر تقدیر وجود

شناخت او متعذریا متعسر چه کمالات انسانی را جز صاحب کمال نشاسد و قیمت جوهر را جز جوهری نداند
بسر قصه سمرغ و غصه بدید که رسد که شناسای منطق الطیر است - و اکثر مردم بصورت موهبه و ظاهر حقیت

از راه افتاده یا قوت را مقابل خر مهره می نهند سنگ سیه نبرخ ز سرخ می خرنند - و ناگاه افتد که مبتدی
تلمیذ و تلمیذ فریفته شود و نقد عمر خود صرف خدمت ناقص کند نظن کمال و مودی بخیران حال و مال او گردد

نعوذ بالله من الغیابة و الغواية از غیبت بیشتر علما حیث مردم بر طریقه نظر نمایند با آنکه در طریق تصفیه نیز خبیث
باین طریق متحقق است چه اگر سالک بجای از علوم رسی عاری باشد از ورطه افراط و تفریط این تواند بود و از غفلت

و حکمت فارغ نه و شاید که بنا بر جعل بجد اعتدال احتمال ریاضات مفرطه کند و مودی بفساد فراج و بطلان استعداد
گردوند حضرت با وی الثقلین الی الصراط المستقیم علیه فضل الصلوة و التسلیم فرموده ما اتخذ الله و لیا جاهد لا قد

و در حدیث دیگر گفته قسم ظهیری رجلا ن جا هل
منك و عالم متهتك كذا فی التنصیر للقونی

و لوامع الاشرار لدانی و قال الامام عبد الله
ابو القاسم بن هوازن القشیری اعلو حکم الله

ان المسلمین بعد رسول الله صلی الله علیه و
آله و سلم لم یتسم افاضلهم فی عصرهم بتسمیة

علم سوی صحبة الرسول الله علیه و آله و سلم
اذ لا فضیله فوقها فقیل لهم الصحابة و لما ادرك

له و آخرتیم او را از نو یک خود علی ۱۲ هجری مانند سیرا بیست و در میدان همراست میزند و دشمنش آید ۱۳ هجری تا وقتیکه باید نزد
آن نیاید و شش چیز ۱۴ هجری پناه می جویم بخداست که از گمراهی ۱۵ هجری نگراند است خدا دوست جا بیاید و هرگز ۱۶ هجری

اهل العصر الثاني سمي من صحب الصحابة التابعين
 وراؤ ذلك اشرف سمة ثم قيل لمن بعدهم
 اتباع التابعين ثم اختلف الناس ونبأنت
 المراتب فقيل لخواص الناس ممن لهم شدة
 عناية بامر الدين الزهاد والعباد ثم ظهرت
 البديعة وحصل التداخي بين الفرق فكل فرقة
 ادعوا ان فيهم زهادا فافرد خواص اهل السنة
 المراعون انفسهم مع الله المحافظون قلوبهم
 عن طوارق الغفلة باسم التصوف واشتهر هذا
 الاسم لهؤلاء الاكابر قبل المائتين من الهجرة قال
 الامام الحافظ الحجة ابو نعيم في حلية الاولياء في خبر
 ابن عمر كل قرن من امتي سابقون فالصوفية
 سابق الامم والقرون وباخلاصهم يمتطرون
 وينصرون وقال الامام حجة الفقهاء والمحدثين
 سفيان الثوري لولا ابو هاشم الصوفي ما عرفت
 دقائق الربا رواه جمع من الحفاظ منهم شيخ
 الاسلام اهرمى وقد فضل سفيان عبد الله ابن
 عبد العزيز العمري الصوفي على سائر اهل المدينة
 مالك ومن هنالك ووافقه جماعة من اولهم
 صاحب سفيان ابن عيينة كما في صحيح ابن حبان
 وعبد الرزاق في رواية صحيحة عنه ومن اخرهم
 الطحاوي في مشكل الآثار في باب بيان مشكل
 عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قوله
 بيني وبينك ان يضرب الناس اكبدا لابل في طلب العلم
 فلا يجدون عالما اعلم من عالم المدينة وحملا
 هذا الخبر عليه وقالوا انما العالم من نخشي الله
 وان علماء الباطن هم المرادون بقوله تعالى

اسم صحابه وبعده ازان وقتكم يا فتد اهل زمانه ديك نام نهادند
 كيكه صحبت يافت صحابه را به تابعين و اين را ايشان علما
 بزرگ براسه خود پنداشتند باز گفته شد براي كيكه بعد از
 اتباع تابعين باز مردمان مختلف شدند و مراتب هم تبين
 شدند پس گفته شد براسه مردمان خاص كه اوشان شدت
 توجه بامر دين بود زهاد و عباد پسترازان ظاهر شدند و
 حاصل شد تداعي ميان فرقه پاپس هر فرقه دعوى كردند
 اوشان زهادند پس منفرد گشتند خواص اهل سنت كه رعيت
 كندگان انفس خود بودند با خدا و محافظ قلوب خود بودند
 از حوادث غفلت باسم تصوف و مشهور شد اين اسم براي قرن
 بزرگان قبل از سده دوصد هجری فرمود امام حافظ ابو نعیم در حلیه
 الاولیاء در حدیث ابن عمر كه براسه هر قرن از امت من سابقین
 پس صوفیه بسیار پیشی كندگان است و قرون اند و بوجه ظاهر
 خویش می شتابند و یاری می دهند و فرمود امام حجة فقها
 و محدثین سفيان ثوري اگر نبودے ابو هاشم صوفی تشاتم
 دقائق ريارا روايت كرد اين را جمعه از حفاظ حديث بنجله
 آنها شيخ الاسلام هر وی است و تحقيق فضيلت او سفيان
 عبدالله ابن عبد العزيز عمري صوفی بر تمام اهل مدینه امام
 و از نجاست كه موافق شد اوشان را جماعتي كه اولين
 هم اهي شان سفيان ابن عيينه اند چنانكه در صحيح ابن حبان
 و نیز عبد الرزاق آورده در روايت صحيحه خود از وے و از
 آخرين شان طحاوی اند در مشكل الآثار در باب بيان حديث
 كه روايت كرده شد از آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم قوله
 وے كه نزدیک است كه بزنند مردم جگر هایے اشتران را
 در حاليكه طلب می كند علم پس نیابند هیچ كی را دانستند
 عالم مدینه و عمل كردند اوشان اين خبر را بروے گفتند كه عالم
 كیس است كه می ترسد از خدا و تحقیق علماء باطن مراد اند از

نما یحیی الله من عباده العلماء وقال الحافظ
 کمال الدین الدمیری وقد کان الأئمة المجتهدین
 کالبشافعی وغيره یحترفون بوفور فضل علماء الباطن
 وقال الامام ابو حنیفه داود الطائی علم وعمل
 فاورثه الله علم ما لم یعلم وقال الامام حجت الاسلام
 فی الاحیاء قد کان اهل الورع من علماء الظاهر
 مقربین بفضل علماء الباطن وارباب القلوب
 کان الشافعی رحمه الله یجلس بین یدی شیبان
 الراعی کما یقعدا الصبی فی المکتب ویهله کیف
 یفعل فی کذا وکذا فیقال له مثلاً یسال هذا لعل
 فیقول ان هذا وفق لما اغفلناه وکان احمد
 ابن حنبل ویحیی ابن معین رحمهما الله تعالی
 یختلفان الی معروف الکرخی ولم یمکن فی علم الظاهر
 بمنزلهما وکانا یسالانه کیف نفعل وقد قال النبی
 صلی الله علیه وآله وسلم لما قیل له کیف نفعل
 اذا جاءنا امر لم نجد فی کتاب ولا سنت فقال
 صلعم سلوا الصالحین واجعلوه شوری بینهم
 ولذلک قیل علماء الظاهر زینة الارض والملک
 وعلماء الباطن زینة السماء والملکوت قال
 القادی ای العلماء با الله افضل من العلماء
 با حکام الله فالاولون هم الاولیاء والآخرین
 هم الفقهاء انتهى وقال المجتهد قال لی السری شیخی
 رحمه الله اذا قمت من عندی فمن یجلس لی بالحار
 المحاسبی فقال نعم یجلس خذ من علمه وادبه
 ودع عنک تشقیفة الکلام وردة علی المتکلمین
 ثم لما ولیت سمعته یقول جعلک الله لقالی
 صاحب حدیث صوفیا ولا جعلک صوفیا

قول و نے تعالیٰ انما یحیی الله من عباده العلماء وگفت فط
 کمال الدین و میری کہ تحقیق بودند ائمہ مجتہدین مثل امام شافعی
 وغیرہ کہ اقرار سے کردند بر زائد ہندگی علماء باطن وگفت امام
 ابو حنیفہ حضرت داود طائی بیا موخت علم را و عمل بران کردی
 وارث گردانید اور خدا سے تعالیٰ ابہ علیکہ نمود است وگفت
 امام حجت الاسلام در احیاء العلوم و تحقیق بودند اہل ورع از علماء
 ظاہر اقرار کنندگان بہ فضل علماء باطن وارباب قلوب بودند
 امام شافعی رحمہ اللہ نشست رو برو شیبان راعی چنانکہ می
 طفل در مکتب دے پرسید ویراکہ چگونه خواہد کرد و بفرمان
 و فلان پس گفت شد برائے دے کہ مثل توے پرسد این وی
 پس گفت کہ تحقیق این توفیق داده شدہ است از انجہ کہ غفلت
 کردیم از ان و بود امام احمد ابن حنبل و یحیی ابن معین رحمہما اللہ تعالی
 کہ اختلاف میکردند نزد معروف الکرخی و نبود در علم ظاہر مرتبہ
 او شان و بودند آن ہر دو کہے پرسیدند از دے کہ چگونه
 کنیم در انحالیکہ فرمود بنی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برائے انجہ کہ
 گفتہ شد برائے دے کہ چگونه کنیم و فتیکہ آید بار امرے کہ نیابہ
 دے اگر کتاب و سنت پس گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 کہ پرسید از صالحین و مشون کنید با خود ہا و برای ہمین گفتہ شد
 کہ علماء ظاہر زینت زمین و ملک اند و علماء باطن زینت
 آسمان و عالم ملکوت گفت قاری کہ علماء با اللہ افضل اند
 از علماء با حکام اللہ پس اول او لیا ہستند و آخر
 شان فقہا و فرمود حجتہ کہ گفت از من شیخ من حضرت
 سری سقطی کہ وقتیکہ مے روی از نزد من پس یکجا نشینی
 پس گفتم کہ نزد حارث محاسبی پس فرمود عمدہ مصاحب
 است بگیر از علم مے و ادب دے و بگذارد از خود بیکسی گذارد
 کلام در در کردن مے برستگین باز و فتیکہ روگردانیدم شنیدم ویراکہ
 مے گفت گردانند ترا خدا و تعالیٰ محدث صوفی و نگردانند ترا صوفی حجتہ

صاحب حدیث اشار الی ان من حصل الخ^{بث}
والعلم ثم التصوف افلح ومن تصوف قبل العلم
خاطر بنفسه انتج وقل کان الامام مالک افلا
يعرض عن الصوفية واخره مرجع عن ذلك
واستفاد من بعض اولئك ثم قال فی مادوا
ابن ابی حاتم فی تفسیره وابن عدی فی کامله العلم
لیس بکثرت الروایة انما العلم نور یجعل الله
فی القلب قال المنادی فی شرح جامع الصغیر
یشیر الی علم الباطن ای علوم الاسرار الباطنیة
الکشفیة والانوار القلیبیة التي تكون للصوفیة
كما ورد علم الباطن سر من اسرار الله یقذفه
فی قلب من یشاء من عباده ودر کتاب منتز
من الضلال بعد از ذکر مبادی احوال خود فرموده است
واکتشف لی فی اثناء هذه الخلوة امور لا یکن
احصاء ها واستقصاء ها والقدر الذی اذکره
لینتفع به انی علمت یقینان الصوفیة هم
الساکون بطریق الله تعالی خاصة وان
سیرتهم احسن السیر وطریقهم اصوب لظ
واخلاقتهم اذکی الاخلاق بل لوجه عقل اعتقاد
وحکمت المحکماء و علم الواقفین علی اسرار الشرع
من العلماء لیغیروا شیاً من سیرهم و اخلاقهم
و یبدلوه بما هو خیر منه لم یجد والیه سبیل
وان جمیع حرکاتهم و سکنا تهم فی ظاهراً هم
و باطنهم مقبلة من نور مشکوة النبوة
ولیس وراء نور النبوة علی وجه الارض
نور یتصناه به و بالجملة فماذا یقول نقول
فی طریقة طهارتها و هی اول شرد طهارتها یبار

اشاره کرد - بانیکه کسیکه حاصل کند حدیث و علم و باز تصوف
فلح باید و کسیکه صوفی شود قبل علم خود را در خطر افکند تمام شد
کلام حجة الاسلام و امام مالک اولاً از صوفیه اعراض داشت
و در آخر از ان رجوع کرده از بعض اوشان استفادہ کرد
باز گفت - در آنچه کہ روایت کرد - ویرا ابن ابی حاتم و تفسیر
و ابن عدی در کامل خویش کہ علم بکثرت روایت نیست
بلکہ علم نوزیست - کہ میگردد اند - ویرا خدا تعالی در قلب
عبدالرؤف متاوی و در شرح جامع صغیر گفته کہ اشارت
کرده است - بسوئی علم باطن یعنی علوم اسرار باطنیہ کشفیہ
و انوار قلبیہ کہ برائے صوفیہ باشد چنانکہ وار و شد
کہ علم باطن سرسیت - از اسرار آتی می اندازد - ویرا
و در قلب کسیکه میخواهد از بندگان خود و منکشف شدند برآین
در اثنای این خلوتها چند امور کہ شمار آنها و تمام گرفتن
آنها ممکن نیست و مقدار یک ذکر خواهم کرد ویرا تا کہ نفع گرفته
شود - بدان من یقین داشتم کہ صوفیہ کسانے اند
کہ رونده اند - بر راه خدا با خصوص و سیرت شان حسن
سیر و طریق شان اصوب طرق و اخلاق شان پاکیزه
اخلاق بلکہ اگر جمع کرده شود - عقل عاقلان و حکمت
حکیمان و علم واقفین اسرار شرع از علماء تا کہ متغیر
چیز را از عادات اوشان و اخلاق ایشان و تبدیل
دهند ویرا بانچه کہ بهتر از وے است نخواهند یافت
بسوئی وے را به و به تحقیق جمیع حرکات و سکنا
شان در ظاهر و باطن حاصل کرده شده اند - از نور
مشکوة نبوت و نیست و راے نور نبوت بر روی زمین
نورے کہ روشنی حاصل کرده میشود بوسے خلاصه کلام
اینکہ پس چه خواهند گفت فاکلین در طریقة طهارت خود
کہ اول شرد پاک کردن قلب است

بالکلیه عما سوے الله تعالیٰ و مفتاحها انجاری
 منها اجری التریه من الصلوة استغراق القلب
 بذکر الله تعالیٰ و آخرها الفناء بالکلیه فی الله
 عزوجل و هذا آخرها بالاضافة الی ما یکاد یخل
 تحت الاختیار و الکسب من ادائها و هی علی
 التحقيق اول الطريقة و المشاهدات و مناقیل
 ذلک کالذہلیز للسالك الیه و من اول یطرق
 بتدی المکاشفات و المشاهدات حتی انهم
 فی یقظتهم یشاهدون الملائکة و ارواح الانبیاء
 علیهم الصلوة و السلام و یمعون منهم صوتا
 و یقتبسون منهم فوائد ثم یترقی الحال من
 مشاهدة الصور و الامثال الی درجات یضیق
 منها نطاق النطق و لا یجاول معبران یعبّر
 عنها الا اشتغل لفظه علی خطاء صریح لا یمکن
 الاحتراز عنه و علی الجملة ینتهی الامر الی قرب
 من یکاد یتجمل منه طائفة المحلول و طائفة اللاحق
 و طائفة الوصول و کل ذلک خطاء و قد بینا
 وجه الخطاء فیہ فی کتاب المقصد الاقصی
 فی شرح اسماء المحسنی بل الذی لا یستلزم تلك الحالت
 فلا ینبغی ان یرید علی ان یقول

وکان مکان مالست ذکره: فظن خیرا و لا تسئل عن الخبر
 و بالجملة فمن لم یرزق منه شیئا بالذوق
 فلیس یدرک من حقيقة النبوة الا الهم
 و کرامات الاولیاء علی التحقيق بذایات
 الانبیاء علیهم الصلوة و السلام و کان ذلک
 اول حال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
 حين اقبل الی جبل حراء حین کان یخلفو فیہ

بالکلیه از مانوسے الله تعالیٰ و کلید و سے کة ثم مقام محرم
 است از نماز استغراق قلب است بذکر آتی و آخر آن
 کلی است در حق عزوجل و این آخر است بنیت آنچه که قریب است که داخل شود
 نیز اختیار و کسب از اوائل آن و این بالتحقیق اول طریق
 و مشاهدات است و آنچه گفته شد که این دہلیز است
 برائے روندہ آن طرف و از اول طریقت کہ بتدائی
 مکاشفات و مشاهدات میشود - بمشایہ کہ او شان
 در بیداری خود مشاہدہ میکنند - ملائکہ و ارواح انبیاء
 علیہم الصلوة و السلام را از او شان آواز ہای شنود
 و از او شان فوائد حاصل میکنند - باز ترقی میکند - حال
 از مشاہدہ صور و امثال بسوے درجات کہ تنگ میشود
 از ان گویائی و نہ قصد میکنند - تعبیر کنندہ از نیکہ مراد گیرد
 از و سے مگر شامل باشد نقطہ و سے بخطائے صریح کہ از و
 پرہیز ممکن نباشد و بالاخر منتہی میشود امر باینکہ باشد
 کہ قریب باشد کہ خیال کند از و سے کہ وہی حصول را
 و کہ وہی اتحاد را و کہ وہی وصول را و این جملة خطا باشد
 و وجہ خطا در و سے بیان کردہ ام - در کتاب خود المقصد
 الاقصی فی شرح اسماء المحسنی بلکہ بیاطن دانستہ ام
 این حالت را پس مناسب نیست - اینکہ زیادہ کردہ
 شود - باینکہ گفته شد

و بود آنچه بود و نیستیم من آنچه کہ نہ ذکر خواہیم کرد و بپس گمان نیک
 کن و پسر از خبر و - و بالجملة پس یکسہ نہ روزی دادہ شود
 از و سے اندکے ذوق پس نہ ادراک کند بذہ حقیقت نبوت
 مگر بر نام و کرامات اولیاء ہر آئمہ حال ابتدائی انبیاء
 علیہم السلام اند - و بود این اول حال جناب شول صلی اللہ
 علیہ وسلم - و قتیکہ متوجہ شد سوے کوہ حرا
 در حالیکہ خلوت میکرد و در و سے بار بار خویش را عبادت

به و بتعبد حتی قالت العرب ان محمد عشق
 ربه و هذه حالة يتحققها بالذوق من لبيك
 سبيلها فمن لم يذوق الذوق فيتيقنها بالتجربة
 والتسامع ان اكثر معهم الصلبة حتى يفهم
 ذلك بقرائن الاحوال يقينا فمن جالسهم
 استفاد منهم هذا الايمان فهم قوم لا يشقى
 جليسهم ومن لم يذوق صحبتهم فليعلم
 امكان ذلك يقينا بشواهد البراهين على
 ما ذكرناه في كتاب عجائب القلب من كتاب
 الاحياء والتحقيق بالبرهان علم وملازمة
 عين تلك الحالة ذوق والقبول بالتسامع ^{لذوق}
 بحسن الظن ايمان فمذهبة ثلاث درجات في
 الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم ^{حج}
 ووراء هؤلاء قوم جهال هم المنكرون لاصل
 ذلك المتعجبون من هذا الكلام يستمعون
 ويسخرون ويقولون العجب انهم كيف
 يهذون وفيهم قال الله تعالى ومنهم
 من يستمع اليك حتى اذا اخرجوا من عندك
 قالوا للذين اوتوا العلم ما ذا قال انفا واذلك
 الذين طبع الله على قلوبهم واتبعوا اهواءهم
 نقی قال الامام احمد القشاشي واقتباسهم
 من مشكوة النبوة بما اعطاهم الله تعالى
 من الفهم بمنه ما لم يعطه كثير من خلقه
 فيحقق على بعض الناس ما استسوا عليه
 امورهم من الاصول لذلك ليظن انها
 لا اصل لها في علمه والامر خلاف ظنه اذا
 حقق ومن ههنا قال الشيخ محي الدين في

عن سادات مسكرونا انك اهل عرب گفتند که محمد صلی الله علیه و آله
 عشق ورزید با پروردگار خود و این حالت متحقق میشود
 بذوق کسی را که سلوک راه و سبب کند پس کسیکه
 نه روزی داده شود - ویرا ذوق پس یقین میکند
 ویرا تجربه و شنیدن اگر صحبت بسیار دارد و او شان
 تا آنکه فهم کند - این را بقرینه های احوال یقیناً پس
 کسیکه بهشتین شان شود - از او شان استفاده کند -
 این ایمان را پس او شان قومی هستند که بدیخت نمیشود
 بهشتین شان و کسیکه نه روزی داده شود صحبت
 او شان را پس بداند امکان این یقیناً به شواهد بزرگ
 چنانکه ذکر کرده ایم - ویرا در کتاب عجائب القلب از
 کتاب احیاء العلوم و تحقیق بذریعه دلائل علم است
 و اختیار این حالت ذوق است و قبول کردن بذریعه
 شنیدن و تجربه و گمان نیک ایالت پس این سه درجه اند
 بلند میکند خدا و چه بگوید کسانی که ایمان آورند از شما
 و کسانی که علم داده شدند - و سوائی ازینها قوم جاهل
 که منکرین اصل اند و ازین کلام متعجب میشوند و میشوندند - و
 تسخر میکنند و میگویند که عجب نیست که آن کسان بجهل
 ندیان میگویند و در حق آنها فرمود حق تعالی و از او شان
 آنکه می شنوند از تو و هرگاه می روند از نزد تو میگویند
 برائے کسانی که داده شدند علم که چه گفت و این وقت
 همان کسانی اند که هرگز در دلمای شان خدا پیروی
 او شان خواهشات خود را فرمود امام احمد قشاشی و حاصل کرد
 شان از مشكوة نبوت بسبب آنست که داد خداوند تعالی او شان را
 فهم با حسن خویش آنچه که نداده اکثر از مخلوق خویش پوشیده میشود
 بعضی کسان آنچه که بنیاد نهاده اند او شان بر او خود را از اصول
 انیکان کرده اند که این اصل نیست و علم شان من خلفان گمان میباشد و فتنه
 تحقیق میشود و ازین گفت شیخ محي الدين ابن العربي

الفتوحات المکیة فانصه السعید من وقف
 عند حدود الله ولم يتجاوزها وانا والله ما
 تجاوزنا منها جدا ان کن اعطانا الله من الفهم
 عنه تعالى ما لم يعطه کثیرا من خلقه فدعونا
 الى الله على بصيرة من امره اذ كنا على بينة
 من ربنا انتهى وتفاوت مراتب الفهم عنه
 تعالى بين اهل الاسلام مما لا تنازع فيه
 وفي البخاری فی باب نکاح الاسیر عن ابی
 جحيفة قال قلت لعلي رضي الله عنه هل من
 شيء من الوحي الا ما في كتاب الله قال لا والله
 فلقى الحجة وبر النعمة ما اعلم الا انها يعطيه الله
 رجلا في القرآن الحديث وفي باب كتاب
 العلم عنه قال قلت لعلي هل عندكم كتاب
 قال لا الا كتاب الله او فهم اعطيه رجل مسلم
 الحديث ويشهد له قوله تعالى ففهمناها
 سليمان وكلا آتينا حكما وعلما ويوضح ذلك
 ما في رياض النضرة للمحب الطبري رحمه الله
 عن عمر قال كنت ادخل على رسول الله صلى
 عليه وآله وسلم وهو وابوبكر يتكلمان في
 علم التوحيد فاجلس بينهما كما في زنجي لا اعلم
 ما يقولان اخرجهم الملاء في سيرته انتهى
 وقال الامام العارف الرباني الشيخ عبد الله
 الشعرائي في ارشاد الطلبة والمریدین علم
 يا اخي ان طريق الصوفية هو الصراط المستقيم
 وهو اجل الطرق واساها فان الطرق تشر
 وتتصنع بحسب غاياتها وهذا الطريق غاية
 معرفة الحق جل وعلاه ومعرفة الآداب المتعلقة

در فتوحات مکیه که انچه تصریح کرده و سوسه را
 سعید که توفیق کند نزد خود و خدا و از خود
 تجاوز نکند و ما قسم بجهاد نه تجاوز کردیم از دوسه
 حدی را ولیکن داد ما را خدا فیما چنان که نه داد بسیار
 از مخلوقات خویش پس دعوت کردیم - بسوی خدا از بصیرت
 بحکم و سوسه چه که بودیم - ناگواه از رب خود تمام شد - کلام شیخ
 و فرق مراتب فهم از سوسه تعالى میان اهل اسلام چنانست
 که در ان کسے را شک نیست و در بخاری شریف در باب
 نکاح الاسیر از ابی جحیفه مرویست که گفته ابی جحیفه که گفتیم یا علی
 مرتضیٰ رضی الله عنه که آیا حق نزد شما چیزیست از وحی غیر آنچه
 که در کتاب الله هست فرمود نه قسم یکیشکاف دانده را
 و آخرید نفس را نمیدانم - مگر فهم را که میدهد ویرا خدا مردار و
 قرآن تا آخر حدیث و در کتاب اعلم هم از سوسه مرویست
 که گفت گفتیم یا علی مرتضیٰ رضی الله عنه آیا هست - نزد شما
 کتاب گفت نیست سوسه کتاب الله تا فهمیکه مرد مسلمان
 داده شد تا آخر حدیث و شاید براسه سوسه قول و حق تعالى
 است پس فهمانیدیم آن را به او دادیم هر یک را حکم و علم و اضم
 میکند این را آنچه که در رياض النضرة مصنف شیخ محب طبري است
 رحمة الله علیه آنچه که تصریح کرده از عمر رضی الله عنه که گفت می
 داخل شدیم حضور رسول خدا صلی الله علیه وسلم در حالیکه آنحضرت
 و حضرت ابوبکر مکالمه می فرمودند در علم توحید پس بنشستم میان آن
 گویا که حبشی ام و نمیدانم که چه میگویند - آن هر دو کسان بر آورد
 ویرا جماعتی در سیرت خود تمام شد کلام قناشی و گفت امام عارف
 ربانی شیخ عبد الله بن شعرائی در ارشاد الطلبة والمریدین که بیان می برد
 که طریق صوفیه صراط مستقیم است بزرگترین راه با روشن ترین آن پس
 بتحقیق راه ما ساخته می شوند موافق فوائد آن و این طریق نهایت
 معرفت حق جل و علا است و شناخت آداب متعلقه

بحضرت و معلوم ان معرفة الحق تعالى اشرف
 العلوم كما ان معرفتها اشرف واعز ما في الوجود
 فلذلك كان الطريق الى معرفته افضل لطرق
 وكان الشيخ الدال عليه سيد الادلاء و الامم
 واعظمهم و السالكون اليه اسعد السالكين
 و انجا هم فينبغي لكل من نصحه نفسه ان لا يسلك
 من الطرق سوى هذا الطريق لا ارتباطه
 بالسعادة الابدية فانه حاصل لعلوم الشريعة
 و الحقيقة و العارف به حقيق بمقام الشيخية
 و الوراثة النبوية الكاملة و من حصل فيه
 قبل له الشينم و الوارث و الاستاد ان كان عالما
 و النبي ان كان في زمن النبوة ثم اعلم يا اخي
 ان هذا الطريق لما كان في مقام الغرة و الشرف
 حفت به اوقات من سائر الافاق فلا يسلكه
 الا شجاع مقدم على يد شينم علام و حنيد ثقة
 الفائدة فعلى الشينم ان يوفى حق تربيته و على
 المريدان يوفى حق طريقه بالسمع و الطاعة
 انتهى و قال في اليواقيت و الجواهر علم حرمت
 الله تعالى ان حقيقة الصوفي فقيه على بعلمه
 لا غير فاورثه الله بعلمه الاطلاع على دقائق
 الشريعة و اسرارها حتى صار احدهم مجتهدا
 في الطريق و الاسرار كما هو شأن الائمة المجتهدين
 في فروع الشريعة و لذلك شرعوا في الطريق
 واجبات و محرمات و مندوبات و مكروهات
 و خلاف الاول زائدا على ما صرح به الشريعة
 كما استنبط المجتهدون نظير ذلك فما من
 احد منهم حتى له قدم الولاية الا هو مجتهد

حضرت آية و معلوم است که معرفت حق تعالی اشرف
 علوم است چنانکه معروف آن اشرف و عزیزترین جود است
 پس برای همین راه معرفت و افضل طریق شد
 و شیخ زینا بروی سرور راه نمایندگان و کامل ترین و
 بزرگترین شان و سالکین بسوی و سعیدترین سالکین
 و نجات یابنده تر آنها پس برای کسیکه نصیحت کند
 نفس خود را لایق است که نرو دبراه دیگر سوا این راه
 بوجه ارتباط به سعادت ابدیه پس تحقیق که این راه حاوی است
 بعلوم شریعت و حقیقت و عارف بوسی لایق بمقام شیخ و وراثت
 نبویه کامل و کسیکه حاصل کند و روست ویرا شیخ و او شایسته
 و وارث خواهند گفت اگر تابع باشد و بی خواهند
 گفت اگر باشد و رزمین نبوت باز بدان که برادرین
 که این طریق چونکه در مقام شرف و عزت است ویرا
 آفات هم در گرفتند اند پس سالوک وے نکند مگر مرد
 شجاع پیشه گیرنده بر دست شیخ بسیار عالم و این وقت
 فائده واقع خواهد شد پس بر شیخ لازم است که حق تربیت
 ویرا تمام کند و بر مرید واجب است که حق طریق شیخ
 بجان و دل بجا آورد تمام شد کلام شیخ در ارشاد الطلیه و المریدین
 و در یواقیت الجواهر فرمود که بدان رحم کند ترا خداوندی تعلق که
 حقیقت صوفی فقیه باشد که عمل کند بر علم خود نه بر غیر پس اگر دانست
 ویرا الله تعالی سبب علم و اطلاع را بر دقائق شریعت استمرار
 تا اینکه باشد یکی از اوشان مجتهد در طریق و اسرار چنانکه شأن
 ائمه مجتهدین در فروع شرعیه میباشد و همین وجوه اوشان در طریق
 واجبات نهادند و محرمات و مندوبات و مکروهات و خلاف
 اولی زیاد بر آنکه شریعت ویرا تصحیح کرده چنانکه مستنبط
 کردند مجتهدین مثل وے پس نیست یکی از اوشان
 که ثابت شد ویرا قدم در ولایت مگر اینکه مجتهد

فی الطريق لیس عندہ تقلید الا بما صرح به
 الشریعة او اجماع علیہ الامة فقط فمن ادعی
 مقام الکمال فهو مقلد فهو غیر صادق فقد سمعت سید
 علی الخواص یقول مراراً لا یکمل الرجل عندنا فی
 الطريق حتی یاخذ العلم من حیث اخذه
 المجتهدون وایضاً فیہ وقد رأیت فی کتاب
 الرعاية للشیخ عزالدین ابن عبد السلام سلطان
 العلماء بمصر ما نصه کل الناس قعد واعی سرور
 الشریعة وقعداً لصوفیة علی قواعد ما للشیخ
 لا تنزلزل ویؤید ذلک ما یقع علی اید یهم
 من الکرامات والخوارق ولا یقع ذلک قط
 علی يد عالم وبلغ فی العلم ما بلغ الا ان سلك
 طریقهم انتمی وقد بلغنا انه کان یقول مثل
 ذلک وهل ثم طریق للشریعة غیر ما بایدینا
 من النقول ثم یقول من زعم ان ثم علماً باطنیاً
 للشریعة غیر ما بایدینا فهو باطنی یقارب الزندق
 فلما اجتمع بالشیخ ابی الحسن الشاذلی بمطرح و
 واخذ عنه صار یمدح طریق القوم کل المذبح و یقول
 انها طریق جمیع اخلاق المسلمین وکان یقول
 حجة الاسلام الغزالی مثل ما کان یقول الشیخ
 عزالدین اولاً فلما اجتمع بالصوفیة وذاق
 طریقهم صار یقول ضیعناً عمرنا بالبطالة ای لما
 لا اشتغال بالعلم علی طریق اهل الجدل من
 غلبة القول علی العمل انتمی شیخ محقق عارف
 مولانا محمد ابن محمود الحافظی البخاری الشهیر

در طریق باشند ونباشد نبرد و سے تقلید مگر بر آنچه کہ
 صراحت کرد۔ ہونے شریعت یا اجماع کردہ ہر وہی است
 پس کسیکہ دعوی مقام کمال کند پس وہی مقلد است و غیر صادق
 و تحقیق شنیدم از سرور خود علی خواص کہ بار بار سے فرمود
 کہ انسان کامل نمیشود۔ نیز و ما در طریق تا اینکه بگردد علم از حق
 اخذ کردہ اند مجتہدون و ہم درو سے است کہ تحقیق دیدم
 در کتاب الرعاية مصنفه عزالدین ابن عبد السلام کہ در حدیث سلطان العلماء
 بود آنچه تصریح کرد۔ و سے راہم مردمان رسوم شریعت را
 گرفتند و صوفیہ آن قواعد را گرفتند۔ کہ لغزش ہونے پذیرند
 و یویدانست۔ آنچه کہ واقع میشود۔ ہر دستما سے شان از
 کرامات و خوارق و واقع نمیشود۔ این ہرگز ہر دست عالم
 اگرچہ رسد در علم مجہد سے۔ مگر اینکه سلوک کند طریق و شان
 و تحقیق رسید ما را اینکه و سے میگفت بمثل این
 کہ آیا طریقے است برائے شریعت سوائے آنچه کہ نزد
 ما یانست از نقل باز میگفت کہ کسیکہ گمان کند کہ علم باطن
 برائے شریعت غیر آنست کہ در دست ما یان است
 پس و سے باطنی است۔ قریب بہ زندیق پس و قتیکہ یکجا
 شد با شیخ ابی الحسن شاذلی در محروسہ مصر و گرفت از وہی علم را
 برگشت و طریقہ قوم را چنان تعریف میکرد کہ حق وہی بود
 و میگفت کہ این طریقے است کہ جامع اخلاق مسلمین است
 و حجة الاسلام غزالی میگفت بمثل شیخ عزالدین اولاً پس و قتیکہ با صوفیہ
 جمع شد و بچند لذت طریق شان میگفت کہ ضائع کردیم۔
 عمر خود و بطالت یعنی بسبب آنچه کہ اشتغال بعلم کردہ شدیم بر طریق
 اہل جدال از غلبہ قول بر عمل۔ یعنی سخنا سے گفتند
 لیکن برو سے عمل نے داشتند۔

بخواجہ بارسا نقشبندی فرماید شاخ طریقت قدس اسرار و احکم کبرایے دین و مقتدایان اہل یقین اند
 و جامع میان علوم ظاہری و باطنی و ارباب احوال و اصحاب کمال اند و عقاید صافیہ ایشان بنا بر اصول

صحیح صریح است از کتاب و سنت و اجماع ائمه مؤید است بدلائل عقلیه و شواهد نقلیه و باینمه اهل ذوق و وجدان
 کشف و عیان اند قد اقبل الله سبحانه علیهم بلطفه و جذب بهم عز وجل الیه بلطفه سبقت لهم
 من الحسنه و الزمهم کلمه التقوی فهو عن الله و صاروا الی الله و اعرضوا عما سوى الله خرقوا
 انوارهم و حالت حول العرش اسرارهم و از باب غرایم اند و خواص مومنان اند و متفان مؤیدان
 مذاهب و عقاید اهل سنت و جماعت اند از بدعتها و ضلالتها دور اند نجوم آسمان هدایت و نجوم شیطانی
 غوایت اند نور السالکین و فضیحه المدعیین و قمع المبتدعین و حجة لاهل السنة و المذنبین
 و خداوند عز وجل انوار و ولایت و آثار هدایت ایشان را بین المومنین بکسب و رحمت خود متفیض و تبیین فرموده
 اولئک کتب فی قلوبهم الایمان و ایدهم بروح منه فمن عاداهم اعدنا و اهلهم هلاک و هو
 لا یشرع و شیخ عبدالحق محدث دهلوی میگوید که گمان نبرند که طریقه تصوف مخالف مذهب اهل سنت
 و جماعت است و صوفیه فرقه دیگر اند و راه این فرقه ناجیه حاشا و خلاصه این ملت اقوم
 بحقیقین صوفیه اند که در ظاهر و باطن مقتبسان انوار سنت و مکاشفان سر حقیقت اند و در سلوک طریقت
 اتباع علماء و حالاً و اختیار عزیمت ظاهر او باطناً و تحقیق معنی صدق و اخلاص و معرفت مکمل نفس و قایق دریا
 و تهذیب اخلاق و تصفیه باطن بچکس از ایشان پیشی نکرده و آنچه ایشان را از اعمال و اخلاق و احوال
 و مقامات و مواجید و اذواق و نکات و اشارات و سائر کمالات دست داده هیچ فرقه دیگر را نداده
 شیخ جلال الدین سیوطی که از اعظم علمای متأخرین حدیث است و عقاید خود را بنویسد و معتقدان
 طریق المجتهد و صحبه طریق مقوم و در تخصیص طریق جنید و اصحاب او اشارت بمقصود کرده است
 چه طریق جنید و اصحاب و معنی امثال و اقوال و معنی طریقه جامعه است که در دست حکیم و تعظیم کتاب
 و سنت و تقدیم ظاهر بر باطن و جمع بین الشریعه و الحقیقه بر وجه اتم و اکمل است و در طریقه ایشان نهادن رعایت
 ظاهر احکام و ترک رعایت فتوای شریعت قطعاً نیست منقول است که در قدس سره فرموده است که بنا
 بر طریقه ما بر کتاب و سنت است و هر چه مخالف کتاب و سنت است و خارج از آنست مردود و باطل است
 و نیز فرموده است که اگر در ذکر و نماز و تلاوت قرآن ذوق و حضور و خشیت و شوق دست داد پس امیداری
 فتح باب است و الا بدانکه طریق مسدود است و نیز فرموده است من لم یسمع الحدیث و نیجا لیس
 الفقهاء و یاخذوا به عن المتأد بین انفس من اتبعه قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی یقین
 ۱۰ تحقیق متوجه شد بعد تعلی بر او شان بلطف خویش و بشیوه او شان را بسوی خود بلطف خود سبقت کرد و بر او شان از مائیکه و لازم کردند
 او شان را که توفیق فیهند او شان را خدا و برگشتند بسوی خدا و از بسوی الله اعراض کردند و جماعات را انوار شان بدریدند و اسرار شان گردید و عن بکشتند
 ۱۱ روشنی سالکین اند و ضیعت کنند مدعیین و بیخ کنند بدعیان و محبت بر اهل بیعت و مومنان ۱۲ آن مومنان که با کافران
 دوستی ندارند نوشته است خدا و دل ایشان را امان را و قوت داده است ایشان را بلطف فی از جانب خود پس یکدشمن داشت
 او شان را باند کرد او شان را یعنی بدنام کردی ملاک شد و آنجا که خداوند ۱۳ و اعتقاد کفر - آنکه طریقی جنید و یاران او طریقی
 را است کرده شده است ۱۴ کسی که نشنود حدیث و باطنها را بهم نزنشند و از ادب یا بنده طمان ادب بخیر و در تباهی افتد
 بگویند راه من است میخوانم - بسوی خدا با محبت ظاهرین و پیرانی من نیز میخوانند ۱۵

انا ومن اتبعني الآية انتهى مير خمين ابن معين میندی در فواح گوید و بطریق تصوف انوار آتی هست			
و معرفت اشیا گنای از آیه	علم التصوف علم لیس عرفه	الاخوف فطنه بالحق معرفه	ولیس یعرفه من لیس عرفه
و کیف بشهد ضیو الشمشکوف	تا من خبر از طور تصوف ارم	بر ماضی عمر خود تا سفت ارم	چون ترک تکلفات رسمی کردم
صد عیش و نشاط بے تکلف ارم	و نهج سبیلی واضح لمن هتد	ولکنها الا هواء عمت قات	شنیده باشی که اسکندر نقاشان
خطا و چین را فرمود که دو دنیا را مقابل نقش کنند و پرده در میان آورند و از طرفین خیالات انگیزند نقاشان نقوش غریبه مختلفه بکاشتند و استادان چین تصفیه و تجلیه بکار میداشتند بعد از رفع حجاب و کشف نقاشان نقاشان خطا را بر قیاس و کج بین حاصل شده بود زیبا تر از ان در صفحه استادان چین می نمود			
ایدل ز طریق اهل صورت بگذر	آینه شو و ز هر که درست بگذر	اگر نور صفا را عارفان میجوئی	از هر چه ترانیت ضرورت بگذر
شیخ الطائفة ابو یزید بسطامی میفرماید اخذتم علمکم منیتا عن صیبت و اخذنا علمنا عن الحی الذی لا یموت			
پر شد ز شراب عشق جام دل من	وز لوح وجود شست نام دل من	امروز رسید خوش بکام دل من	گفتی سخن شهادت با نم همه روز
امام فخر الدین رازی با شیخ نجم الدین گفت نجم عرفت دیک فرمود بوار دات ترد علی القلوب فتجهر النفوس عن تکذیبها			
اهل صیقل رسته انداز بودند	هر دے بیند خوبی بے دگر	نقش و قشر علم را بگذشتند	رایت عین یقین افرشتند
ذوق و فکر و روشنائی یافتند	بحر بھر آشنائی یافتند	مرگ کز وی جمله اندر چشتند	میکند این قوم بر وی شیخند
کس نیاید بر دل ایشان ظفر	بر صدف آید ضرر ز بگر	مگر چه نخوفت را بگذشتند	لیک محو و فقر را بر و شتند
بر تر انداز عرش و کرسی خلا	سکنان مقعد صدق خلا	صد نشان دارند محو مطلق	چه نشان بل عین دیدار حقند
و کشته و راء النقل علم یدق عن مدارک غایات العقول السلیمة تلقیته منی و عنی احنف ته			
و نفسی کانت عن عطائی مدائی	و مخالفت این طائفه با یکدیگر مبنی است بر اختلاف در کتمان و افشائی	ابکی الی الشرق ان کانت منازکم	من جانب الغرب و حق القیل و لقا
اسرار بعضی می گویند	اقول بالحد حال حین اذکره	خوف الرقیب و ما بالحد من خال	و بعضی می گویند
الا استغنی خیرا و قل لی همی الخمر	ولا تستغنی سیرا اذا لمکن الجهم	و عجب باسم من هو ی دعی من الکفی	فلا خیر فی الذات من و نهما
علم تصوف علم نیست که نمیشناسد و بر اگر صاحب عقل که حق معروف باشد و شناخت نمیتواند کرد و بر اگر کسیکه نه حاضر و نه ویرا چگونه حاضر باشد و بر وی روشنی آفتاب نابینا ۱۱ و طریقه راه ما واضح است برای کسیکه بدایت یابد ولیکن خواهشها نابینا گردند پس نابینا گشت ۱۲			
۱۳ اگر فقیه شماعلم خود را که مرده است از مرده و گرفتار عالم خود را از زنده که می میرد ۱۴ بجهت ششناختی بر و در کار خود در ۱۲			
۱۵ بوج و وار و استیکه وار دے شوند بر قلوب پس عجز می شوند نفوس از تکذیب و س ۱۶ و باز و راس نقل علمیت که دوقین			
۱۷ می شود از مدارک نمایات عقول سلیمه گرفت و س ۱۸ از خود و از من گرفت و س ۱۹ و بود نفس من از عطای خود و دو بینده ۱۲			
۲۰ می گویم بوسه شرق اگر باشد منزلهای شهاب جانت غریب به سبب خوف قیل و قال میگویم که سمره خد خال است			
و سبب که ایتم کنه و سبب خوف رقیب و نیست همراه خد خال ۱۲			
۲۱ خبر دار پس بنو نشان مرا و بگو برای من که این خبر است و دندوشان مرا پوشیده و فتنه ممکن باشد اسکار و آواز بر دار بنام کسیکه			
میخواهی و بر او بگذر مارا از کینیت پس نیست بهتری در لذات سواسه و س پوشیده داشتن ۱۲			

<p>بے شبہ مستجاب است ۵ برخیز که مفتاح سعادت طلبیم از باطن اہل فتنہ ہمت طلبیم از ہر جتہ قبلہ ما ایشانند زان رو کہ بسے بزرگ و عالی شانند و وصلکم سولی و دینی ہو اکم منامی منامکم و اختیاری رضاکم</p>	<p>تا چند طریق جہان و شمت طلبیم تا باطن مازن فیض معور شود آئینہ ذات حق چو درویشان اند فکر م نہ سب بگرد ایشان ہرگز و کل لہم سؤل و دین مہذب و انتم من الدنیاء مرادی و ہمتی تو از موسی علیہ السلام فاضل تر نخواہی بود</p>
<p>بہ بین کہ اورا با خضر چہ صورتہار و نمود گفتہ اند پیش علما محافل زبانی باید کرد و پیش سلاطین محافل چشم و پیش اولیا محافل دل اگر ایشان میل مال کنند براسے راحت فقراست و کار مخصوص بایشان خواہ کج خواہ راست رجال لا تلکبہم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ و ما رزقناہم ینفقون کا ہیکہ آب تقویہ از سر چشمہ جوشد و کاہے برو افتد آب کے گذار د کہ کاہے چشمہ راہ یابد نور یقین بشاہ آن آب است و دل بشاہ چشمہ و دنیا بمنزلہ کاہ۔ با امام احمد غزالی گفتند کہ تو خود را درویش بنداری و چند طویلہ ہب و شتر داری فرمود من میخ طویلہ دگل زدہ ام نہ در دل ان اللہ لا ینظر الی صورکم و لا الی اعمالکم و لکن ینظر الی قلوبکم و ینظر الی قصہ بطولہا نفی درویشان جہالت صرف و ضلالت محض است اگر میانی و کسے را ازین چہ نقصان تو از کمال خود باز میانی لیکن چون ملحد بصورت موحد برے آید و نزدیک بہیت صدیق مے نماید تیر میان این طوائف مشکل است و طالبان صادق را ازین تیر خون در دل ۵</p>	<p>نہ ہر کہ آئینہ سازد و سگندری داند نہ ہر کہ سیرت شد قلندری داند کہ در گد اصفتی کمپیگری داند</p>
<p>حاضر باش کہ صید اہل شید نشوی و بفریب شیطان از راہ زوی ۵ صوفی نہاد و دام سحر تہ باز کرد ایدل بیا کہ ما بہ پناہ خدا رویم فردا کہ پیشگاہ حقیقت شود پدید و لا تتبع من سولت نفسہ لہ</p>	<p>بنیاد مکر تا فلک حقہ باز کرد زانچہ استین کوتہ و دست دراز کرد شرمندہ رہرے کہ عمل بر میا ز کرد فصارت لہ امارۃ فاستہرت</p>
<p>۵ و ہر کسے است کہ براسے وے دین مذہب است و صل شاخہ اش بن است و دین من ہر شاخہا و ما ہستید از دنیا مرا و من و ہمت من خواب من خواب شما است و اختیار من رضائے شما ۱۱ ۵ مردانے کہ باز نہار و ایشان را سوداگری و نہ خرید و فروخت از یاد خدا ۱۲ ۵ و از انچہ ایشان را روزی دادہ ایم - خرج مے کنند - ۱۱ ۵ تحقیق آنکہ نظر مے کند بسوئے صورتہا و نہ بسوئے اعمال شاو لیکن مے بیند - بسوئے قلوب شاو نتیائے شما - ۱۲ ۵ و متابعت مکن مے را کہ عیب کند ویرا نفس و مے پس گرد و براسے و مے علامت پس مے شود - ۱۳</p>	

نقد صوفی نه همه صفاتی به غش باشد	ای با خرقه که شایسته آتش باشد
اکثر درویشان زبان مادر بند آرائش و در مقام آسایش اند نه از عرفان خبر دارند و نه از احسان اثر امتیاز ایشان از سایر مردم بصورت است و باطن ایشان پر از کدورت ۵	
گویند جماعتی که پاسبی داریم	و ز کسوة عارفان پناهی داریم اگر تاج نبد کمال ایشان باشد مانیز از ان بند کلاهی داریم
اما حکم من تشبه بقوم فهو منهم ع صد خا راز بهر گل آب سپید هندی ۵	
و ز کسوة فقر کمالان می باشد	و ز زینت اهل دلان می باشد مقبوض و ز صد هزار درویش یک است منکر نشوی که حبابان می باشد
و درستن قواعد عقاید یا بطریق فکر است و آن مسلک متکلمین و حکما مشائیین است یا بطریق ریاضت و آن مسلک صوفیه و حکما اشراقیین است مثل الفریقین کالاعی و الاصلم و البصیر و السميع هل یستلکون مثلاً افلا تذکرین و در طریق اول غارشبه و شک بسیار است و قدم عقل از رگبزار افکار انکار	
پای استدلالیان چوبین بود	پای چوبین سخت بی تمکین بود گر کسی از عقل با تمکین بودی فخر رازی راز دار دین بودی تا بمرغان جهان تی تی کند
غایه دلیل مناقشه و خلاف است و اساس قیاس برطن و کزات و مما یتبع اکثرهم الاطن ان الظن لا یغنی من الحق شیئاً بعضی در مدرسه میان اهل و سوسه بسیار جان کنده اند و گفته اند چند از تقلید در گردن عقل گنجه اند نه در میان تحقیق با ده عرفان نوشند و نه در قدم پیر معان به تزیب اخلاق کوشند امام اهل کلام فخر رازی گوید ۵	
و اکثر سعی العالمین ضلال فباد و جمیع امس عین و ذال و حال فزال و انجبال جبال و حاصل دنیا ناذی و وبال سوئے ان جمعنا فیہ قیل و قال	و کم قدر آینا من رجال و دولة و کم من جبال قد علت شرفاتها و ادواحنافی و حشاة من جرمنا و لم نسنقد من مجشنا طول عمرنا و حاشا که اکابر متکلمین صحیح عقاید خود بدلائل کلیه
کرده باشند تا با خدایان عقاید ایشان مشکوٰه نبوده است ۵ علم دین فقه است تفسیر و حدیث	
۱۲ سال این دو فرق نیست باینکه کوره کر - بیجا و شوالیا هر دو برابرند و صفت ۱۲۰ و پیروی میکنند بیشتر از ایشان کرد و هر را هر آینه و هم کفایت نمیکند از معرفت حق چرایی ۱۲۰ ۱۲۰ و پیروی میکنند بیشتر از ایشان کرد و هر را هر آینه و هم کفایت نمیکند از معرفت حق چرایی ۱۲۰ و لغزش کنندگان و پاسبان است از کوه با که بلند شدند کلمه شان بلند شدند پس بغیرند و کوه بخوان کوه مانند در و حاشای مادر و خشت انداز جمعی که ما و بیجا دنیای ما اند و وبال است و نه استفاده کردیم از بخت مدت عمر خود سوا کسی که جمع کردیم در و سیل و خال ۱۲۰	

هر که خواند غیب را این گرد و خیمه	بعضی افسار تقلید از سر بر وی انداخته اند و فطرت
اصلی را سزگون ساخته اند - و نفی اولیا و درویشان بسیار کنند و هر چه بکوش ایشان رسد انکار کنند و بظاهر نبوت و توابع آن قانع نباشند و از خود سخنی چند میبویند و میباشند نه طبع شان گذارد که بتقلید بروند نه توفیق شان باشد که بوی تحقیق شنوند مذبل بین بین ذلک لا آلی هو لا و لا آلی هو لا	از بھر فساد و جنگ بعضی مردم در مدرسه هر علم که آموخته اند تا چند چپین جا بل و ابر بودن در بند صفا باش که بسیار بدست
از بھر فساد و جنگ بعضی مردم در مدرسه هر علم که آموخته اند تا چند چپین جا بل و ابر بودن در بند صفا باش که بسیار بدست	کردند بگوئی گمراهی خود را گم فی القبر یضربهم ولا ینفعهم هر روز روز پیش بدتر بودن با مردم در ویش مکرر بودن
شیخ شهاب الدین عمر سروردی قدس الله سره الغزیز در شرف میفرماید که تا چراغ فقر افروخته ام و در شفا سوخته ام و این نظم او است	و کما قلت للقوم انتم علی فلما استرها نوا بتو بیخنا فما توا علی دین رسطا لیس فکر بیود خود ایدل زور دیگر کن غنچه کو تنگدل از کار فرو بسته مباد دام سخت است بگریار شود فضل خدا انصاف آنکه بچراغ عقل راه حق نمی توان پی
و بوسیله برهان بطولوب اصلی می توان رسید	
انقد طلفت فی تلالی المعاهد کلها فلم ارا الا واضعا کف حایر لک کدای خالقه بر در که دیر مغان	و همیرت طریقی بین تلال المعالم علی ذقن او قار عاسن نادم سید پند آسب و دلها را تو نگر میکنند
تا آفتاب نبوت بر دل طالب تابد راه به تصود خود نیا بدقل آن گفتم تحبون الله فاتبعونی یحبکم الله	
مصطفی گفته علی را کاسه علی لیک بر شیر می کن هم عتمید خوش در آدر سایه آن عاقلی	شیر حق پس روانی پر و لی اندر آدر سایه نخل امنی بدی کس نیار و برد از ره ناستی
<p>۱۵ مرد داند در میان این دآن نه بسوی ایشان اند و نه بسوی آنان ۱۶ در قریه خرابه و او ایشان را دفع نخواهد بود ۱۷ و چه قدر گفته بر آن قوم که شایر کنایه معاک هستند - از کتاب شفا پس بر نگاه که دلیل گفتند - ایشان سبزه زار کرون - نامتوجه هستیم بسوی حق تا این که کافی شد ما را پس مردنشان بر دین از سلاطین و زنده ماندیم ما بر دین مصطفی ۱۸</p> <p>۱۹ بر آئینه طواف کردم - در این جمله منازل و گردا شدیم - چشم خود میان این نشانها پس ندیدم مگر دارنده دست بر ایشان بر زخمان یا کوبنده دندان و نادم ۲۰ بخوانی محمد که دوست میدارید - شایخ از آپس متابعت من کنید - دوست خواهر داشت شما خدا</p>	

روح او سیم رخ بس عالی طواف هیچ او را غایت و مقطع مجو نمسم کن و البته علم بالصواب	اُطل او اندر زمین چون کبود قاف اگر بگویم تا قیامت مدح او در بشر رو پوشش گشته است آفتاب
کس از هوا جس نفسانی و وساوس شیطانی نجات دارد که طفل مکتب علمات مالک نمکن تعلم و کان فضل الله علیک عظیماً باشد و اشک نیاز بر خاک راه ساکنان مسالک طریقت مالکان	
ما لک حقیقت باشد ره بر و با جناب پاک خدا	بقیاسات عقل یونانی اگر بمنطق کس ولی بود
توان یافت ذوق یافا عقل خود کسیت بمنطق در	شیخ سینا ابو علی بود چشم عقل از حقایق ایمان
هست چون چشم اکبر از الوان و شیخ ضیاء الدین ابونجیب السهروردی قدس سره فرماید -	
ان العلماء المجاهدين في متابعة الرسول صلى الله عليه وآله وسلم المقتدين بالصحابية ثلثة اصناف اصحاب الحديث والفقهاء والصوفية فاما اصحاب الحديث فانهم تعلقوا بظاهر الحديث فاشتغلوا بسماعه ونقله وتميز صحيحه من سقيمهم حراس الدين ورعاة واما الفقهاء فانهم فانهم فضلو اعم اصحاب الحديث بعد قبول علمهم بما خصوا به من الفهم والاستنباط من فقه الحديث والتحقق بتدقيق النظر واما الصوفية فالتفقا مع اهل الفقه في معتقداتهم وقبول علمهم ولم يخالفوهم في معاشرتهم ورسومهم ثم انهم خصوا بعد ذلك بعلوم عالية واحوال سنية كالقوة والزهد والورع والصبر والرضا والتوكل والمحبة والمشا واليقين والتقناعة والصدق والاخلاص والشكر والذكر والامور والمراقبة والاعتبار والوجدان والفناء والبقاء ومعرفة النفس ومجاهداتها	علمای مجاهدین در متابعت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم که اقتدا کنند صحابه اند سه قسم اند اصحاب حدیث و فقهاء و صوفیه اما اصحاب حدیث پس تحقیق اوشان بظاهر حدیث تعلق کردند و به سماع و نقل و نقل و نقل و نقل و نقل و نقل و به تمیز کردن صحیح از سقیم و اوشان محافظان این و نگهبانان و به و اما فقهاء پس تحقیق اوشان تفصیل داده شدند بر اصحاب حدیث بعد قبول علم بباب آنچه مخصوص شدند بران از فهم و استنباط از فقه حدیث و بنظر دقیق غور کردن و اما صوفیه پس متفق شدند و طاعت و معتقدات خود و قبول علمشان و نه مخالفت کردند اوشان را در معاش و رسومشان باز مخصوص شدند اوشان بعد این بعلوم عالییه و حالات سنییه مثل توبه و زهد و ورع و صبر و رضا و توکل و محبت و مشایق و یقین و تقاضا و صدق و اخلاص و شکر و ذکر و مشرک و مراقب و محبت بار و وحید و جمع و فقره و فنا و بقا و معرفت نفس و مجاهدات
در آموخته است ترا آنچه نمیدانستی و هست فخر خدا بر تو بزرگ ۱۲	

وریاضاتها و دقایق الریاء و الشهوة و الخبیثة
 و کیفیة الاخلاص ههنا ملا علی قاری حنفی هر روزی یک
 در شرح آداب المردین گوید روی عن الشیخ العاد
 شهاب الدین عمر السهروردی انه قال کنت فی
 اوائل امری اشتغلت بعلم الکلام و حفظت
 کتبا متعددہ فی ذلک المرام و عمی کان یمنعنی
 و لم امنتع الی ان اراد ان یدخل یوما علی القطب
 الربانی والغوث الصمدانی الشیخ عبد القادر الجیلانی
 و انما فی خدمته و متادب بآداب به فقال کن صبرا
 القلب فانک تدخل علی من یخبر قلبه عن الله
 و انتظر بركات نظره و نفحات اثره فلما تعدنا
 قال عمی یاسیدی هذا ولد اخی و هو مولع
 بعلم الکلام کما منعه ما نفعه و توقف فی ذلک
 المقام فقال ای کتاب تحفظه قلت الکتاب
 الفلانی و الکتاب الفلانی فی قسم یده الشریفه
 علی صدری فوالله ما بقی لفظ ما کنت احفظه
 فی مدة عمری لکن امتلئت من العلوم اللدنیه
 و البوارف الربانیه ما اکتفیت به فی امری فقلت
 من عنده بلسان ناطق و جنان صادق و قال
 لی یا عمر انت آخر المشهورین بالعراق و کان کذا
 فانه صار شیخ الشیوخ فی زمانه بالاتفاق ثم
 فتح هذا الباب الیقین بالشیخ شهاب الدین
 انما کان ببرکة حسن اعتقاده فی الاولیاء
 و ثور ارادته فی الاصفیاء لما سبق من سیاده
 السعاده بخلاف السعد التفقارانی حیث قاله
 خواجه بهاء الدین نقشبند حین رأى فی یدیه
 من الماء تعال الینا و اقبل علینا التملأه عسلاً
 و ریاضات و دقایق الریاء و الشهوات خبیثه
 کیفیة خلاص ازوسته
 روایت کرده شد از شیخ عارف شهاب الدین
 سهروردی که گفت وے رضی الله عنه بودم در اوایل حال
 خود که بعلم کلام اشتغال میکردم و کتب متعددہ
 این مقصد یاد گرفته و عم من مرا منع مسیئکم من
 تسلیم میکردم تا اینکه از او که که بسیار روز سہ
 قطب ربانی و غوث صمدانی شیخ عبد القادر جیلانی
 و من ہم در خدمت وے بودم و ادب گیرتم بادب
 پس فرمود که باش حاضر قلب پس تحقیق تو داخل بشوی
 پس یکم خبر میداد و قلب وے از حق و منتظر باش بركات
 و نظره وے را و بوسه خوش اثر و ریاضت و تکیه نشسته
 عم من سے سردار من این برادر زاده من است و بسیار
 در این است به علم کلام هر گاه که منع کردم و باز نه نفع کرد و باز در این
 مقام توقف کرد پس فرمود که کدام کتاب یاد میکنی پس گفتم فلان کتاب
 فلان کتاب پس مسح کرد دست شریف خود را بر سینه من پس گفت
 نه باقی ماند لفظی از آنچه که یاد گرفته بودم و برادر مدت عمر خود لیکن
 پرشدم از علوم لدنیہ و عوارف ربانیہ نہ کفایت کردم بوجوه
 پس برخاستم از نزد وے بزبان ناطق و قلب صادق و گفتم
 از من که لے عمر تو آخرین مشهورستی به عراق و همچنان گشت پس
 تحقیق وے گشت شیخ الشیوخ در زمان خود بالاتفاق بزرگوار
 این باب یقین بر شیخ شهاب الدین گشت و چنین برکت
 حسن اعتقاد وے در اولیاء و ثورات وے در برگزیده بندگان
 برآید آنچه که سابق شد از سیادت سعادت
 بخلاف سعد الدین تفقارانی چنانکه گفت برآید وے
 خواجه بهاء الدین نقشبند و تمکید و پروردست وے حرفی
 از آب که بیا بسوے ما و متوجه شو بر آتاکم چه کنی ویرا از جمل

همالدين فقال منكر اخاف اني افقد الماء ايضا
 القربك فعدت عندي من حبك فبعد عن بقا
 القرب وقنع بنجب البكتب ولم يد من كمال الغر
 والعجب ان نظرا لاولياء السيولة تاثير كثير فحال
 كلب اصحاب الكهف وكتب شيخ نجم الدين ليكني
 ام شير وهو سبجخانه عني مايشاء قد ير حافظ شيخ

<p>باي چشمنی خدمت درویشان است فتح آن در نظر هست درویشان است منظر از چمن نزهت درویشان است کیمیا نیست که در صحبت درویشان است کبریا نیست که در شمت درویشان است بی تکلف بشنو دولت درویشان است از ازل تا به ابد فرصت درویشان است نظرشش آینه طلعت درویشان است سروری در کف هست درویشان است همه در بندگی حضرت درویشان است</p>	<p>روضه خلد برین حلو درویشان است کج غرلت که طلسمات عجب دارد بجز فردوس که رضوانش بدر بانی هست آنچه تر می شود از پر تو آن قلب سیاه و آنکه پیش نبسته تاج کبر خورشید دوستی که نباشد غم از آسب زوال خسروان قبله حاجات جهان اندولی رو می مقصود که شایان جهان می طلبند ای تو که مفروش این همه نخوت که ترا حافظ اینجا بادب باش که سلطان ملک</p>
--	--

شرح اشیرخ شهاب المله والدين عمر السهرودي در وصف این گروه با شکوه گوید -

<p>قلوب شان از بخششهای منس پرانند و آنست که قلوب شان بخود سس جلا داده شده پس آماده گشتند بیک قبول امداد و سیه دستند گشتند براس درود انوار علوم و بگرفتند از انفس عطریه بنشین با وقایع کردند بر ظاهر و باطن از تقوی بکفایتها و شغل کردند در تارکیها بکثرت ازین چراغ و حقیر پیدا شدند فواید دنیا و لذتها و کس و ناخوش دانستند شمار گاه خویش و تابان و سیه و با گیر خود ساختند بلند بیایه خوف و جهل و بگرفتند بیاعت علمت خود بساط ملکوت را و دراز شدند بسوی بلند ی گردنهای شان و بلند شدند</p>	<p>ضائرهم من مواهب الانس ملو و مرانی قلوبهم بنور القدر من مجلوة قهیهات لقبول الامال والقل سیه واستعدت لورد والا نوال العلو یة واتخذت من الانفس العطریة جلاکسا واقامت علی اظاهر و الباطن من التقوی جلاسا و اشتغلت فی ظلم البشریة من البقیین نبویا و استغفرت فواید الدنیا و لذتها و انکرت مصائد الهوی و تبعاتهما و امنطت غوارب ان غیوت و الرحبوت و استغفرت بعلی همتها بساط الملکوت و امتدت الی المعالی عفا</p>
--	---

وطبعت إلى اللامع العلوی احدا قها واتخذت
من الملاء الاعلى مسامرا ومحاورا ومن النور
الاعز الاقصه مرادرا وحجورا اجساد ارضیه
بقلوب سماویة واشباح فرشتیه بارواح عرشیة
نفوسهم فی منازل الخدمه سیارۃ وارواحهم
فی فضاء القرب طیارۃ مذهبهم فی العبودیة
مشهورۃ واعلامهم فی اقطار الارض منشورۃ
یقول الجاهل بهم فقد واد ما فقد واد لکن سمیت
احوالهم فلم یدر کوا وعلی مقامهم فلم یملکوا
کائنین بالجهنم بآئین بقلوبهم عن وطان
الحد ثان لادوا حهم حول العرش طواف وقلوبهم
من خرائن البراسعاف یتنعمون بالخدمه
فی الدیاجر ویتلذذون من وهم الطلب یظلموا
الطواجی تسوا بالصلوات عن الشهوات وتعضوا
بجلاوة التلاوة عن اللذات یلوح من صفحات
وجوههم بشار الوجدان ویتیم علی مکنون سرائرهم
نضارة العرفان لا یزال فی کل عصر و زمان منهم
علماء قلائمون بالحق داعون للخلق منحو بحسن البقاء
رتبه الدعوة وجعلوا للمتقین قدوة فلا یزال
لخلق قارهم وتزهی فی الافاق انوارهم من قد
بهم اهتدی ومن انکرهم ضل وغوی

بجانب نوا مع بلند چشمه های شان و بفرستند از
ملایک علی یعنی گروه فرشتگان قصه گو و سخن گو و از نور عزیزی
و دورتر زیارت کنند و نزدیک اجسام ارضی که قلوب
شان ساد می اند و اجسام فرشی که ارواح شان عرشی اند
نفوس شان در میان خدمت میگیرند و ارواح شان
در میدان قرب پرین مذاهب شان در بندگی مشهورند
و علمای شان در اقطار زمین پراکنده می گویند جاہل
باو شان که کم کردند او شان حالانکه کم کردند لیکن پوشیده
احوال شان پس جاہل ادراک نکرد و بر مقامات شان
عبودیت یافت بظاہر موجود اند به بدن و به قلوب جدا اند
از وطنهای خلق ارواح شان گرد عرش بسیار طواف
کنند و بر آئین قلوب شان از خزانه های نیکی حاجت
نوش عیش میگیرند بخدمت و شبها تاریک لذت میگیرند شدت طلب
دو پر یعنی شدت طلب آتشیان بکرات شوق تشنه اند که بچشم گرم و سر نمکنند
خورشید شدند بسبب نماز از خواہشات نفسانی و عوض شکر
بجلاوت تلاوت از لذات می درخشند از صفحات وجوه شان
خوشی قلب و تمام میشود بر مکنون قلبی شان تازگی عرفان
همیشه مانند در هر عصر و زمانه از او شان علمای باشد
دعوت کنندگان خلق بسوی حق عطا کرده شدند او شان
بحسن اقتدار توبه دعوت گردانید شدند بر متقیان منوایان
ظاہر خوانند شد خلق را تا ایشان در روشن خوانند شد و آفاق انوار شان پر
از نور و کمال و باریت یافت هر که انکار کرد او شان گمراه و گمراه گشت و کذا افاد

و اما در حدیثی که در کتاب التوحید آمده است که هر که از او شان بخواهد چیزی را بداند باید که از او بپرسد و او را بگوید

سید حسین ابن معین مینوی از دوره فاخره نقل میکند که شیخ ابن زید اندلسی گفت در بازار رسانی که
ابن احمد بن قاضی قرطبه در رد امام غزالی نوشته بود و لعنت بر او کرده خریدیم چون اندک مطالعه کردیم
کور شدیم پس توبه و استغفار کردیم حق تعالی باز بینائی ارزانی داشت

هر کس که بشوق دوست صادق باشد	با خلق جهان دشمن موافق باشد
یک نکته گوید که نباید گفتن	نکات نیکو که غیب لائق باشد

و هم ابن زید روایت کند که امام غزالی را در خواب دیدم که بزنجیر در گردن خوک کرده بود و او را

